

PSPA J ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566)
VOL.14 NO. 2 (JULY-DECEMBER 2023)

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION JOURNAL

Global Citizen and Sustainable Development

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
Political Science and Public Administration Journal

ปีที่ 14 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม-ธันวาคม 2566

Volume 14 • Number 2 • July-December 2023

ISSN 2985-2269 (Online)

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
Political Science and Public Administration Journal

ISSN 2985-2269 (Online)

---

1. วัตถุประสงค์

(1) เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

(2) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการวิจัย พัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ในสาขาวิชาการเมือง การปกครอง การระหว่างประเทศ และรัฐประศาสนศาสตร์

2. ขอบเขตเนื้อหา

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับประทานบทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทัศน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาการเมือง การปกครอง การระหว่างประเทศ และรัฐประศาสนศาสตร์

3. กำหนดออกตีพิมพ์เผยแพร่

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวารสารวิชาการซึ่งตีพิมพ์บทความวิชาการและบทความวิจัยจากบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์รายปี ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

4. เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5. สำนักงานกองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์: 0-5394-2995

โทรสาร: 0-5394-2988

อีเมล: polscicmujournal@gmail.com

เว็บไซต์: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal>

6. การพิจารณาบทความ

(1) กองบรรณาธิการพิจารณากลับกรองบทความในเบื้องต้น โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของเนื้อหาของบทความกับขอบเขตเนื้อหาของวารสาร ความน่าสนใจ การนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และความครบถ้วนตามมาตรฐานวิชาการ และจะพิจารณาความซ้ำซ้อนของบทความโดยการนำบทความเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบการคัดลอกผลงานการเขียนทางวิชาการผ่านโปรแกรม Turnitin

(2) บทความที่ผ่านการพิจารณากลับกรองจากกองบรรณาธิการเบื้องต้นจะถูกนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง อย่างน้อย 3 คน พิจารณา โดยใช้ระบบ Double-blind peer review (ผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้เขียน และผู้เขียนไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา)

(3) กระบวนการพิจารณาบทความตามข้อ (1) และ (2) จะใช้เวลาไม่เกิน 3 เดือน โดยกองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนทราบ และหากกระบวนการพิจารณาล่าช้ากว่าที่กำหนด กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบถึงความล่าช้าดังกล่าว

(4) ในกรณีที่จะต้องมีการแก้ไข หรือปรับปรุงบทความ ให้ผู้เขียนแก้ไขบทความ และนำส่งกองบรรณาธิการภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับผลการพิจารณา

(5) การตรวจสอบความถูกต้องทางภาษา ของบทความย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) และเนื้อหาของบทความ กรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ที่จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ และรูปแบบการใช้ภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ก่อนนำส่งบทความเข้าสู่ระบบ และตลอดกระบวนการพิจารณาบทความ วารสารมีสิทธิ์ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความในกรณีที่ผู้เขียนไม่ดำเนินการแก้ไขภาษาอังกฤษให้มีความถูกต้องตามข้อเสนอแนะของกองบรรณาธิการ

(6) กองบรรณาธิการจะนำบทความที่ผ่านการพิจารณาและแก้ไขแล้ว เข้าสู่กระบวนการเรียงพิมพ์และการตีพิมพ์เผยแพร่ โดยกองบรรณาธิการจะแจ้งกำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่เบื้องต้นให้ผู้เขียนทราบ

• เนื้อหาและข้อมูลที่ลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ถือเป็นข้อคิดเห็นและความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความโดยตรง ซึ่งกองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย หรือร่วมรับผิดชอบใดๆ

The article content is a personal opinion and the responsibility of the author that is not an opinion or responsibility of the editorial team.

• คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่รับผิดชอบต่อเนื้อหาที่นำมาจากเว็บไซต์ภายนอกที่ถูกร้างในบทความในวารสาร ความถูกต้องของ URL ที่ถูกอ้างนั้นสามารถสืบค้นได้เมื่อวันที่ผู้เขียนเขียนบทความ

The Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University is not responsible for third-party websites or their content. URL links were active at time of writing.

• บทความและข้อมูล ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ถือเป็นลิขสิทธิ์ของวารสาร หากบุคคลหรือหน่วยงานใดต้องการนำข้อมูลไปเผยแพร่ ขอให้อ้างอิงแหล่งที่มาด้วย

Articles and content published in this journal are the copyright of the Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University. Any content from this journal that are republished must be cited.

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

รศ.ดร.ไพลิน ภู่อัจฉริยะพันธุ์ คณะบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำกองบรรณาธิการ

ศ.เกียรติคุณ ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.นรุตม์ เจริญศรี คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.ภิญญาพันธุ์ พจนะลาวัฒน์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

รศ.ดร.ธโรธร ตูทองคำ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รศ.ดร.บัณฑิต จันทร์โรจน์กิจ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.พฤดี หงษ์ตระกูล คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผศ.ดร.ไกรวุฒิ ใจคำปัน คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผศ.ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผศ.ดร.ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อ.ดร.กมลพร กัญชนะ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อ.ชาลินี สนพลาฯ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Assoc. Prof. Dr. Ron Bridget Vilog International Studies Department, De La Salle University

Asst. Prof. Dr. Lee Kian Cheng คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Dr. Guo Hai Institute of Public Policy, South China University of Technology

Dr. Khang Nguyen Tran Faculty of International Relations University of Social Sciences and Humanities, Vietnam National University

Mrs. Maki Aoki-Okabe Institute of Developing Economies, Japan External Trade Organization (IDE-JETRO)

เลขานุการกองบรรณาธิการ

น.ส.สิริมา ชินสมุทร คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทบรรณาธิการ

หน่วยงานภาคการศึกษา รัฐบาล และเอกชน ต่างพูดถึงเรื่อง “พลเมืองโลก” กันอย่างกว้างขวาง โดยให้ความสำคัญว่าเยาวชนคนรุ่นใหม่ของประเทศต้องเตรียมตัวเป็นพลเมืองโลกในอนาคต แต่ปัญหาคือ “อะไรคือพลเมืองโลก” คำถามนี้เป็นคำถามที่สลับซับซ้อนหลายมิติมาก เพราะต้องตอบคำถามว่าอะไรคือพลเมืองโลก ใครนิยาม อะไรคือคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองโลก เราวัดระดับความเป็นพลเมืองโลกได้หรือไม่ คำถามหรือประเด็นที่หลากหลายเหล่านี้ทำให้การชั่งชั่งการนิยามและกำหนดคุณลักษณะว่าอะไรคือความเป็นพลเมืองโลกนั้นเป็นสิ่งที่หาข้อสรุปร่วมกันไม่ได้ ตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองโลกจึงเป็นสิ่งที่ต่างคนต่างพูด

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็พยายามทำให้พื้นที่ของคณะ และกิจกรรมทางวิชาการ รวมไปถึงกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ให้มีเป้าหมายในการสร้างความเป็นพลเมืองโลก แต่ปัญหาก็มันจะย้อนกลับไปว่าการต้องนิยามก่อนว่าอะไรคือพลเมืองโลก และกิจกรรมเหล่านั้นมีส่วนอย่างไรในการสร้างคุณลักษณะพลเมืองโลกที่เหมาะสม

ปมปัญหาเหล่านี้จริงๆ แล้วไม่ใช่แค่เรื่อง “พลเมืองโลก” แต่การกำหนดว่า “พลเมือง” คืออะไรในระดับรัฐก็เป็นปัญหาในตัวมันเอง การสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนของรัฐชาติ การนิยามความเป็นเราและความเป็นอื่น การกำหนดทางกฎหมายที่ทำให้บุคคลมีความเป็นพลเมืองในแต่ละรัฐเองก็มีบริบททางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน การแก่งแย่งการนิยามและพื้นที่ตัวตนในพื้นที่สาธารณะจึงเป็นปมขัดแย้ง คัดขัง ชั่งชั่ง และย้อนแย้งกันเอง

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์พยายามเปิดพื้นที่ที่ทำให้เกิดมุมมองเกี่ยวกับพลเมืองโลก โดยหวังว่างานเขียนที่อยู่ในวารสารเล่มนี้จะทำให้การมองประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ การเมือง เชิงเปรียบเทียบ เชิงกฎหมาย หรือแม้แต่อาจจะเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้อ่านในการไปศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองต่อไปในอนาคต

นรุตม์ เจริญศรี

บรรณาธิการ

ผู้ออกแบบภาพปกวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566) ในหัวข้อ Global Citizen and Sustainable Development

นายปานกวิน นิกรพันธุ์

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย

แรงบันดาลใจของผู้ออกแบบภาพปก

ภาพนี้ถูกวาดในแบบ Doodle Art ซึ่งเป็นการวาดไปเรื่อยๆ เหมือนกับการที่โลกพัฒนาไปเรื่อยๆ โดยไม่มีที่สิ้นสุด โดยเริ่มวาดตรงจุดศูนย์กลางของภาพก็คือรูปโลก ที่มีทั้งความหลากหลายและปัญหามากมายที่การเป็นพลเมืองโลก ต้องใส่ใจถึงปัญหาและเข้าใจกับโลก

ปัญหาที่อยากให้เข้าใจ: ปัญหาของขยะล้นโลก (ด้านขวาของส่วนใหญ่) ขยะที่ลอยเต็มทะเล ปัญหาของการตัดไม้ทำลายป่า และภาวะโลกร้อน (หรือโลกเดือด)

ความหลากหลาย: ทางเชื้อชาติที่หลากหลายที่มากกว่าแค่ในรูป ความหลากหลายของศาสนา (ตัวอย่างเช่น มีพระอาทิตย์และข้างหลังคือพระจันทร์ สะท้อนถึงสัญลักษณ์ของการนับถือของมนุษย์ที่ต่างกัน) ความสามัคคีกัน (คนจับมือกันในข้างใต้โลก) ความหลากหลายทางเพศ (ธง LGBT+)

บทความรับเชิญ ราชการสวนภูมิภาคกับการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดในประเทศไทย <i>สุกิจ เจริญรัตนกุล</i>	1-12
The Economic Potentials of Ubon Ratchathani: Inter-Local Relations between Thailand, Lao PDR and Cambodia after the outbreak of COVID 19 <i>Thanachate Wisajorn</i>	13-48
บทพินิจประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาว่าด้วยกำเนิดแนวคิดความเป็นพลเมืองจีน: กรณีศึกษาเหลียงฉีเซา <i>ลลิตีเทพ เอกลลิตีพงษ์</i>	49-70
การใช้บอร์ดเกมในฐานะเครื่องมือขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลง: ข้อสังเกตจากการสร้างเสริมพลเมืองเข้มแข็งผ่านเกม Sim Democracy ในประเทศไทย <i>วศิน ปั่นทอง, ซาลินี สนพลาาย, ทิมพ์รภัช ดุษฎีอิสริยกุล และขวัญข้าว คงเดชา</i>	71-106
Global Citizenship and History Education For Peace and Co-existence in the Context of Thailand <i>Tanet Charoenmuang</i>	107-118
บทบาทของการบริหารภาครัฐอัจฉริยะต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในประเทศญี่ปุ่น <i>รัชชัย วรกิตติมาลี</i>	119-136
การสร้างระบอบพลเมืองของพม่าบนฐานของชาติพันธุ์: กรณีกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 <i>ศิรดา เขมานิภูฐาไท</i>	137-156
นโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์ของพลเมืองโลก <i>ปัญญาณิสาร์ องค์กรปรัชญากุล</i>	157-182
ปรัชญาบูรณาภาพวิถีอุดมการณ์ปลดปล่อยรัฐเชิงเอกภาพของพลเมืองสังคมอนาธิปไตยไร้รัฐในเขตปกครองตนเอง “โรจาวา” <i>ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว</i>	183-222
Enemy of Our Making? Navigating the Iran-US-EU Relationships from 1953 until 2023 <i>Fabio Calzolari</i>	223-242
บทวิจารณ์หนังสือ พลเมืองภิวตัน จากพลเมืองไทยสู่พลเมืองโลก <i>พรชนก เรื่องวีรยุทธ</i>	243-251
แนวทางการจัดทำต้นฉบับบทความ เพื่อส่งขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์	252-261

บทความรับเชิญ ราชการส่วนภูมิภาคกับการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดในประเทศไทย¹

สุกิจ เจริญรัตนกุล²

วันที่รับบทความ: 21 กรกฎาคม 2566

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 29 สิงหาคม 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 5 กันยายน 2566

ราชการส่วนภูมิภาค หมายถึง หน่วยราชการของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่มีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางไปปฏิบัติงานอยู่ในเขตจังหวัดและอำเภอ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ทั้งนี้ การเป็นราชการส่วนภูมิภาคของหน่วยงานต่างๆ นั้น กระทรวง ทบวง กรมต้นสังกัดจะต้องกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา

ราชการส่วนภูมิภาคของประเทศไทยในอดีตและปัจจุบัน

การสถาปนาความเป็นเอกภาพของประเทศไทย (สยาม) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2441) ซึ่งต่อมาแก้ไขปรับปรุงเป็นพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 นั้น มีองค์สำคัญอยู่ที่การปกครองส่วนภูมิภาคที่มีปรัชญาและโครงสร้างรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เรียกว่า ระบบเทศาภิบาลโดยจัดแบ่งเขตการปกครองเป็นลำดับชั้น คือ มณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน รวมทั้งทรงริเริ่มนำร่องการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบของสุขาภิบาล โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2441) และพระราชบัญญัติสุขาภิบาลฯ ฉบับต่างๆ ถัดมานั้น ผู้เขียนสันนิษฐานว่ารัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชประสงค์ให้เป็นไปตามรูปแบบของประเทศฝรั่งเศสที่มีการปฏิวัติระบอบการเมืองเป็นประชาธิปไตยในระบบกึ่งรัฐสภาถึงประธานาธิบดีเมื่อปี ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) ซึ่งตรงกับยุครัชกาลที่ 1

¹ แก้ไขเพิ่มเติมจากต้นฉบับเดิมที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันพุธที่ 28 มิถุนายน 2566 หน้า 2 และหน้า 5

² ศิษย์เก่าหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ M.A. (Pol. Sc.) Eastern New Mexico University, Cert. of Advanced Studies (Pol. Sc. & Pub. Ad.) / Equivalent to Ph.M. from Oxford University, UK Northern Illinois University, วปอ. รุ่นที่ 43

อดีตรองปลัดกระทรวงมหาดไทย, อดีตอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, และอดีตอธิบดีกรมการปกครอง

แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยคณะปฏิวัติฝรั่งเศสได้เร่งรัดให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี (Maire) ในทันทีเพื่อไปเป็นผู้บริหารท้องถิ่นในระดับเทศบาลชุมชน (Commune) ทั่วประเทศนับหมื่นแห่ง และพัฒนาการต่อเนื่องเรื่อยมาจนฝรั่งเศสมีเทศบาลชุมชนเต็มพื้นที่เป็นจำนวนประมาณ 36,000 แห่ง (ยกเว้นยุค Napoleon Bonaparte ในช่วงปี ค.ศ. 1800-1814 หรือ พ.ศ. 2343-2357) แต่รัฐฝรั่งเศสได้ถูกออกแบบให้มีการปกครองส่วนภูมิภาคในระดับมณฑล (Region) ระดับจังหวัด (Departement) ที่มี ผู้ว่าราชการมณฑลและผู้ว่าราชการจังหวัด (Prefet) ที่แต่งตั้งโดยประธานาธิบดีภายใต้มติเห็นชอบของ ครม. เป็นผู้บริหารสูงสุด และมีนายอำเภอ (Sub - prefet) ที่แต่งตั้งโดยกระทรวงมหาดไทยเป็นหัวหน้าราชการส่วนภูมิภาคในระดับอำเภอ (Arron - dissement) เปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ ที่มีการปฏิวัติระบอบการเมืองมาเป็นประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาที่มีกษัตริย์เป็นประมุขมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1649 (พ.ศ. 2192) ซึ่งตรงกับยุคพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา นั้น อังกฤษเคยมีการปกครองท้องถิ่นในระดับ Parish และ County ของแคว้นบางแห่งภายใต้ระบบศักดินามาก่อนแล้ว และถัดมาเมื่อผนวก England, Wales, Scotland และ North Ireland เข้ามารวมกันเป็น the United Kingdom ได้เมื่อปี ค.ศ. 1801 (พ.ศ. 2344) นั้น ความแตกต่างในด้านเชื้อชาติของ 4 ประเทศเดิมในอดีตได้ทำให้สหราชอาณาจักรมีพัฒนาการปกครองท้องถิ่นเต็มพื้นที่ชุมชนทุกระดับ โดยเฉพาะการปฏิรูปท้องถิ่นครั้งใหญ่ภายใต้กฎหมาย The Great Reform Act 1832 และ The Municipal Corporation Act 1835 ได้เป็นผลให้ราชการส่วนภูมิภาคของสหราชอาณาจักรต้องถูกยุบเลิกหมดสิ้นไปในที่สุด

สำหรับประเทศไทยในยุคถัดมาที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองในปี พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 ได้กำหนดให้รัฐไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุขในรูปแบบเดียวกันกับสหราชอาณาจักร และในปีเดียวกันนั้นก็ได้รับเริ่มตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 เพื่อยกฐานะสุขาภิบาล 35 แห่งที่มีอยู่ในยุคนั้นให้เป็นเทศบาลทั้งหมดและเร่งส่งเสริมให้มีการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลทั่วราชอาณาจักร แต่ยังคงให้รัฐไทยดำรงโครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาคไว้เหมือนเดิม (มีการเปลี่ยนแปลงเพียงยุบเลิกหน่วยการปกครองในระดับ “มณฑล” และเปลี่ยนชื่อหน่วยการปกครองในระดับ “เมือง” เป็นชื่อใหม่ว่า “จังหวัด”) ซึ่งผู้เขียนสันนิษฐานว่าแก่นนำของคณะราษฎรคงตระหนักว่าสภาพสังคมไทยยังมีความจำเป็นต้องมีการปกครองส่วนภูมิภาคในรูปแบบเดียวกับประเทศฝรั่งเศส โดยเฉพาะการเป็นกลไกสำคัญของรัฐบาลและราชการส่วนกลางในการเร่งพัฒนาประเทศที่อยู่ในสภาพเศรษฐกิจสังคมด้อยพัฒนาเป็นอย่างมาก อาทิ มีประชากรอ่านออกเขียนได้ไม่ถึงกึ่งหนึ่งของประเทศ มีบริการไฟฟ้า น้ำประปา - การคมนาคม

ขนส่ง - การให้บริการสาธารณสุขที่ยังไปไม่ถึงตำบลหมู่บ้าน ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันข้อจำกัดในด้านรายได้ท้องถิ่นคืออุปสรรคสำคัญที่ทำให้เทศบาลทั้งหลายไม่สามารถเติบโตอย่างรวดเร็วได้ตามที่คาดหวัง และต้องพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางไปจัดหางบประมาณรายจ่ายในเทศบาลอยู่ดีทุกๆ ปี ถัดมาในปี พ.ศ. 2495 การปกครองท้องถิ่นไทยที่คณะราษฎรเคยปฏิรูปให้เป็นเทศบาลในรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศได้ถูกรัฐบาลในยุคนั้นกำหนดให้ย้อนกลับไปจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้นมาใหม่อีกครั้งในเขตพื้นที่ทุกอำเภอทั่วราชอาณาจักร และในปีเดียวกันนั้นก็ได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ขึ้นในเขตจังหวัดทุกจังหวัดในลักษณะเดียวกับท้องถิ่นในระดับ Departement ของประเทศฝรั่งเศส ถัดมาในปี พ.ศ. 2514 รัฐบาลในยุคนั้นได้ออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 24 กำหนดให้ผนวก เทศบาลนครกรุงเทพฯ กับเทศบาลนครธนบุรี เข้าไปรวมเป็นองค์กรเดียวกันเรียกว่า เทศบาลนครหลวง และถัดมาใน พ.ศ. 2515 จึงออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 25 ปรับเปลี่ยนรูปแบบของเทศบาลนครหลวงเดิมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในรูปแบบพิเศษเรียกว่า กรุงเทพมหานคร (กทม.) โดยกฎหมายฉบับนั้นซึ่งถัดมาอีก 3 ปีได้เปลี่ยนโฉมไปเป็นพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 และแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายฉบับจนถึงฉบับปัจจุบันนี้ได้กำหนดชื่อตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของ กทม.ไว้ในตำรับเดียวกับ นายกเทศมนตรีมหานครปารีส, นายกเทศมนตรีมหานครลอนดอน, และนายกเทศมนตรีมหานครนิวยอร์กแต่ได้บัญญัติให้เรียกชื่อตำแหน่งนี้ว่าเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (Governor of Bangkok Metropolitan Administration) ซึ่งทำให้คนจำนวนมากต้องสับสนไปกับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด ในส่วนภูมิภาคของประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศสที่เป็นรัฐเดี่ยว และผู้ว่าราชการรัฐนิวยอร์ก (Governor of New York) ของสหรัฐอเมริกาที่เป็นสหพันธรัฐ ถัดมาในปี พ.ศ. 2521 รัฐบาลในยุคนั้นได้ทดลองจัดตั้ง อปท. รูปแบบใหม่ขึ้นมาอีก 1 แห่งคือ เมืองพัทยา ซึ่งมีปรัชญาและโครงสร้างแตกต่างกับเทศบาล แต่คล้ายคลึงกับท้องถิ่นขนาดเล็กในรูปแบบผู้จัดการเมือง (City Manager Form) ของสหรัฐอเมริกา

ในฝรั่งเศสถัดจากยุคปฏิวัติ ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) ประมาณ 190 ปี รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) และรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) ว่าด้วยเสรีภาพของเทศบาล จังหวัด และมณฑล ได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับ จึงทำให้ประธานสภามณฑล (Presiden du Conseil Regional) และประธานสภาจังหวัด (Presiden du Conseil Gendral) ที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนได้เป็นผู้บริหารสูงสุดของรัฐบาลท้องถิ่นในระดับมณฑลและในระดับจังหวัด โดยมีนายกเทศมนตรี (Maire) ที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนเป็นผู้บริหารสูงสุดของท้องถิ่นในระดับเทศบาลเหมือนเดิมในอดีต แต่ภายใต้รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับปัจจุบันนี้ การปกครองส่วนภูมิภาคของฝรั่งเศส

ยังคงดำรงอยู่ โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอมีสถานะทางกฎหมายเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงานของส่วนราชการในเขตจังหวัดและอำเภอให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลกลาง ไม่มีอำนาจหน้าที่ให้คุณให้โทษราชการส่วนท้องถิ่นเหมือนในอดีต แต่ยังคงมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบและกำกับดูแลราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการส่งฟ้องคดีต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (Conseil Constitutionnel) และศาลปกครอง (Cunseil d'Etat) ให้รัฐบาลท้องถิ่นเพิกถอนการดำเนินการต่างๆ ที่ไม่ชอบด้วยระเบียบกฎหมาย

เปรียบเทียบกับพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยครั้งล่าสุดที่มีการกระจายอำนาจการปกครองลงไปสู่ท้องถิ่นในระดับตำบล โดยการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จำนวน 617 แห่งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2538 และจัดตั้งเพิ่มขึ้นเรื่อยมาจนเต็มพื้นที่ทุกตำบลทั่วประเทศ ภายใต้พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (คล้ายคลึงกับเทศบาลชุมชน หรือ Commune ของฝรั่งเศสที่มีอยู่ 36,700 แห่งในปัจจุบัน) ถัดมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นไว้ในหมวด 9 มาตรา 282-290 รัฐสภาไทยจึงต้องแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดฯ และตราพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาลฯ และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ทำให้รัฐบาลในยุคนั้นต้องเร่งยกร่างแก้ไขกฎหมายลูกในระดับกฎกระทรวงและระเบียบกระทรวงฉบับย่อยฉบับที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และพระราชกำหนดที่เป็นกฎหมายแม่ เพื่อเร่งรัดถ่ายโอนอำนาจการปกครองและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น รวมทั้งแปรเปลี่ยนให้มีการเลือกตั้งนายก อบจ., นายกเทศมนตรี, และนายก อบต. โดยตรงจากประชาชน ซึ่งเป็นระบบประธานาธิบดี มิใช่ระบบสภาเหมือนในอดีต ทำให้สมาชิกสภาท้องถิ่นซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจถ่วงดุลนายก อบต. ได้น้อยลงเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 รวมทั้งฉบับปัจจุบัน และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และแก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2553 ยังคงกำหนดให้การปกครองส่วนภูมิภาคดำรงอยู่ในประเทศไทย โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 54-58 และมาตรา 61-65 เหมือนเดิม แต่ต้องพ้นจากตำแหน่งผู้บริหารราชการส่วนท้องถิ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ในรูปแบบเดียวกับประเทศฝรั่งเศสในปัจจุบัน

บริบทของราชการส่วนกลาง - ราชการส่วนภูมิภาค - ราชการส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยปัจจุบัน

การเมืองกับระบบราชการเป็นสถาบันที่ต้องอยู่ร่วมกันเสมือนเหรียญเงินตราของทุกสกุลเงินที่มีรูปลักษณะ 2 ด้านอยู่ในเหรียญเดียวกัน รัฐบาลของทุกประเทศในทุกยุคสมัยภายใต้ระบอบการเมืองทุกระบอบจึงต้องมีระบบราชการเป็นกลไกขับเคลื่อนแนวคิดและนโยบายของฝ่ายการเมืองไปสู่การปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล เช่นเดียวกันกับรัฐไทยทั้งในยุคระบอบเผด็จการและระบอบประชาธิปไตยที่มีโครงสร้างระบบราชการ 3 ส่วน ซึ่งได้แก่ ราชการส่วนกลาง, ราชการส่วนภูมิภาค, และราชการส่วนท้องถิ่น

ราชการส่วนกลางของประเทศไทย ประกอบด้วย ส่วนราชการ 20 กระทรวง 152 กรม และหน่วยงานต่างๆ ที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีที่มีฐานะเทียบเท่ากรมอีก 24 ส่วนราชการ มีข้าราชการพลเรือนสามัญและลูกจ้าง รวมกันทั้งหมดประมาณ 8.5-9 แสนคน (ไม่นับรวมข้าราชการครู 4.15 แสนคน ข้าราชการทหาร 4.10 แสนคน ข้าราชการตำรวจ 2.2 แสนคน, พนักงานรัฐวิสาหกิจ 2.23 แสนคน และลูกจ้างต่างๆ อีกประมาณ 1.9 แสนคน) ราชการส่วนกลางมีงบประมาณปีละ 2-2.5 ล้านล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 65-70 ของรายได้แผ่นดิน ตามข้อมูลปีงบประมาณ 2565 รายงานไว้ว่ารัฐบาลไทยมีงบประมาณ 3.1 ล้านล้านบาท โดยแบ่งเป็นงบของราชการส่วนกลาง 2.1 ล้านล้านบาท กระทรวงที่มีงบประมาณมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ กระทรวงศึกษาธิการ 3.32 แสนล้านบาท, กระทรวงมหาดไทย 3.16 แสนล้านบาท (เป็นเงินอุดหนุน อปท. 2.38 แสนล้านบาท) กระทรวงการคลัง 2.94 แสนล้านบาท กระทรวงกลาโหม 2.03 แสนล้านบาท และกระทรวงคมนาคม 1.75 แสนล้านบาท กระทรวงที่มีงบประมาณน้อยที่สุด 5 อันดับสุดท้าย คือ กระทรวงดิจิทัล 6.97 พันล้านบาท กระทรวงพาณิชย์ 6.52 พันล้านบาท กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 5.16 พันล้านบาท กระทรวงอุตสาหกรรม 4.38 พันล้านบาท และกระทรวงพลังงาน 2.71 พันล้านบาท

ราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ 76 จังหวัด 878 อำเภอ และหน่วยงานในสังกัดกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่ต้นสังกัดกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาให้เป็นราชการส่วนภูมิภาค (7,036 ตำบล และ 74,700 หมู่บ้าน เป็นหน่วยการปกครองในชนบทตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ฯ แต่มีได้มีฐานะเป็นราชการส่วนภูมิภาค) สำนักงาน ก.พ. ไม่มีข้อมูลชัดเจนเกี่ยวกับจำนวนบุคลากรภาครัฐในราชการส่วนภูมิภาค แต่ประเมินได้ว่าจังหวัดและอำเภอต่างๆ ทั่วประเทศมีข้าราชการพลเรือนสามัญและลูกจ้างรวมกันทั้งสิ้นประมาณ 75,000-85,000 คน (ไม่นับรวมข้าราชการครู, ข้าราชการทหาร, ข้าราชการตำรวจ และลูกจ้าง รพ.ในสังกัด สธ.) เช่นเดียวกันกับสำนักงานประมาณที่ไม่มีข้อมูลชัดเจนเกี่ยวกับเม็ดเงินงบประมาณของราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นอำนาจของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่จะจัดสรรแบ่งปันเงินลงไปให้

หน่วยงานใต้สังกัดในระดับจังหวัดและอำเภอ แต่ประเมินได้ว่าราชการส่วนภูมิภาคทั้งระบบ มีงบประมาณโดยเฉลี่ยไม่เกินปีละ 8-9 หมื่นล้านบาท หรือไม่ถึงร้อยละ 5 ของงบกระทรวง ทบวง กรมต้นสังกัด

ราชการส่วนท้องถิ่นที่มีปลัด กทม. ปลัดเมืองพัทยา ปลัด อบจ. ปลัดเทศบาล และ ปลัด อบต. เป็นหัวหน้าเหล่าข้าราชการท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายของฝ่ายการเมือง ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปเป็นผู้บริหาร อบท. 7,850 แห่ง (กทม.,เมืองพัทยา, อบจ. 76 แห่ง, เทศบาล นคร 30 แห่ง, เทศบาลเมือง 195 แห่ง, เทศบาลตำบล 2,247 แห่ง, และ อบต. 5,300 แห่ง) นั้น มีข้าราชการท้องถิ่นและลูกจ้างรวมกันทั้งระบบประมาณ 565,000 คน มีรายได้ประมาณร้อยละ 25-30 ของรายได้แผ่นดิน หรือประมาณปีละ 7-8 แสนล้านบาท โดยข้อมูลปีงบประมาณ 2565 รายงานไว้ว่า อบท. ทั้งระบบมีรายได้รวมกันทั้งสิ้น 7.23 แสนล้านบาท ซึ่งเป็นรายได้ที่รัฐบาล กลางจัดเก็บภาษีให้ 2.24 แสนล้านบาท รัฐบาลกลางแบ่งภาษีให้ 1.86 แสนล้านบาท รัฐบาล กลางจัดสรรเงินอุดหนุนให้ 2.38 แสนล้านบาท และรายได้ที่ อบท. จัดเก็บเอง 6.57 หมื่นล้านบาท (อบท. เกือบทั้งหมดมีรายได้ของตนเองไม่ถึงร้อยละ 10 ของงบประมาณรายจ่ายในทุกปี)

เมื่อเปรียบเทียบกับราชการส่วนกลางและราชการส่วนท้องถิ่น ย่อมมองเห็นได้ว่า ราชการส่วนภูมิภาคมีขนาดเล็กมาก อีกทั้งมีโครงสร้างซ้อนซ้อนสาตาในข้อเท็จจริงที่มีหน่วยงาน ของกระทรวง ทบวง กรม หลายหน่วยที่เข้าไปปฏิบัติงานในเขตจังหวัดและอำเภอ แต่ต้นสังกัดในส่วนกลางมิได้กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาให้เป็นราชการส่วนภูมิภาค (หลายกระทรวงใช้วิธีออก “กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการฯ” ให้เรียกชื่อหน่วยงานในสังกัด ที่ปฏิบัติงานในจังหวัดและอำเภอว่าเป็น “หน่วยงานเขต” เพื่อเลี่ยงการอยู่ใต้บังคับบัญชา ของผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ รวมทั้งการออกประกาศกระทรวงและหนังสือสั่งการ ข้ามอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัด ในลักษณะที่ขัดต่อมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดินฯ)

ในปัจจุบันผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ ยังคงมีภาพลักษณ์เป็นผู้ทรงอำนาจ ในสายตาของคนจำนวนมากที่เข้าใจผิดอยู่กับมโนทัศน์ เจ้าเมืองในยุคสมบูรณาญาสิทธิราช และผู้ว่าราชการจังหวัดในยุคเผด็จการ พ.ศ. 2500-2515 โดยข้อเท็จจริงการบริหารราชการ ส่วนภูมิภาคของผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ มีข้อจำกัดทั้งในด้านโครงสร้าง บุคลากร และงบประมาณเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น สำนักงานจังหวัดที่เป็นหน่วยงานใต้บังคับบัญชา โดยตรงของผู้ว่าราชการจังหวัดมีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมทั้งจังหวัด แต่มีข้าราชการและ ลูกจ้างเพียงจังหวัดละ 25-40 คน มีงบประมาณปีละ 8-10 ล้านบาท จังหวัดต่างๆ มีราชการ ส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดเพียง 15-20 หน่วยงาน อาทิ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงาน ปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานประมงจังหวัด ที่มีข้าราชการหน่วยงานละ 5-10 คน แต่ละหน่วยงาน

มีงบประมาณเพียงปีละ 1-2 ล้านบาท ที่ว่าการอำเภอซึ่งมีพื้นที่รับผิดชอบทุกตำบลหมู่บ้าน ในเขตอำเภอ มีข้าราชการและลูกจ้างอำเภอละ 15-25 คน มีงบประมาณโดยเฉลี่ยเพียงอำเภอละ 1 ล้านบาท สนง.เกษตรอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ ประมงอำเภอ มีข้าราชการหน่วยงานละ 2-3 คน แต่ละหน่วยงานมีงบประมาณปีละไม่ถึง 1 ล้านบาท เป็นต้น เปรียบเทียบกับ อบจ. ที่มีข้าราชการท้องถิ่นและลูกจ้างแห่งละ 300-600 คน แต่ละ อบจ. มีงบประมาณปีละ 800-3,900 ล้านบาท

เทศบาลนครและเมืองพัทยา มีพื้นที่รับผิดชอบเพียง 100-300 ตารางกิโลเมตร แต่มีข้าราชการและลูกจ้างเป็นจำนวนมากถึงแห่งละ 500-1,000 คน มีงบประมาณแห่งละ 600-3,800 ล้านบาท และ อบต. มีพื้นที่รับผิดชอบ 1 ตำบล มีข้าราชการและลูกจ้างแห่งละ 30-50 คน มีงบประมาณปีละ 20-300 ล้านบาท เป็นต้น

แนวคิดการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดกับราชการส่วนภูมิภาคของประเทศไทยในอนาคต

กระแสความคิดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด เริ่มเป็นที่สนใจในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นแนวคิดตามปรัชญาประชาธิปไตยที่สวयงาม และผู้ว่าราชการจังหวัดบางคนอาจรู้สึกยินดีที่จะได้รับการปลดทุกข้อออกจากพันธกิจที่แบกรับอยู่ในปัจจุบัน แต่เมื่อคำนึงถึงประโยชน์ของบ้านเมืองแล้ว แนวคิดที่จะให้มีการเลือกตั้ง ผู้ว่าราชการจังหวัด จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงความเหมาะสมกับสภาพชีวิตจริงทางการเมืองและสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยปัจจุบัน รวมทั้งเปรียบเทียบกับอารยะประเทศที่เป็นรัฐเดี่ยวเหมือนกับประเทศไทย ตัวอย่างเช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่ยังคงให้มีระบบราชการส่วนภูมิภาคในระดับจังหวัด 100 จังหวัด และอำเภอ 320 อำเภอ เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับรัฐบาลท้องถิ่น 26 มณฑล 100 จังหวัด 36,700 เทศบาลชุมชน และราชอาณาจักรสวีเดน ที่ยังคงมีระบบราชการส่วนภูมิภาคที่ประกอบด้วย 21 แคว้น เพื่อเชื่อมโยงรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น 290 แห่ง โดยให้มีผู้ว่าราชการแคว้นที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลกลางทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และสหราชอาณาจักร ที่ยุบเลิกระบบราชการส่วนภูมิภาคไปทั้งหมด ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 แต่ถัดมาในศตวรรษที่ 20 จึงกลับมาจัดตั้งหน่วยงานภูมิภาคในระดับแคว้นต่างๆ ขึ้นมาใหม่ เพื่อเชื่อมโยงประสานนโยบายของรัฐบาลกลางและถ่วงดุลอำนาจท้องถิ่นในระดับต่างๆ อาทิ Government Offices for the Regions, Regional Development Agencies, และ Regional Chambers และประเทศญี่ปุ่น ที่เริ่มพัฒนาการปกครองท้องถิ่นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488) และเพิ่มการกระจายอำนาจลงไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อยมาจนถึงทศวรรษของปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533-2542) จึงทยอยยุบเลิกราชการส่วนภูมิภาคให้เหลือเพียงส่วนกลาง

กับ ส่วนท้องถิ่น ที่ประกอบด้วย 47 จังหวัดและเทศบาลประเภทต่างๆ 3,258 เทศบาล ซึ่งทั้ง 4 ประเทศดังกล่าวในช่วงต้นล้วนมีประชาชนที่มีมาตรฐานชีวิตสูงและเป็นสังคมปลอดคอร์รัปชันทั้งสิ้น

เช่นนี้แนวคิดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดในประเทศไทยปัจจุบันจึงมีโจทย์สำคัญที่ควรไตร่ตรองอย่างรอบคอบใน 3 ประเด็น คือ (1) การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดจะบริสุทธิ์โปร่งใสหรือไม่ (2) การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดจะแก้ไขปัญหาระบบอุปถัมภ์และการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้หรือไม่ และ (3) การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง อปท. กับรัฐบาลกลางได้โดยง่ายหรือไม่

ในประเด็นแรก การเลือกตั้งในสังคมประชาธิปไตยไทยที่เคยใช้อิทธิพลข่มขู่และตระเวนแจกซองทำ แจกปลาทุในอดีต 50-60 ปีที่ผ่านมา ได้ถูกปรับเปลี่ยนกลยุทธมาเป็น การใช้เงินเป็นปัจจัยซื้อสิทธิ์ขายเสียงกันดาซัดันจนถึงกับมีผู้ให้คำนิยามว่าเป็นวิถีธนาธิปไตย แม้ผลการเลือกตั้งผู้ว่า กทม. และในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 14 พ.ค. 2566 เริ่มมีความหวังกับ **วัฒนธรรมการเมืองใหม่** ที่ประชาชนจำนวนมากไม่ให้ความร่วมมือกับการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ผสมผสานไปกับ **วัฒนธรรมการเมืองดั้งเดิม**ที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของวิถีธนาธิปไตย ผู้เชี่ยวชาญการเลือกตั้งคาดกันว่าการเติบโตของวัฒนธรรมการเมืองใหม่จะต้องใช้เวลาอีกไม่น้อยกว่า 2 สมัยการเลือกตั้งในอนาคตข้างหน้า โดยเฉพาะในเวทีเลือกตั้ง อปท. ที่ผ่านมา ผู้ชนะต้องจ่ายเงินกันเป็นจำนวนมากอย่างน่าตกใจ ฉะนั้นจึงมีการประเมินกันว่าหากมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้นก็จะเห็นการซื้อสิทธิ์ขายเสียงกันอย่างหนักหน่วงแพร่สะพัดไปทั่วประเทศ

ในประเด็นที่สอง ไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่ารัฐไทยมีปัญหาร้ายแรงเรื้อรังอยู่กับระบบอุปถัมภ์และการคอร์รัปชันในแวดวงการเมืองและระบบราชการทุกระดับ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงนั้นราชการส่วนภูมิภาคมีปัญหาเหล่านี้้อยมาก เพราะผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ มีอำนาจค่อนข้างจำกัดในการบริหารงานบุคคลกับผู้บังคับบัญชาที่เป็นข้าราชการจากหลากหลายต้นสังกัดและไม่มียงบประมาณจำนวนมากให้โกงกินได้โดยสะดวก **เปรียบเทียบกับราชการส่วนกลาง** ที่รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดีกรมต่างๆ มีอำนาจใช้ระบบอุปถัมภ์ครอบงำระบบคุณธรรมให้คุณให้โทษเหล่าข้าราชการในสังกัดได้อย่างกว้างขวาง และบางแห่งมีการซื้อขายตำแหน่งเป็นที่บั่นทอนขวัญกำลังใจข้าราชการสุจริตที่มีความรู้ความสามารถ อีกทั้งราชการส่วนกลางมีงบประมาณมหาศาลให้ฝ่ายการเมืองและข้าราชการระดับสูงบางคนร่วมมือกันฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นเม็ดเงินนับพันนับหมื่นล้านบาท เช่นเดียวกับใน**ส่วนท้องถิ่น** ที่ผู้บริหารอปท. ใช้ระบบอุปถัมภ์ให้คุณให้โทษข้าราชการท้องถิ่นได้โดยง่ายและมีการซื้อขายตำแหน่งกันอย่างดาษดื่น รวมทั้งมีปัญหาคอร์รัปชันมากมายในการดำเนินแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่างๆ

เป็นเม็ดเงินนับสิบนับร้อยล้านบาทภายใต้ความร่วมมือของฝ่ายการเมืองกับข้าราชการท้องถิ่น ข้อเท็จจริงเหล่านี้ปรากฏชัดแจ้งอยู่ในฐานข้อมูลการไต่สวนสืบสวนและจำนวนคดีทุจริตฯ ของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เช่นนี้จึงมองไม่เห็นว่าการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นความหวังใหม่ให้การแก้ไขปัญหาระบบอุปถัมภ์และปัญหาคอร์รัปชันได้แต่อย่างใด ความสำเร็จในการรักษาโรค มะเร็งร้ายดังกล่าวในระบบราชการไทย จำเป็นต้องปฏิรูปการใช้เทคนิคและเครื่องมือชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรมให้เป็นมาตรฐานเดียวกับนานาชาติ และจะต้องปฏิรูปมาตรการควบคุมและตรวจสอบการทุจริตให้เข้มข้นมีประสิทธิภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งจะต้องปฏิรูปองค์กร / หน่วยตรวจสอบการทุจริต และแก้ไขกฎหมายปราบคอร์รัปชันให้มีความศักดิ์สิทธิ์กำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างไม่ปรานีให้มีโทษจำคุกอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 10-20 ปี เป็นต้น

ในประเด็นที่สาม คือข้อกังวลของบรรดาฝ่ายความมั่นคงทั้งหลายว่าการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด และการยกเลิกราชการส่วนภูมิภาคจะทำให้ประเทศไทยไม่มี **โซ่ข้อกลาง** เชื่อมโยงรัฐบาลกลางกับ อปท. จำนวน 7,850 แห่ง ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าวิตกอย่างยิ่ง โดยข้อเท็จจริง อปท. ทั้งหลายในประเทศไทยล้วนมีอิสระในการบริหารงานนโยบาย การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณเป็นอย่างมาก อีกทั้งรัฐบาลกลางมีศักยภาพต่ำมากในการติดตามดูแลความคุ้มค่าของการใช้จ่ายงบประมาณและตรวจสอบการทุจริตของ อปท. และถ้าหากในอนาคตมี อปท. ไต หรือมี อปท. จำนวนมากร่วมกันดำเนินนโยบายที่ขัดต่อหลักการสำคัญของรัฐ ก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้งปั่นป่วนขึ้นในสังคมไทย และอาจนำไปสู่ภาวะวิกฤตเหมือนกรณีของ Scotland ในสหราชอาณาจักร และกรณีของ 4 จังหวัด ในแคว้น Catalan ของราชอาณาจักรสเปน และกรณีของรัฐ Bavaria ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันที่ขัดแย้งกับรัฐบาลกลางในหลายเรื่องหลายประเด็น และขยายวงกว้างไปถึงขั้นจะใช้ประชามติประกาศอิสรภาพแยกตัวออกไปจัดตั้งรัฐใหม่ เป็นต้น

เมื่อประมวลข้อเท็จจริงใน 3 ประเด็นดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นส่วนตัวว่าราชการส่วนภูมิภาคยังมีความจำเป็นต้องดำรงไว้เพื่อเชื่อมโยงแนวนโยบายของรัฐบาลกลางและถ่วงดุลอำนาจกับ อปท. ที่มีอยู่ในทุกระดับเต็มพื้นที่ทุกตารางนิ้วของราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้ อปท. ในประเทศไทยยังมีปัญหาสำคัญเรื้อรังที่คนทั่วไปมองไม่เห็นอีกอย่างน้อย 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ (1) การใช้จ่ายงบประมาณในแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่ไม่คุ้มค่าการลงทุน (2) การจ้างบุคลากรเป็นจำนวนมากเกินความจำเป็นไม่สมดุลกับปริมาณงาน (3) ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้อย่างมหาศาลระหว่าง อปท. ขนาดใหญ่ - ขนาดกลาง - ขนาดเล็ก ซึ่งปัญหาทั้ง 3 เรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเร่งรีบแก้ไขโดยเร็วเพื่อรักษาผลประโยชน์

ของบ้านเมือง โดยรัฐบาลกลางจะต้องลงไปช่วยปฏิรูปวินัยการคลังที่ย่อนยานเป็นอย่างมากของ อปท. ทั้งหลาย และทบทวนหลักเกณฑ์การกระจายรายได้แผ่นดินเฉลี่ยปีละ 7-8 แสนล้านบาทลงไปให้ อปท. 7,850 แห่งอย่างเป็นธรรม

โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องที่ 3 กรณี อปท. ขนาดใหญ่ 111 แห่งมีรายได้ปีละ 600-3,900 ล้านบาท และ อปท. ขนาดกลาง 612 แห่งที่มีรายได้ปีละ 100-500 ล้านบาท เปรียบเทียบกับ อปท. ขนาดเล็กในชุมชนเมือง 3,265 แห่ง ที่มีรายได้ปีละ 50 -100 ล้านบาท และ อปท. ขนาดเล็กในชนบท 3,862 แห่งที่มีรายได้ปีละ 20-50 ล้านบาท (เมื่อลงลึกย้อนไปดูฐานข้อมูลรายได้ของ อปท. ทั้งหลายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542-2565 จะพบว่า อปท. ขนาดใหญ่ 111 แห่ง มีรายได้รวมกันเฉลี่ยปีละ 1.8-2.2 แสนล้านบาท คุณด้วยเวลา 23 ปี นับเป็นเม็ดเงินมหาศาลถึง 4.15-5.06 ล้านล้านบาท แต่ท้องถิ่นเหล่านั้นเจริญเติบโตขึ้นมาให้เห็นเป็นรูปธรรมค่อนข้างช้ามาก) ซึ่งปัญหาในเรื่องนี้สามารถแก้ไขให้สำเร็จได้ในทันทีภายใต้โครงสร้างภาษีเดิม โดยรัฐบาลกลางเพียงแก้ไขหลักเกณฑ์การแบ่งภาษีและการจัดสรรเงินอุดหนุนที่เป็นรายได้แผ่นดินลงไปให้ อปท. ขนาดเล็กทุกแห่งปีละไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาท และเมื่อใดที่ปัญหาความเหลื่อมล้ำนี้แก้ไขได้สำเร็จ เมื่อนั้นเราก็จะได้เห็นชนบทไทยเจริญเติบโตขึ้นอย่างถ้วนหน้าภายในเวลาไม่เกิน 10 ปี

แนวคิดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบราชการไทยให้เหลือเพียงราชการส่วนกลางกับราชการส่วนท้องถิ่นเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นส่วนตัวว่าควรเป็นเรื่องของอนาคตที่ไม่ไกลนักในการรื้อคอยการเติบโตของวัฒนธรรมการเมืองใหม่ให้ขึ้นมาเป็นเสียงข้างมากอย่างชัดเจนในสังคมไทย อันจะ ส่งผลให้เวทีการเลือกตั้งหลุดพ้นจากวิถีธนธิปไตย และเมื่อนั้นสังคมไทยจะต้องเลือกตัดสินใจกันว่าสมควรเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองส่วนท้องถิ่นและระบบราชการให้เป็นไปตาม Model ของประเทศญี่ปุ่น หรือให้คงไว้ในรูปแบบเดิมตาม Model ของฝรั่งเศส แต่โดยข้อเท็จจริงในปัจจุบันที่ปรากฏชัดแจ้งว่า อปท. ในรัฐไทยมีปัญหาฉ้อราษฎร์บังหลวงหลายเรื่องหลายประเด็น การแก้ไขปัญหาให้ตรงประเด็นจำเป็นต้องพิเคราะห์พยาธิสภาพของปัญหาเหล่านั้น และเลือกใช้วิธีการที่ถูกต้อง ดังนี้ การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดจึงไม่มีประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด ข้ำรายอาจทำให้ปัญหาต่างๆ ของ อปท. ไทยทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคอร์รัปชันและความไร้วินัยการคลังภายใต้บริบทการบริหารงานท้องถิ่นที่มีอิสระสูงมาก

โดยข้อเท็จจริงทั้งหลายทั้งปวง วิญญูชนย่อมมองเห็นได้ว่าราชการส่วนภูมิภาคภายใต้ภาวะขาดแคลนทรัพยากรการบริหารเป็นอย่างมากในปัจจุบันต้องแบกรับพันธกิจในการเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางและถ่วงดุลอำนาจกับ อปท. แต่ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา

มารัฐบาลกลางได้กระจายอำนาจการปกครองและทรัพยากรการบริหารทั้งหลายโดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณลงไปให้ อปท. ทั้งระบบเป็นเม็ดเงินประมาณร้อยละ 27-29 ของเงินรายได้แผ่นดินในทุกๆ ปี เปรียบเทียบกับราชการส่วนภูมิภาค ที่มีจำนวนบุคลากรน้อยมาก และได้รับแบ่งปันงบประมาณปีละไม่ถึงร้อยละ 5 ของกระทรวงต้นสังกัด (ยกเว้นในช่วงปี พ.ศ. 2544-2549 ที่รัฐบาลยุคนั้นจัดสรรงบประมาณลงไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัด CEO จัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรมบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในทุกๆ ปีงบประมาณ จังหวัดละ 300-450 ล้านบาท (รวม 76 จังหวัด เป็นเงินประมาณปีละ 22,000-30,000 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 8-10 ของงบประมาณกระทรวงมหาดไทย) ดังนี้ เรื่องสำคัญที่รัฐบาลกลางควรเร่งแก้ไขโดยเร็วเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองก็คือปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรการบริหารของราชการส่วนภูมิภาค โดยจะต้องกำกับนโยบายและกำหนดหลักเกณฑ์ให้ทุกกระทรวงต้นสังกัดสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณลงไปให้หน่วยงานในระดับจังหวัดและอำเภออย่างเพียงพอต่อปริมาณงาน เพื่อให้ราชการส่วนภูมิภาคมีศักยภาพสูงขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งจะต้องปฏิรูประบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลอย่างจริงจังจูงใจควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและมาตรการป้องกันปราบปรามคอร์รัปชันที่เข้มข้นเด็ดขาดในมาตรฐานเดียวกับสิงคโปร์, ญี่ปุ่น, และอารยประเทศที่ปลอดคอร์รัปชันตามที่ผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น

ผู้เขียนหวังว่าบทความนี้จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับราชการส่วนภูมิภาคของรัฐไทย และเป็นประโยชน์ต่อการถกแถลงของทุกฝ่ายในเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดในวงกว้างต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชยาวิฑูร จันทร และคณะ. (2543). *วิวัฒนาการการปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ..
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). *การปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัทพิฆเนศพริ้นท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- ชำนาญ ยูวบูรณ์. (2503). *การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจทางการปกครองของกฎหมายไทย*. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- สุกิจ เจริญรัตนกุล. (บก.). (2529). *การเมือง - การบริหารราชการไทย: รวมบทความนักวิชาการต่างประเทศ ภาค 1 - ภาค 6*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุกิจ เจริญรัตนกุล. (2551). *ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของ อปท. ในประเทศไทยปัจจุบัน. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาการคลังท้องถิ่นไทย หลักสูตรปริญญาโท วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่นไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2551 - 2554*.
- สุกิจ เจริญรัตนกุล. (2554). *บทบาทของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำรายได้ของ อปท. ในประเทศไทยปัจจุบัน. ใน 9 ปี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (น. 7-21)*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.

ภาษาอังกฤษ

- Gremion, C. (2002). *Local Government Development in France: Comparison with Japan*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Herolf, G. (2004). *France, Germany, and the United Kingdom: Cooperation in Time of Turbulence*. Stockholm: Stockholm University Press.
- LaPalombara, J. (Ed.). (1967). *Bureaucracy and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.

The Economic Potentials of Ubon Ratchathani: Inter-Local Relations between Thailand, Lao PDR and Cambodia after the outbreak of COVID 19¹

Thanachate Wisajorn²

Received: 14 November 2022

Revised: 10 March 2023

Accepted: 21 March 2023

Abstract

A borderland city plays a role in international relations. Because Ubon Ratchathani borders Champassak, Salavan and Savannakhet in Lao People's Democratic Republic (PDR) and Preah Vihear in Cambodia, it is used as a case study of the proposed idea of inter-local relations. Before the outbreak of COVID 19, Ubon Ratchathani attracted a number of Cambodian and Lao people who boosted economic opportunities in the city. When the international border was closed in 2020 because of the pandemic, Ubon Ratchathani experienced a slowdown in international economic activity. After the border re-opened, inter-local trade between Ubon Ratchathani, Lao PDR and Cambodia was revived and continues to be more promising than the inter-local trade with Vietnam. To look for the ways to improve the inter-local economic activity of Ubon Ratchathani, this article employs discourse analysis and interviews with local Thai entrepreneurs, state officers and a scholar. Major trade relations with Champassak remain promising although it might take time for economic recovery because of inflation in Lao PDR. Trade relations with Preah Vihear rely significantly on the informal checkpoint of Chong An Ma, and the trade volume there remains low. Also, Ubon Ratchathani can contribute to the economic partnership between Thailand, Lao PDR and Cambodia by continuing to provide public health services to both countries. However, people from the Cambodia will have to rely on the formal checkpoint in the adjacent provinces of Sisaket and Surin. This article proposes that Ubon Ratchathani should promote the inter-local economic activity with Lao PDR through the trade of coffee beans and tapioca, as well as tourism industry. With Cambodia, the informal checkpoint of Chong An Ma should be upgraded as an official one so the trade volume has the potential to increase.

Keywords Borderland Studies, Thai-Lao Relations, Thai-Cambodian Relations, Inter-local Relations, COVID-19

---

¹ This research article is part of the research 'The economic potentials of Ubon Ratchathani: The international relations between Thailand, Lao PDR and Cambodia from 1973 to 2021'. It is financially supported by Research Section, Ubon Ratchathani University (2021/22)

² Lecturer, Ph.D., Faculty of Political Science, Ubon Ratchathani University, Ubon Ratchathani 34190. E-mail: thanachet.v@ubu.ac.th, thanachatew@gmail.com

He authored *Riverine Border Practices: People's Everyday Lives on the Thai-Lao Mekong Border* (2021) by Palgrave Macmillan and *Space and Time in Thai-Lao Relations: Borderlands in International Relations* (2022) by Routledge.

1. Introduction

In this article, the notion of inter-local relations is proposed to describe the economic potential of Ubon Ratchathani, which is a Thai province that borders the Lao PDR provinces of Champassak, Salavan and Savannakhet and the Cambodian province of Preah Vihear. The term inter-local relations imply that local actors in borderland provinces contribute to the economic relations at the international level not only because of their geographical locations adjacent to another state but also the interaction of the local actors and global economy. The line that separates two state spaces makes the border special because different legal, economic, cultural and political spheres lead to its unique characteristic (Nail, 2016). A border plays a significant role in international politics in terms of trade and investment that differs from the central area of the state (Sankhamanee, 2018). In terms of people's movement, the boundary line is important because cheaper labour tends to move from the space of slower economic sphere to a faster one (High, 2009, Rigg, 2005; 2007; Rungmanee, 2014). These phenomena go in line with the argument by Donnan and Wilson (1999) that underground economy is most salient at borders, on the one hand. Similarly, underground economy plays a crucial role in Thai-Lao and Thai-Cambodian borderlands (Kasetsiri, 1997). For example, undocumented labourers are common in the border areas of the Thai Mukdahan province which is adjacent to Savannakhet in Lao PDR. Even in the borderland of Surin in Thailand and Oddar Mancheay, smuggling is witnessed from time to time (Liamdee, 2020). In addition, despite the venue being local, people in the borderlands have interactions that cut across the state boundary. A number of scholars whose research focus on the borderlands argue that people's movements in the borderland are influenced by globalisation (Krisnachuta & Srisupun, 2019; Pongsawat, 2007; Sankhamanee, 2018; Santasombat, 2008). With such interaction, this article proposes that citizens' movements in the borderland is not constituted only by local forces but also global capitalism. Hence, the local, international and global interactions are interrelated.

Political actors in Ubon Ratchathani, despite being local, are considered international, especially after the borders re-opened in 2022 as this city has the border provinces of Lao PDR and Cambodia as its major partners. However, the chance to promote inter-local trade with Vietnam will remain significantly in doubt because the two states do not share the same border. Nevertheless, the reason Vietnam is included in the analysis is because it is part of the former Indochinese state, together with Lao PDR and Cambodia (Ivarsson, 2008). During the Cold War, often, Vietnam was influential in directing domestic policy of Lao PDR and even Cambodia that directly border Ubon Ratchathani (Evans, 2002). In addition, there is a big community of Vietnamese diaspora that contributed to the economic growth of this border city (Kuboonyar-aragsa, Boonchai, & Boonchai, 2018). This article argues that from 1989, when Thai Prime Minister Chatichai

Choonhavan promoted the famous slogan of changing the battlegrounds of Indochina to the marketplaces, to 2020 which was the year when the COVID 19 pandemic affected the region significantly, Ubon Ratchathani regularly attracted a number of Cambodian and Lao people. As a result, the then inter-local border-crossings boosted the international economic opportunities of Ubon Ratchathani. However, the outbreak of COVID 19 in 2020 resulted in the border closing between Thailand, Lao PDR and Cambodia. Ubon Ratchathani had to experience an economic slowdown at the level of inter-local relations during that time.

To answer the research question, which looks for the ways to improve the economic potential of Ubon Ratchathani with its neighbours, this article employs the methods of discourse analysis and interviews with Thai local entrepreneurs, state officers and a scholar in borderland anthropology. While it is suggested that trade relations with Vietnam is limited, major trade relations with Lao PDR through the province of Champassak using the Chong Mek – Vang Tao Checkpoint look promising. The findings of this research article suggest that economic growth through the Thai district of Na Tan in Ubon Ratchathani and the Lao Lakhonepheng in Salavan is limited, despite its formal border checkpoint. Similarly, the trade relations with the Cambodian border province of Preah Vihear cannot contribute much to the inter-local economic growth because the volume of the trade across the Chong An Ma Border Checkpoint, which connects the Thai district of Nam Yuen with the Cambodian Jom Crasan, remains low. This article proposes that the informal checkpoint at Chong An Ma be upgraded as an official one so that more people with higher volume of trade can make border-crossings. At the moment, it is expected that Cambodian people who make crossing will rely on the formal checkpoint of Chong Sangam in the adjacent province which is Sisaket and Chong Chom in Surin. Also, Ubon Ratchathani should promote opportunities for the inter-local trade of coffee beans and tapioca with Lao PDR. It should continue acting as an area that provides public health services to both Lao PDR and Cambodia.

This article is divided into five sections. The introduction discusses the background and provides the overview of the article. The second section reviews the literature on the economic potentials of Ubon Ratchathani and neighbouring states in the past. It also explains how the interaction of local people is constituted by international and global capitalism. This section will be a springboard to argue that, despite being a border province, Ubon Ratchathani can contribute to the economic partnership between Thailand, Lao PDR and Cambodia. The inter-local relations with Lao PDR and Cambodia are promising. Meanwhile, it is very difficult to achieve any successful trade outcomes with Vietnam because the two nation-states do not share the physical border. The third section addresses the article's primary research question, which looks for the ways to improve the economic potentials of Ubon Ratchathani with its neighbours. The fourth section

argues that the most promising trade link for Ubon Ratchathani will be with the Lao PDR province of Champassak, rather than the Lao PDR provinces of Salavan and Savannakhet. People who make border-crossings from Cambodia usually employ the border checkpoints in Surin and Sisaket, rather than the unofficial one in Ubon Ratchathani. The final section is the conclusion of this article.

2. From local to global: The inter-local relations of Ubon Ratchathani as a borderland province

When the topic of economic and political relations among Thailand, Lao PDR and Cambodia is discussed in mainstream international relations scholarship, the focus is on the policy making process of their central governments (Mephokee, Roopsom, & Klinsukhon, 2015; Ngaosyvathan & Ngaosyvathn, 1994; Oesterheld, 2014; Oldfield, 1998; Paribatra, 1984; Paribatra, 2013; Pawakapan, 2013; Sirikrai, 2007; Tonlerd 1998). However, instead of focusing on the central government in Bangkok, this article shifts the focus to Ubon Ratchathani. In other words, the relations with the neighbouring nation-states that include Lao PDR, Cambodia and Vietnam will be narrated from the eyes of the borderlands.

Charoensri (2022) argued that mainstream International Relations often focused on the international structures, capabilities of the state and distribution of power in international politics. Meanwhile the role of city is often overlooked. Yet, the discipline that focuses on a city tends to examine the actors at the local levels but overlooks the interconnectedness of the city and international politics. This article bridges this gap by proposing the notion of inter-local relations with the analysis of Ubon Ratchathani. A citizen plays a role in international interactions and could be related to the concept of global citizenship in two aspects; a sphere of terrorism and international economic connectivity. For the former, Bamrungsuk and Kunthic (2020) proposed the idea of urban terrorism. Accordingly, a city becomes a new floor of international battlefield, instead of rural area. This proposal went in line with the concept of biopolitical border practice proposed by Vaughan-Williams (2009). He said that a mega city like London was the venue for international terrorism. For the latter, Charoensri (2020) explained the notion of regional connectivity. When a city provides basic infrastructure that facilitates people's trans-border movements, this is called economic regionalisation. Public services such as hospital and schools will benefit people from a land-locked country who want to get access to the sea such as Lao PDR. Specifically, when a government proposed the implementation of special economic zone in a border city, the inter-state movements are even more supported by the basic infrastructure funded by the government (Krisnachuta & Srisupun, 2019). The interconnectedness of Mukdahan of Thailand and Savannakhet of Lao PDR is the example of how the concept of special economic zone is implemented. The movements of the people of the two cities are

constituted by the forces of both local and international actors from Thailand, Lao PDR and the four other Greater Mekong Subregion (GMS) nation-state such as China, Burma, Cambodia and Vietnam.³ The Thai government's programme of Special Economic Zone (SEZ) in Mukdahan to support the East-West Economic Corridor's construction of the road which connects Burma, Thailand, Lao PDR and Vietnam certainly affects the lives of local citizens. This interrelated economic connection of local, international and global capitalism can be compared with the case study of displaced people on the Thai-Burmese border. According to Pongsawat (2007), the US economic sanction on the military regime of Burma did not affect the lives of the military elites much. However, its impacts fall upon the lives of people on the ground with economic hardship in the country. This resulted in a number of people having to cross the border to Thailand not only for better opportunities but also for survival.

This article takes the approach of Charoensri (2022) in combination with Krisnachuta and Srisupun (2019) to argue that a borderland city contributes to the economic connectivity at the international level. However, the notion of inter-local relations applied with Ubon Ratchathani differs from that of Charoensri (2022) because Ubon Ratchathani is not a mega city. In addition, the stance of this article differs from Mukdahan as examined by Krisnachuta and Srisupun (2019) because Ubon Ratchathani has never been included in SEZ. However, Ubon Ratchathani matters internationally because of the local actors' movements in the borderlands which cut across the state boundary. This section, accordingly, will scrutinise the two following issues: the definition of a borderland and the inter-local economic potentials of Ubon Ratchathani as borderland.

3.1 Territory, boundary, border and borderland

To understand what 'borderland' means and how Ubon Ratchathani is identified as a borderland, the three technical terms of territory, boundary, and border need to be discussed. Territory and boundary have similar meanings. They refer to the 'line' used to separate two nation-states. Territory has a connotation of the exercise of power by the state as it comes from the Latin words 'terrere,' which means to terrorise on the one hand and 'terra', which means land, on the other (Elden, 2009; Connolly, 1995;). Territory also implies the concept of territorial integrity of a sovereign state. The term boundary does not have an intensive political connotation when it is used in the context of international politics. In short, territory and boundary refer to the 'line' drawn to separate two state spaces. The term border, however, implies more of a zone than a line. But the zone must be adjacent to the aforementioned line.

---

³ This article employs the term Burma instead of Myanmar to express disagreement towards the policy of the military junta that changed the country's name in the 1990s.

When the term ‘border’ is followed by the suffix ‘land’, it implies a connection between border cities in more than one nation-state. The two border cities, despite being in two different nation-states, have unique characteristics that are different from the relations of the central government that represent the country. For example, as pointed out by borderland anthropologists Donnan and Wilson (1999), there are two cities of Laredo along the US-Mexico border. One is located in Texas, United States and its twin city Nuevo Laredo, is in Tamaulipas, Mexico. The Rio Grande is the river used to be the territorial line. The two cities, despite being in two different nation-states, share a common identity – they have the same baseball team that represents the two cities. Such phenomena are defined by another borderland scholar Thomas Nail (2016) as a Third Space. He used the analogy of when a piece of paper is cut and hence torn apart to describe the Third Space. The cut does not only separate the paper into two pieces but also forms its own space. Similarly, this happens when land is separated by the territorial line of two national spaces. That very line and the zone adjacent to it forms its own space and identity, the borderland. There, people have everyday border-crossing activities.

Indeed, this article proposes that borderlands play a significant role in international politics, despite being local. As Charoensri (2022) argues, it is not only the state but also the city that matters in international arena because of more inter-connected modern infrastructure. Its location as a borderland on the edge of the state should not be overlooked. Borders not only separate but also bridge different nation-states. To understand the political connotation of the term borderland, the work of Jonathan Goodhand (2005, 2008) is worth considering. In his research on the borderland of Afghanistan and its Central Asian neighbours, Goodhand (2005, 2008) stated that analysing the space that covers the areas of two border cities in two different nation-states will shed light on the relations of those two states. Consequently, this article coins the term centripetal approach, and argues that this concept was proposed in the analysis of inter-state relations in the work of Goodhand (2005, 2008). This approach indeed adds to the analysis of centrifugal approach which focuses on the foreign policy promulgated from the central government. There are different political dimensions in the borderland experienced by people who actually live in the border zone. Explaining the Thai-Lao relations, this framework is not attached to the centrifugal points of view of the capital cities of the two nation-states – Bangkok and Vientiane (Wisajorn, 2018). The analysis is shifted from the capital city to the borderlands of Khong Chiam (Ubon Ratchathani, Thailand) and Sanasomboun (Champassak, Lao PDR). It means that their local relations are at the same time international.

3.2 The inter-local relations of Ubon Ratchathani in the international arena

The literature on international interactions of Thailand, Lao PDR and Cambodia has largely focused on state-actors since 1953, as it was the year France officially left Indochina. While recent debates in International Relations have increasingly recognised the role of non-state actors such as transnational corporations and international organisations (Mephokee, Roopsom, & Klinsukhon, 2015), this article proposes that non-state actors along the borderlands, should also be academically paid attention to. Despite being local actors, they play a role in international politics as well.

To employ the framework of Goodhand (2005), political analysis of the borderlands that focuses on the central government is described in this article as centrifugal. Meanwhile, if the border is not treated as peripheral space and the political analysis uses the borderland as the starting point to study the interactions among the adjacent states in the area, it is described as centripetal. International Relations using the centrifugal perspective was taught for the first time in the 1930s. According to Paribatra (2019), at Thammasat University in 1934, the academic programmes at that time were intended to produce diplomats. Therefore, the texts were mainly about diplomatic relations and international law. Lecturers in International Relations at Thammasat University were renowned diplomats such as Thanat Khoman and Prince Narathip Praphanphong. It is not surprising that the centrifugal perspective of International Relations is academically expected. Considering the academic and political contexts at that time, it means that border provinces such as Ubon Ratchathani, which is the case study of this article, were viewed as peripheral areas of the state. Yet, Ubon Ratchathani matters internationally. This article argues that despite being local, its location on the borderland makes its relations with neighbouring nation-states international. Centripetally speaking, this situation is regarded as inter-local relations.

This article takes 1893 as the year that Ubon Ratchathani became a borderland of Siam and French Indochina. It was not only the year the Franco-Siamese Treaty was signed, but also the year bureaucratic reforms were initiated under the reign of King Chulalongkorn (Bunnag, 1968). The territorial border based on the concept of Westphalian space of the state was expected. The deepest point of the Mekong known as thalweg in international law was used to separate the spaces of Siam and French Indochina for the first time (Kasetsiri, 2011). This was in line with the roles of what Treaties of Westphalia did in Europe that the two states must be distinct, disjointed and separated from each other (Ruggie, 1998). At that time, a number of ethnic Lao people on both banks of the Mekong were abruptly separated by the territorial border (Iijima, 2018). Ngaosyvathan and Ngaosyvathan (1994) even argued there are more Lao people on the right bank of the Mekong in the present-day Northeastern Thailand than in present-day Lao

PDR. Thailand, then known as Siam, became a modern state and Ubon Ratchathani became a Siamese province adjacent to French Indochina (Pavie, 1902, 1903).

During World War Two, Ubon Ratchathani was affected by the international politics because of the foreign policy of Thailand, whose name was changed from Siam under the Phibun Regime. With the support of Japan, the Province of Champassak in French Indochina was annexed by Bangkok (Charoenvattananukul, 2020; Strate, 2015;). Parts of Ubon Ratchathani were accordingly replaced by Champassak as the border province of Thailand. However, after Japan lost the war and Champassak was returned to France, Ubon Ratchathani became a border province again (High, 2009). As World War Two ended and the ideological conflicts of the Cold War began in the region, Ubon Ratchathani played an important role in international politics again. While the Cold War was primarily a conflict between the United States, which supported liberal democracy, and the Soviet Union, which supported communism and socialism, Ubon Ratchathani became a strategic location for the two major powers (Kesboonchoo-Mead, 2007; Philips, 2017; Tonlerd, 1998;). Ubon Royal Thai Air Force Base (URTAFB), which is around 70 kilometres from Laos, was employed by the United States Air Force (USAF) to drop bombs in Laos during the Vietnam War (Ravenstein, 1974). After the US withdrawal in 1973, North and South Vietnam were united and became a communist state. The Lao Monarchy was overthrown, and the Lao People's Democratic Republic (PDR) was established. Afterwards, Cambodia was ruled by the communist regime of Khmer Rouge. It means the former states of French Indochina were under communist and socialist rule. Accordingly, Thailand was described as a frontline state between the two worlds of the ideological conflict at that time (Paribatra, 1984; Phonprapai, 2021). One side was controlled by a supposedly liberal democracy, although one might argue that Thailand was at times ruled by a military dictator. The other side included Kampuchea and Lao PDR, which were under the socialist and communist camp, either under the Soviet Union or China. Indeed, Ubon Ratchathani as a border province was part of that very frontline as described by Paribatra (1984). It means the province played a crucial role in the Cold War conflicts.

On the other side of the Mekong, after 1975, no private property was allowed in Lao PDR but all had to be owned by the state (Tonlerd, 1997). As the socialist style of collective farming was implemented, a significant number of Laos fled the country (Evans, 2002). This happened in Southern Laos the most, especially in Champassak. As a result, Ubon Ratchathani was one of many areas that received the exodus of Lao people. From 1979-1986, the then Lao President Kaysone Phomvihane rethought Lao people were not yet ready for such a hardcore campaign of a socialist state, as most Laos were peasants. According to Marxism,

a capitalist state was a pre-condition before a classless society of a socialist state. Therefore, socialist campaigns were relaxed and private property was allowed at certain extent in Lao PDR at that time (Tonlerd, 1997).

The economic and political trends at the global, international and local level continued to be constitutive. When the policy of glasnost and perestroika were implemented in Soviet Union and Doi Moi in Vietnam, the two communist states were more open to foreign capitalism and international market competition. In 1986, Lao PDR followed the footsteps of the economic policy of both Soviet Union and Vietnam (Tonlerd, 1997). Tonlerd (1997) argued that the policy of Chintanakanmai translated as New Economic Mechanism (NEM) is a Lao style of perestroika. In late 1980s, there were more economic connections with Thailand along the Mekong. Hotel and tourism industry started to flourish. In the south of Lao PDR, Savannakhet and Champassak which border Mukdahan, Amnat Charoen and Ubon Ratchathani were supported in terms of tourism, trade and agriculture. In 1989, the then Thai Prime Minister Chatichai Choonhavan proposed the idea of turning battlegrounds into the marketplace (Erlanger, 1989, Phonprapai, 2021). It signalled that civil wars in the communist and socialist states of Lao PDR, Vietnam and Cambodia were over. International trade was expected to flourish. The inter-local relations have similarly developed. Moreover, the economic project of Emerald Triangle that covers the area of Ubon Ratchathani, Champassak, and Preah Vihear was planned although it has not been yet successful (Sanew, 2019). To the north, the First Thai-Lao Friendship Bridge which connected Nong Khai and Vientiane was opened in 1994 which implied the two economic spaces were connected (Ngaosyvathn & Ngaosyvathn, 1994).

Although Thailand and Vietnam are not geographically adjacent to each other, the two states had direct interactions from time to time during the Cold War. For example, the district of Nam Yuen in Ubon Ratchathani was a fierce battlefield during the Cold War. It borders Munpamok in Champassak, Lao PDR and Jom Crasan in Preah Vihear, Cambodia. The Thai Army played a crucial role in that area as it had to contain the incursion of Vietnamese troops in Lao PDR and Cambodia. The victory of the communist Vietnamese from the north and the fall of Saigon led to the Vietnamese unification in 1975 (Lawrence, 2008; Taylor, 2013). Laos also became a communist state as the communist movements of Pathet Lao which was very close to the Communist Party of Vietnam overthrew the Lao monarchy the same year (Evans, 2002). Meanwhile, the pro-China communist movement of Khmer Rouge could establish its government in Phnom Penh and put the centrally-economic plan into practice. That led to the genocide of million Cambodians (Kiernan, 1998). A significant number of Cambodians were displeased with the Khmer Rouge regime and turned towards another communist state which was Vietnam (Tasukonth, 2015).

At that time, the structure of global geopolitics started to change because of the Sino-Soviet split (Herz, 1975). Despite being in the same communist camp, in 1979 Vietnam supported by the Soviet Union invaded Kampuchea under the Khmer Rouge (Chandler, 2008). The troops of Khmer Rouge, despite being supported by China, were defeated and had to retreat to many areas of the Thai-Cambodian border (Liamdee, 2020). After the US withdrew its troop in 1973, the Thai state at that time re-directed its foreign policy and became a major ally of China. As a result, it had to support the Khmer Rouge militants along the Thai-Cambodian border. With a significant number of Vietnamese troops in Lao PDR and Cambodia, the Thai state was described as a frontline state (Paribatra, 1984). Ubon Ratchathani was one of the battlegrounds in which 6th Infantry Regiment of the Thai state, Khmer Rouge, right wing Lao militants and Vietnamese troops in Lao PDR and Cambodia took part. After the Cold War ended, there were changes in international politics that affected the international relations in the region. Direct interactions of Vietnamese military with the Thai military in Ubon Ratchathani terminated. The government of Hanoi withdrew its troops from Cambodia in 1989 (Cima, 1990). The United Nations Peace Keeping forces arrived in Cambodia to restore peace and order. It means that direct inter-local relations between Ubon Ratchathani and Vietnamese actors were limited. However, the Vietnamese diaspora in the city still played a role in boosting the economy of the city (Kuboonya-aragsa, Boonchai, et al., 2018). The Vietnamese Association of Ubon Ratchathani was established so that it cooperated with the local government in terms of tourism development and even Thai-Vietnamese diplomatic relations.

With the new millennium, attacks at the border checkpoint in the village of Chong Mek in Ubon Ratchathani which borders the village of Vang Tao in Champassak, Lao PDR reconfirmed the fact that Ubon Ratchathani is an international political venue, despite being local (Phookongchi, 2003; Theeravit & Semyaem, 2002;). A group of Thai citizens with Lao ethnicity and Lao citizens living in Thai territory launched a military attack on a government Lao building. They claimed that they were related to the group of the Royal Lao Government that existed before 1975 and were fighting on behalf the royal Lao regime, even though the Cold War was over. After a few hours, the Lao military officers reclaimed the building on the Lao side and twenty-eight militants crossed the border back to the Thai territory. They were later arrested by the Thai police (Phookongchi, 2003).

The political unrest on the Thai-Lao border was short-lived. People from Lao PDR and Cambodia continued to travel to the Thai border city of Ubon Ratchathani. As argued by Rigg (2005), a land with more economic opportunities attracts peoples from a land with less. Due to Thailand's higher levels of economic development, significant numbers of Lao people cross the border for economic

opportunities (Rigg, 2005; High, 2009). Lao people were accordingly introduced to the market economy, and Thailand, which is located on the opposite side of the Mekong, became a desirable destination. Some search for jobs, but not all are legally registered. In 2001, the number of illegal migrants from Lao PDR to Thailand was 58,411 (Pholsena & Banomyong, 2006). Recently, Ubon Ratchathani has received significant number of undocumented labourers from Lao PDR and Cambodia, according to anthropological research by Lyu, Hirsch, et al. (2013) and Natedao Taotawin (2019).

Similarly, Liamdee (2020) analysed the people's mobilities that cut across the Thai-Cambodian borders of Surin (Thailand) and Oddor Meanchey (Cambodia). Wisaijorn (2021) analysed the everyday undocumented border-crossings on the Thai-Lao border near the towns of Khong Chiam and Sanasomboun and argued that these movements matter internationally. Indeed, the aforementioned anthropologist points of view examined the marginalised people's movements that cut across the state boundary. The fact that they are marginalised cannot be ignored because their marginality is co-constitutive with the policy formulated by the central government. Centripetally, Ubon Ratchathani and the adjacent border provinces in Lao PDR and Cambodia – Champassak, Salavan, Savannaekhet and Preah Vihear are considered venues where international political and economic relations take place, despite being local. This is co-constitution of the local and international analysis of politics is mentioned very little in the literatures on International Relations as a discipline. Aiming at answering the research questions that look for the ways in which the economic relations of Ubon Ratchathani and its neighbouring nation-states could be promoted, this article proposes that the analysis of the inter-local relations should be academically considered.

3. Methodology⁴

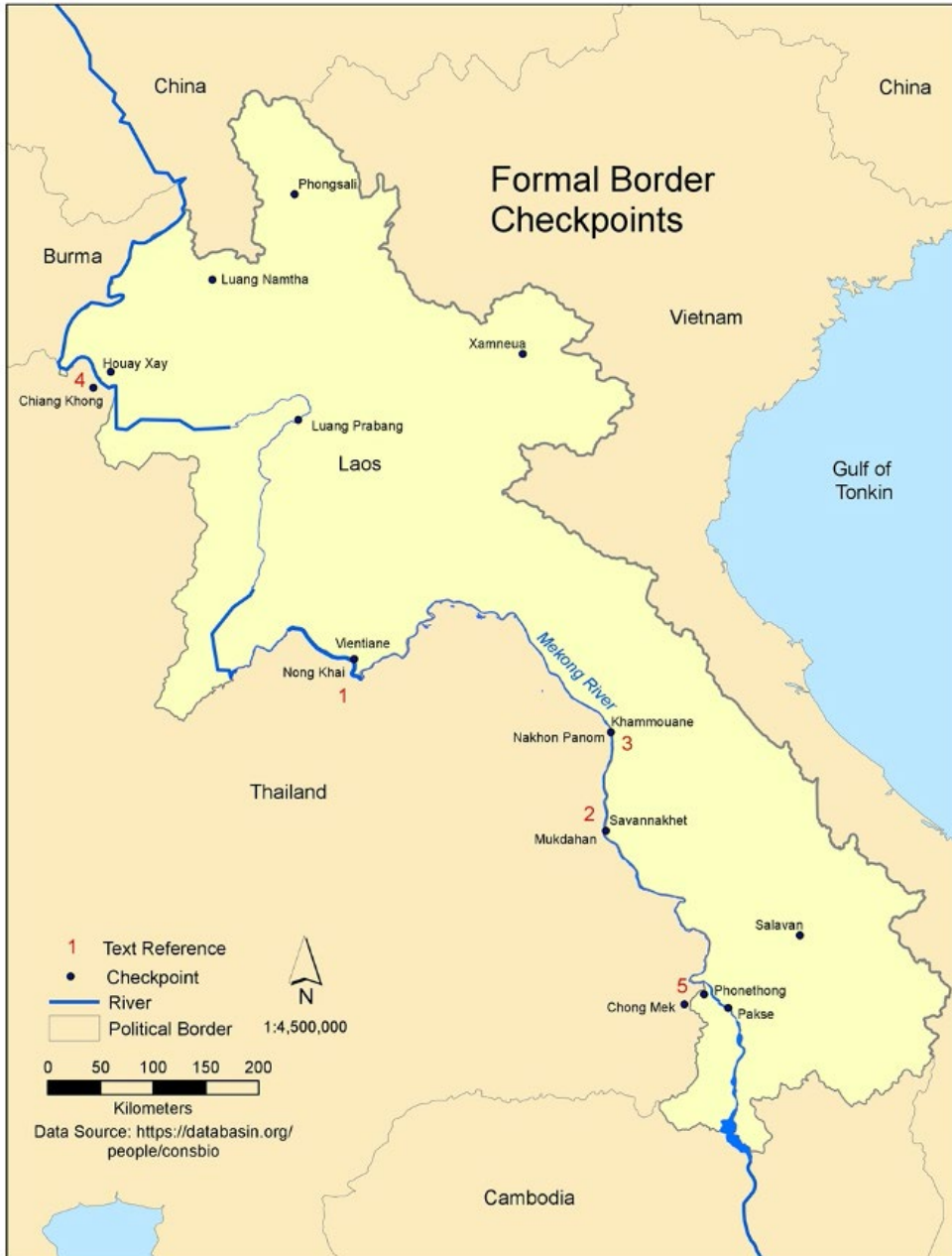
This section discusses the methodology that guided the design and implementation of this research project. It is organised into five sub-sections. Firstly, it focuses on the research settings, Ubon Ratchathani in Thailand, Champassak, Salavan and Savannakhet in Lao PDR and Preah Vihear in Cambodia. Secondly, it discusses the access to and recruitment of research participants in Thailand and Lao PDR. Thirdly, the sampling criteria and the profiles of research participants is described. The main research method is interview, which is in section four. The fifth sub-section is about analysis and interpretation.

---

⁴ I received ethical approval from Ubon Ratchathani University in May 2022. Ethical consideration was taken as part of the research project. The informants were informed that their information would be recorded as part of this research project.

3.1 Research setting

Figure 1: Map of Thailand and Lao PDR

Source: Wisajorn (2021)

Ubon Ratchathani (No. 5 on the map) strategically borders Lao PDR and Cambodia. The confluence of the three nation-states is referred to by the Tourism Authority of Thailand as ‘The Emerald Triangle’. Twelve kilometres away from that very spot is the area known as Chong Bok, where fierce battlefields during the Cold War took place (Supatn, 2012). With the ideological conflicts of the Cold War over, and the slogan of changing the battlefields to the marketplace announced by the then Thai Prime Minister Chatichai Choonhavan in 1989 (Phonprapai, 2021), prosperous economic cooperation was expected to flourish in the area. Indeed, the Emerald Triangle Cooperation Project was established in the early 2000s to promote the tourism industry, economy and politics of Thailand, Cambodia and Lao PDR (Supatn, 2012).

Accordingly, Ubon Ratchathani became a key gateway, as it has two official border checkpoints with Lao PDR; Pak Saeng in Na Tan and Chong Mek in Sirinthon. Five informal checkpoints are located in front of Khemmarat District Office in Khemmarat, Ban Song Khon in Pho Sai, Ban Khan Tha Kwian and Ban Dan in Khong Chiam and Ban Charoen Phattana in Buntharik known as Chong Ta U (Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, 2020).⁵

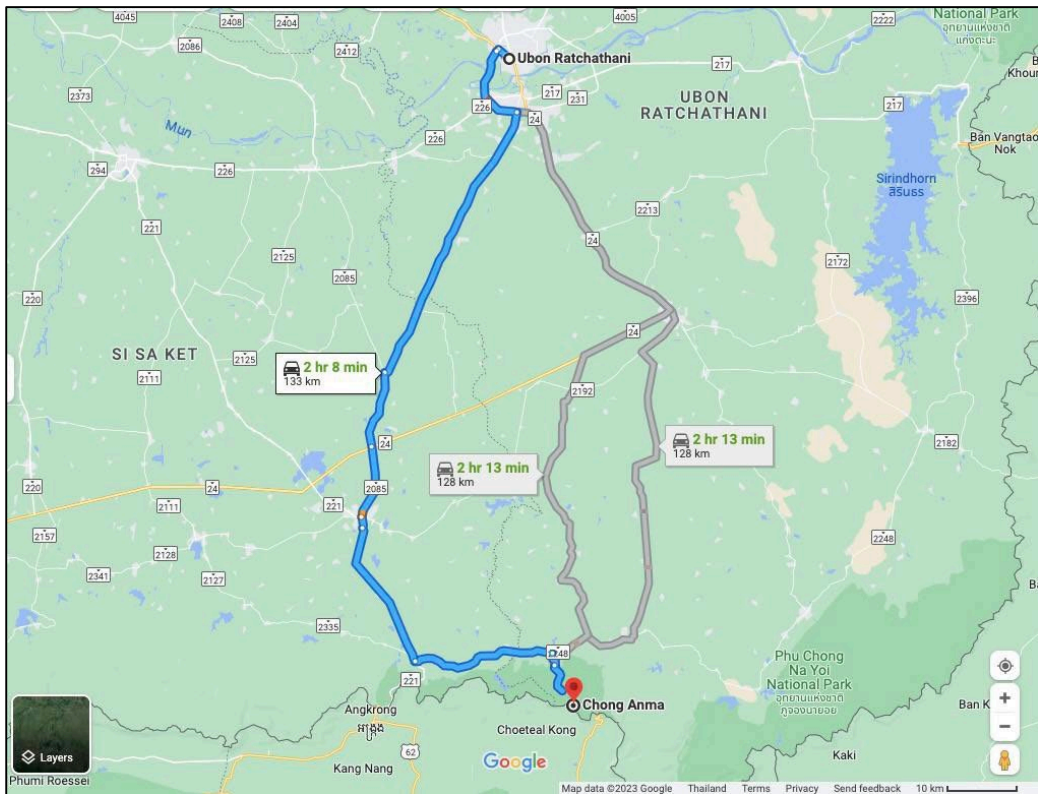
⁵ According to the interview with the Office of Provincial Commercial Affairs, there are two official checkpoints and eight unofficial ones. This information differs from the data provided by Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce (2020).

Figure 2: Map of Thai-Lao border formal checkpoints (Red) and informal border checkpoints (Green)

Source: Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce (2020)

Figure 3: The Map of Ubon Ratchathani City Centre and the informal border checkpoint of Chong An Ma

Source: Google (n.d.)

Another informal checkpoint, or Dan Prapheni, which borders Cambodia is known as Chong An Ma. As will be shown in this article, the formal checkpoint of Chong Sangam in Sisaket and Chong Chom in Surin will be important routes for Cambodians even though their destination is Ubon Ratchathani.

3.2 Discourse analysis

The method of discourse analysis by Fairclough and Fairclough (2012) is employed to detect how the economic potential of Ubon Ratchathani has been defined since the outbreak of COVID 19 in the finding section. The analysis of academic texts on relations between Thailand, Cambodia and Lao PDR in the previous section is used to provide the context of inter-local relations of Ubon Ratchathani. That context will then be a springboard to answer the research questions with regards to its present-days economic potential with neighbouring nation-states.

According to Jorgensen and Phillips (2002), there are three dimensions to discourse analysis: text analysis, discursive and social practice. This article

focuses only on the first one, as the coverage of discursive and social practice will be left to future research which requires ethnographic fieldwork. As proposed by Fairclough and Fairclough (2012), text analysis includes the indication of ‘goal’ and ‘value’ of the border discourse between the two states. The particular time, defined as ‘circumstance’, of when the text was produced will also be brought into the analysis.

Discourse is the representation of everything that contains meaning (Laclau & Mouffe, 1987). Social theory scholars should pay attention to it because what happens in a society has meaning. Discourse is about how the world is narrated and understood (Jorgensen & Phillips, 2002). It is a process to analyse how significance is produced through practices. It means that both linguistic and non-linguistic dimensions are employed in the study of discourse analysis. What to analyse could be texts in interviews, policies, organisations and institutions. According to Jorgensen & Phillips (2002) and Fairclough and Fairclough (2012), the first step of discourse analysis is to examine text production which focuses on ‘goal’, ‘value’, and ‘circumstance’. Secondly, the linguistic function of the text is studied, focusing on attributes such as the grammar of the text. Thirdly and fourthly, it looks at how people consume the text and subsequently implement it in daily life. Fifthly, it looks at how the text and society are constitutive.

Accordingly, this article aims to look at how the interviewees in this research project responded to the questions on how Ubon Ratchathani plays a role in international relations and its economic potential with neighbouring countries. Drawing on Fairclough and Fairclough (2012), this article looks at the data to detect the ‘goal’, ‘value’ and ‘circumstances’ that produce the meaning of the location as a border province. The ‘goal’, ‘value’, and ‘circumstances’ in the ways in which the location of Ubon Ratchathani is understood, described and narrated will be analysed – should the economic potential of Ubon Ratchathani be considered local or international?

3.3 Interviews

In this research, open-ended questions for the interviews are constructed and categorised into three groups. Firstly, questions were asked about the informants’ thoughts about the economic potential of Ubon Ratchathani and its neighbours, Lao PDR, Cambodia and Vietnam before the outbreak of COVID 19. The questions are about the types of obstacles and opportunities that existed for international trade. The second group contains questions about the informants’ knowledge on the border trade and the effects of the border closure that lasted from 2020 to 2022. The third group consisted of questions focusing on the economic potential of Ubon Ratchathani after the re-opening of the international border checkpoints in 2022. Despite being situated at the local level, the informants were asked about the challenges and opportunities in international

trade of Ubon Ratchathani with the border provinces of Lao PDR, Cambodia and Vietnam. The interview with the informants took between forty minutes to one hour.

The interviews include active and sensitive listening and repeated feedback. In active listening, the informants' responses are listened to carefully. The details of the interview, the content, and the meanings in the context of the research setting were recorded and summarised as suggested by De Walt & De Walt (2011). In the interview, the conversation flowed smoothly, and the researcher maintained eye contact in a non-intimidating manner with the interviewees. Also, the interviewer was attentive to what was being discussed at the time of the interview. The last words of sentences uttered by the interviewee was repeated with a question-tag tonality. This repetition was to imply to the interviewee that the topic being discussed at that time was relevant to the research questions. However, there is no question-tag tonality in Thai, so the last word was restated with the question-noun-phrase instead.

3.4 Research informants

Ten informants were interviewed. They comprised the actors from both the private and government sector. The information provided by the former sheds light on how business entrepreneurs see the potentials of Ubon Ratchathani in the inter-local arena. Meanwhile, the latter gives details on how the government sectors could provide assistance to private sectors in order to boost the economy of the borderland provinces in Thailand, Lao PDR and Cambodia. They include the Provincial Governor of Ubon Ratchathani, five state officers from the Office of Provincial Commercial Affairs, the Vice President of the Provincial Chamber of Commerce (who is also the owner of a hotel business), a former state officer at the Office of Passport Division, a business entrepreneur in the tourism sector and a scholar in Borderland Studies.

4. Findings

This section answers the research questions of this article, which looks for ways to improve the economic potential of Ubon Ratchathani with the borderland provinces in Cambodia and Lao PDR. It also seeks the economic potentials of Ubon Ratchathani with Vietnamese provinces. It argues that although Ubon Ratchathani is a province in Thailand, which is considered a local entity, its economic potential should be considered in terms of inter-local relations. With the method of discourse analysis as framed by Fairclough & Fairclough (2012), the interpretation of the 'value' of Ubon Ratchathani implies the hope that the city develops greater international economic potential. In 1989, the slogan of changing the battlefields to the marketplace in Indochina was announced. As Lao PDR, Cambodia and Vietnam are former French Indochina colonies, the slogan suggests

that an increase in trade between Ubon Ratchathani and the border provinces of Lao PDR and Cambodia, as well as Vietnam is expected. In 2022, the Thai Ministry of Foreign Affairs organised an academic seminar on the relationship between Thailand and the former Indochinese colonies. It was even argued that a new goal is to upgrade the relationship as partnership among the three states.

All the informants in this research share a similar ‘goal’, the economic success of this borderland province. Concerning ‘circumstance’, after the end of the border closure because of COVID 19 in 2022, Ubon Ratchathani is expected, with Cambodia to the south and Lao PDR to the east, to play a role in international relations again. While it is suggested that the trade relations with Vietnam will remain limited, the rebirth of the economic relations through the land checkpoint with Champassak (Lao PDR) is expected to be more fruitful than through the riverine checkpoint in Na Tan (Thailand) and Salavan (Lao PDR). Meanwhile, the trade volume between Ubon Ratchathani (Thailand) and Savannakhet (Lao PDR) is not expected that much because there is no official checkpoint that could bridge the two cities. However, Mukdahan and Savannekhet are expected to be more economically interrelated instead (Krisnachuta and Srisupun, 2019). This expectation of a border province indeed goes in line with what Charoensri (2022) proposed. If basic infrastructure is sufficiently developed, regional connectivity can be achieved and it could benefit a city in a land-locked country like Lao PDR. Accordingly, the import of coffee beans and tapioca is promising as the Lao province of Champassak is the key provider to Ubon Ratchathani. To the south, the district of Nam Yuen which borders Lao PDR and Cambodia used to be the venue of fierce battlefields during the Cold War (Ishida, 2012). In 2000, Emerald Triangle was a project initiated by the central government of Thailand, Lao PDR and Cambodia to facilitate the international scheme of GMS and EWEC. Indeed, basic infrastructure was aimed to bridge the six riverine nation-states along the Mekong; China, Burma, Lao PDR, Thailand, Cambodia and Vietnam. To be more specific, the cooperation of Emerald Triangle covers the area of seven cities. Three are from Cambodia which include Stung Treng, Preah Vihear, and Oddor Meanchey. Two are from Lao PDR; Salavan and Champassak. Ubon Ratchathani and Sisaket from Thailand are also included in the project. Known as a triple border, Emerald Triangle was aimed at promoting the cooperation in tourism, economy and politics but its concrete implementation is doubted because of the uncleared landmines and roads are not in a good condition. Moreover, underdeveloped logistics and different legal mechanism of the three nation-states are major obstacles (Sanew, 2019). However, this article agrees with Sanew (2019) that even after the border-opening of the Thai, Lao and Cambodian state in 2022, the trade volume through this channel of border-crossing will remain low if compared with other border checkpoints.

The trade relations of Ubon Ratchathani with the Cambodian border province of Preah Vihear are considered limited because the route at Chong An Ma in Nam Yuen (Thailand) and Jom Crasan in Preah Vihear (Cambodia) is still an informal checkpoint. According to Srisupan (2020), the Thai-Cambodian trade volume through Chong An Ma will be limited not only because the checkpoint is informal but also the practice of the border regulations by the Thai and Cambodian state tends to be arbitrary. Nevertheless, the public health service in Ubon Ratchathani is still popular among both Lao and Cambodian people. A lot of Cambodians rely on the formal checkpoint in the adjacent provinces of Ubon Ratchathani which are Sisaket and Surin.

4.1 Economic potentials with Lao PDR

4.1.1 Circumstance

In 2019, the border trade volume between Thailand and Lao PDR was 197,446,53 million baht (Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, 2020). Major exports from Thailand include gasoline, agricultural and industrial products. Meanwhile, Thailand imported fuel, gold, copper, vegetable and electronic devices such as telephone, radio, and television from Lao PDR (Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, 2020). The highest trade volume of the official border checkpoint is witnessed at Nong Khai (Thailand) and Vientiane (Lao PDR) international border checkpoint which is 59,302.69 million baht. The border checkpoint of Mukdahan-Savannakhet ranks the second which is 56,391.60 million baht. In 2021, Nong Khai and Mukdahan are still the areas of the highest volume of border trade. Nan ranks the third and Ubon Ratchathani at Chong Mek official border checkpoint the fourth respectively (Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, 2022).

Considering the proposed concept of inter-local relations, the province of Mukdahan (Thailand) and Savannakhet (Lao PDR) are good examples. With the hope to boost the economy according to the norm of economic neo-liberalism, the province of Mukdahan was announced to be under the plan of SEZ. In 2014. Mukdahan became an important border city and the citizens are connected to international capitalism because it lies on the edge of EWEC that binds Burma, Thailand, Lao PDR and Vietnam. Krisnachuta and Srisupun (2019) argued that local people were not simply passive with the implementation of SEZ which was promulgated from the centre of the state. They negotiated with the Thai government arguing that many areas would not be fit to be included as SEZ. To them, natural resources such as twenty species of local vegetables and fifteen species of insects would be damaged by the implementation of SEZ. These local insects and vegetables are the sources of food as well as income to the local people.

In addition, the ways in which the local people make border-crossing must be noted. According to the PhD dissertation from Sydney University, Soimart Rungmanee (2014), the people in the borderland of Mukdahan- Savannakhet have a close relationship. Lao people would cross the border to the Thai side to look for jobs without being granted a work permit. Strictly interpreted, that is perceived by the Bangkok and Vientiane administrations as illegal. However, that kind of border crossing has been allowed as the police would have to arrest most entrepreneurs in Mukdahan, which would be impossible. Rungmanee (2014) described this kind of situation as ‘illegal’ but ‘licit’. People there have everyday border activities that cut across the Thai-Lao border. Their languages, Thai and Lao, are mutually understandable. They, moreover, have similar taste in music, food and pop culture. Similarly, Taotawin (2019) argued that in the district of Chanuman, in Amnat Charoen which is located to the north of Ubon Ratchathani, Lao labourers from Song Khone, Savannakhet are hired by local Thai farmers. This is because the wages of the Thai labourers are often higher than those from Lao PDR. Therefore, the movements of the Thai-Lao people in the area are very common along the Mekong. Taotawin (2019) has even argued that the people in the area intermingle to such an extent that the concept of territorial integrity is not often expressed by them.

This situation of inter-local border trade is further exemplified with the case of Ubon Ratchathani, as it borders three Lao provinces, Champassak, Salavan and Savannakhet. According to the Office of Provincial Commercial Affairs, Ubon Ratchathani has two official border checkpoints and eight informal checkpoints known by locals as Dan Prapheni or Dan Wattanatham.⁶ At the two formal checkpoints of Chong Mek-Vang Tao in Sirinthon and Pak Saeng-Lakhonpheng in Na Tan, where the construction of the sixth friendship bridge is expected, people are required to show their national ID card to cross to Lao PDR. However, at the eight informal checkpoints, the central government of both nation-states allows, to a certain extent, the local administration to organise the arrangements of border crossing on their own.

Along the 1,810 kilometres Thai-Lao border, there are twenty formal border checkpoints where people who make crossings are required to show their passport or national ID card (Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, 2020; Ministry of Foreign Affairs, 2022). Those formal checkpoints are for tourists and others who want to proceed further into the hinterland of the host state. However, there are informal checkpoints, or Dan Prapheni and Dan Wattanatham, in every Thai-Lao border province. If the border is riverine, the province organises channels where boats can cross the Mekong, as found in Khong Chiam (Thailand) and Sanasomboun (Lao PDR) (Wisajorn, 2018). Before the

---

⁶ This data is different from the information provided by Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce (2020)

COVID 19 pandemic, the district of Khong Chiam and Sanasomboun ran their own border-crossing arrangements. Three days per week people from Lao PDR would be allowed to cross to Khong Chiam to do business from approximately 8am to 4pm, on the condition that the people who make crossing do not proceed further than the village of the host state where they land. They did not need to use a passport or border pass. Similar arrangements occur all over the length of the Thai-Lao border. If it is a land border, the local administration will organise their own timetable for the people to cross, as found in Chong Ta U in the district of Buntharik in Ubon Ratchathani (Thailand) and Soukhouma in Champassak (Lao PDR).

According to Thanawat Manathat, Thai Consul to Savannakhet from 2013 to 2017 and the officer at the Office of Passport Division in Ubon Ratchathani from 2020 to 2021, Champassak provides more economic opportunities compared to Salavan. Considering its economic potential, as well as the size of population, Champassak ranks third in Lao PDR. The comments by the Office of Provincial Commercial Affairs were in line with the opinions expressed by Thanawat. It is stated that Thai business entrepreneurs have had difficulties in certain areas when they want to import tapioca from Lao PDR. First of all, the Office of Provincial Commerce Affairs of Ubon Ratchathani said the riverine conditions of the Mekong in Pak Saeng are not convenient for a big ship because of its shallow water. Very often, products have to be exported through the Pier of Na Hin Ngon in the district of Na Tan which is around 15 kilometres to the north of Khemmarat. Next, although the checkpoint at Pak Saeng is an official one, the one in Lakhonepheng, Lao PDR is still an informal one. The Lao counterparts, therefore, accept only the import of everyday products from Thailand, although the district of Khemmarat which is adjacent to Na Tan has more potentials to export construction products. Consequently, they have to be exported through the route of Chong Mek-Vang Tao which is connected to Champassak. That is considered very costly because the district of Na Tan is 119 kilometres to the north from Chong Mek in Sirinthon that is the gate to Champassak. Finally, the Office of Provincial Commerce Affairs of Ubon Ratchathani said the legal regulations of the Thai state which limit only one formal checkpoint for the import of tapioca obstructs the rise of the inter-local trade volume. While the district of Khemmarat has the potential to import tapioca from Salavan, importing through this route is not possible as the Thai government has chosen to prioritise the exports through the route of the Champassak counterpart instead.

4.1.2 Values and goals

Regarding the values and goals, after the end of the Cold War, the slogan of changing the battlefields to the marketplace in Indochina was announced. As Lao PDR is a former French Indochinese colony, it means an increase in trade between Thailand and Lao PDR is expected. In October 2022, the International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs, the Kingdom of Thailand organised an academic seminar on the relationship between Thailand and the former states of Indochina. It was even argued that the trade relations between Thailand and the former Indochinese states could be upgraded from the market relationship to partnership. If that is the goal in the post-pandemic era, the term partnership needs elaborating. The term partnership was once defined in the 1994 Moscow Declaration. The then US President Bill Clinton stated that the US was in a new and more mature stage of the relationship with Russia because the two states recognised each other's mutual national interests. Accordingly, this article proposes that the mutual interest of both Thailand and Lao PDR are recognised at the level of the border provinces, underscoring the important role of local actors in international relations.

An economic renaissance of Ubon Ratchathani in international trade with the Lao border provinces is expected among stakeholders after the border reopened. Because of the border closure caused by the COVID 19 outbreak in 2020, the border provinces experienced an inter-local economic slowdown and saw little in terms of imports. With the reopening of the Thai-Lao border in May 2022, Chonlathee Yangtrong, the Provincial Governor of Ubon Ratchathani, expressed his interest in supporting the national policy of the government that the economy of the province is boosted though trade with the Lao provinces, both through formal and informal checkpoints. Accordingly, there are five obvious ways that the potential economic partnership can be developed when people are allowed to cross the border: labourers from Lao PDR, rich tourist spots, shopping and leisure of people from Lao PDR, public health, common benefit of the young entrepreneurs in the import of coffee beans and tapioca.

The first way Ubon Ratchathani can develop the economic partnership between Thailand and Lao PDR is by ensuring that labourers from Lao PDR are better documented, especially after the outbreak of COVID 19. According to Napanaree Tohsang, Deputy President of the Chamber of Commerce of Ubon Ratchathani and the owner of Tohsang Hotel, before the Thai-Lao border closure, the undocumented Lao labourers in the border area of Ubon Ratchathani were common. In line with the research of Rungmanee (2014), despite being illegal, the presence of the undocumented labourers was accepted by the business sector in Thailand because it was impossible to arrest everyone in the border area and consequently the police turned a blind eye over this matter. This situation was explained with the notion of licitness, meaning it was legitimate for the Lao people

to work in the Thai province of Ubon Ratchathani without the need to have a work permit. However, because of COVID 19, more local entrepreneurs are willing to have their Lao employees registered as it is more convenient for disease investigation and less costly to get access to the health service in Thailand.

The second way the economic partnerships can be enhanced is through tourism. The province of Champassak has a number of popular tourist sites both culturally and naturally. Because several famous tourist spots in Ubon Ratchathani are located in the border zone, Thai tourists can further their trip to Lao PDR. They can either have a one-day visit or spend a weekend there. For natural tourist spots, according to Piyavadhana Prohmbha, the owner of a tourist company 'Go Asia', one can cross a formal border checkpoint at Chong Mek-Vang Tao from Ubon Ratchathani to Champassak. The destination could be the Khone Phapheng Waterfall which is often called the Niagara Falls of Asia. The Bolaven Plateau is also famous for its coffee plantations and the beauty of its mountainous landscape. While enjoying these natural spots, one can also visit Vat Phou Temple, which is an important cultural heritage, among other Angkor civilisation sites.

The third way that Ubon Ratchathani as a border city could contribute to the economic partnership of Thailand and Lao PDR is by allowing the Lao people who cross the border to enjoy a one-day trip shopping either along the border or in the city centre. According to the Office of Provincial Commercial Affairs, after the re-opening of the border in 2022, the Lao people from Champassak continue to cross the border through the official checkpoint despite the severe inflation in Lao PDR. The exchange rate of Thai baht and Lao kip in 2019 was approximately 1 baht to 250 kip. In 2022, around 500 kip is equivalent to 1 baht. This results in a lower frequency of the border crossing compared with the time before the outbreak of COVID 19. The economic recovery in Lao PDR is still expected, although it might take time. After the construction of the Sixth Thai-Lao Friendship Bridge that connects the district of Na Tan in Ubon Ratchathani and Lakhonepheng in Salavan, the economic potential of Ubon Ratchathani is expected to grow. However, the actual number of the people who cross through the bridge and the economic benefits must be assessed after construction is completed, according to Thanawat Manathat.

Next, further opportunities for the economic partnership lie in the ways that Ubon Ratchathani can provide public health services to Lao PDR. For example, according to the state officers at the Office of Provincial Commercial Affairs, before the COVID 19 pandemic, people from Lao PDR crossed to use the services of a number of hospitals in downtown Ubon Ratchathani such as Sanphasitthiprasong Hospital, Ubonrak Thonburi Hospital and Princ Hospital. It is not only when they were sick and need to have medical prescription, but also for elective beauty procedures and surgical operation as well. As the border

checkpoints have re-opened, more people from Lao PDR are expected to come to Ubon Ratchathani for medical services.

Finally, it cannot be denied that the young entrepreneurs of the two nation-states, especially those in Ubon Ratchathani and Champassak, have similar culture and language. They understand one another better compared to their Cambodian counterparts. According to Thanawat Manathat, the young business persons in Ubon Ratchathani, Champassak and Salavan have had plans to do business together. Coffee shops are a promising business in Ubon Ratchathani. As a qualified source of coffee beans is from the Bolaven Plateau in Champassak, Lao PDR, the economic collaboration on the import and export of coffee beans could form a springboard for potential partnerships between Thailand and Lao PDR. Better economic relations between Ubon Ratchathani and Champassak could contribute to better inter-local relations.

4.2 Economic potentials with Cambodia

4.2.1 Circumstance

Along the 798 kilometres of the Thai-Cambodian border, there are seven formal and eleven informal checkpoints (The Secretariat of the Senate, 2020). The total trade volume between Thailand and Cambodia in 2018 was 145,800 million baht (Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, 2022)). Major exports from Thailand to Cambodia include beverage, car, motorcycles and machines. Meanwhile, Thailand imported vegetables, cables, aluminium and copper from Cambodia. The most important border-crossing checkpoint is in Aranyaprathet, Sa Kaeo (Office of the National Economic and Social Development Council, 2019). Obviously, the informal border checkpoint of Chong An Ma in Ubon Ratchathani does not contribute much to the total trade volume of the two nation-states.

The informal checkpoint of Chong An Ma that connects the district of Nam Yuen of Ubon Ratchathani and Jom Crasan of Preah Vihear is the only channel which contributes to Ubon Ratchathani in terms of inter-local relations. Because it is informal, the trade volume is very low, according to Thanawat Manathat and the Office of Provincial Commerce Affairs. Nevertheless, there are more Cambodians who cross the border to buy daily products in Nam Yuen, compared with the number of the Thais who make crossings to Jom Crasan. The most popular products are live chickens and other agricultural materials. Meanwhile, the unclear border demarcation has always been a problem for the two nation-states. In the interview with the Office of Provincial Commerce Affairs, it was reported by the Department of Forestry that there was Cambodian encroachment in the area of Chong An Ma, claiming that the Cambodian local market was very often set up in Thai territory. With the outbreak of COVID 19, the informal border

checkpoint was not active. There was then no market and this problem has been absent for approximately two years.

However, more trade volume can be expected through the formal checkpoint in the adjacent provinces. They are Sisaket and Surin which border the Cambodian province of Oddar Meanchey. Sommai Chinnak, a lecturer in anthropology and Border Studies at the Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University, said that before the outbreak of COVID 19, Cambodians crossed the border through the formal checkpoint of Chong Chom in Surin and Chong Sagnam in Sisaket for hospitals in Ubon Ratchathani. In 2019, the number of Cambodians who used the service of Sanphasitthiprasong Hospital, Ubonrak Thonburi Hospital and Rajavej Hospital in the city centre was approximately 17,000 persons per year. According to Sommai Chinnak, the first reason why Ubon Ratchathani is selected by Cambodians instead of Surin is that Sanphasitthiprasong Hospital and other private hospitals have more medical potential than others. Also, there is a cancer hospital in Ubon Ratchathani, but there is none in Surin. Second, the frequency of the bus from Surin to Ubon Ratchathani made the trip comfortable. There were five return-trips per day from Surin to Ubon Ratchathani before the initial stage of the pandemic in 2020. Considering all these reasons, Sommai Chinnak said it is cheaper for the Cambodians to cross through the border checkpoint in Surin, travel to a hospital and stay a night in Ubon Ratchathani than using the service of a private hospital in Cambodia itself.

Also, the tourism industry must be mentioned. After the end of the Cold War, according to Akkharapong Khamkhun (2008), tourist industry was expected to hinder the hatred based on nationalism for both Thailand and Cambodia. Consequently, travelling from Ubon Ratchathani to Cambodian provinces used to be a promising business before 2020. Although tourists from Ubon Ratchathani could not directly cross the border through Chong An Ma, they could visit the dream tourist destination in Siem Reap via the adjacent province which is Sisaket. Before 2019, Piyavadhana Prohmbha, a business owner of a tour company 'Go Asia', organised countless Ubon Ratchathani-Siem Reap tours via the formal checkpoint of Chong Sangam. Once the tourists arrived in the Cambodian province of Anlong Veng, they could directly travel to Siem Reap which is only 253 kilometres away. However, when the Thai-Cambodian border was close in 2019, the number plummeted to zero.

4.2.2 Values and goals

Since the border closure due to the COVID 19 outbreak in March 2020, the border provinces have experienced the inter-local economic slowdown and little in terms of imports. Similar to the Lao border provinces, an economic renaissance of Ubon Ratchathani in terms of the international trade with the Cambodian border province is expected among several stakeholders after the border re-opened. Accordingly, there are four obvious signs of opportunities that Ubon Ratchathani could contribute to the economic partnership between Thailand and Cambodia: public health; shopping by the Cambodians; tourism industry; and machinery and construction product export from Thailand.

The first area of the economic partnership between Thailand and Cambodia that Ubon Ratchathani could contribute to is the public health services in the city centre, according to Chonlathee Yangtrong, the Provincial Governor of Ubon Ratchathani. Although the Cambodians tend not to cross through the informal checkpoint of Chong An Ma, they employed the formal checkpoints in Surin and Sisaket instead. According to Sommai Chinnak, after the re-opening of the Thai-Cambodian border, it is expected that the number of the Cambodians who use the services of the hospital in Ubon Ratchathani would be similar to the pre-pandemic days. In addition, the information by the Office of Provincial Commerce Affairs went in line with Sommai Chinnak that in the business exhibition held in Ubon Ratchathani in 2022, Cambodian entrepreneurs expressed their interest in organising health service trips from Preah Vihear to Ubon Ratchathani. If that idea is implemented successfully, it would benefit both the border provinces and help contribute to the partnership of Thailand and Cambodia significantly.

Shopping is the second aspect of the expected partnership between Thailand and Cambodia that the inter-local relations of Ubon Ratchathani with its neighbouring countries could contribute to. Although the trade volume is very low in the informal checkpoint in Chong An Ma, the everyday border crossings over there could boost the economic vibrancy of the area. With the re-opening of the Thai-Cambodian border, an economic renaissance in the area was witnessed according to the Office of Provincial Commerce Affairs. However, the challenge that Ubon Ratchathani faces is that the border checkpoint of Chong An Ma is still considered informal. Consequently, the Cambodians who cross the border would not be able to proceed to downtown Ubon Ratchathani which is around 114 kilometres away from the boundary.

The third aspect of the partnership between Thailand and Cambodia is that Ubon Ratchathani could contribute to the tourism industry in Cambodia. Because the level of economic density in the provinces of Preah Vihear and Oddor Meanchey that border Surin, Sisaket and Ubon Ratchathani is still low (World Bank, 2018, p.16), it is difficult to expect the economic growth in tourism industry in the two provinces. However, the formal checkpoint of Chong Sangam must be

mentioned. It is located in the district of Phu Sing, Sisaket (Thailand) and the district of Anlong Veng in Oddor Meanchey (Cambodia). The tourists from Ubon Ratchathani could travel to Siem Reap via this route. According to Piyavadhana Prohmbha, Angkor Wat as one of the world seven wonders in Siem Reap is the dream destination for the tourists from Ubon Ratchathani. Before 2019, he had organised a number of Ubon Ratchathani-Siem Reap tours via this route for years and the renaissance of such trips is expected after the re-opening of the Thai-Cambodian border.

The fourth aspect Ubon Ratchathani plays a role in the Thai-Cambodian relations is that the Cambodian business entrepreneurs have purchased machinery from the business persons in Ubon Ratchathani before the outbreak of COVID 19. As mentioned, Preah Vihear still has vast agricultural areas that need modern agricultural equipment. Sommai Chinnak said that the Ubon Ratchathani branch of Kubota, the Japanese multinational company, crossed the informal checkpoint in Chong An Ma to sell agricultural machinery in the district of Jom Crasan, Preah Vihear, despite its very low volume. With the re-opening of the Thai-Cambodian border, this trend has continued as reported by the Office of Provincial Commerce Affairs. In the business exhibition held in Ubon Ratchathani in 2022, the Cambodian entrepreneurs expressed their interest in purchasing solar cell that could directly convert the sunlight to electricity. According to the Office of Provincial Commerce Affairs, there was discussion between the Cambodian entrepreneurs and the local company Ruam Sin Thai on this business.

4.3 Economic potentials with Vietnam

4.3.1 Circumstance

Vietnam and Thailand do not share a land or river border. The bilateral trade between Thailand and Vietnam has to rely on Lao PDR. Therefore, to promote the inter-local relations of Ubon Ratchathani with any of the Vietnamese provinces is more difficult than their Lao and Cambodian counterparts. Nevertheless, according to Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce (2022), the total trade volume between Thailand and Vietnam in 2021 was 75,412 million baht. Even though there was an outbreak of COVID 19 the previous year, there was an increase of 27.03%. The major exports from Thailand to Vietnam include beverage, transistor semi-conductors, fresh and frozen fruits, agricultural products and textiles. Thailand imported radio receiver, chemical supplies, storage media, machines and trees from Vietnam in return. Certainly, Mukdahan and Nakhon Phanom played a crucial role in this inter-local relation because of their strategic location This article confirms this statistics arguing that because of the geographical factors, it is difficult for Ubon Ratchathani to promote direct trade with Vietnam.

According to Thanawat Manathat, the pairs of Thai-Lao borderland cities such as Mukdahan-Savannakhet and Nakhon Phanom-Khammouane, the two Lao provinces could be the area that better links Thai tourists to Vietnam if compared with Ubon Ratchathani and its Lao border counterparts of Champassak and Salavan. This is because the area of the two Lao provinces of Khammouane and Savannakhet are considered very tight spaces compared with the rest of the country. To cross to Vietnam by car, Mukdahan to the Vietnamese district of Lao Bao Huong Hoa, Quang Tri, would be more comfortable because the distance is only 249 kilometres. Piyavadhana Prohmbha supported this argument as before COVID 19, he organised a number of trips from Ubon Ratchathani to the Vietnamese province of Danang. He could make a profit of approximately one hundred thousand baht per trip. From Ubon Ratchathani, at that time, his tour group must cross the Second Thai-Lao Friendship Bridge from Mukdahan in Thailand to Savavannakhet in Lao PDR before reaching Lao Bao Huong Hoa, Quan Tri in Vietnam.

To visit Vietnam through Ubon Ratchathani, the Lao provinces of Champassak, Salavan, and Attapeu which borders Vietnam is not preferable among Thai tour companies. This is because to cross the border by car from Ubon Ratchathani through the checkpoint of Chong Mek-Vang Tao, the distance from the Thai-Lao border to the Lao-Vietnamese one is 334 kilometres. One has to cross through the provinces of Champassak and Attapeu before reaching the Vietnamese district of Ngoc Hoi, Kon Tum. According to Napanaree Tohsang, to travel from Ubon Ratchathani to Vietnam is too costly. Exporting any product through that route is also costly because they have to travel through Lao PDR before arriving in Vietnam. Therefore, the economic potential of Ubon Ratchathani with any Vietnamese provinces is limited.

4.3.2 Value and goal

In terms of value, a sense of belonging between the present business entrepreneurs in Ubon Ratchathani and their Vietnamese ancestors in the home country can be witnessed. Despite the aforementioned geographical difficulties, it does not mean that plans for business in Vietnam are completely off the radar among the local entrepreneurs in Ubon Ratchathani. Thanawat argued that in the city centre, the Vietnamese diaspora community is considered one of the strongest groups among other provinces. If one visits Ubon Ratchathani, Vietnamese restaurants and products can be seen and are even promoted as souvenirs of the city. Dao Coffee that sells the coffee beans from Lao PDR could also be linked with Vietnamese business dealers, for instance.

In the product exhibition held in Ubon Ratchathani in 2022, the Office of Provincial Commerce Affairs said that business dealers from the Vietnamese provinces of Hue and Danang wanted to participate in the event. However, it was

not clear what business they want to plan for. If the goal is to upgrade the level of the economic potentials, the Sixth Thai-Lao Friendship Bridge which connects the district of Na Tan and Lakhonepheng must be completed first. At that time the economic landscape of Ubon Ratchathani and any of the Vietnamese provinces would be clearer in terms of the types of business and destination.

5. Conclusion

The term inter-local relations is coined to describe the economic potential of the Thai province of Ubon Ratchathani. Although its location is considered local, it shares a border with the provinces of Champassak, Salavan and Savannakhet in Lao PDR and Preah Vihear in Cambodia. Thus, the use of the term inter-local relations suggests that the local actors in these borderland provinces contribute significantly to the partnership at the international levels. With the Second Thai-Lao Friendship Bridge as part of EWEC which connects Mukdahan (Thailand) with Savannakhet (Lao PDR) and the economic plan of Emerald Triangle over the triple border of Ubon Ratchathani (Thailand), Champassak (Lao PDR) and Preah Vihear (Cambodia), the citizens of Ubon Ratchathani are related with the international and global capitalism. Although Emerald Triangle is not a successful project, it cannot be denied Ubon Ratchathani is located in a strategic location. Accordingly, Ubon Ratchathani has the border provinces of Lao PDR and Cambodia as its major partners, especially after the breakout of COVID 19 in 2020. Meanwhile, the chance to promote the inter-local trade relations with Vietnam is limited because Thailand and Vietnam do not share a border. From 1989 when there was the famous slogan of the then Thai Prime Minister Chatichai Choonhavan to transform the battlegrounds of Indochina to the marketplace to 2020, which was the year when the COVID 19 pandemic affected the region significantly, Ubon Ratchathani has attracted a number of Cambodian and Lao people to the city. Their border-crossings are expected to open up the opportunities for the international economic relations, even though Ubon Ratchathani is a border province.

To answer the research question that looks for the ways to improve the economic potential of Ubon Ratchathani with its neighbouring countries, this article employs the methods of discourse analysis and interview with the Thai local entrepreneurs, state officers and a scholar in Borderland Studies. With Lao PDR, the major trade relations with the province of Champassak through the Chong Mek – Vang Tao Checkpoint will be more promising than the checkpoint in Na Tan and Salavan. The trade volume between Ubon Ratchathani and Savannakhet is not expected that much because there is no official checkpoint that could bridge the two cities. Meanwhile, the trade relations with the Cambodian borderland of Preah Vihear rely significantly on the informal checkpoint in Thai district of Nam Yuen – Cambodian district of Jom Crasan. This article proposes

that the province of Ubon Ratchathani promote the opportunities for the Thai-Lao young entrepreneurs on the coffee beans business and the import of tapioca to boost the economic relations of the two nation-states. If the informal checkpoint of Chong An Ma is upgraded to be a formal one, that will benefit the economy at the city centre. Similar to Lao PDR, with the Cambodian borderland, Ubon Ratchathani provides public health services to a number of Cambodians.

References

- Bamrungsuk, S. & Kunthic, K. (2020). *Kankokanrai Nai Mueang Ruamsami: Kanchomti Lae Kan Pongkan* [Contemporary Urban Terrorism: Attack and Defense]. *Journal of Politics and Governance*, 10(2), 1-18. Retrieved February 10, 2023, from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jopag/article/view/248536/167328>
- Bunnag, T. (1968). *The Provincial Administration of Siam from 1892 to 1915*. (Doctoral dissertation), Oxford University.
- Charoensri, N. (2022). *Mueang Kap Khwam Chueamyong Rawang Prathet* [Cities in International Connectivity]. Bangkok: International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand.
- Charoenvattananukul, P. (2020). *Ontological Security and Status-seeking: Thailand's Proactive Behaviours during the Second World War*. London & New York: Routledge.
- Cima, R. J. (1990). Vietnam in 1989: Initiating the Post-Cambodia Period. *Asian Survey*, 30(1), 88-95. Retrieved December 11, 2022, from <https://www.jstor.org/stable/2644777>
- Connolly, W. (1995). *Ethos of Pluralization*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- De Walt, K., & De Walt, B. (2011). *Participant Observation: A Guide for Fieldworkers*. Walnut Creek, Lanham, New York, and Oxford: Altamira Press.
- Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce. (2020). *Sathanakan Kankhakhai Chaidaeen Rawang Thai Lae Sopopo Lao Nai Patchuban* [The Situation of Border Trade Between Thailand and Lao PDR at the Present]. Retrieved March 1, 2023, from <https://www.itd.or.th/wp-content/uploads/2020/10/itdevent30102020-02.pdf>
- Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce. (2021). *Phapruam Kankhakhai Chaidaeen Lae Kankha Phan Daen Khong Thai* [Overall picture of border trade and transit trade of Thailand]. Retrieved February 1, 2023, from <https://www.dft.go.th/Portals/3/1.%20%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0>

- %B8%A1%20%E0%B8%98%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%A7
%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1%2064(%2028%20%E0%B
8%A1%E0%B8%84.65).pdf
- Donnan, H., & Wilson, T. M. (1999). *Borders: Frontiers of Identity, Nation and State*. Oxon & New York: Biddles' Ltd, King's Lynn.
- Elden, S. (2009). *Terror and Territory: The Spatial Extent of Sovereignty*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Erlanger, S. (1989). *Thailand Seeks to Shape a 'Golden Peninsular'*. *The New York Times*. Retrieved March 6, 2018, from <http://www.nytimes.com/1989/04/30/world/thailand-seeks-to-shape-a-golden-peninsula.html>
- Evans, G. (2002). *A Short History of Laos: The Land in Between*. Australia: Allen & Unwin.
- Fairclough, I., & Fairclough, N. (2012). *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*. London & New York: Routledge.
- Goodhand, J. (2005). Bringing the Borderlands Back in: A Commentary on 'Selfish Determination'. *Ethnopolitics*, 4(1), 94-97. Retrieved February 17, 2016, from <http://dx.doi.org/10.1080/17449050500072531>
- Goodhand, J. (2008). War, Peace and Places in Between: Why Borderlands are Central. In Pugh, M. Cooper, N., & Turney, M. (Eds.). *Whose Peace? Critical Perspective on the Political Economy of Peacebuilding* (pp. 225-244). Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Google. (n.d.). [Google Maps map of Ubon Ratchathani City Centre and the informal border checkpoint of Chong An Ma]. Retrieved January 10, 2020, from <https://goo.gl/maps/bQqprYsPXfDrnxD97>
- Herz, J. (1975). Korea and Germany as Divided Nations: The Systemic Impact. *Asian Survey*, 15(11), 957-970. Retrieved February 17, 2014, from <https://www.jstor.org/stable/2643550>
- High, H. (2009) Dreaming Beyond Borders: The Thai/Lao Borderlands and the Mobility of the Marginal. In Gainsborough, M. (Ed.). *On the Borders of State Power* (pp. 75-100). Abingdon & New York: Routledge.
- Iijima, A. (2018). *The Invention of "Isan" History*. *Journal of the Siam Society*, 106, 171-200. Retrieved October 10, 2018, from https://so06.tci-thaijo.org/index.php/pub_jss/article/view/157699
- Ivarsson, S. (2008). *Creating Laos: The Making of Lao Space Between Indochina and Siam, 1860-1945*. Copenhagen: NIAS Press.
- Jorgensen, M., & Philips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publication, LTD.
- Kasetsiri, C. (1997). *Raingan Kan Samruat Naew Phromdaen Thai-phama-lao-kamphucha* [The report of the Thai, Burmese, Lao and Cambodian Border]. Bangkok: Thammasat University Press.

- Kasetsiri, C. (2011). *Pramuan Sonthisanya Anusanya Khwamtoklong Banthuegkhwamkhaochai Lae Phaenthi Rawang Sayamprathet Thai Kap Prathetasianphueanban Kamphutcha Lao Phama Malesia* [Collected treaties – conventions – agreements – memorandum of understanding and maps between Siam/Thailand – Cambodia – Laos – Burma – Malaysia]. Bangkok: The Foundation for The Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project.
- Kesboonchoo Mead, K. (2007). *Kanmueang Thai Yuk Sarit-thanom Phaitai Khrongsang Amnat Lok* [Thai politics during Sarit-Thanom Regimes Under a Global Power Structure]. Bangkok: 50 Years Foundation, The Bank of Thailand.
- Khamkhun, A. (2008). *Border Tourism Between Thailand and Cambodia After the End of the Cold War: Identity, Spirit, and Prospect* [Master's thesis], Chulalongkorn University.
- Kiernan, B. (1998). *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Genocide in Cambodia Under the Khmer Rouge, 1975-79*. New Haven, Yale University Press.
- Krisnachuta, S., & Srisupun, P. (2019). *Wathakam Lae Kansangkhwammai Kanphatthana Khet Phatthana Setthakit Phiset Mukdahan* [Discourse and Meaning Construction of Mukdahan Special Economic Zone]. *Journal of Social Science, Naresuan University, 15(2)*, 38-66. Retrieved December 12, 2022, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jssnu/article/view/231417>
- Kuboonya-aragasa, N., Boonchai, P., & Boonchai, P. (2018). *Botbat Khong Chao Thai Chueasai Vietnam Thi Mi to Kan Plianplaeng Dan Setthakit Sangkhom Lae Watthanatham* [The Role of Ethnic Thai-Vietnamese People in Effecting Changes on the Thai Economy, Society and Culture]. *Nakhon Phanom University Journal, 8(2)*, 107-116. Retrieved December 12, 2022, from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/npuj/article/view/136817>
- Laclau, E., & C. Mouffe. (1987). Postmarxism Without Apologies. *New Left Review, 166*, 79-106. Retrieved January 9, 2017, from <https://newleftreview.org/issues/i166/articles/ernesto-laclau-chantal-mouffe-post-marxism-without-apologies>
- Lawrence, M. A. (2008). *The Vietnam War: A Concise International History*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Liamdee, K. (2020). *On the Move Across Phnom Dangrek: Mobilities and Silences in the Thai-Cambodian Borderland* [Doctoral dissertation], University of Washington.
- Lyu, X., Hirsch, P., & et al. (2014). Cross Border Field Based Learning in the Mekong: A Case of Field-based Education in Natural Resources

- Management. *Journal of Water Research & Education*, 150(1), 41-52. Retrieved January 7, 2021, from 10.1111/j.1936-704X.2013.03134.x
- Mephokee, C., Roopsom, T., & Klinsukon, C. (2015). Development of Trade and Investment Cooperation in Greater Mekong Sub-region: Thailand, Lao PDR, Vietnam, and Cambodia. *Thai Journal of East Asian Studies*, 19(2), 1-23. Retrieved September 1, 2022, from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/easttu/article/view/50397>
- Nail, T. (2016). *Theory of Border*. New York: Oxford University Press.
- Ngaosyvathn, M., & Ngaosyvathn, P. (1994). *Kith and Kin Politics: The Relationship Between Laos and Thailand*. Manila: Journal of Contemporary Asia Publishers.
- Oesterheld, C. (2014). Cambodian-Thai Relations during the Khmer Rouge Regime: Evidence from the East German Diplomatic Archives. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 14(2), 161-182. Retrieved June 14, 2022, from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/hasss/article/view/20005>
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2019). *Kankhachaidaeen Lae Kankhaphandaen Kap Prathet Phueanban Pi Song Phan Ha Roi Hok Sip Et* [Border Trade and Transit Trade with Neighbouring Countries in 2019]. Retrieved February 1, 2023, from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10750
- Oldfield, D. (1998). *The Restructuring of Thailand's Foreign Policy Towards Laos, 1988-1991* (Doctoral dissertation), Northern Illinois University.
- Paribatra, P. (2013). *Thailand's Relationship with Its Neighbors: A Study of Border Conflict from 1973 to 2011* (Doctoral dissertation), Northern Illinois University.
- Paribatra, P. (2019). Foreign Policy Analysis in Thailand. In Na Thalang, C., Jayanam, S., & Poonkham, J. (Eds.). *International Relations as a discipline in Thailand: Theory and Sub-fields* (pp. 84-109). Oxon, New York: Routledge.
- Paribatra, S. (1984). Strategic Implication of the Indochina Conflict: Thai Perspective. *Asian Affairs*, 11(3), 28-46. Retrieved March 14, 2014, from <https://www.jstor.org/stable/30171967>
- Pavie, A. (1902). *Mission Pavie: Indo-Chine, 1879-1895*. Paris.: n.p.
- Pavie, A. (1903). *Contes Populaire du Cambodge, du Laos et du Siam*. N.P.: n.p.
- Pawakapan, P. (2013). *State and Uncivil Society in Thailand at the Temple of Preah Vihea*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Phillips, M. (2017). *Thailand in the Cold War*. London: Routledge.
- Pholsena, V., & Banomyong, R. (2006). *Laos: From Buffer State to Crossroads?* Chiang Mai: Mekong Press.

- Phonprapai, S. (2021). *Battlefield to Marketplace: Responses to Thailand's Major Policy Change*. Bangkok: International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand.
- Phookongchi, P. (2003). *Phonkrathop Chak Khan Yuet Dan Sunlakakon Wangtao to Khwamsamphan Rawang Thai Lao* [Impact of the Seizure of Wang Tao Customs Office on Thai-Lao Relations] (Master's thesis), Chiang Mai University.
- Pongsawat, P. (2007). *Border Partial Citizenship, Border Towns, and Thai-Myanmar Cross-border Deveopment: Case Studies at the Thai Border Towns* (Doctoral dissertation), University of California at Berkeley.
- Ravenstein, C. A. (1974). *Air Force Combat Wings; Lineage and Honors Historits, 1947-1977*. Washington, D.C.: Office of Air Force History, United States Air Force.
- Rigg, J. (2005) *Living with Transition in Laos: Market Integration in Southeast Asia*. London & New York: Routledge.
- Rigg, J. (2007). *An Everyday Geography of the Global South*. London & New York: Routledge.
- Ruggie, J. G. (1998). What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and Social Constructivism. *International Organization*, 52(4), 855-885. Retrieved January 4, 2014, from <https://www.jstor.org/stable/2601360>
- Rungmanee, S. (2014). *Compromised Margin: Migration and Agrarian Transformation in the Northeastern Thai - Lao Borderlands* (Doctoral dissertation), Sydney University.
- Sanew, S. (2019). *Botbat Khong Tuasadaeng Phainai Prathet Thi Maichai Rat Kap Nayobai Dan Setthakit Khong Thai to Lao* [Roles of Domestic Non-State Actors and Thai Economic Policy Toward Laos] (Doctoral dissertation), Chulalongkorn University.
- Sankhamanee, J. (2018). *Chaidoen Sueksa Kap Khet – Khanwitthaya Khong Phuenthi Nai/Rawang* [Limology]. Bangkok: Kledthai.
- Santasombat, Y. (2008) *Amnat Phuenthi Lae Attalak Thang Chattiphan Kan Muang Watthanatham Khong Rath Nai Sangkhom Thai* [Power, Space and Ethnic Identity: Cultural Politics of the Nation State in Thai Society]. Bangkok: Princess Maha Chakri Siridhorn Anthropology Center.
- Sirikrai, S. (2007). *Nayobai Tang Prathet Khong Satharanarat Prachathipatai Prachachon Lao* [Foreign Policy of Lao People's Democratic Republic]. In Sonsri, S. (Ed.). *Esia Tawanok Chiang Tai: Nayobai Tang Prathet Langchang Wikrit Setthakit (1997-2006)* [Southeast Asia's Policy Response to the Global Economic (1997-2006)]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

- Srisupan, P. (2020). Roles and Actions of State Agencies on Border Area Development: A Case Study of Chong Ahn Ma Checkpoint for Border Trade, Thailand. *Journal of Mekong Societies*, 16(3), 116-134. Retrieved February 3, 2023, from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/241815>
- Strate, S. (2015). *The Lost Territories: Thailand's History of National Humiliation*. Honolulu: University of Hawaii'I Press.
- Supatn, N. (2012). Regional Development of the Golden and Emerald Triangle Areas: Thai Perspective. In Ishida, M. (Ed.). *Five triangle areas in the Greater Mekong Subregion, BRC Research Report*. Bangkok: Bangkok Research Center, IDE-JETRO.
- Taotawin, N. (2019). Kan Phalit Malet Phan Phuet Phak Phuea Songok Nai Phuenthi Chaidae Thai-lao: Kan Khuapkhum Thidin Lae Khan Plianplaeng Kan Chai Thidin [The Production of Seeds for Export in the Borderlands of Thai-Lao PDR: Looking Through Perspectives of Land Ownerships and Land Use]. *Journal of Social Sciences*, 15(1), 155-190. Retrieved January 7, 2022, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jssnu/article/view/201360>
- Tasukonth, S. (2015). Kan Chai Amnat Thang Kanmueang Khong Khamendaeng Klum Panyachon Parit Khrittassakkarat Nueng Phan Kao Roi Chet Sip Ha Thueng Nueng Phan Kao Roi Chet Sip Kao [The Use of Political Power by the Paris Student Group During the Khmer Rouge Regime 1975-1979]. *Journal of the Faculty of Arts: Silpakorn University*, 37(2), 103-109. Retrieved December 11, 2022, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/download/238661/163111/816968>
- Taylor, K. W. (2013). *A History of the Vietnamese*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- The Secretariat of Senate. (2020). *Raingan Kanphitcharanasueksa: Reuang Kansongsoem Kankhachaidae* [A Study Report: Border Trade Promotion]. Retrieved February 1, 2023, from <https://www.senate.go.th/document/mSubject/Ext86/866200001.PDF>
- Theeravit, K., & Semyeam, A. (2002). *Thai-Lao Relations in Laotian Perspective*. Jayanam, S. (Trans.). Bangkok: The Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- Tonlerd, S. (1998). *Kaison Phomwihan Kap Phatthanakan Sangkhomniyom Lao Rawang Khoso Nuengphan Kao Roi Chetsip Ha Thueng Neungphan Kaoroi Paetsip Hok* [Kayson Phomvihane and the Development of Lao Socialism, 1975-1986 A.D.]. (Master's thesis), Silpakorn University.
- Vaughan-Williams, N. (2009). *Border Politics: The Limits of Sovereign Power*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Wisajorn, T. (2018). *Riverine Border Practices People's Everyday Lives on the Thai-Lao Mekong Border* (Doctoral dissertation), Loughborough University.
- Wisajorn, T. (2021). *Riverine Border Practices People's Everyday Lives on the Thai-Lao Mekong Border*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- World Bank. (2018). *Cambodia: Achieving the Potential of Urbanization*. Washington, D.C.: World Bank Group.

บทพินิจประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาว่าด้วยกำเนิดแนวคิดความเป็นพลเมืองจีน: กรณีศึกษาเหลียงฉีเซา¹

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์²

วันที่รับบทความ: 27 สิงหาคม 2566

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 7 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 12 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นพลเมืองในโลกวิชาการไทยมักอ้างอิงกับประสบการณ์ของตะวันตกเป็นสำคัญ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษากำเนิดของความเป็นพลเมืองในจีน เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ด้านพลเมืองศึกษาในไทย และความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ผ่านมิติความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาประเด็นความเป็นพลเมืองซึ่งมีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับการสร้างรัฐชาติจีน การศึกษาในที่นี่เป็นการวิจัยโดยใช้แนวพินิจประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาเพื่อนำเสนอพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองในจีน โดยเน้นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงผ่านบริบทประวัติศาสตร์ในช่วงปลายราชวงศ์ชิงและวิเคราะห์งานเขียน *ว่าด้วยประชาชนใหม่* (新民说) ของเหลียงฉีเซา (梁启超) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่างานเขียนของเหลียงมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานแนวคิดความเป็นพลเมืองจีนและความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐ กระทั่งส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในยุคสมัยต่อมา โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองที่รัฐมีอำนาจเหนือพลเมือง

คำสำคัญ จีน, ความเป็นพลเมือง, เหลียงฉีเซา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องเหลียงฉีเซากับกำเนิดแนวคิดความเป็นพลเมืองจีน

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200
อีเมล: sittihep.e@cmu.ac.th

An Intellectual Review of the Origin of Chinese Citizenship: A Case Study of Liang Qichao

Sittitheap Eksittipong³

Received: 27 August 2023

Revised: 7 December 2023

Accepted: 12 December 2023

Abstract

Research on citizenship in Thai academia usually draws from western experience as a primary source of reference. This study, however, shifts its focus to the origin of Chinese citizenship, aiming to address the existing gap in Thai academic discourse on citizenship studies. Furthermore, this research aims to fill the knowledge gap on modern Chinese history in Thailand by delving into intellectual movements of the time. Specifically, it examines the intersection of Chinese citizenship and the process of nation-state building. This research employs historical approach with a particular emphasis on intellectual history. Through this lens, the study uncovers the historical evolution of Chinese citizenship and transformative context of the late Qing era. A key component of the analysis is the examination of "Xinmin Shuo," a work authored by Liang Qichao. The findings of this research underscore the pivotal role played by Liang's work in defining Chinese citizenship. The definition of Chinese citizenship defined by Liang, who emphasized the superiority of state over citizen, exerts lasting influence on the subsequent eras' state-citizen relationship.

Keywords China, Citizenship, Liang Qichao

---

³ Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200
E-mail: sittitheap.e@cmu.ac.th

1. บทนำ⁴

ภายใต้แรงปะทะจากตะวันตก ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในประเทศไทยเริ่มปรากฏขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ต่อช่วงต้นศตวรรษที่ 20 พร้อมกับการเปลี่ยนผ่านของรัฐสยามสู่การเป็นรัฐสมัยใหม่ แนวคิดและการสร้างความเป็นพลเมืองมีความชัดเจนมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 1930 หลังการเปลี่ยนผ่านจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตยโดยการปฏิวัติของคณะราษฎร ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การสร้างและนิยามความหมายพลเมืองไทยที่พัฒนาตามความผันผวนของการเมืองประชาธิปไตยแบบไทยๆ ในระยะต่อมา (Connors, 2003)

ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ดังกล่าว นักวิชาการไทยซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองหลากหลายและถูกจำกัดด้วยระบอบที่ผันแปรในแต่ละยุคสมัยได้ผลิตผลงานที่นำไปสู่การศึกษา นิยามความเป็นพลเมืองที่มีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป ทว่าการศึกษาเหล่านั้นกลับยึดการเปรียบเทียบกับตัวแบบพัฒนาการความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในโลกตะวันตกเป็นสำคัญ โดยที่การศึกษาพัฒนาการความเป็นพลเมืองในรัฐเอเชียที่มีบริบทพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ใกล้เคียงกับรัฐไทยค่อนข้างถูกกลบเกลื่อน ในแง่นี้การศึกษาพัฒนาการความเป็นพลเมืองที่เกิดจากประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่ตะวันตกจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อขยายความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

การศึกษาประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองจีนซึ่งมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะความผันผวนของการเมืองต่อการสร้างและนิยามความเป็นพลเมืองคล้ายคลึงกับไทย จึงเป็นหัวข้อที่ควรศึกษาวิจัย ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ต่อช่วงต้นศตวรรษที่ 20 จีนเผชิญกับแรงปะทะจากตะวันตกจนนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐสมัยใหม่ควบคู่ไปกับความพยายามในการสร้างและนิยามความเป็นพลเมืองที่เริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น ในระยะต่อมาความเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การล่มสลายของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ภายใต้ราชวงศ์ชิง พร้อมกับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคสาธารณรัฐจีนซึ่งเริ่มนับแต่ทศวรรษ 1910 เป็นต้นมา ได้ส่งผลให้การสร้างพลเมืองในระบอบใหม่ทวีความสำคัญมากขึ้น กระทั่งเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง

⁴ การถอดชื่อบุคคล องค์กรและสถานที่จากภาษาจีนเป็นภาษาไทยในบทความนี้อาศัยคู่มือการใช้ศัพท์ภาษาจีน ของศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศูนย์จีนศึกษา, 2546) ในกรณีที่ชื่อบุคคลหรือสถานที่ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยของสังคมไทยเช่น ชุนยัตเซ็น กวางตุง และยูนนาน จะใช้ชื่อตามที่คุ้นเคยกันโดยทั่วไป เพื่อป้องกันความสับสน บทความนี้ยังเลือกใช้ปี ค.ศ. แทน พ.ศ. เพื่อความสะดวกในการเทียบเคียงและเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในไทยกับจีนเข้าด้วยกัน

การปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน เข้าสู่ยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน การสร้างและนิยามความหมายของพลเมืองจีนจึงเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ (Goldman & Perry, 2002)

แม้ว่าวิชาการไทยจะมีการศึกษาเกี่ยวกับจีนจำนวนมากไม่น้อยจนครอบคลุมมิติต่างๆ ทว่าการศึกษากลับการสร้างและนิยามความหมายพลเมืองจีนยังไม่ได้รับการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้ที่เกิดจากการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองจีนอาจนำไปสู่การสะท้อนคิดต่อการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองไทย ขณะเดียวกันความเข้าใจที่มีต่อพัฒนาการความเป็นพลเมืองในจีนยังจะก่อให้เกิดความเข้าใจต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ที่ลึกซึ้งมากขึ้นในวงวิชาการจีนศึกษาในไทย

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเติมเต็มความรู้ทางวิชาการใน 2 ประเด็นสำคัญคือ การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ของประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และการศึกษาประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ผ่านมิติความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาในปลายราชวงศ์ชิง ซึ่งเป็นฐานสำคัญต่อการก่อตัวของรัฐชาติจีนและพลเมืองจีนในยุคสมัยต่อมา

3. ขอบเขตและวิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา (Intellectual History) ศึกษาพัฒนาการทางความคิดของปัญญาชนที่แสดงออกในตัวบท (Text) ภายใต้บริบทเฉพาะของช่วงเวลาประวัติศาสตร์หนึ่งๆ การศึกษาในที่นี่จึงนำเสนอพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองจีน โดยเน้นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงผ่านบริบทประวัติศาสตร์ในช่วงปลายราชวงศ์ชิง ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อบุกเบิกสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดความเป็นพลเมืองในจีนให้กับวงวิชาการไทย งานวิจัยนี้เน้นการศึกษาเกี่ยวกับปัญญาชนสำคัญของจีนคือ เหลียงฉีเซา (梁启超) และงานเขียนชิ้นสำคัญของเขาคือ *ว่าด้วยประชาชนใหม่* (新民说-ซินหมินซิว) ซึ่งเป็นงานชิ้นแรกๆ ที่กล่าวถึงแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐอย่างเป็นระบบ งานทางปัญญาของเหลียงฉีเซานี้เป็นรากฐานทางภูมิปัญญาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดความเป็นพลเมืองของจีนในยุคสมัยต่อมา

4. ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาว่าด้วยความเป็นพลเมืองในวงวิชาการไทย และสัญญาภาศความรู้จากจีน

พลเมืองและความเป็นพลเมืองไม่ใช่คำที่มีความหมายอยู่อย่างโดดๆ แต่เป็นคำที่มีความหมายและอยู่ร่วมกับชุมชนการเมืองหรือรัฐ การนิยามความเป็นพลเมืองเพื่อสร้างพลเมืองในแต่ละรัฐจึงมีความเป็นการเมืองสูง ฝ่ายอนุรักษนิยมและเสรีนิยมต่างช่วงชิงนิยามความหมายของการเป็นพลเมือง โดยที่อนุรักษนิยมเน้นเรื่องหน้าที่ของพลเมืองผ่านการประพฤติตนภายใต้กรอบที่รัฐกำหนด ขณะที่ฝ่ายเสรีนิยมเน้นเรื่องสิทธิและคุณค่าของปัจเจกชนที่เป็นอิสระและมีสิทธิเข้าควบคุมรัฐและสถาบันต่างๆ (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2548, น. 3-4)

ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ค.ศ. 1992 ที่ความเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางนำไปสู่การลอบทบาทางการเมืองของทหารอย่างสำคัญในช่วงเวลาเกือบ 2 ทศวรรษต่อมา วงวิชาการและสังคมไทยได้พยายามหาทางออกในการสร้างประชาธิปไตยไทย โดยการออกแบบสูตรและโครงสร้างการเมืองประชาธิปไตยในรูปแบบต่างๆ หนึ่งในประเด็นใจกลางสำคัญคือการถกเถียงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทย ซึ่งนำไปสู่การให้ความสำคัญต่อการสร้างพลเมืองและการนิยามความเป็นพลเมืองในไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2550, น. 55-70)

การศึกษาวិจัยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในช่วงปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา โดยมีงานชิ้นสำคัญคือ *การเมืองของพลเมือง: สู่สหัฐวรรษใหม่* ของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550) ที่ชี้ชวนให้คิดถึงแนวคิดความเป็นพลเมืองแบบสาธารณนิยม (Civic Republicanism) ซึ่งเน้นการสร้างประชาชนโดยรัฐให้เป็นพลเมืองที่ทั้งกระตือรือร้นทางการเมือง มีความรับผิดชอบ และมีจริยธรรมในกิจการบ้านเมือง⁵ หลังจากนั้นเป็นต้นมางานวิชาการด้านพลเมืองจำนวนมากที่ผลิตขึ้นโดยนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ อาทิ ทศพล สมพงษ์, สมเกียรติ นاکระโทก, และถวิลวดี บุรีกุล (2563) ถวิลวดี บุรีกุล, เออเจนี เมรีโอ, และรัชวดี แสงมเหหมัด (2557) และสถาบันพระปกเกล้า (2555) ได้เน้นการสร้างความเป็นพลเมือง โดยนิยามคุณลักษณะของพลเมืองไทยที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดความเป็นพลเมืองแบบสาธารณนิยม ซึ่งจะถูกสร้างขึ้นได้โดยรัฐ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเหล่านี้มักเป็นการเสนอแนวทาง หรือสูตรในการสร้างพลเมือง การศึกษาประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมือง

⁵ หากนับถึง ค.ศ. 2007 งานชิ้นนี้ของเอนกได้รับการตีพิมพ์ถึง 6 ครั้ง เอนกเน้นการสร้างกลไกและออกแบบระบบการเมืองที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยที่มั่นคงตามทัศนะของเขา ทั้งนี้ เอนกแปล Civic Republicanism เป็นสาธารณนิยมที่เน้นบทบาทพลเมือง ในที่นี้ผู้เขียนเลือกใช้คำแปลความเป็นพลเมืองแบบสาธารณนิยมแทนเนื่องจากเห็นว่าสื่อความได้ดีกว่า

ในไทยอย่างเป็นระบบ เพื่อเข้าใจพัฒนาการที่ซับซ้อนของความเป็นพลเมืองไทยกลับมียุ่อย่างจำกัด มีเพียงงานของ Connors (2003) ที่ปรากฏในโลกรวิชาการภาษาอังกฤษ ซึ่งทำการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองไทยอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ Connors เสนอว่าการสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยของไทย คือการสร้างกรอบจำกัดที่ขึ้นขึ้นนำกระทำต่อพลเมืองเพื่อให้พลเมืองกลายเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของชนชั้นนำ

ในบริบทที่ความเป็นพลเมืองได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นมากขึ้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและนิยามความเป็นพลเมืองจึงเติบโตขึ้นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม บรรดางานวิจัยด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเหล่านี้มักมีจุดร่วมกันคือ การเน้นแนวทางและสูตรในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง นอกจากนี้งานเหล่านี้มักอ้างอิงหรือเทียบเคียงความเป็นพลเมืองและประสบการณ์การสร้างพลเมืองจากตะวันตกหรือประเทศประชาธิปไตยที่มั่นคงเป็นสิ่งสำคัญ อาทิ การเทียบเคียงกับประสบการณ์การสร้างความเป็นพลเมืองของ อังกฤษ เยอรมนี สิงคโปร์ ฟินแลนด์ สวีเดน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเกาหลี เป็นต้น (ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2555; ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2548; เลิศพรอุดมพงษ์, 2562; พิณสุตา สิริธรรังศรี, 2560) ประสบการณ์จากประเทศที่ไม่ได้เป็นประชาธิปไตยถูกละเลย ทั้งที่การทำความเข้าใจประสบการณ์ของประเทศที่ไม่ใช่ตะวันตกและไม่เป็นประชาธิปไตยอาจนำไปสู่การสะท้อนคิด และค้นพบประเด็นใหม่ๆ ที่ช่วยนำไปสู่การทำความเข้าใจความเป็นพลเมืองในประเทศไทย ในแง่นี้การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศจีนจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ⁶

การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่และพัฒนาการทางการเมืองของจีนในวงวิชาการไทยมีจำนวนไม่น้อย อาทิ การศึกษาของ สิทธิพล เครือรัฐติกาล (2555) กรพนัช ตั้งเขื่อนขันธ (2565) และโกวิท วงศ์สุรวัฒน์ และวาสนา วงศ์สุรวัฒน์ (2565) อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองจีนซึ่งเป็นประเด็นสำคัญต่อการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์และการเมืองจีนสมัยใหม่กลับยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากวงวิชาการไทยเท่าไรนัก สภาพการณ์นี้แตกต่างจากการศึกษาในวงวิชาการนานาชาติที่ประเด็นการสร้างความเป็นพลเมืองจีนได้รับความสนใจอย่างไพศาล กระทั่งมีงานศึกษาจำนวนมาก อาทิ Goldman and Perry (2002), Fogel and Zarrow (1997), Guo

⁶ ควรกล่าวด้วยว่ามีสิ่งพิมพ์เรื่อง *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน* โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มดังกล่าวมีลักษณะเป็นรายงานการศึกษาดูงานยังสถานที่ต่างๆ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวมากกว่าการเน้นศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างความเป็นพลเมือง

(2022), Culp (2012), Harris (2002), Hsu and Hildebrandt (2022), และ Li and Wu (1999)

การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองจีน

การศึกษาเกี่ยวกับสร้างความเป็นพลเมืองจีนในวงวิชาการนานาชาติได้รับความสนใจมากขึ้นนับแต่ช่วงทศวรรษ 1980 ด้วยการปฏิรูปและเปิดประเทศได้สร้างพลวัตทางสังคมและการเมืองที่ต้องการคำอธิบายใหม่ๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง เหตุการณ์เทียนอันเหมิน ค.ศ. 1989 และผลกระทบทางสังคมและการเมืองอันเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าวยิ่งกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อการศึกษาความเป็นพลเมืองจีนจากวงวิชาการนานาชาติผ่านการสำรวจทำความเข้าใจกำเนิดและพัฒนาการของความเป็นพลเมืองจีน (Culp, 2012, pp. 127-128)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความเป็นพลเมืองจีนมีมุมมองที่หลากหลาย และมีข้อถกเถียงที่สำคัญว่าความเป็นพลเมืองเกิดขึ้นเมื่อใด ซึ่งแตกต่างออกไปตามจุดยืนของผู้ศึกษา อาทิ หลี่ปู้หยุน (李步云) และอู่วี้จาง (吴玉章) นักวิชาการนิติศาสตร์จากสถาบันสังคมศาสตร์จีน เสนอว่าไม่มีแนวคิดความเป็นพลเมืองในจีนจนกระทั่งล่วงถึงยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อคำว่า กงหมิน (公民) ซึ่งถูกใช้เป็นคำแปลพลเมืองในภาษาจีน มีการใช้อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการปรากฏในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งใน ค.ศ. 1953 (Li & Wu, 1999, pp. 157-158) ข้อถกเถียงของนักวิชาการที่ทำงานภายใต้หน่วยงานของรัฐบาลจีนนี้ แตกต่างจากมุมมองของนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่ยึดติดกับคำแปลที่ตายตัว แต่เรียกร้องให้พิจารณาสาเหตุและพัฒนาการของแนวคิดความเป็นพลเมืองนักวิชาการกลุ่มหลังนี้เสนอว่า แนวคิดความเป็นพลเมืองในจีนเริ่มก่อตัวขึ้นนับแต่ปลายยุคราชวงศ์ชิง พัฒนาการของแนวคิดความเป็นพลเมืองสะท้อนให้เห็นจากการใช้คำแปลที่แตกต่างกันออกไปแต่ละช่วงเวลาตามบริบทสังคมการเมืองจากปลายราชวงศ์ชิงกระทั่งถึงยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่ว่าจะเป็น กั๋วหมิน (国民) ชื่อหมิน (市民) และ กงหมิน (公民) โดยที่ กงหมิน ได้คลี่คลายกระทั่งกลายเป็นคำที่ยึดกุมความหมายของคำว่า พลเมืองในสาธารณรัฐประชาชนจีน (Goldman & Perry, 2002; Harris, 2002; Culp, 2012)

การศึกษาจุดกำเนิดของพลเมืองจีนมักย้อนกลับไปยังการศึกษาผลงานและความคิดของ เหลียงฉีเซา โดยเฉพาะ *ว่าด้วยประชาชนใหม่* ซึ่งเป็นงานเขียนที่ปรากฏแนวคิดพลเมืองค่อนข้างเป็นระบบ Levenson (1959) Chang (1971) และ Huang (1972) ได้ศึกษาชีวประวัติของเหลียงและความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของเขา อย่างไรก็ตาม งานเขียนเหล่านี้กลับยึดกระบวนการทัศน์คู่ตรงข้ามระหว่างจารีตประเพณีกับความทันสมัยในการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของเหลียง กล่าวคืองานศึกษาเหล่านี้มีมุมมองต่อเหลียงว่าเปลี่ยนจาก

ปัญญาชนขงจื้อตามจารีตประเพณีดั้งเดิมเป็นปัญญาชนสมัยใหม่ที่ยึดแนวคิดตะวันตกอย่างไร ขณะที่ Tang (1996) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดหลังสมัยใหม่ได้ก้าวข้ามผ่านคู่ตรงข้ามระหว่างจารีตประเพณีกับความทันสมัย Tang หันมามองพัฒนาการทางความคิดที่ซับซ้อนของเหลียง ซึ่งไม่ได้วางอยู่บนฐานความเปลี่ยนแปลงอันเป็นเส้นตรงจากจารีตประเพณีสู่ความทันสมัย ส่วนงานบุกเบิกที่เน้นการศึกษาเรื่องเหลียงกับแนวคิดความเป็นพลเมืองคืองานของ Lee (2007) ซึ่งชี้ชวนให้หันมาอ่านงาน *ว่าด้วยประชาชนใหม่* ในฐานะบทสนทนาว่าด้วยความเป็นพลเมืองซึ่งชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐและประเด็นต่างๆ ที่ยังส่งผลสะท้อนเกี่ยวกับการถกเถียงเรื่องพลเมืองในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม Cao (2022a, p. 25) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษาเหลียงและ *ว่าด้วยประชาชนใหม่* ในโลกวิชาการตะวันตก ตั้งอยู่บนพื้นฐานการแปลความหมายของ “ซินหมิน” (新民) ประชาชนใหม่ ในฐานะพลเมืองใหม่ (New Citizen) ซึ่งเป็นการมองที่ผิดพลาดเนื่องจากเหลียงไม่ได้มุ่งสร้างพลเมืองในความหมายแบบตะวันตก แต่ให้ความสำคัญกับการสร้างรัฐชาติที่พลเมืองเป็นเพียงส่วนประกอบ มุมมองของ Cao นี้เป็นที่ถกเถียงได้ เนื่องด้วยแนวคิดพลเมืองเองก็มีความแตกต่างกันออกไปทั้งแนวคิดความเป็นพลเมืองแบบเสรีนิยม และแนวคิดความเป็นพลเมืองแบบสาธารณนิยม

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 บริบทที่นำไปสู่การก่อตัวของแนวคิดรัฐชาติและความเป็นพลเมือง

การก่อตัวของแนวคิดรัฐชาติในจีนและความเป็นพลเมืองไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ หากแต่สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับบริบทสังคมและการเมืองในยุคปลายราชวงศ์ชิง นับแต่สงครามฝิ่น (ค.ศ. 1839-1842) ระหว่างจีนกับอังกฤษในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ราชวงศ์ชิงเผชิญกับความท้าทายอันเกิดจากแรงปะทะจากตะวันตกภายใต้การล่าอาณานิคม และการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมจีนโดยเฉพาะกบฏไท่ผิง (ค.ศ. 1851-1864) ซึ่งบั่นทอนเสถียรภาพของจีน จนนำไปสู่ภาวะ “ภายในวุ่นวาย ภายนอกกรูกราน” และชนชั้นนำส่วนหนึ่งก็เห็นความสำคัญของการปรับปรุงจีนให้ทันสมัยโดยรับวิทยาการตะวันตกเริ่มเสนอแนวคิด ไม่ว่าจะเป็น “เรียนรู้จากคนเถื่อน เพื่อจัดการกับคนเถื่อน” และ “เรียนรู้แบบจีนเป็นสารัตถะ เรียนรู้แบบตะวันตกเพื่อใช้ประโยชน์” (สิทธิพล เครือรัฐติกาล, 2555, น. 46-63; กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธ, 2565, น. 64-71)

บรรดาปัญญาชนจีนและชนชั้นนำจีนในช่วงปลายราชวงศ์ชิงต่างได้รับการศึกษาตามหลักลัทธิขงจื้อ พวกเขาคุ้นเคยและยึดมั่นในความยิ่งใหญ่และลึกซึ้งขององค์ความรู้จีนที่มีเหนือตะวันตก ดังนั้น พวกเขาจึงมีทัศนคติต่อการเลือกเรียนรู้เฉพาะวิทยาการบางอย่าง

จากตะวันตกเพื่อนำไปปรับใช้ให้จีนเจริญเท่าทันกับตะวันตก และอยู่รอดได้ท่ามกลางภัยคุกคามจากตะวันตก โดยที่ยังคงสืบทอดความรู้ตามหลักปรัชญาขงจื๊อในแบบจีน ภายใต้การเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาดังกล่าว ขบวนการทำตนเองให้เข้มแข็ง (ค.ศ. 1861-1894) จึงเกิดขึ้น ด้วยการเรียนรู้เทคนิควิทยาการจากตะวันตก อย่างไรก็ตาม ความพ่ายแพ้ในสงครามจีน-ญี่ปุ่น (ค.ศ. 1894-1895) สั่นคลอนรากฐานความคิดในการนำเฉพาะวิทยาการตะวันตกมาปรับใช้โดยคงสืบทอดแบบจีนไว้อย่างรุนแรง จีนถือว่าเกาหลีเป็นรัฐบริวารภายใต้โลกอารยธรรมที่มีจีนเป็นศูนย์กลางและมองว่าญี่ปุ่นมีสถานะด้อยกว่าจีน ความพ่ายแพ้ในสงครามจีน-ญี่ปุ่นจนนำไปสู่การสูญเสียอิทธิพลเหนือเกาหลีจึงไม่ใช่เรื่องของการสูญเสียผลประโยชน์ทางกายภาพเท่านั้น หากแต่นำไปสู่การสั่นคลอนพื้นฐานความเชื่อของจีนอย่างรุนแรง รวมทั้งการเปรียบเทียบจีนกับญี่ปุ่นซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้านจนสามารถทัดเทียมกับตะวันตก (สิทธิพล เครือรัฐติกาล, 2555, น. 69-78; กรพนิช ตั้งเชื่อนขันธ, 2565, น. 65-78)

ภายใต้บริบทนี้กระแสเรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้านเพื่อพัฒนาตนเองให้ทันสมัยจึงเกิดขึ้น คังโหย่วเหวย (康有为 ค.ศ. 1858-1927) และลูกศิษย์ของเขาคือ เหลียงฉีเซา (ค.ศ. 1873-1929) ได้รวบรวมคำร้องจากปัญญาชนถวายฎีกาต่อจักรพรรดิหงวซวี (ค.ศ. 1871-1908) เรียกร้องให้มีการปรับปรุงประเทศตามแบบการปฏิรูปเมจิ (ค.ศ. 1868-1889) ในญี่ปุ่นที่มีตะวันตกเป็นต้นแบบอ้างอิง ความเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นหมุดหมายสำคัญของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ด้วยปัญญาชนเข้ามามีบทบาทยื่นฎีกาเรียกร้องความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับจักรพรรดิโดยตรง ณ จุดนี้ความเปลี่ยนแปลงที่ปัญญาชนเรียกร้องไม่ใช่เฉพาะการนำวิทยาการตะวันตกมาใช้ แต่การเป็นปฏิรูปการเมือง การปฏิรูป 100 วัน (ค.ศ. 1898) จึงเกิดขึ้นเพื่อพัฒนาจีนให้ทันสมัยแบบตะวันตกผ่านการปฏิรูปการเมือง เหลียงฉีเซา ในวัย 25 ปีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะที่ปรึกษาของจักรพรรดิในการปฏิรูปรัฐบาลและสถาบันการเมืองให้ทันสมัย (Cao, 2022a, pp. 12-13)

การปฏิรูป 100 วันสิ้นสุดลงเมื่อชนชั้นอนุรักษนิยมภายใต้การนำของพระนางฉือสี่ ก่อรัฐประหาร กักบริเวณจักรพรรดิ เหลียงและคังสามารถหนีไปญี่ปุ่นได้ทัน ส่วนนักปฏิรูปที่เหลือถูกจับประหารชีวิต อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อราชวงศ์ชิงเผชิญกับความปราชัยจากกรณีสนับสนุนจลาจลนักมวย (ค.ศ. 1900) ต่อต้านตะวันตก จนถึงขั้นพระนางฉือสี่จำต้องนำพระจักรพรรดิเสด็จลี้ภัยออกจากปักกิ่ง ราชวงศ์ชิงจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการปฏิรูปจีนให้เข้มแข็งตามแบบตะวันตก ทว่าความเคลื่อนไหวดังกล่าวก็เข้าเกิกร ความล้มเหลวจากการปฏิรูป 100 วัน สะท้อนให้เห็นว่าราชวงศ์ชิงไม่อาจเป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยได้ การปฏิวัติจากเบื้องล่างโค่นล้มราชวงศ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น ความคิดนี้เริ่ม

แพร่กระจายไปในหมู่ปัญญาชนรุ่นใหม่ กระทั่งนำไปสู่ขบวนการปฏิวัติที่นำโดย ดร.ซุนยัตเซ็น (สิทธิพล เครือรัฐติกาล, 2555, น. 87-101)

ภายใต้ความเคลื่อนไหวข้างต้นโลกทัศน์ของจีนเริ่มเปลี่ยนแปลงจากการมองตนเองผ่านสำนึกแบบวัฒนธรรมนิยม ผ่านโลกทัศน์ “ใต้หล้า” (天下-เทียนเซี่ย) ซึ่งมองว่าสรรพสิ่งในโลกอยู่ร่วมใต้หล้าฟ้าเดียวกัน โดยมีจีนเป็นศูนย์กลางอารยธรรม สู่การมองจีนจากสำนึกเรื่องชาตินอกจากการเรียนรู้อิทธิพลและโลกทัศน์ระบบระหว่างประเทศสมัยใหม่จากตะวันตก บรรดาปัญญาชนจีนสัมผัสได้ถึงการคุกคามของตะวันตกที่กระทำผ่านสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมหลายฉบับ ทั้งจากประเด็นสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของต่างชาติ และการจำกัดอำนาจในการกำหนดภาษีศุลกากรของจีน พวกเขาเริ่มมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นการละเมิดอธิปไตยของจีนจีนเป็นเพียงรัฐหนึ่งในโลกที่ตกเป็นเหยื่อของรัฐมหาอำนาจไม่ใช่ศูนย์กลางของอารยธรรมอีกต่อไป ความท้อแท้จากตะวันตกไม่ได้ถูกจำกัดจากประเด็นทางการทหารและความเปลี่ยนแปลงผ่านวิทยาการเชิงเทคนิคเท่านั้น หากแต่ยังทำทลายการเมืองและวัฒนธรรมจีนอย่างถึงราก บรรดาปัญญาชนจีนจึงครุ่นคิดสร้างความรู้ที่จะทำให้จีนสามารถปรับตัวเพื่อยืนหยัดในโลกสมัยใหม่ (สิทธิพล เครือรัฐติกาล, 2555, น. 78-79; Cao 2022a, p. 12) แนวทางหนึ่งคือการเปลี่ยนให้จีนเป็นรัฐชาติที่เข้มแข็ง ซึ่งสัมพันธ์กับการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นในจีน พวกเขาเชื่อว่าการมีพลเมืองที่มีคุณภาพจะนำไปสู่การสร้างรัฐชาติจีนที่เข้มแข็ง

5.2 ความคลุมเครือของการแปลข้ามภาษา ญาณวิทยา และการบัญญัติศัพท์

ภายใต้การเผชิญกับวิกฤตของจีน การนำเข้าคำและแนวคิดใหม่ๆ จากตะวันตก โดยเฉพาะ “รัฐ” “ชาติ” และ “พลเมือง” ซึ่งไม่ปรากฏมาก่อนในจีนจึงเกิดขึ้น เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมจีนจนนำไปสู่ความทันสมัยทัดเทียมตะวันตก การดำรงอยู่ของคำและแนวคิดเหล่านี้สัมพันธ์อยู่กับการปรากฏของคำและแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องในช่วงปลายราชวงศ์ชิง การบัญญัติศัพท์เพื่อแปลคำและแนวคิดใหม่ๆ เข้าสู่สังคมในระยะแรกเต็มไปด้วยความคลุมเครือและความพยายามในการสรรหาคำจีนที่หลากหลายเพื่อแปลองค์ความรู้ใหม่ที่มาจากตะวันตกเข้าสู่สังคมจีน อาทิ ในการแปลคำว่า “ชาติ” (Nation) เป็นคำจีนระหว่างปี ค.ศ. 1852-1921 ปรากฏการแปลโดยใช้คำจีนที่แตกต่างกันถึง 15 คำ เช่น หมิน (民) บัง (邦) ไปซิง (百姓) กั๋วหมิน (国民) ฯลฯ (Matten, 2012, p. 72) กระทั่งท้ายที่สุดการบัญญัติศัพท์ “จงฮวามินจู” (中华民族) โดยเหลียงฉีเซาในปี ค.ศ. 1902 ได้ยึดกุมความหมายสื่อถึง “ชาติจีน” และกลายเป็นคำที่ใช้แทนชาติจีนจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันคำว่า “รัฐ” (State) ซึ่งถูกแปลโดยใช้คำจีน กั๋วเจีย (国家) ก็ปรากฏความคลุมเครือของความหมายในระยะแรก

เนื่องจากถูกใช้แทนเพื่อหมายถึง รัฐ รัฐบาล และราชวงศ์ตามแต่การใช้คำของแต่ละบุคคล (Cao, 2022a, pp. 21-22)

นับจากความปราชัยในสงครามจีน-ญี่ปุ่นเมื่อ ค.ศ. 1895 กระทั่งถึงขบวนการสี่พฤษภา ค.ศ. 1919 ซึ่งเป็นช่วงที่มีความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาอย่างสำคัญในการหาคำตอบให้กับการสร้างความทันสมัยในจีน การยืมคำและแนวคิดจากตะวันตก โดยเฉพาะที่ผ่านการยืมและเรียนรู้จากญี่ปุ่นที่ได้ทำการแปลคำและแนวคิดตะวันตกโดยใช้ตัวอักษรคันจิ ซึ่งทับทิมได้สนิทกับตัวอักษรจีนเป็นไปอย่างคึกคัก กระทั่งกล่าวได้ว่าศัพท์การเมืองจีนสมัยใหม่กว่าร้อยละ 70 มีที่มาจากการยืมคำภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาญี่ปุ่น การปรากฏของคำเหล่านี้ผ่านการแปลไม่เพียงเป็นการสร้างศัพท์ใหม่เพิ่มเติมให้กับภาษาจีนเท่านั้น หากยังสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางญาณวิทยาที่เกิดขึ้นพร้อมกับการปรากฏของคำศัพท์ใหม่ ที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความคิดนามธรรมใหม่ๆ ให้ปรากฏและจับต้องได้ (Cao, 2022a, pp. 18) การแปลจึงไม่ใช่การแปลความหมายหรือการลอกจากวัฒนธรรมหนึ่งสู่วัฒนธรรมหนึ่งโดยตรงไปตรงมา หากแต่เป็นกระบวนการที่ถูกต่อรองและเกี่ยวข้องกับการข้ามญาณวิทยาจากวัฒนธรรมชุดหนึ่งสู่วัฒนธรรมอีกชุดหนึ่ง คำและความหมายของคำหนึ่งๆ ที่ถูกแปลนำเข้ามาในโลกภาษาจีนจะเป็นที่เข้าใจได้ก็ต่อเมื่อถูกจัดวางในบริบทประวัติศาสตร์ที่ร่ายล้อมคำเหล่านั้น (Liu, 1995, pp. 20-25) ในแง่นี้การทำความเข้าใจแนวคิดความเป็นพลเมืองที่ถูกสร้างขึ้นในจีนโดยปัญญาชนคนสำคัญ คือ เหลียงฉีเซา จึงแยกไม่ออกจากประวัติชีวิตและบริบทที่ร่ายล้อมพัฒนาการทางความคิดของเขา

5.3 เหลียงฉีเซากับแนวคิดต่อรัฐและความเป็นพลเมือง

เหลียงฉีเซา และอาจารย์ของเขา คือ คังโหย่วเหวย เกิดในมณฑลทกวางตุ้ง และได้รับการศึกษาตามหลักลัทธิขงจื้อเช่นปัญญาชนจีนทั่วไป พวกเขาเกิดในช่วงปลายราชวงศ์ชิงในบริบทที่เมืองท่าชายฝั่งมณฑลตะวันออกโดยเฉพาะกวางตุ้งกลายเป็นพื้นที่ที่อิทธิพลจากตะวันตกปรากฏอย่างเข้มข้น ขณะเดียวกันฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ซึ่งอยู่ใกล้กันได้กลายเป็นเขตยึดครองของต่างชาติ มณฑลชายฝั่งตะวันออกจึงกลายเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้เกี่ยวกับตะวันตกและการปะทะประสานระหว่งความคิดแบบจีนกับตะวันตก ภายใต้บริบทนี้คังและเหลียงจึงได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดตะวันตกโดยเฉพาะแนวคิดความเป็นพลเมือง ซึ่งเริ่มถูกทำความเข้าใจและแปลจากตะวันตกให้เป็นภาษาและความคิดแบบจีน ผ่านงานศึกษาเกี่ยวกับตะวันตก โดยเฉพาะจากญี่ปุ่นซึ่งได้แปลงานจากตะวันตกไว้ก่อนหน้า

แม้จะเป็นศิษย์อาจารย์ และมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูป 100 วัน ทว่าต่อมาทั้งคู่มีความคิดที่แตกต่างกันออกไปเกี่ยวกับการนิยามความเป็นพลเมือง คังซึ่งมีอาวุโสกว่าและ

ยึดติดกับความรู้แบบดั้งเดิมของจีนมากกว่าเหลียง คังเชื่อในแนวคิดต้าถง (大同) หรือความกลมเกลียวทั่วสากลโลก ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา ลัทธิขงจื้อ และแนวคิดตะวันตกที่เน้นการแสวงหาสันติสุขและความเสมอภาคเท่าเทียมทั่วโลก สำหรับคังรัฐชาติเป็นเพียงลำดับขั้นหนึ่งของพัฒนาการจาก “ไต้หล้า” ไปสู่ “รัฐชาติ” และมีเป้าหมายปลายทางคือการเข้าสู่โลกแห่ง “ความกลมเกลียวทั่วสากลโลก” ในที่สุด การเป็นพลเมืองของรัฐในทัศนะคังจึงเป็นเพียงสถานะเปลี่ยนผ่านไปสู่จุดหมายปลายทางของการเป็นพลเมืองโลกภายใต้ความกลมเกลียวทั่วสากลโลก ขณะที่เหลียงซึ่งมีอายุน้อยกว่าคังถึง 15 ปี และได้รับอิทธิพลความคิดจากตะวันตกและญี่ปุ่นมากกว่าโดยเฉพาะแนวคิดรัฐนิยม (Statism) ให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของรัฐ และอำนาจของรัฐรวมศูนย์ในการจัดการเหนือมิติทางสังคมและเศรษฐกิจเหลียงจึงเชื่อในความสำคัญของการดำรงอยู่ของรัฐชาติจีนที่เข้มแข็ง และพลเมืองรัฐที่มีคุณภาพและความกระตือรือร้น ซึ่งจะมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างรัฐชาติจีนที่มีเอกภาพและเข้มแข็ง (สิทธิพล เครือรัฐติกาล, 2555, น. 80; Harris, 2002, p. 185) แนวความคิดในแบบของเหลียงนี้จะมีส่วนสำคัญในการสร้างรัฐชาติจีนในยุคสาธารณรัฐในระยะต่อมา

เมื่อเหลียงได้ลี้ภัยไปญี่ปุ่นหลังการปฏิรูป 100 วัน ไกลจากอำนาจของราชวงศ์ชิงเหลียงได้ใช้ประโยชน์จากเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เขียนบทความผ่านสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อผลักดันมติมหาชน โดยหวังว่าความเคลื่อนไหวดังกล่าวจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนเพื่อแก้วิกฤตการณ์ของจีน เหลียงวิพากษ์วิจารณ์ความเป็นจีนแบบดั้งเดิม พร้อมทั้งเสนอความเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยผ่านการมองตะวันตกเป็นต้นแบบในงานเขียนชิ้นสำคัญของเหลียงฉีเซา คือ *ว่าด้วยประชาชนใหม่* ซึ่งเขียนขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1902-1905 ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาชนใหม่ (新民丛报-ซินหมินจงเป้า ค.ศ. 1902-1907) นับเป็นงานเขียนชิ้นแรกๆ ที่มีการนำเสนอแนวคิดความเป็นพลเมืองอย่างเป็นระบบ

5.4 รัฐและพลเมืองใน *ว่าด้วยประชาชนใหม่*

ว่าด้วยประชาชนใหม่ ประกอบด้วยบทความ 20 บทความ ที่นำเสนอคำและแนวคิดทางสังคมและการเมืองสมัยใหม่จากตะวันตกสู่จีน อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะนำเสนอคำและแนวคิดต่างๆ เหลียงได้ตั้งข้อสังเกตว่าจีนยังคงขาดแนวคิดว่าด้วยความสัมพันธ์ในสังคมที่ใหญ่กว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก ขณะที่ศีลธรรมในจีนก็มุ่งกำกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ซึ่งแตกต่างจากตะวันตก ที่นอกจากมีศีลธรรมกำกับความสัมพันธ์ในครอบครัวแล้วยังมีชุดศีลธรรมที่กำกับความสัมพันธ์ที่ใหญ่กว่าครอบครัวในระดับสังคม และรัฐ ข้อสังเกตของเหลียงนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นว่าการสร้างสำนึกที่ยึดโยงประชาชนเข้ากับรัฐชาติ อันเป็นความสัมพันธ์รูปแบบใหม่เพื่อเปลี่ยนผ่านจีนจากรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่รัฐสมัยใหม่เป็น

สิ่งจำเป็น ภายใต้อิทธิพลลัทธิคาร์วินทางสังคมที่นำไปสู่ความเชื่อในการอยู่รอดของชาติที่แข็งแกร่ง ซึ่งแพร่กระจายในยุคอาณานิคม เหลียงจึงอุปมาเชื่อมต่อการสร้าง “ประชาชนใหม่” หรือ “พลเมือง” เข้ากับการสร้างรัฐชาติที่เข้มแข็ง (Cao, 2022a, pp. 11-12, 22-24)

รัฐเกิดจากการรวมกันของประชาชน รัฐกับประชาชนมีความคล้ายคลึงกัน ร่างกายที่มีสี่แขนขา อวัยวะภายในห้าอวัยวะ เส้นเอ็น และเส้นเลือด! ไม่มีผู้ใดที่แขนขาหัก อวัยวะภายในทั้งห้าเจ็บป่วย เส้นเอ็นขาดเจ็บ เส้นเลือดแห้ง แล้วร่างกายจะยังคงอยู่ได้ หากประชาชนโง่เขลา ซ้ำฉลาด สับสนวุ่นวาย รัฐก็ไม่สามารถยืนหยัดได้ หากอยากอายุยืนยาวก็ต้องรู้วิธีรักษาสุขภาพ หากต้องการให้รัฐ มั่นคง มั่งคั่ง มีเกียรติยศ ก็ต้องสอนวิถีประชาชนใหม่⁷ (Liang, 2013, p. 3)

ว่าด้วยประชาชนใหม่ จึงเปรียบเสมือนแผนที่ชี้้นำการปฏิวัติทางความคิดและจิตใจที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเพื่อนำพาจีนฝ่าวิกฤต ในงานเขียนชิ้นนี้ปรากฏศัพท์คำยืมจากภาษาญี่ปุ่นที่แปลมาจากงานสังคมศาสตร์ตะวันตกอีกทอดหนึ่ง อาทิ เสรีภาพ (自由-จื่อโฮยว) สิทธิ (权利-ฉวนลี่) ลัทธิ (主意-จูอี้) รัฐ (国家-กั๋วเจีย) ชาติ (民族-หมินจู) ภาระผูกพัน (义务-อู้อู) และประชารัฐ/พลเมือง (国民-กั๋วหมิน) เหลียงนำเสนอคำและแนวคิดที่มากับคำเหล่านี้ เพื่อปรับเปลี่ยนจีนสู่รัฐชาติและสร้างพลเมืองจีนที่มีคุณภาพอันเป็นฐานสำคัญของรัฐชาติจีนที่เข้มแข็ง ในทัศนะเหลียงอุปสรรคสำคัญของความเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ทัศนะของชนจีนซึ่งเป็นชนชาติที่ยึดติดกับกลุ่มชน (部民-บูหมิน) โดยเฉพาะตระกูลและชุมชนขนาดย่อมที่ผู้คนไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน (Cao, 2022a, pp. 19-24) ดังเหลียงระบุว่า

ประเทศจีนของเรามีแต่กลุ่มชนไม่มีพลเมือง ไม่ใช่เพราะเราไม่สามารถ แต่เป็นเพราะภาวะแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ ประเทศของเราตั้งตระหง่านอย่างยิ่งใหญ่ในตะวันออก รายล้อมด้วยอารยชนขนาดเล็ก ขาดการติดต่อกับมหาประเทศอื่น ในยุคโบราณผู้คนของเรามองโลกผ่านโลกทัศน์ได้หล้า สิ่งที่เราได้เห็นได้ยิน ได้คิด บรรดาคำสั่งสอนของปราชญ์และบรรพบุรุษที่เรายึดถือ ทำให้เราเป็นปัจเจกบุคคลที่ดีในครอบครัว หมู่บ้าน ตระกูล และใต้หล้า แต่ไม่ใช่ในรัฐในฐานะพลเมือง ในโลกปัจจุบัน ที่รัฐเคียดขังกัน รัฐแข็งแกร่งกลืนกินรัฐอ่อนแอ หากขาดซึ่งคุณสมบัตินี้⁸ ย่อมไม่สามารถอยู่รอดได้ (Liang, 2013, pp. 18-19)

⁷ คำแปลเป็นของผู้เขียน โดนเน้นแปลเก็บความจากต้นฉบับ

⁸ คุณสมบัตินี้คือ “ความเป็นพลเมือง”

ถึงแม้เหลียงจะวิพากษ์วิจารณ์ความเป็นจีนแบบดั้งเดิม ทว่าการแปลแนวคิดความเป็นพลเมืองจากตะวันตกเป็นจีนไม่ได้เกิดบนสูญญากาศ หรือการรับจากตะวันตกมาทั้งหมด หากเกิดจากการเลือกผสม และตีความเข้ากับการรับรู้ของปัญญาชนจีน จนก่อเกิดนิยามใหม่ที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนบนฐานความรู้ดั้งเดิมของจีนที่ผสมกับตะวันตก

สำหรับปัญญาชนจีนปลายราชวงศ์ซ่งลัทธิขงจื้อเป็นรากฐานสำคัญที่สร้างความชอบธรรมให้การปกครองยุคราชวงศ์มาอย่างช้านาน แม้แต่ชื่อของงานเขียน *ว่าด้วยประชาชนใหม่* หรือ *ซินหมินซิว* ก็เกิดจากการเลือกผสมและนิยามใหม่ของความรู้ดั้งเดิมจากหลักลัทธิขงจื้อกับตะวันตก “ซินหมิน” หรือ “การทำประชาให้ใหม่” เป็นแนวคิดที่ปรากฏในตำราอริศาสตร์ (大學-ต้าเสวีย) ของลัทธิขงจื้อ แนวคิด “ซินหมิน” เป็นความคิดด้านการปกครองที่เชื่อว่า ผู้ปกครองจำต้องขัดเกลาตนเองให้เป็นอริยบุคคล เพื่อเป็นแบบอย่างขึ้นนำผู้ใต้ปกครองให้ขัดเกลาตนเองตามหลักลัทธิขงจื้อ (สยมพร ฉันทสิทธิพร, 2565, น. 302-306) “หมิน” ยังปรากฏใน แนวคิด “หมินเป็น” (民本) อันเป็นหัวใจสำคัญที่สร้างความชอบธรรมให้การปกครอง “หมินเป็น” หรือ “หลักประชาชนเป็นรากฐาน” ระบุว่าผู้ปกครองจำต้องปกครองโดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน ด้วยประชาชนเป็นรากฐานแห่งอำนาจของผู้ปกครอง “หมิน” (民) ซึ่งแปลว่าประชาชนชนนั้นยังหมายถึงผู้ใต้ปกครองซึ่งแบ่งแยกออกเป็น 4 ชนชั้นตามลำดับคือ ปัญญาชน (士-ซือ) ชาวนา (农-หนง) ช่างฝีมือ (工-กง) และพ่อค้า (商-ซาง) ภายใต้ความรู้ที่มีอยู่เดิมนี้อิเลียงจึงเลือกใช้ “หมิน” เป็นฐานคำในการผสมความคิดทางการเมืองตามประเพณีของจีนเข้ากับแนวคิดตะวันตกสำหรับการสร้างและนิยาม ประชาชนใหม่ในฐานะพลเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งเหลียงได้สร้างและนิยามความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ ภายใต้แนวคิดพลเมืองที่ทั้งพลเมืองและรัฐพึงมีความสัมพันธ์ต่อกันภายใต้สิทธิและหน้าที่เหลียงเน้นว่าการสร้างคนจีนใหม่มีความเป็นพลเมืองเพื่อยึดโยงกับรัฐชาติอันเป็นชุมชนจินตกรรมเป็นสิ่งจำเป็น (Qing, 2022a, p. 24; Harris, 2002, p. 187)

5.5 พลเมือง สิทธิหน้าที่ และความสัมพันธ์กับรัฐ

ใน *ว่าด้วยประชาชนใหม่* “หมิน” จึงถูกเลือกใช้เป็นฐานสำคัญในการผสมกับคำอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น “ซือ” (市 เมือง) “กั๋ว” (国 รัฐ) หรือ “กง” (公 สาธารณะ) เพื่อแปลคำว่าพลเมือง การแปลคำว่าพลเมืองเป็นภาษาจีน จึงถูกแปลด้วยคำจีนที่หลากหลายทั้งซือหมิน (市民) ซึ่งแปลตามตัวอักษรหมายถึง ประชาชนเมือง กั๋วหมิน (国民) ซึ่งแปลตามตัวอักษรหมายถึง ประชากรรัฐ และกงหมิน (公民) ซึ่งแปลตามตัวอักษรหมายถึง สาธารณชน คำเหล่านี้ยังถูกใช้แทนกันในหลายครั้ง โดยที่ไม่มีคำใดผูกขาดความหมายของ “พลเมือง” และ “ความเป็นพลเมือง” อย่างเบ็ดเสร็จ

ในตอนหนึ่งของ *ว่าด้วยประชาชนใหม่* เหลียงระบุว่า “คำว่าชื่อหมิน citizen ซึ่งมาจากภาษาตะวันตก ไม่เคยมีอยู่มาก่อนในจีน” (Liang, 2013, p. 277) ในประโยคดังกล่าว เหลียงใช้คำว่า “ชื่อหมิน” ตามด้วยภาษาอังกฤษ “citizen” เพื่อสื่อความถึงการแปล “ชื่อหมิน” เป็น “พลเมือง” คำ “ชื่อหมิน” ซึ่งแปลตามตัวอักษรหมายถึงประชาชนเมือง เริ่มปรากฏการใช้ในแถบเมืองท่ามณฑลชายฝั่งตะวันออกของจีนในราว ค.ศ. 1890-1920 การปรากฏของคำ “ชื่อหมิน” เป็นผลพวงจากบริบทประวัติศาสตร์ที่อำนาจส่วนกลางของราชวงศ์ชิงกำลังล่มสลาย ขณะที่อำนาจของท้องถิ่น โดยเฉพาะชนชั้นนำในเมือง (市 ชื่อ) อันประกอบไปด้วยผู้ดีและพ่อค้าเพิ่มมากขึ้น กระทั่งพวกเขาเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการเมือง บรรดาชนชั้นนำในเมืองเหล่านี้ได้รับแนวคิดจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่กล่าวถึงการปกครองส่วนท้องถิ่นในโลกตะวันตก ประสบการณ์จากการพบเห็นจากเขตปกครองต่างชาติในเซี่ยงไฮ้ และงานเขียนของปัญญาชนเกี่ยวกับเมืองในต่างประเทศโดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในแง่นี้เหลียงจึงพยายามกระตุ้นให้คนจีนเปลี่ยนสำนึกให้เป็นพลเมืองที่มีสำนึกร่วมตระหนักในสิทธิหน้าที่ในการบริหารจัดการบ้านเมือง (Harris, 2002, p. 188)

ในโลกภาษาตะวันตกแนวคิดความเป็นพลเมืองสามารถย้อนกลับไปถึงยุคกรีก อริสโตเติลได้นิยามพลเมืองว่า (Polites) คือ สมาชิกของชุมชนเมือง (Polis) ในนครรัฐกรีก ที่มีสิทธิและหน้าที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะการเข้าร่วมในกิจการของนครรัฐ เพื่อผลักดันให้ชุมชนการเมืองนั้นก้าวไปข้างหน้า และยกระดับคุณภาพชีวิตของพลเมืองให้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเป็นพลเมืองในกรีกและในยุคต่อมาคือโรมก็จำกัดอยู่เฉพาะคนบางกลุ่ม คือ เพศชายที่มีเสรีภาพ ร่ำรวย และได้รับการศึกษาเท่านั้น เมื่อถึงปลายศตวรรษที่ 17 แนวคิดพลเมืองเริ่มอิงกับการเป็นพลเมืองและเชื่อมโยงกับรัฐชาติ ความเป็นพลเมืองถูกนำไปอิงเงื่อนไขทางกฎหมายคือสัญชาติ และขยายไปยังประชาชนทั่วไป (ถวิลวดี และคณะ, 2557, น. 14-16; ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2548, น. 4-5) ภายใต้บริบทที่เหลียงเริ่มนำเสนอแนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง ใน *ว่าด้วยประชาชนใหม่* “ชื่อหมิน” ซึ่งแปลตามตัวอักษรหมายถึงประชาชนในเมือง จึงแทบทับไปกับประสบการณ์ของผู้คนในขณะนั้นที่จำกัดเฉพาะพ่อค้าและผู้ดีเริ่มเข้ามามีบทบาทในกิจการของรัฐ อย่างไรก็ตาม เหลียงมีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่ความพยายามในการเชื่อมความเป็นพลเมืองเข้ากับรัฐชาติ และขยายสำนึกการเป็นพลเมืองของรัฐชาติไปสู่ผู้คนในวงกว้าง

“กงหมิน” ซึ่งแปลตามตัวอักษรหมายถึง สาธารณชน เป็นอีกคำที่ถูกนำมาใช้ในการแปลแทนคำว่าพลเมือง คำว่า “กง” (公) หมายถึง สาธารณะ ยุติธรรม และการเปิดโอกาสให้กับการปกครองโดยคนจำนวนมาก ซึ่งตรงข้ามกับ “ซือ” (私) ที่หมายถึง ส่วนตัว ยุติธรรม และการเปิดโอกาสให้กับการปกครองโดยคนจำนวนจำกัด (Harris, 2002, p. 190) เหลียงซึ่งสนับสนุนการสร้างพลเมืองได้เรียกร้องให้มีการเสริมศีลธรรมแบบใหม่คือ ศีลธรรมสาธารณะ

ที่จะสร้างพลเมืองให้มีสำนึกของการมีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในกิจการสาธารณะ เหลียงเลือกใช้คำว่า “กงเตอ” (公德) เพื่อสื่อถึง “ศีลธรรมสาธารณะ” ซึ่งตรงข้ามกับ “ซือเตอ” (私德) ที่เหลียงหมายถึงศีลธรรมแบบเก๋ออันเป็นศีลธรรมเชิงปัจเจกในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตามหลักความสัมพันธ์ห้าประการในลัทธิขงจื้อ อันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร กษัตริย์กับขุนนาง สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน สำหรับเหลียง การสร้าง “กงหมิน” หรือสาธารณชนผู้มีจิตสำนึก ยึดมั่นใน “กงเตอ” หรือศีลธรรมสาธารณะ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการยึดโยงผู้คนเข้ากับรัฐชาติ (Cao, 2022b, pp. 134-135) เหลียงได้ระบุถึง “กงเตอ” ไว้ดังนี้

สิ่งที่พลเมืองของเราขาดมากที่สุดคือ ศีลธรรมสาธารณะ ศีลธรรมสาธารณะ คืออะไร? เหตุที่กลุ่มคนเป็นกลุ่มคน รัฐชาติเป็นรัฐชาติ เกิดขึ้นได้เพราะศีลธรรมนี้ มนุษย์มีความสามารถในการรวมกลุ่ม (ตามคำกล่าวของปราชญ์ตะวันตก อริสโตเติล) หากมนุษย์ไม่รวมกลุ่มจะต่างจากสัตว์อย่างไร? การรวมกลุ่ม ไม่สามารถเกิดจากการพูดทุกวันว่า “รวมกลุ่ม รวมกลุ่ม” หากจะเกิดได้ต้องมีสิ่ง ที่ผูกพันมนุษย์เป็นกลุ่ม สิ่งนั้นเรียกว่าศีลธรรมสาธารณะ (Liang, 2013, p. 33)

กล่าวอีกนัยหนึ่ง “กงเตอ” หรือ “ศีลธรรมสาธารณะ” จึงเป็นคุณสมบัติสำคัญที่นำไปสู่ การรวมตัวของผู้คนเป็น “กงหมิน” หรือพลเมืองของรัฐที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ “กงหมิน” ในทัศนะของเหลียงจึงแฝงความหมายของ “พลเมือง” และ “ศีลธรรม” พลเมือง อย่างไรก็ตาม เหลียงได้เน้นย้ำว่า “กงหมิน” นี้เป็นคำย่อย (Subset) ที่อยู่ภายใต้ “กั๋วหมิน” หรือประชารัฐอีกทอดหนึ่ง (Harris, 2002, p. 189) ถึงที่สุดแล้วจุดเน้นของเหลียงจึงอยู่ที่ การสร้างพลเมืองภายใต้กระแสการก่อตัวของรัฐชาติที่เริ่มปรากฏขึ้นอย่างสำคัญในยุคปลาย ราชวงศ์ชิง

“กั๋วหมิน” ซึ่งมีความหมายตามตัวอักษรว่า “ประชารัฐ” เป็นอีกคำที่ถูกใช้แทน “พลเมือง” และเป็นคำที่เหลียงเน้นย้ำถึงความสำคัญมากที่สุด เหลียงนำ “กั๋วหมิน” มาจาก คันจื “โคคุมิน” ซึ่งมีที่มาจากกรีกแปล Volk ในภาษาเยอรมันที่ปรากฏในงานของนักรัฐศาสตร์ โยฮันน์ คาสปาร์ บลุนซ์ลี (Johann Kaspar Bluntschli) เป็น “โคคุมิน” โดย อะซีมา เฮจิ (吾妻兵治) Bluntschli ให้ความสำคัญกับความเกี่ยวข้องระหว่างพลเมืองกับการสร้าง รัฐสมัยใหม่ (Cao, 2022b, pp. 127-128; Burtscher, 2012, p. 89) ภายใต้อิทธิพลดังกล่าว เหลียงจึงมีทัศนะว่าประชารัฐเป็นกลไกสำคัญที่จะนำไปสู่การเกิดรัฐชาติจีนสมัยใหม่ เหลียงให้ นิยาม “กั๋วหมิน” ว่าเป็นบุคคลที่มี “รัฐสำนึก” (国家思想-กั๋วเจียซือเสีียง) ซึ่งประกอบไปด้วย การตระหนักถึงลักษณะ 4 ประการคือ 1) ผลประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าผลประโยชน์ส่วนตน

2) ราชสำนักเป็นเพียงองค์การที่ทำหน้าที่บริหารกิจการของรัฐ 3) รัฐต่างๆ ในโลกนี้ล้วนแข่งขันเพื่อความอยู่รอด และการดำรงอยู่ของรัฐเป็นไปเพื่อการปกป้องประชาชนของตนจากรัฐอื่น และ 4) รัฐคือรูปแบบอุดมคติสูงสุดของชุมชนที่มีอิสระ การแข่งขันระหว่างรัฐคือแรงขับเคลื่อนความศิวิไลซ์ เหลียงระบุว่าจีนยังขาด “รัฐสำนัก” ดังกล่าว ด้วยคนจีนยังยึดติดกับกลุ่มชน โดยเฉพาะตระกูลและชุมชนขนาดย่อม ดังนั้น เพื่อความอยู่รอด จีนจะต้องสร้าง “ประชารัฐ” ที่มี “รัฐสำนัก” เพื่อนำไปสู่การยึดโยงกับชุมชนจินตกรรม อันนำไปสู่การเกิดรัฐชาติจีนสมัยใหม่ (Cao, 2022b, pp. 130-131) ในทัศนะของเหลียง สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง รวมถึงความเท่าเทียมของพลเมือง มีความสำคัญน้อยกว่าการดำรงอยู่ของรัฐชาติ ดังนั้น ประชาชนจึงควรเชื่อฟังรัฐ ดังเหลียงระบุว่า

สิ่งที่เราเรียกว่าเสรีภาพ หมายถึงเสรีภาพของกลุ่ม ไม่ใช่เสรีภาพส่วนบุคคล ในยุคป่าเถื่อนเสรีภาพส่วนบุคคลมีชัย ขณะที่เสรีภาพของกลุ่มพินาศ ในยุคศิวิไลซ์ เสรีภาพของกลุ่มแข็งแกร่ง เสรีภาพส่วนบุคคลลดลง (Liang, 2013, p. 93)

ชาวจีนมีเสรีภาพหรือไม่? ประชาชนของประเทศอื่นมีเสรีภาพหรือไม่? เหตุใดเสรีภาพจึงปรากฏในที่อื่นแต่ไม่ใช่ที่นี่ เสรีภาพที่ป่าเถื่อนทำลายเสรีภาพที่ศิวิไลซ์ เสรีภาพที่ศิวิไลซ์คือเสรีภาพภายใต้กฎหมาย (Liang, 2013, p. 94)

ในทัศนะเหลียงเสรีภาพเกิดขึ้นภายใต้กฎหมายจากรัฐ พลเมืองจะมีเสรีภาพได้โดยเกิดจากการขัดเกลตาตนเองและทำตามกฎหมายของรัฐ เหลียงจึงให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของรัฐชาติ และอำนาจที่รัฐชาติมีเหนือพลเมือง ประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญรองลงมาจากการดำรงอยู่ของรัฐชาติ อันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำพาให้จีนพ้นวิกฤตในการปรับตัวสู่สมัยใหม่ (Lee, 2007, pp. 313-314; Cao, 2022b, pp. 129-130)

ถึงแม้ว่า “พลเมือง” ใน *ว่าด้วยประชาชนใหม่* จะถูกแปลด้วยคำที่หลากหลายจนก่อให้เกิดความคลุมเครือ ทว่าบนความคลุมเครือนี้เหลียงได้นำเสนอแนวคิดความเป็นพลเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและพลเมืองที่จับต้องได้ โดยเหลียงเน้นให้ความสำคัญกับรัฐมากกว่าพลเมือง สิทธิของพลเมืองมีความสำคัญน้อยกว่าหน้าที่ที่พลเมืองมีต่อรัฐ กล่าวถึงที่สุดแล้วแนวคิดพลเมืองในทัศนะของเหลียงไม่ได้ยึดโยงกับแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ที่มองอำนาจรัฐและสิทธิพลเมืองในฐานะคู่ตรงข้าม โดยเน้นให้ความสำคัญกับสิทธิ และเสรีภาพของพลเมือง แนวคิดพลเมืองในทัศนะของเหลียงอาจกล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับแนวคิดความเป็นพลเมืองแบบสาธารณนิยม (Civic Republicanism) ที่เน้นความสำคัญกับการอุทิศ

ตนของพลเมืองเพื่อผลประโยชน์สาธารณะผ่านการขัดเกลาตนเองและมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ส่วนรวม (Culp, 2012, pp. 130-131)

6. บทสรุป: มรดกประวัติศาสตร์ของ ว่าด้วยประชาชนใหม่ จากปลายราชวงศ์ชิง สู่อารยธรรมรัฐประชาชนจีน

หากขุนยัตเซ็นคือบิดาแห่งการปฏิวัติในทางการเมือง อาจกล่าวได้ว่าเหลียงฉีเซา คือ บิดาแห่งการปฏิวัติทางวัฒนธรรม การนำเสนอคำและแนวคิดที่มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลง ให้เกิดขึ้นในจีนช่วงปลายยุคราชวงศ์ชิงของเหลียงได้สร้างผลกระทบอย่างไพศาลต่อสังคม การเมืองจีนในยุคสมัยต่อมา เมื่อ *ว่าด้วยประชาชนใหม่* ได้รับการตีพิมพ์ในช่วงปลายราชวงศ์ชิง พลังทางปัญญาของคำและแนวคิดที่ถูกนำเสนอโดย เหลียงสร้างผลกระทบต่อการเติบโตทาง ความคิดของปัญญาชน และชนชั้นนำทางการเมืองจีนรวมถึง ขุนยัตเซ็น และเหมาเจ๋อตง (Cao, 2022a, p. 29)

ภายหลังการปฏิวัติซินไฮ่ ค.ศ. 1911 ที่นำไปสู่การปิดฉากของสมบูรณาญาสิทธิราชย์จีน และเริ่มยุคสาธารณรัฐการสร้างรัฐชาติและพลเมืองของรัฐยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น คำและแนวคิดที่เหลียงฉีเซามีบทบาทในการนำเข้าสู่จีนได้แสดงพลังออกมาในเชิงรูปธรรม โดยเฉพาะ คำและแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองและชาติ ภายใต้กระแสความต้องการในการสร้างพลเมืองและความยึดโยงระหว่างพลเมืองกับระบอบใหม่ ขุนยัตเซ็นใช้คำ “กั๋วหมิน” เพื่อเรียกพลเมืองจีน ภายใต้ระบอบการปกครองใหม่ พร้อมทั้งปรับชื่อพรรคจาก ถงเหมิงฮูย (同盟会-สมาคมพันธมิตร ปฏิวัติจีน) เป็นพรรค “กั๋วหมินตั้ง” (国民党) ใน ค.ศ. 1912 ทั้งนี้ นักวิชาการบางท่านเสนอว่า การแปลชื่อพรรคกั๋วหมินตั้งในภาษาอังกฤษที่แปลเป็น Nationalist Party หรือพรรคชาตินิยม เป็นการแปลที่ผิดฝาผิดตัว ควรแปลเป็น Citizen Party หรือพรรคพลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของกั๋วหมินในช่วงระยะเวลานั้นมากกว่า (Harris, 2002, pp. 191-195)

ว่าด้วยประชาชนใหม่ ยังส่งผลกระทบต่อเหมาเจ๋อตง ซึ่งได้อ่านงานชิ้นนี้เมื่อเหมาอายุ 16 ปี กระทั่งต่อมาความประทับใจที่เหมาที่มีต่องานเขียนของเหลียงฉีเซา นำไปสู่การจัดตั้ง “สมาคมศึกษาประชาชนใหม่” (新民学会-ซินหมินเสวียฮูย) ใน ค.ศ. 1918 การตั้งชื่อ “สมาคมศึกษาประชาชนใหม่” และกิจกรรมของสมาคมได้รับแรงบันดาลใจมาจากงานเขียน *ว่าด้วยประชาชนใหม่* ที่มุ่งเน้นการศึกษาและขัดเกลาตนเองเท่าทันความรู้ใหม่ที่หลั่งไหลเข้ามา ในจีน เพื่อสร้างพลเมืองจีนที่มีคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างรัฐชาติจีนที่เข้มแข็ง (Cao, 2022a, p. 29; Liu, 2007, p. 103)

การเลือกสรรคำเพื่อเรียกขานพลเมืองจีนเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญอีกครั้ง เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนทำการปฏิวัติ ค.ศ. 1949 จนนำไปสู่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน “กงหมิน” ถูกนำมาใช้เรียกขานพลเมืองจีน กระทั่งกุมความหมายของคำว่า พลเมือง ในสาธารณรัฐประชาชนจีนปัจจุบัน การใช้ “กงหมิน” เป็นความพยายามในการสร้างระยะห่าง และความเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างจากยุคสาธารณรัฐและพรรคกั๋วหมินต้ง ซึ่งใช้ “กั๋วหมิน” ในการนิยามพลเมืองและชื่อพรรค (Harris, 2002, p. 196) อย่างไรก็ตาม ความหมายเบื้องหลัง “กงหมิน” ภายใต้อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ก็สืบทอดมรดกความคิดจากเหลียง ผ่านการมอง “กงหมิน” เป็นเพียงค้าย่อยที่อยู่ใต้ “กั๋วหมิน” การสร้างพลเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เน้นการสร้างพลเมืองผู้จงรักภักดีเชื่อฟังพรรคและรัฐ ความเป็นพลเมืองจีนที่ดีคือการเป็นพลเมืองตั้งรับ (Passive Citizen) ภายใต้อิทธิพลความสัมพันธ์ที่มีต่อรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่งรัฐยังคงมีความสำคัญเหนือพลเมืองตามแนวคิดของเหลียง (Culp, 2012, p. 828)

แนวคิดความเป็นพลเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองในสาธารณรัฐประชาชนจีนสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนจากข้อคิดเห็นของหลี่บู๋หยุน และอู๋วิ๋จาง นักวิชาการนิติศาสตร์จากสถาบันสังคมศาสตร์จีน หลี่และอู๋ระบุว่าจีนมีประวัติศาสตร์และแนวคิดเป็นของตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการนิยามสิทธิหน้าที่ของพลเมืองและความสัมพันธ์ต่อรัฐ “ปัญหาสำคัญประการหนึ่งในจีนคือการปรับเปลี่ยนสิทธิต่างๆ ที่ระบุอยู่บนกระดาษให้กลายเป็นความจริงทางสังคม... เรามีความเข้าใจที่พิเศษเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง สำหรับประชาชนจีนสิทธิพลเมืองเกิดจากรัฐเป็นผู้ให้ และพลเมืองเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ พลเมืองทำตามหน้าที่ รัฐจึงให้สิทธิต่างๆ แก่พลเมือง รัฐบาลเปรียบเสมือนบิดาและประชาชนเปรียบเสมือนบุตร จีนไม่ได้มองความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐที่วางอยู่บนฐานของความเท่าเทียมระหว่างปัจเจกกับรัฐ” (Li & Wu, 1999, p. 165) ในแง่นี้กล่าวได้ว่ารากฐานทางภูมิปัญญาในการนิยามความเป็นพลเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐที่เกิดขึ้นในปลายยุคราชวงศ์ชิงจากงานของเหลียงยังคงมีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมืองในสาธารณรัฐประชาชนจีน

การศึกษาต่อยอดในเชิงลึกถึงความเปลี่ยนแปลงของการสร้างพลเมืองในยุคสาธารณรัฐและสาธารณรัฐประชาชนจีนในอนาคต น่าจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ละเอียดอ่อนขึ้นต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในแต่ละยุคสมัย ผ่านมิติทางภูมิปัญญา ทั้งยังจะช่วยให้โลกวิชาการไทยมีความเข้าใจจีนและพัฒนาการของความเป็นพลเมืองจีนอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ความเข้าใจดังกล่าวยังจะเป็นกระจุกสะท้อนที่อาจช่วยให้เกิดการมองพัฒนาการของความเป็นพลเมืองไทยในมุมมองใหม่

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรพนธ์ ตั้งเขื่อนขันธ์. (2565). *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: เสริมวิทยุบรรณาการ.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, และวาสนา วงศ์สุรวัฒน์. (2565). *ประวัติศาสตร์จีนหลังเหมา*. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม.
- ถวิลวดี บุรีกุล, เออเจนี เมริโอ, และรัชวดี แสงมหะหมัด. (2557). *พลเมืองไทย: การสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทศพล สมพงษ์, สมเกียรติ นากระโทก, และถวิลวดี บุรีกุล. (2563). *การศึกษาพฤติกรรมความเป็นพลเมืองสำหรับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2548). *แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันสัญญาธรรมศักดิ์ เพื่อประชาธิปไตย.
- พิณสุดา สิริธรงค์ศรี. (2560). การพัฒนาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง. *สุทธิปริทัศน์*, 31(100), 100-113.
- เลิศพร อุดมพงษ์. (2562). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของ ภาคพลเมืองในเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/257>
- ศักดิ์ชัย นิรัญทิวี. (2548). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สยมพร ฉันทสิทธิพร. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างตำราต้าเสวียกับตำราจยง. *วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 15(2), 292-316.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *การสร้างความเป็นพลเมือง ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิทธิพล เครือรัฐติกาล. (2555). *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). ประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง. ใน *เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (บก.). การเมืองของพลเมือง: สู่สหสวรรคใหม่* (น. 55-70). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ภาษาอังกฤษ

- Burtscher, M. (2012). A Nation and A People?: Notes toward a Conceptual History of the Terms Minzoku 民族 and Kokumin 国民 in Early Meiji Japan. *Journal of Political Science and Sociology*, (16), 47-106.
- Cao, Q. (2022a). The Lure of Utopia: Reinterpreting Liang Qichao's Xinmin Shuo, 1902-1906. In Margolies, D., & Cao, Q. (Eds.) *Utopia and Modernity in China: Contradictions in Transition* (pp. 11-32). London: Pluto Press.
- Cao, Q. (2022b). The Discourse of Xinmin: Mindset Remodeling and Nation-building in Early Twentieth-century China. *Chinese Language and Discourse*, 13(1), 122-142.
- Chang, H. (1971). *Liang Ch'i-ch'ao and Intellectual Transition in China, 1890-1907*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Connors, M. K. (2003). *Democracy and National Identity in Thailand*. London: Routledge Curzon.
- Culp, J. R. (2012). Theorizing Citizenship in Modern China. *Journal of Political Science and Sociology*, (16), 123-148.
- Fogel, J. A., & Zarrow, P. G. (1997). *Imagining the People: Chinese Intellectuals and the Concept of Citizenship, 1890-1920*. Armonk, New York: M.E. Sharpe.
- Goldman, M., & Perry, E. J. (2002). Introduction: Political Citizenship in Modern China. In Goldman, M., & Perry, E. J. (Eds.). *Changing Meaning of Citizenship in Modern China* (pp. 1-19). Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Guo, Z. (2022). *Routledge Handbook of Chinese Citizenship*. New York: Routledge.
- Harris, P. (2002). The Origins of Modern Citizenship in China. *Asia Pacific Viewpoint*, 43(2), 181-203.
- Hsu, C. L., & Hildebrandt, T. (2022). The Construction and Performance of Citizenship in Contemporary China. *The Journal of Contemporary China*, 31(138), 827-843.

- Huang, P. (1972). *Liang Ch'i-ch'ao and Modern Chinese Liberalism*. Seattle, Washington: University of Washington Press.
- Lee, T. M. (2007). Liang Qichao and the Meaning of Citizenship: Then and Now. *History of Political Thought*, 28(2), 305-327.
- Levenson, J. R. (1959). *Liang Ch'i Ch'ao and the Mind of Modern China*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Li, B., & Wu, Y. (1999). The Concept of Citizenship in the People's Republic of China. In Davidson, A., & Weekley, K. (Eds.). *Globalization and Citizenship in Asia-Pacific* (pp. 157-168). London: Macmillan.
- Liu, L. (2007). Cai Hesen: A Provincial Scholar Becomes a Young Radical. *Twentieth-Century China*, 32(2), 84-110.
- Liu, L. H. (1995). *Translingual Practice Literature, National Culture, and Translated Modernity—China, 1900-1937*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Matten, M. A. (2012). China is the China of Chinese: The Concept of Nation and Its Impact on Political Thinking of Modern China. *Oriens Extremus*, 51, 63-106.
- Tang, X. (1996). *Global Space and the Nationalist Discourse of Modernity: The Historical Thinking of Liang Qichao*. Stanford, California: Stanford University Press.

ภาษาจีน

- Liang, Q. 梁启超 (2013). *Xinmin shuo* 新民说 [ว่าด้วยประชาชนใหม่]. Beijing: Zhongguo wenshi chubanshe.

การใช้บอร์ดเกมในฐานะเครื่องมือขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลง: ข้อสังเกตจากการสร้างเสริมพลเมืองเข้มแข็ง ผ่านเกม Sim Democracy ในประเทศไทย¹

วศิน ปันทอง², ซาลินี สอนพลา³, พิมพรภัช ดุษฎีอิสรียกุล⁴ และขวัญข้าว คงเดชา⁵

วันที่รับบทความ: 13 กันยายน 2566

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 6 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 12 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์เนื้อหาสาระดีและการออกแบบกระบวนการใช้บอร์ดเกม ‘Sim Democracy’ ในบริบทและกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยได้ศึกษากลยุทธ์การจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองในประเทศไทย ผ่านตัวแสดงสามกลุ่ม ได้แก่ พรรคการเมือง องค์กรภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา และเพื่อสังเคราะห์ตัวแบบการจัดการกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง คณะผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บข้อมูลเอกสาร ผลการศึกษาจากการวิจัยครั้งนี้มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ ประการแรก ในประเทศไทยพรรคการเมืองได้นำเกมไปใช้เพื่อสร้างเครือข่ายร่วมกับผู้นำเยาวชน ในขณะที่การนำเกมไปใช้ในสถาบันการศึกษาพบอย่างแพร่หลายและได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี กล่าวคือมีการใช้ทั้งในโรงเรียนและในมหาวิทยาลัยโดยบุคลากรภายในเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย สำหรับองค์กรภาคประชาสังคม เกมถูกนำไปใช้เพื่อสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชน และสร้างความเข้าใจเรื่องความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประการที่สอง ในเรื่องการสังเคราะห์ตัวแบบการจัดการกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง คณะผู้วิจัยพัฒนา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองในมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย: กรณีศึกษาเกม Sim Democracy ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า

² อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200 อีเมล: wasin.punthong@gmail.com

³ อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200 อีเมล: ch.sonphlay@gmail.com

⁴ ผู้จัดการโครงการมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย กรุงเทพฯ 10110 อีเมล: pimrapaat.dusadeeisariyakul@freiheit.org

⁵ นักวิชาการ สำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า กรุงเทพฯ 10210 อีเมล: kwankaow.ko@kpi.ac.th

กลยุทธ์ 3x3 ในฐานะกลยุทธ์การจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง เพื่อเป็นแนวทางการวางแผนอย่างเป็นระบบและมีลำดับขั้นตอนในการนำเกมไปใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเรื่องการส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองซึ่งรวมไปถึงการเสริมพลังพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตัวแบบดังกล่าวแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของเงื่อนไขในระดับภายในองค์กร ระดับระหว่างองค์กร และระดับสังคมที่ส่งผลต่อการวางกลยุทธ์ การจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง

คำสำคัญ เกม Sim Democracy, การสร้างพลเมืองเข้มแข็ง, วัฒนธรรมประชาธิปไตย

The Using of Board Game as a Change Driven Tool: A Finding of Using Sim Democracy for Enhancing Civic Skills in Thailand

Wasin Punthong⁶, Chalinee Sonphlay⁷, Pimrapaat Dusadeeisariyakul⁸,
and Kwankaow Kongdecha⁹

Received: 13 September 2023

Revised: 6 December 2023

Accepted: 12 December 2023

Abstract

This research firstly aims at understanding the facilitation strategies for enhancing civic skills in Thailand developed by the following users of Sim Democracy: political parties, civil society organizations and educational institutions. Secondly, it seeks to synthesize the model for the implementation of game for enhancing civic skills. In terms of research design, this is qualitative research. All data are collected from documentary research and in-depth interviews. The research presents the following findings. In Thailand, the political party under study employs Sim Democracy to cultivate the network of youth leaders. At the same time, the game is widely adopted in educational institutions of different levels – schools and universities. The objective is to equip the players with knowledge about democratic citizenship. For the civil society organization under study, the game is used to foster the network of youth leaders and enhance the

---

⁶ Lecturer, Faculty of Political Science, Thammasat University, Bangkok 10200.
E-mail: wasin.punthong@gmail.com

⁷ Lecturer, Faculty of Political Science, Thammasat University, Bangkok 10200.
E-mail: ch.sonphlay@gmail.com

⁸ Project Manager of Friedrich Naumann Foundation, Thailand, Bangkok 10110.
E-mail: pimrapaat.Dusadeeisariyakul@freiheit.org

⁹ Researcher, Office of Innovation for Democracy, King Prajadhipok's Institute, Bangkok 10210.
E-mail: kwankaow.ko@kpi.ac.th

understanding about democratic citizenship. Secondly, in terms of the synthesis of the model for the implementation of game for enhancing civic skills, we have developed the 3x3 strategy. It provides a step-by-step and systematic implementation strategy that could help to achieve the set objectives. The model shows the interrelationships between conditions at the intra-organizational, inter-organizational and societal levels. These conditions influence the design and implementation of facilitation strategies for enhancing civic skills.

Keywords Sim Democracy, Civic Education, Democratic Culture

1. บทนำ

บอร์ดเกมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับอารยธรรมของมนุษยชาติมาอย่างยาวนานในฐานะเครื่องมือสันตนาการ พัฒนาการของบอร์ดเกมตลอดช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ปรากฏในเกมมีความเชื่อมโยงกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Donovan, 2018) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันบอร์ดเกมได้กลายมาเป็นเครื่องมือที่ได้รับการนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้และสร้างความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมของผู้เล่น อีกทั้งเกมคิดไตร่ตรอง (Serious Game) ได้รับการพัฒนาโดยองค์กรในทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา (Eisenack & Reckien, 2013) งานศึกษาที่เน้นการเรียนรู้จำนวนมากพบว่าบอร์ดเกมช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น (Karbownik et al., 2016) การใช้บอร์ดเกมมีได้จำกัดอยู่ในแขนงวิชาใดเป็นการเฉพาะ แต่ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวาง อนึ่ง ด้วยศักยภาพของบอร์ดเกมที่สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเปลี่ยนแปลง จึงได้รับการนำมาใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่มากกว่าการเรียนรู้ในระยะเวลาที่ผ่านมามีการใช้บอร์ดเกมเพื่อพัฒนาองค์กรและบุคลากรในองค์กร (Kloep, Helten, & Peifer, 2023) ในแง่มุมนี้บอร์ดเกมสามารถทำหน้าที่เป็นตัวปรับทิศทาง (Intervention) ที่แปรเปลี่ยนวิธีการทำงานของบุคลากรในองค์กร ดังที่ผลการศึกษามากมายได้แสดงให้เห็นว่าการใช้บอร์ดเกมเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ต่างๆ และภายใต้บริบทที่แตกต่างกันออกไป ยังผลที่ค่อนข้างดีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม วิธีการเรียนรู้หรือทัศนคติต่อประเด็นต่างๆ (Nieh & Wu, 2018; Lavender, Omoni, Laisser, McGowan, Wakasiaka, Maclean, et al., 2019) ด้วยศักยภาพของบอร์ดเกมที่กำลังกล่าวมานี้ จึงมีการนำบอร์ดเกมมาใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง จุดที่ทำให้การนำบอร์ดเกมมาใช้ในลักษณะนี้แตกต่างจากรูปแบบอื่นก็คือเรื่องเนื้อหาของเกม (Substantive Content) ที่แฝงชุดคุณค่าหรืออุดมการณ์ทางการเมือง (Political Ideology) แบบหนึ่งเข้าไปในวัตถุประสงค์ของการออกแบบและใช้เกม ในแง่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรม ย่อมมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อหรือทัศนคติทางการเมือง ตลอดจนรูปแบบของสังคมที่ผู้เล่นเกมปรารถนา เพราะฉะนั้นการแปลงสารที่แฝงอยู่ในตัวเกมออกมาเป็นความเปลี่ยนแปลงจึงไม่ใช่แค่เรื่องการเรียนรู้ระบบและกระบวนการทางการเมืองหรือรูปแบบปกครอง อันจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อผู้เล่นเกมเฉพาะตัว แต่ยังซ่อนซ่อนเป้าประสงค์แห่งความเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาค อันหมายถึงความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมการเมืองที่ผู้เล่นเกมอาศัยอยู่ เพราะฉะนั้นบอร์ดเกมที่มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาทิ บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองจึงมีทั้งมิติจุลภาคนั้นคือการเอื้ออำนวยให้ผู้เล่นสัมผัสประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองเข้มแข็งในระบอบ

ประชาธิปไตยและมีมิติมากกว่าที่ว่าการสร้างรากฐานของสังคมที่เชื่อในคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย การประสานทั้งสองมิติเข้าด้วยกันนับว่าเป็นความท้าทายในการออกแบบกระบวนการใช้บอร์ดเกมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นี้

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์เนื้อหาสาระดีและการออกแบบกระบวนการใช้บอร์ดเกม 'Sim Democracy' ในบริบทและกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ใช้เกมในพรรคการเมือง องค์กรภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา คณะผู้วิจัยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์นำบอร์ดเกม 'Sim Democracy' ไปใช้เพื่อสร้างเสริมพลเมืองเข้มแข็ง ประกอบกับข้อมูลจากเอกสาร เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์และบทความที่เกี่ยวข้อง

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง/พลเมืองเข้มแข็ง

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้จะอภิปรายประเด็นเรื่องเกมกับความเป็นพลเมือง หากพิจารณาการจัดการเรียนการสอนด้านหน้าที่พลเมืองในรอบทศวรรษที่ผ่านมาทั้งในบริบทนานาชาติและประเทศไทย จะพบว่ามี การนำสื่อการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ๆ มาใช้ไม่ว่าจะเป็นวิดีโอเกมหรือบอร์ดเกม แสดงให้เห็นว่าผู้สอนให้ความสนใจในการใช้เกมพอสมควร รูปแบบเกมที่นิยมใช้มักจะเป็นการจำลองสถานการณ์โดยให้ผู้เล่นได้สัมผัสประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องพลเมือง เช่น การเลือกตั้ง ประชาธิปไตยปรึกษาหารือ หรือการมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงในชุมชน เท่ากับว่าเป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนบุคคลเข้ากับโครงสร้างทางสังคมที่ใหญ่กว่า ตลอดจนเป็นการกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ในเรื่องสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม นอกเหนือไปจากสิ่งที่ปรากฏในกลไกหรือเนื้อเรื่องของเกม ควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่าทั้งนักวิชาการและนักปฏิบัติได้ออกมาให้ความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนด้านสังคมศึกษาและหน้าที่พลเมืองควรเปิดพื้นที่ให้กับสื่อใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นมัลติมีเดียหรือเกม (Bennett & Wells, 2009) นอกจากนี้ เกมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก็นิยมถูกนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องหน้าที่พลเมือง กล่าวคือเกมเหล่านี้จะช่วยถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในสังคมให้ผู้เล่นได้เข้าใจพัฒนาการของสังคมการเมืองควบคู่ไปกับพลวัตความเป็นพลเมืองของผู้คน

McMichael (2007) ให้ทรรศนะที่น่าสนใจเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของเกมในชั้นเรียนประวัติศาสตร์ ประการแรก เกมช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเนื้อหาทางประวัติศาสตร์โดยไม่ได้ทำให้เกมกลายเป็นเพียงเครื่องมือสอนการอย่างเดียว ประการที่สอง เกมช่วยให้ผู้เรียนได้มองประวัติศาสตร์จากมุมมองที่หลากหลาย ประการที่สาม เกมช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่า

ประวัติศาสตร์สามารถถูกนำมาเป็นวัตถุประสงค์การค้าได้ ดังเช่นเกมประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่าย สิ่งที่เป็นบทเรียนสำคัญคือเกมสามารถให้ทั้งข้อมูล ความสนุกสนาน และการคิดวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการออกแบบเกมเพื่อการค้าจะต้องตอบโจทย์ผู้เล่นในตลาด ซึ่งหมายความว่าอาจมีการตัดหรือลดทอนเนื้อหาทางประวัติศาสตร์บางประการออกไป เช่นเดียวกัน Schut (2007) เตือนให้พิจารณาอคติหรือคุณค่าบางประการที่แฝงอยู่ในเกมประวัติศาสตร์ต่างๆ เพราะฉะนั้นกลไกเกมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะถูกอาบเคลือบไปด้วยชุดคุณค่าบางประการ Raphael, Bachen, Lynn, Baldwin-Philippi, and McKee (2010) เสนอการออกแบบเกมที่สร้างสมดุลระหว่างชุดคุณค่าต่างๆ โดยย้ำว่าการออกแบบและเนื้อหาของเกมต้องไม่ใช่การยึดเยียดอุดมการณ์หรือความเชื่อ (Indoctrination) แต่จะต้องวิพากษ์ทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งของชุดคุณค่าหรือชุดความเชื่อทางการเมืองที่แวดล้อมประเด็นทางสังคมที่เกมมุ่งอภิปราย

ตัวอย่างเกมที่นำพิจารณาในเรื่องประวัติศาสตร์คือเกม Civilization III ซึ่งเป็นเกมการสร้างจักรวรรดิโดยเริ่มตั้งแต่ 4 สหัสวรรษก่อนคริสตกาล แล้วพัฒนาต่อมาจนถึงสมัยใหม่ โดยผู้เล่นจะต้องบริหารจัดการทรัพยากร เจริญต่อรองทางการทูต พัฒนาเทคโนโลยี และตัดสินใจสร้างสงครามหรือสันติภาพกับอารยธรรมรอบข้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเจรจาแลกเปลี่ยนวัตถุประสงค์ที่ตนต้องการกับอารยธรรมอื่นๆ (Harms, n.d.) ทักษะบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองปรากฏในเกมเช่นนี้แม้จะไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์หลักของเกม อาทิ การเจรจาต่อรองและการบริหารจัดการความขัดแย้ง เป็นต้น

งานอีกรุ่นหนึ่งที่ช่วยให้เข้าใจการใช้เกมกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองคือการศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน งานในกลุ่มนี้มักจะเริ่มต้นมาจากสมมติฐานที่ว่าเยาวชนมีแนวโน้มที่จะไม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเพียงพอ ควรกล่าวด้วยว่าสมมติฐานเช่นนี้เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1990 จนถึงต้นทศวรรษที่ 2000 ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแตกต่างจากในปัจจุบันที่เยาวชนในหลายประเทศหรือดินแดนออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างกว้างขวาง เช่นที่ปรากฏในประเทศไทยหรือฮ่องกง งานชิ้นสำคัญในกลุ่มนี้คือ Bers and Chau (2006) ที่พัฒนาเกมมาเพื่อจัดการกับปัญหาเยาวชนไม่สนใจการเมืองในเวลานั้น โดยพัฒนา Zora ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมเสมือนจริงที่ช่วยให้ผู้เล่นได้สร้างอัตลักษณ์ของตนเองในฐานะพลเมือง (Civic Identity) ผ่านการตัดสินใจในแง่มุมต่างของชีวิตทางสังคมการเมืองในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง เกมนี้ได้ออกแบบให้มีช่องทางในการสร้างบทสนทนาในปัญหาสังคมที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ และวิเคราะห์พิจารณาประเด็นเพื่อหาทางออก กล่าวได้ว่างานชิ้นนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของเทคโนโลยี การเล่นเกม และการเสริมสร้างประสบการณ์พลเมือง

นอกจากนี้ งานศึกษาเชิงสำรวจของ Kahne, Middaugh, and Evans (2009) แสดงให้เห็นว่าการเล่นวิดีโอเกมมีศักยภาพในการสร้างเสริมประสบการณ์ความเป็นพลเมืองให้กับผู้เล่นเกม งานชิ้นนี้มีความสำคัญยิ่งเนื่องจากการฉายภาพให้เห็นว่านักเล่นเกม (Gamer) ไม่ได้มีพฤติกรรมต่อต้านสังคม แต่ก็มีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นเดียวกับผู้ที่เล่นเกมไม่บ่อยครั้ง นอกจากนี้ งานชิ้นนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการเล่นเกมที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เล่นคนอื่นเป็นช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองในบางกรณี ทั้งนี้ แม้งานศึกษาที่กล่าวมาจะให้น้ำหนักกับศักยภาพของเกมในการเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ความเป็นพลเมือง แต่กระนั้น Dishon and Kafai (2022) ได้เน้นย้ำว่าการใช้เกมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่จะส่งผลกระทบจริงจะต้องมาพร้อมกับชุดเครื่องมืออื่นๆ ที่เกื้อหนุนกับเกม ไม่ว่าจะเป็นหนังสือตำรา การแสดงบทบาทสมมติ หรือกิจกรรมนอกเกมรูปแบบต่างๆ ที่ต่อบัวตัญญูประสงค์ของการเรียนรู้ด้านความเป็นพลเมือง และควรเปิดโอกาสให้ผู้เล่นได้รวมออกแบบเกมเพื่อให้ผู้เล่นได้รู้สึกถูกเสริมพลัง และเห็นประโยชน์ของเกม ในแง่นี้การบรรจุเกมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการสอนต้องดำเนินไปพร้อมกับการประยุกต์ใช้เครื่องมือเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้านหน้าที่พลเมืองอื่นๆ ในทำนองเดียวกัน Barthel (2013) ได้ใช้วิดีโอเกมที่ออกแบบมาโดยเฉพาะในเรื่องกระบวนการงบประมาณของสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาความเป็นพลเมืองของผู้เล่น อาทิในมิติการร่วมตรวจสอบความโปร่งใสและการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ผลที่ได้คือผู้ที่ได้เล่นเกมมีระดับความไม่ใส่ใจทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้เล่น ข้อเสนอแนะจากการศึกษาเชิงทดลองในครั้งนี้คือการออกแบบเกมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองควรจะต้องมีความเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ได้ผลที่ดี เช่น ต้องเน้นนโยบายบางอย่างโดยเฉพาะ

2.2 การใช้บอร์ดเกมในการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือสาระสำคัญ

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้มุ่งพิจารณาบอร์ดเกมในบริบทการเรียนรู้ผ่านเกม (Game-based Learning) บอร์ดเกมจำนวนมากได้รับการออกแบบมาเพื่อต่อบัวตัญญูประสงค์สำคัญในด้านการเรียนรู้ โดยมุ่งหมายให้เกมช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับประเด็นหรือองค์ความรู้หนึ่งๆ ไปพร้อมกับการสร้างความสนุกสนาน เหตุที่บอร์ดเกมได้รับความนิยมในฐานะเครื่องมือสร้างเสริมการเรียนรู้ก็เพราะบอร์ดเกมนั้นช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งส่งเสริมทักษะการทำงานเป็นทีมและความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเปิดพื้นที่และประสบการณ์การเรียนรู้เนื้อหาสาระสำคัญในรูปแบบที่แตกต่าง ซึ่งอาจช่วยให้เกิดความเข้าใจในสิ่งเหล่านั้นอย่างลุ่มลึกยิ่งขึ้น (Taspinar, Schmidt, & Schuhbauer, 2016; Noda, Shirotaki, & Nakao, 2019; Bayeck, 2020) ทั้งนี้ การเรียนรู้จากการเล่นเกมมี 2 ประเภท ได้แก่

การเรียนรู้ผ่านการถ่ายทอดโดยตรง (Direct Transfer Learning) หมายความว่ามีการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้และแนวทางการวัดผลที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าในการนำไปใช้ และการเรียนรู้แบบเปิด (Open-ended Learning) กล่าวคือ การไม่ตั้งธงในเรื่องการเรียนรู้และการวัดผลไว้อย่างตายตัวล่วงหน้า หากแต่เน้นให้ผู้เล่นได้ทำความเข้าใจสาระสำคัญผ่านการเล่นเกม (Harteveld & Bekebrede, 2011) บอร์ดเกมได้รับการนำไปใช้ในหลากหลายสาขาวิชา ยกตัวอย่างเช่น ในสาขาวิชาทางการแพทย์ ก็มีการใช้บอร์ดเกมในฐานะสื่อการเรียนรู้ในเรื่องเภสัชวิทยาเกี่ยวกับระบบประสาทอัตโนมัติ (Jones, Tincher, Odeng-Out, & Herdman, 2015) ยังมีการใช้บอร์ดเกม 'Robot City' ในการเรียนรู้เรื่องแนวคิดเชิงคำนวณ (Computational Thinking) กับนักเรียนในชั้นเรียนวิชาสารสนเทศและเทคโนโลยีเกรด 7 ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ทางตอนเหนือของไต้หวันพบว่าความร่วมมือกับผู้เล่นคนอื่นในการเล่นทั้งผ่านข้อเสนอสะท้อนกลับจากผู้ร่วมเล่นเกม (Peer Feedback) และการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ อีกทั้งยังพบว่าบอร์ดเกมที่ทำให้ความบันเทิง ในขณะที่มีเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยให้ผู้เรียนจับทิศทางของการเรียนรู้ได้มันยิ่งขึ้น (Kuo & Hsu, 2020) นอกจากนี้ มีการใช้บอร์ดเกมในการสื่อสารประเด็นอันเป็นความท้าทายร่วมสมัยเพื่อให้เกิดการตระหนักรู้อย่างกว้างขวาง เช่น การใช้บอร์ดเกม 'KEEP COOL' เพื่อสื่อสารและสร้างการเรียนรู้ในเรื่องความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลจากการนำไปใช้พบว่าเกมดังกล่าวช่วยให้ผู้เล่นเข้าใจประเด็นที่ซับซ้อนในภาษาเดียวกันหรือมีความเข้าใจตรงกันมากขึ้น (Eisenack, 2012) จากที่กล่าวมานี้คุณประโยชน์ประการสำคัญของบอร์ดเกมคือการเป็นเครื่องมือสำหรับการให้การศึกษา (Instructional Tool) รายวิชาทางสังคมศาสตร์มีการใช้บอร์ดเกมเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น บอร์ดเกม 'Diplomacy' ได้รับการนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจบนเวทีระหว่างประเทศ ผลจากการนำไปใช้พบว่าบอร์ดเกมนี้มีประโยชน์ในเรื่องถ่ายทอดเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และทำให้ผู้เล่นเห็นภาพระบบการเมืองระหว่างประเทศชัดเจนยิ่งขึ้น (Arnold, 2015) ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การเรียนรู้ผ่านบอร์ดเกมช่วยให้ผู้เล่นสามารถกักเก็บข้อมูลและจดจำองค์ความรู้ที่ได้รับได้ดียิ่งขึ้น (Lavender et al., 2019) ทั้งนี้ ควรกล่าวด้วยว่าลักษณะส่วนบุคคล (Personal Traits) ของผู้เล่น เช่น บุคลิกภาพแบบเปิด/ปิด (Extrovert/Introvert) หรือระดับความอดทนก็มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ผ่านเกมเช่นเดียวกัน (Tsarava, Moeller, & Ninaus, 2018)

2.3 การใช้บอร์ดเกมและเกมมิฟิเคชันในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติและพฤติกรรม

บอร์ดเกมถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติและพฤติกรรม โดยทั่วไปกล่าวได้ว่าเกมจำนวนมากถูกออกแบบมาเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมโดยเฉพาะ อาทิ การออกแบบเกมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านสุขภาพอนามัย (Payne, Moxley, & MacDonald, 2015) อนึ่ง คุณลักษณะประการสำคัญของบอร์ดเกมคือการส่งเสริมให้ผู้เล่นสื่อสารสนทนา (Communicate) และร่วมกัน (Collaborate) วางกลยุทธ์และตัดสินใจเพื่อให้ได้ชัยชนะในการแข่งขัน (Zagal, Rick, & His, 2006) ดังนั้น การศึกษาการใช้บอร์ดเกมเปลี่ยนพฤติกรรมจึงมุ่งพิจารณาในเรื่องพฤติกรรมการแข่งขันและความร่วมมือ หนึ่งในข้อค้นพบที่น่าสนใจคือจากการนำเกมไปใช้กับเด็กในช่วงวัย 4-6 ปี พบว่าไม่ว่าบอร์ดเกมจะถูกออกแบบมาเพื่อให้เกิดการแข่งขันหรือความร่วมมือ เด็กที่เล่นเกมมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมร่วมมือและพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (Prosocial) เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการเล่นบอร์ดเกมเอื้อให้ผู้เล่นค่อยๆ เรียนรู้หรือทำความเข้าใจกับมุมมองของผู้เล่นคนอื่น (Eriksson, Kenward, Poom, & Stenberg, 2021) ทั้งนี้ ในกรอบของเกมมิฟิเคชัน (Gamification) มีการนำกลไกและหลักการออกแบบเกมไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างทัศนคติและแรงจูงใจต่อการเรียน ยกตัวอย่างเช่น มีการใช้เกมมิฟิเคชันเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จัดว่ามีความเสี่ยงในหมู่เยาวชน (Youth Risky Behaviors) และพบว่าได้ผลลัพธ์ที่ค่อนข้างดี อีกทั้งยังมีการประเมินว่าการพัฒนาโปรแกรมการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงที่อาศัยเกมเป็นพื้นฐาน (Game-based Prevention Program) น่าจะส่งผลดียิ่งขึ้น (Schoech, Boyas, Black, & Elias-Lambert, 2013) คำถามประการสำคัญอีกข้อหนึ่งคือเกมมิฟิเคชันเหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มใดเป็นพิเศษหรือไม่ เช่น ช่วงวัยหรือเพศ งานศึกษาของ Chapman and Rich (2018) พบว่าเกมมิฟิเคชันช่วยให้เกิดแรงจูงใจต่อการเรียนในทุกช่วงอายุและทั้งเด็กชายและเด็กหญิง แม้ว่าการใช้บอร์ดเกมหรือแนวทางเกมมิฟิเคชันในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติของผู้เล่นจะมีประโยชน์ แต่การออกแบบกระบวนการโดยคาดหมายว่าจะสามารถเหมารวมลักษณะและความต้องการของทุกคน (One-size-fits-all) อาจเป็นไปได้ยาก ดังที่การศึกษาของ Buckley and Doyle (2016) พบว่าการนำแนวทางเกมมิฟิเคชันมาใช้มักจะสามารถเปลี่ยนทัศนคติของผู้เรียนต้องการเรียนรู้อยู่ก่อนแล้วมากกว่าคนที่ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องมีการเตรียมเครื่องมือหรือสื่อการเรียนรู้ที่มากกว่าเกมและเกมมิฟิเคชันเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติการเรียนรู้ของเด็กทุกกลุ่ม

การใช้บอร์ดเกมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติไม่ได้จำกัดเฉพาะในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังมี การนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาบุคลากรในองค์กร

งานศึกษากลุ่มนี้สามารถเรียกโดยรวมว่าการใช้บอร์ดเกมในบริบทการปรับทิศทางหรือพฤติกรรมองค์กร อาทิมีการประยุกต์ใช้บอร์ดเกมในการจัดฝึกอบรมบุคลากรในองค์กรในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กร (Kloep et al., 2023) นอกจากนี้ จากการศึกษาพฤติกรรมของผู้เล่นเกมจำนวน 65 คน ซึ่งมาจากบริษัทในประเทศเยอรมนีในหลายอุตสาหกรรม Kloep et al. (2023) พบว่าการใช้บอร์ดเกมกับคนกลุ่มนี้ในลักษณะของการเล่นเกมเป็นทีม ส่งผลที่ดีต่อพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม อันเนื่องมาจากเกมช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มและช่วยให้เกิดการพูดคุยกันระหว่างสมาชิกในทีมต่างๆ

2.4 การใช้บอร์ดเกมเพื่อวิพากษ์และสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคม

บอร์ดเกมมิได้เป็นสื่อที่เป็นกลางปราศจากความเชื่อหรือคุณค่าบางประการ กล่าวคือ การออกแบบบอร์ดเกมและเนื้อหาสาระในเกมล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเชิงวัฒนธรรม (Schut, 2007) ในแง่นี้การใช้บอร์ดเกมเพื่อวิพากษ์และสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมจึงมีมิติเชิงปทัสฐานที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินเชิงคุณค่าและความชอบธรรมของแนวความคิดหรือชุดอุดมการณ์ ในทำนองเดียวกัน Klimmt (2009) มองว่าการใช้เกมคิดไตร่ตรองเพื่อขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงในสังคมมาจากความสามารถของเกมในการเปลี่ยนแปลงเรื่องเล่าอันประกอบไปด้วยโครงสร้างของเรื่องเล่า (Narrative Structure) และสารที่สร้างความเปลี่ยนแปลง (Change Message) ในแง่นี้กลไกของเกมสามารถถูกออกแบบให้ช่วยถอดหรือริ่สร้างความคิดเดิมได้ ในทางปฏิบัติการสร้างความเปลี่ยนแปลงผ่านบอร์ดเกมสามารถเกิดขึ้นผ่านกลไกการวิพากษ์เรื่องเล่ากระแสหลักในสังคม ยกตัวอย่างเช่น บอร์ดเกม ‘Civil War’ ได้รับการออกแบบมาเพื่อนำเสนอและสื่อสารเรื่องเล่าที่วิพากษ์อุดมการณ์กระแสหลัก นอกจากนี้ การนำเกมไปใช้ยังช่วยให้ผู้เล่นสัมผัสกับประสบการณ์ที่ยังดำเนินอยู่ (Lived Experience) ของสังคม (McCabe, 2018) กล่าวได้ว่าการเล่นบอร์ดเกมชี้ชวนให้ตั้งคำถามกับความชอบธรรมของเรื่องเล่ากระแสหลักต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ อีกเกมที่คล้ายคลึงกันคือเกมที่มีชื่อว่า ‘Land and Freedom: The Spanish Revolution and Civil War’ ซึ่งช่วยให้ผู้เล่นได้สัมผัสกับประเด็นเรื่องพันธมิตรทางการเมืองและวิพากษ์และไตร่ตรองอุดมคติทางการเมืองและเป้าหมายของการปฏิวัติ อีกเกมหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนสังคมให้เปิดพื้นที่และเกิดความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศคือเกม ‘Stonewall Uprising’ โดยเกมดังกล่าวบรรจุกลไกที่มุ่งสื่อสารเรื่องความเท่าเทียมเอาไว้ (Boardgamegeek, n.d.)

บอร์ดเกมที่ถูกออกแบบมาเพื่อขับเคลื่อนในเรื่องพลเมืองเข้มแข็งก็ปรากฏอยู่ไม่น้อย ยกตัวอย่างเช่น เกมเมืองจำลองประชาธิปไตยที่เป็นกรณีศึกษาของบทความนี้ ในต่างประเทศ

พบว่ามีการใช้เกมคิดไตร่ตรองในการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง โดยอาศัยกลไกต่างๆ ของเกมให้ผู้เล่นได้ทดลองอภิปราย ต่อดรอง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หนึ่งในบรรดาเกมที่น่าสนใจคือเกม ‘Energy Safari’ แม้ว่าเนื้อหาสาระของเกมนี้จะเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านของระบบพลังงานสู่ความยั่งยืนในประเทศเนเธอร์แลนด์ แต่กระบวนการใช้เกมได้เพิ่มมิติการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านดังกล่าว ข้อค้นพบที่สำคัญจากการนำเกมดังกล่าวไปใช้คือผู้เล่นสามารถจัดวางองค์ความรู้ที่ได้จากเกมโดยเชื่อมกับบริบททางสังคมและประสบการณ์ของตนเอง (Ampatzidou, 2019) ตัวอย่างที่ใกล้เคียงกันคือการนำเกมที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็กไปใช้ เกมนี้คือ ‘Global Conflicts: Sweatshops’ เมื่อเกมจบลงผู้เล่นได้ทั้งองค์ความรู้และทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองจากกระบวนการเล่นเกมที่มุ่งสร้างบรรยากาศให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ ในขณะเดียวกันเรื่องเล่าของเกมที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็กก็กระตุ้นให้ผู้เล่นมองเห็นปัญหาและให้เหตุผลทางศีลธรรม (Ethical Reasoning) (Raphael, Bachen, & Hernández-Ramos, 2012) จากการอภิปรายและนำเสนอตัวอย่างข้างต้น จะพบว่าเกมที่มีวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนทางสังคม ซึ่งรวมไปถึงเกมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพลเมืองเข้มแข็งมักจะประกอบไปด้วยสองมิติ ได้แก่ มิติเชิงทฤษฎีและมิติเชิงปทัสสถาน หมายความว่าเนื้อหาและกลไกของบอร์ดเกมประกอบไปด้วยองค์ความรู้เชิงทฤษฎีที่เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับผู้เล่นและคำถามเชิงปทัสสถานที่กระตุ้นให้ผู้เล่นได้พิจารณาคุณค่าของแนวความคิดหรือชุดอุดมการณ์บางอย่าง คณะผู้เขียนจะวิเคราะห์เกมเมืองจำลองประชาธิปไตยจากทั้งสองมิติที่กล่าวมานี้

ก่อนที่จะไปสู่การวิเคราะห์ มีอีกสามประเด็นที่ควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ ประการแรกการนำเกมไปใช้มิได้เกิดผลโดยตรงในทันที หากกล่าวให้เห็นภาพ การเล่นเกมเพียงครั้งเดียวมิได้ทำให้สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงในทันที นอกจากนี้ การใช้บอร์ดเกมในแต่ละครั้งมีความแตกต่างกันไป หมายความว่าเกมก็มีวิวัฒนาการไปพร้อมกับการเล่นในแต่ละครั้ง ขึ้นอยู่กับการผสมผสานระหว่างปัจจัยต่างๆ เช่น เป้าหมายของผู้เล่น เป้าหมายของผู้ผลิตเกม เป้าหมายขององค์กรที่นำเกมไปใช้ ความคาดหวังของประชาคมผู้เล่น และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Steinkuehler, 2006) ประการที่สอง ความท้าทายในการนำบอร์ดเกมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่พลเมืองไปใช้ในชั้นเรียนคือเรื่องเป้าหมายของความเป็นพลเมืองซึ่งเป็นประเด็นที่ยังต้องได้รับการถกเถียงต่อไปและไม่สามารถแยกขาดจากบริบททางการเมืองที่แวดล้อมอยู่ ทั้งนี้ ประเด็นดังกล่าวยังไม่ได้ถูกเชื่อมเข้ามาสู่กระบวนการการเรียนรู้โดยใช้เกม (Raphael et al., 2010, p. 202) ประการที่สาม ต้องไม่ลืมว่าหลักสูตรในโรงเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร การร่วมกิจกรรมทางการเมืองนอกสถาบันการศึกษา การพูดคุยประเด็นทางการเมืองในครอบครัวล้วนเป็นปัจจัยที่สามารถมีผลต่อความเป็นพลเมืองเข้มแข็ง (Andolina, Jenkins, Zukin, & Keeter, 2003)

เพราะฉะนั้นบอร์ดเกมจึงเป็นแค่หนึ่งในปัจจัยจำนวนมากที่จะช่วยหล่อหลอมให้เกิดสังคมพลเมืองเข้มแข็ง

กล่าวโดยสรุป การนำบอร์ดเกมไปใช้เพื่อสันนาการในลักษณะงานอดิเรก (Hobby) การศึกษาและการชี้แนะ (Education and Instruction) การปรับทิศทาง (Intervention) และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ทั้งนี้ บอร์ดเกมโดยตัวเองไม่อาจสร้างความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ได้ หากแต่จะช่วยส่งพลังขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงได้ หากถูกจัดวางในกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองในระยะยาวอย่างเป็นระบบ หนึ่ง แม้ว่าบทความฉบับนี้จะไม่ได้นำพิเคราะห์หลักการและปรัชญาของการออกแบบเกม แต่ก็ตระหนักในประเด็นสำคัญที่ว่าบอร์ดเกมที่ประสบความสำเร็จจะต้องผ่านการออกแบบและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และต้องอาศัยการลงทุนทั้งในทรัพยากรและเวลาที่ค่อนข้างสูงเพื่อให้ได้มาซึ่งบอร์ดเกมที่มีคุณภาพ (Coil, Ettinger, & Eisen, 2017)

2.5 การวิเคราะห์การใช้บอร์ดเกมในฐานะเครื่องมือขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงในมิติพลเมืองเข้มแข็ง

เกมเมืองจำลองประชาธิปไตย

ภูมิหลัง

เกม ‘Sim Democracy’ เป็นบอร์ดเกมที่ได้รับการพัฒนาร่วมกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง บริษัท Club Creative และมูลนิธิฟรีดริช เนามันประเทศไทย วัตถุประสงค์เบื้องต้นของการพัฒนาบอร์ดเกมนี้คือการใช้เป็นเครื่องมือเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรก (First-time Voter) การพัฒนาเกม ‘Sim Democracy’ เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2553 และถูกนำไปใช้จริงในปี พ.ศ. 2554 นับตั้งแต่วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2554 จนถึงวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2563 มีผู้เล่นจำนวนทั้งสิ้น 16,454 คน¹⁰ แม้ว่าเดิมทีเกม ‘Sim Democracy’ จะมุ่งนำไปใช้กับเด็กและเยาวชนในสถาบันการศึกษา แต่ในเวลาต่อมา เกม ‘Sim Democracy’ ถูกนำมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้นทั้งในแง่ช่วงวัยและความหลากหลายขององค์กรที่นำเกมไปใช้ กล่าวคือเกมถูกนำไปใช้กับผู้เล่นในทุกช่วงอายุ ตั้งแต่เด็กนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา กลุ่มวัยกลางคนไปจนถึงกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนองค์กรที่นำเกมไปใช้ นอกจากสถาบันการศึกษาทั้งในระบบปกติ และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ยังมีการเพิ่มหน่วยงานภาครัฐ

¹⁰ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องสถิติการนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้ในวศิน บันทอง, ชัยธวัช สีส่องใส, และธีรพัฒน์ อังศุขवाल (2564)

องค์กรในภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจ เช่น ร้านบอร์ดเกมอีกด้วย กล่าวได้ว่าในช่วง 11 ปีที่ผ่านมา การนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้ในประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างมาก

วิธีการเล่นเกม

เกม ‘Sim Democracy’ เป็นบอร์ดเกมที่มีผู้จำลองสถานการณ์และการบริหารจัดการประเทศที่เป็นประชาธิปไตย เหมาะกับผู้เล่นจำนวน 4-8 คน และไม่ควรเกิน 16 คน ใช้เวลาเล่นราวๆ 1-2 ชั่วโมง ในแง่กลไกของเกม ในเบื้องต้น เกมได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน โดยให้ถือว่าทั้ง 4 ภาคส่วนนี้เป็นภาคส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำรงอยู่ของประเทศหนึ่งๆ ได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัย สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และการศึกษา ทั้งนี้ ผู้นำการเล่นเกมจะเข้ามาอำนวยความสะดวกตั้งแต่ต้นในการอธิบายวิธีการเล่นและอุปกรณ์ในการเล่น เกมต่อมาผู้เล่นจะต้องตกลงกันว่าใครจะเข้ามาดูแลภาคส่วนใด เมื่อตกลงกันได้แล้ว ผู้นำการเล่นเกมก็จะให้ผู้เล่นในแต่ละภาคส่วนทอยลูกเต๋าเพื่อกำหนดปัญหาที่ประเทศจะต้องเผชิญ โดยลักษณะปัญหาก็จะสอดคล้องกับทั้ง 4 ภาคส่วน เช่น ภาคส่วนความมั่นคงปลอดภัยก็จะเผชิญปัญหาเรื่องการขโมย และเมื่อกำหนดปัญหาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในช่วงนี้ผู้นำการเล่นเกมอาจจะอธิบายเพิ่มว่าหลังจากนี้จะมีการกำหนดทรัพยากรที่แต่ละภาคส่วนจะมีไว้เพื่อแก้ปัญหา โดยทรัพยากรในที่นี้ถูกแสดงออกมาในรูปแบบบุคลากรสำคัญของแต่ละภาคส่วน หากใช้ตัวอย่างเดิมทรัพยากรของภาคส่วนความมั่นคงปลอดภัยคือตำรวจ

ขั้นตอนต่อมาจะเป็นการเชิญชวนให้ผู้เล่นในแต่ละภาคส่วนสวมบทบาทเป็นพรรคการเมือง กำหนดนโยบายพรรคโดยอ้างอิงจากปัญหาและงบประมาณที่ได้รับ โดยเกมกำหนดไว้จำนวน 20 ล้าน และลงสมัครรับเลือกตั้ง จากนั้นก็จะเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้ง โดยผู้เล่นสามารถเลือกได้ 2 เบอร์ รวมถึงเลือกตนเองได้ด้วย เมื่อประกาศผลการเลือกตั้ง ผู้ชนะจะได้จัดตั้งรัฐบาลและได้รับงบประมาณจำนวน 20 ล้านไปบริหารจัดการ ในการเล่นจากนี้ ผู้เล่นที่แต่ละคนจะทอยลูกเต๋าปัญหาเพื่อวางเบี้ยปัญหาลงบนบอร์ด และทอยลูกเต๋าก็อีกลูกหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดรายได้ให้กับผู้เล่น ผู้เล่นจะรับรายได้ก็ต่อเมื่อมีโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งในเกมใช้เบี้ยถนน และไม่มีปัญหาคั่งค้างอยู่ในภาคส่วนของตน ในจุดนี้ผู้เล่นจะต้องเจรจาท่องถามกับรัฐบาลเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา เกมจะดำเนินไปตามนี้จนครบทุกภาคส่วน การครบครั้งแรกเรียกว่าครึ่งเทอม ผู้เล่นที่เป็นรัฐบาลจะสามารถเก็บภาษีได้หากการกระจายรายได้ของผู้เล่นแต่ละทีมถูกเติมเต็มทุกช่อง จากนั้นเกมก็จะดำเนินต่อไปอีกรอบจนครบทุกภาคส่วน เรียกการครบรอบครั้งนี้ว่า “หมดวาระ” หมายความว่ารัฐบาลได้อยู่มาครบเทอมแล้ว มาถึงตรงนี้รัฐบาลจะแถลงรายได้ที่มีเหลืออยู่หรืออาจติดลบก็เป็นได้ ผู้เล่นคนอื่นๆ ก็จะประเมินการทำงานของรัฐบาลแล้วก็จะเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้งใหม่ และเกมก็จะดำเนินตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น

จากวิธีการเล่นที่กล่าวโดยสังเขปข้างต้น จะพบว่าเกม ‘Sim Democracy’ เน้น 4 มิติหลัก ได้แก่ ประการแรก กระบวนการสำคัญในประเทศที่เป็นประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง และการกำหนดนโยบายแบบปรึกษาหารือ ประการที่สอง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในบทบาทของตนภายใต้สังคมประชาธิปไตย ประการที่สาม กระบวนการทำงานของรัฐบาลที่ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการวางแผน จัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ การจัดบริการสาธารณะ การบริหารจัดการทางการคลังและภาษี ประการที่สี่ การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลที่เน้นความโปร่งใส ในภาพรวมกลไกของเกม ‘Sim Democracy’ จะช่วยให้ผู้เล่นเข้าใจอย่างลึกซึ้งและมีประสบการณ์ตรงกับการทำงานของระบอบประชาธิปไตย (วศิน ปันทอง, ชัยธวัช สีผ่องใส, และธีรพัฒน์ อังคสุวรรณ, 2564)

ผู้นำการเล่นเกม

หากปราศจากผู้นำการเล่นเกม นิยาม ความหมาย และข้อความอันเป็นสาระสำคัญของเกม ‘Sim Democracy’ อาจถูกมองข้ามเนื่องจากผู้เล่นจะสนใจในผลการแพ้ชนะเป็นหลัก หน้าที่ของผู้นำการเล่นเกมประกอบไปด้วยสามประการ ได้แก่ ประการแรก การถ่ายทอดหรือเน้นย้ำเนื้อหาหรือหลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ซ่อนอยู่ในกลไกเกม ประการที่สอง ในขณะที่เดียวกันก็สร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน เปิดกว้าง อันจะเอื้อให้ผู้เล่นได้อภิปราย เจรจา ต่อรอง และแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาในพื้นที่ปลอดภัย ประการที่สาม ผู้นำการเล่นเกมจะต้องเป็นผู้ช่วยเหลือผู้เล่นในเรื่องกติกาหรือวิธีการใช้อุปกรณ์ของเกม ทั้งนี้ ผู้นำการเล่นเกมต้องเตรียมความพร้อมตนเองก่อนการเล่นเกม โดยทำความเข้าใจกับเนื้อหาหรือรายละเอียดของเกม ชักซ้อมการจัดวางอุปกรณ์ และตรวจสอบความครบถ้วนของอุปกรณ์เหล่านั้น ที่สำคัญ ผู้นำการเล่นเกมจะต้องระลึกไว้เสมอว่าจะต้องไม่ชี้นำหรือยึดยึดความคิดของตนเองให้กับผู้เล่น และพยายามแสดงบทบาทที่เท่าเทียมกันกับผู้เล่นเกมมากกว่าจะสวมบทบาทในลักษณะผู้ควบคุมหรือจับผิด มิเช่นนั้นแล้วบรรยากาศในการเล่นเกมอาจไม่เอื้อต่อทั้งความสนุกสนาน และการถกแถลงอภิปรายอย่างเปิดเผย เมื่อเล่นเกมจบแล้ว ผู้นำการเล่นเกมควรเชื่อเชิญให้ผู้เล่นได้สรุปบทเรียนผ่านการตั้งคำถามหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่อาจเตรียมไว้แล้ว เหตุที่ต้องทำเช่นนี้ก็เพราะเกม ‘Sim Democracy’ มีรายละเอียดและสาระสำคัญเกี่ยวกับประชาธิปไตย ในหลากหลายมิติและหลายแง่มุม วิธีการที่ช่วยให้ผู้เล่นเกิดการเรียนรู้จากการเล่นเกมที่มีลักษณะเปิดกว้างไม่มีคำตอบตายตัว (Open-ended Style) คือการถกถกบทเรียนโดยให้ผู้เล่นเกมได้ไตร่ตรองและพิจารณาประสบการณ์จากการเล่นเกม (Harteveld & Bekebrede, 2011)

2.6 การออกแบบกระบวนการนำเกมไปใช้เพื่อความเปลี่ยนแปลงในมิติพลเมืองเข้มแข็ง

การทำความเข้าใจกับเกม ‘Sim Democracy’ ต้องวิเคราะห์สาระสำคัญของเกมอย่าง ลุ่มลึกโดยมองจากทั้งมิติเชิงองค์ความรู้ทางทฤษฎี (Cognitive Aspect) และมิติเชิงคุณค่าและ ปทัสถาน (Normative Aspect) ที่แฝงฝังอยู่ในกลไกและกระบวนการเล่นเกม เมื่อเชื่อมร้อย ทั้งสองมิติเข้าด้วยกัน จะพบว่าความเปลี่ยนแปลงในมิติพลเมืองเข้มแข็งจะเกิดจากสองส่วน ส่วนแรก การเรียนรู้เชิงทฤษฎีจากกลไกและอุปกรณ์ของเกมที่เป็นสัญลักษณ์หรือภาพแทน หลักการหรือแนวคิดที่เป็นสาระสำคัญของพลเมืองเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย ส่วนนี้ถือว่าเป็น การนำเสนอชุดข้อมูลใหม่ให้กับผู้เล่นหรือหากผู้เล่นมีความรู้ในเรื่องนี้อยู่แล้ว ชุดข้อมูล เหล่านี้ก็จะช่วยทบทวนหรือตรวจสอบองค์ความรู้เดิม ส่วนที่สอง การซึ่กใช้ได้สวนประสบการณ์ จากการเล่นเกมจากมุมมองเชิงปทัสถาน กล่าวคือตลอดกระบวนการเล่นเกม จะมีช่วงที่ผู้เล่น ต้องตัดสินใจหรือประเมินคุณค่าของหลักการหรือการกระทำต่างๆ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อาทิ การเจรจาต่อรองกับรัฐบาล การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือแม้กระทั่งการลุกขึ้นมา ตรวจสอบอำนาจในการบริหารประเทศ เสมือนการจำลองสถานการณ์จริงในสังคม หรือ เทียบเคียงกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน จุดนี้ทำให้ผู้เล่นยับยั้งจากการเรียนรู้ เชิงทฤษฎีไปสู่การประเมินคุณค่า ความเหมาะสม และความชอบธรรมของสิ่งเหล่านั้น ทั้งองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงปทัสถานเป็นเงื่อนไขสำคัญสู่การเปลี่ยนแปลงในมิติพลเมือง เข้มแข็ง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นคณะผู้วิจัยจะอภิปรายความสัมพันธ์ระหว่างกลไกเกม ‘Sim Democracy’ และองค์ความรู้ที่อยู่ในกลไกนั้นดังที่แสดงในตารางที่ 1 ตลอดเจนนัย ของเกมต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงสู่พลเมืองเข้มแข็ง จากมุมมองสถาบันการศึกษา พรรคการเมือง และองค์กรภาคประชาสังคมในประเทศไทย และนัยของเกมต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกเกมกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

กลไกเกม	องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
<p><u>ความท้าทาย (Challenge)</u></p> <p>กลไก</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ผู้เล่นบริหารจัดการทรัพยากรภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน <p>อุปกรณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ เบี้ยประชากร ▪ ลูกเต๋าประชากร ▪ การ์ดสถานการณ์ ▪ บอร์ดงบประมาณ 	<p>มิติเชิงทฤษฎี</p> <p>ความเข้าใจเรื่องการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม</p> <p>มิติเชิงปทัสสถาน</p> <p>การประเมินคุณค่าของการรักษาหรือในฐานะที่เป็นฐานของกระบวนการ</p>
<p><u>ภารกิจ (Mission)</u></p> <p>กลไก</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ผู้เล่นบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและรับฟังความคิดเห็นของผู้เล่นอื่นๆ <p>อุปกรณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ใบบันทึกการบริหาร ▪ การ์ดสถานการณ์ 	<p>มิติเชิงทฤษฎี</p> <p>ความเข้าใจในเรื่องเป้าหมายของนโยบายและการพัฒนาประเทศ ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรสาธารณะ/ทฤษฎีการคลัง</p> <p>มิติเชิงปทัสสถาน</p> <p>การรับฟังคุณค่าที่แตกต่างหลากหลายในสังคม</p>
<p><u>การแข่งขัน (Competition)</u></p> <p>กลไก</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ผู้เล่นนับคะแนนจากเงินออมและดาวพลเมือง <p>อุปกรณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ แผ่นเกม ▪ การ์ดรายได้ ▪ ดาวพลเมือง ▪ เหรียญเงิน 	<p>มิติเชิงทฤษฎี</p> <p>ความเข้าใจในแนวคิดเรื่องการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง/ระบบพรรคการเมือง/ระบบเลือกตั้ง</p> <p>มิติเชิงปทัสสถาน</p> <p>การยอมรับในความชอบธรรมของกระบวนการและผลของการแข่งขันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย</p>
<p><u>การเจรจาต่อรอง (Negotiation)</u></p> <p>กลไก</p>	<p>มิติเชิงทฤษฎี</p> <p>ความเข้าใจแนวคิดและกระบวนการรักษาหรือเพื่อแสวงหาฉันทมติของสังคม</p>

กลไกเกม	องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
<p>■ ผู้เล่นสามารถเรียกร้องที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายและสามารถแสดงความต้องการต่างๆ ในพื้นที่ของตนเอง</p> <p><i>อุปกรณ์</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ เบี้ยบุคคลากร ■ ถนน ■ เหรียญเงิน 	<p><i>มิติเชิงปรัชญา</i></p> <p>การประเมินกระบวนการผ่านหลักการว่าด้วยความชอบธรรมด้วยการยอมรับโดยสาธารณชน (Principle of public justification)</p>
<p><u>การปลดล็อกทรัพยากร (Resource unlocking)</u></p> <p><i>กลไก</i></p> <p>■ ผู้เล่นสะสมรายได้บนการกระจายได้และการสร้างถนนในพื้นที่ที่ตนดูแล</p> <p><i>อุปกรณ์</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ถนน ■ การ์ดรายได้ ■ เหรียญเงิน ■ กล้องธนาคาร 	<p><i>มิติเชิงทฤษฎี</i></p> <p>ความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ</p> <p><i>มิติเชิงปรัชญา</i></p> <p>การประเมินทางเลือกในการพัฒนาประเทศที่เหมาะสม</p>
<p><u>รางวัล (Reward)</u></p> <p><i>กลไก</i></p> <p>■ ผู้เล่นที่มีคะแนนสูงสุดเป็นผู้ชนะ</p> <p><i>อุปกรณ์</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ เหรียญเงิน ■ ดาวพลเมือง 	<p><i>มิติเชิงทฤษฎี</i></p> <p>ความเข้าใจในทฤษฎีหรือแนวคิดที่เกี่ยวกับฝ่ายบริหารและการบริหารกิจการแผ่นดิน</p> <p><i>มิติเชิงปรัชญา</i></p> <p>การประเมินและตัดสินใจเรื่องความชอบธรรมของผู้ปกครอง</p>
<p><u>การให้ผลสะท้อนกลับ (Feedback)</u></p> <p><i>กลไก</i></p> <p>■ ผู้เล่นประเมินและให้คะแนนทีมที่สวมบทบาทเป็นรัฐบาล</p> <p><i>อุปกรณ์</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ แบบประเมินหลังไปบันทึกการบริหาร 	<p><i>มิติเชิงทฤษฎี</i></p> <p>ความเข้าใจในทฤษฎีหรือแนวคิดที่เกี่ยวกับการประเมินผลการทำงานของรัฐบาล/การประเมินนโยบาย/ความโปร่งใสในการทำงานของรัฐบาล</p> <p><i>มิติเชิงปรัชญา</i></p> <p>การประเมินเชิงคุณค่าในเรื่องการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล</p>

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากตารางข้างต้น เกม ‘Sim Democracy’ อาศัยกลไกแต่ละส่วนในการสะท้อนแง่มุมสำคัญของการเป็นพลเมืองเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย 1) กลไกความท้าทายเป็นจุดเชื่อมสู่อองค์ความรู้เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม และช่วยให้ผู้เล่นนึกคิดในเรื่องคุณค่าของการรักษาหรือในฐานะที่เป็นฐานของกระบวนการ ตลอดจนกระตุ้นให้คิดว่าตนเองในฐานะพลเมืองเข้มแข็งควรมีบทบาทหรือวิธีการสื่อสารความต้องการของตนเองอย่างไรในกระบวนการรักษาหรือ 2) กลไกภารกิจช่วยให้ผู้เล่นเรียนรู้ในเรื่องการกำหนดเป้าหมายของนโยบายและการพัฒนาประเทศ ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรสาธารณะ องค์ความรู้ด้านทฤษฎีการคลังสามารถเติมเข้ามาในกลไกนี้ได้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับกลุ่มผู้เล่น นอกจากนี้ กลไกดังกล่าวยังช่วยฝึกให้ผู้เล่นรับฟังคุณค่าที่แตกต่างหลากหลายในสังคม และเห็นคุณค่าของความอดทนอดกลั้น 3) กลไกการแข่งขันช่วยสื่อสารแนวคิดเรื่องการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง รวมไปถึงเรื่องกลยุทธ์ในการรณรงค์หาเสียงในช่วงของการเลือกตั้ง ในขณะที่เดียวกันก็ชวนให้ผู้เล่นพิจารณาความชอบธรรมของกระบวนการและผลของการแข่งขันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จุดนี้ยังช่วยให้ผู้เล่นได้มีประสบการณ์ทั้งในฐานะพรรคการเมืองและประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 4) กลไกการเจรจาต่อรองช่วยให้ผู้เล่นตระหนักในความสำเร็จของการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก และการเคารพในข้อตกลงร่วมที่เกิดจากการประสานความต้องการของกลุ่มที่แตกต่างหลากหลาย ดังนั้น ในเชิงปทัสสถาน กลไกนี้เชื่อเชิญให้ผู้เล่นประเมินกระบวนการได้มาซึ่งฉันทมติผ่านหลักการว่าด้วยความชอบธรรมด้วยการยอมรับโดยสาธารณชน 5) กลไกการปลดล็อกทรัพยากรช่วยถ่ายทอดประเด็นเรื่องการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนการวางแผนในระดับมหภาค กล่าวคือผู้เล่นจะต้องบริหารรัฐนาวาให้เจริญก้าวหน้าภายใต้รัฐบาลของตน แต่ในขณะเดียวกันการตัดสินใจใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาประเทศก็หนีไม่พ้นการประเมินทางเลือกในการพัฒนาประเทศที่เหมาะสม ส่วนนี้ของเกมทำให้ผู้เล่นได้ทำความเข้าใจบทบาทของรัฐบาลและพลเมืองไปพร้อมๆ กัน 6) กลไกรางวัล โดยเนื้อแท้เป็นเรื่องของความภูมิใจผู้เล่นให้มีส่วนร่วมกับการเล่นเกม แต่ในขณะเดียวกันก็ชวนประเด็นเกี่ยวกับการทำงานของฝ่ายบริหารและการบริหารกิจการแผ่นดิน เพราะการชนะเกม จะมาจากคุณภาพในการเป็นรัฐบาลของผู้เล่นที่ทำให้ประชาชนรู้สึกพึงพอใจ ในเชิงปทัสสถาน กลไกดังกล่าวแฝงประเด็นให้ผู้เล่นครุ่นคิดในเรื่องความชอบธรรมของผู้ปกครอง จุดนี้ช่วงให้ผู้เล่นได้จัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองเข้มแข็งกับผู้ปกครอง 7) กลไกการให้ผลสะท้อนกลับช่วยสะท้อนประเด็นเรื่องแนวทางการประเมินผลการทำงานของรัฐบาล การประเมินนโยบาย และความโปร่งใสในการทำงานของรัฐบาล มิติเชิงปทัสสถานในกลไกนี้คือการประเมินเชิงคุณค่าในเรื่องการตรวจสอบ

การทำงานของรัฐบาล โดยกลไกนี้มีฐานคิดว่าพลเมืองเข้มแข็งจะเข้มแข็งขึ้นในการตรวจสอบการทำงานและการใช้อำนาจของรัฐบาล

3. กรอบทฤษฎีและการออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนากรอบทฤษฎีในการวิเคราะห์กลยุทธ์การจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง โดยเน้นหน่วยการวิเคราะห์ในระดับองค์กร เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชุดปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการจัดกระบวนการเกม เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง ทั้งนี้ หนึ่งในขั้นตอนสำคัญของกระบวนการวางกลยุทธ์เป็นเรื่องของการนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ (Mišanková & Kočišová, 2014)

ปัจจัยเชิงบริบท

วิธีการพิจารณากลยุทธ์การจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองสามารถเริ่มต้นจากการมองภาพรวมหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ของสังคม (Social Setting) ที่สามารถส่งผลต่อการออกแบบและนำไปปฏิบัติซึ่งกลยุทธ์ ปัจจัยในระดับมหภาคเหล่านี้จะเรียกว่า ปัจจัยเชิงบริบท โดยบริบทในที่นี้หมายถึงบรรดาปัจจัยต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กันซึ่งรายล้อมกระบวนการนำเป้าหมายสู่การปฏิบัติ (Damschroder et al., 2009) กรอบทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงบริบท 2 ประการ ประการแรก ปัจจัยเรื่องวัฒนธรรมการอภิปรายอย่างเปิดกว้าง (Debate Culture) ถูกพัฒนามาจากข้อเสนอของ Huntington (1993) ที่มองว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเป็นสิ่งซึ่งติดแน่นและมีพลังที่ส่งผลต่อชีวิตทางสังคม การเมือง ประกอบกับแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมประชาธิปไตย (Democratic Culture) ซึ่งหมายถึงประชาธิปไตยในฐานะคุณค่า และทัศนคติที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต (Council of Europe, 2016, p. 15) ในบริบทของเสรีนิยมประชาธิปไตย วัฒนธรรมการอภิปรายอย่างเปิดกว้างจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องเสรีภาพในการพูดและแสดงออกของผู้คนในสังคม อย่างไรก็ตาม ในแต่ละสังคม พื้นที่และเขตแดนของการอภิปรายประเด็นการเมืองในพื้นที่สาธารณะแตกต่างกันไป บางสังคมมีวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการถกแถลงอภิปราย เมื่อพิจารณาทั้ง 2 มิตินี้ควบคู่กัน จะพบว่าวัฒนธรรมการอภิปรายอย่างเปิดกว้างสำคัญต่อการวางกลยุทธ์การจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองเพราะเกมเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงสังคมหรือส่งเสริมประชาธิปไตยมักจะถูกออกแบบมาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เล่นได้ถกเถียงกันด้วยเหตุผล แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง และสามารถเห็นต่างอย่างปลอดภัยภายใต้ชุดเงื่อนไขหรือกลไกที่เกมกำหนดไว้

ประการที่สอง มาตรการทางนโยบายเป็นบริบทอีกชุดหนึ่งที่กรอบทฤษฎีของงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญ ในเรื่องนโยบาย ตัวอย่างเช่น กระทรวงศึกษาธิการของสหรัฐอเมริกา

(U.S. Department of Education) ได้ส่งสัญญาณให้การสนับสนุนการพัฒนาการใช้วีดิโอเกมเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน (GR STAFF, 2015) การที่หน่วยงานระดับนโยบายเริ่มให้ความสนใจอย่างจริงจังกับเรื่องการใช้เกมในหลักสูตรและระบบการศึกษายังปรากฏในประเทศอื่นๆ อีกด้วย อาทิ บรูไน (Thien, 2014) นอกจากนี้ ผู้ประกอบการเชิงนโยบาย (Policy entrepreneur) อาทิ องค์กรภาคประชาสังคมด้านการศึกษา หรือองค์กรระหว่างประเทศก็มีส่วนในการผลักดันการเรียนการสอนที่ใช้เกม (Game-based Learning) สำหรับตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม องค์กรภาคประชาสังคมด้านการศึกษาชื่อว่า Advance HE ก็พยายามผลักดันเรื่องการเรียนการสอนที่ใช้เกมดิจิทัล (Digital Games-Based Learning) ในส่วนองค์กรระหว่างประเทศ UNESCO ได้ทำโครงการ Games for Learning และ UNICEF เองก็สนับสนุนให้ใช้เรื่องการเล่นเข้ามาประกอบการเรียนการสอน (UNICEF, 2018) ในภาพรวมมาตรการทางกฎหมายและนโยบายจะส่งผลต่อแรงจูงใจขององค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาหรือองค์กรภาคประชาสังคมในการนำเกมมาใช้เพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายหรือภารกิจขององค์กร

ปัจจัยภายในองค์กร

ปัจจัยภายในองค์กรที่กรอบทฤษฎีนี้ให้น้ำหนัก ได้แก่ พันธกิจองค์กร ความเชี่ยวชาญของบุคลากร ประสบการณ์ในการจัดกระบวนการ การเข้าถึงเครื่องมือการจัดกระบวนการใหม่ๆ การสนับสนุนการใช้เกมของผู้นำองค์กร และความเข้าใจขององค์กรต่อเกม เมื่อพิจารณาเป็นข้อๆ พันธกิจองค์กรจะเป็นตัวกำหนดแนวทางการนำเกมไปใช้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมและพันธกิจ ต่อมาความเชี่ยวชาญของบุคลากรก็เป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะการวางกลยุทธ์และออกแบบกระบวนการใช้เกมต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจของคนในองค์กร ประสบการณ์ในการจัดกระบวนการของคนในองค์กรเป็นมิติที่สำคัญเพราะเป็นเรื่องของเครื่องมือและการเรียนรู้ที่จะใช้เครื่องมือการจัดกระบวนการใหม่ๆ ในบริบทของการใช้เกม ในแง่นี้จึงต้องพิเคราะห์ว่าองค์กรสามารถเข้าถึงเครื่องมือการจัดกระบวนการใหม่ๆ ได้มากน้อยเพียงใด การสนับสนุนการใช้เกมของผู้นำองค์กรเป็นอีกปัจจัยที่มีอาจจะเลยได้เพราะหากผู้นำองค์กรไม่เห็นศักยภาพของกระบวนการเกม ก็อาจทำให้การจัดกิจกรรมไม่มีความต่อเนื่องหรือลุ่มเลิกไปได้ ในมิติสุดท้าย ความเข้าใจขององค์กรต่อเกมเป็นอีกมิติหนึ่งที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง กล่าวคือสังคมมองเกมในฐานะสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (Artefact) เพื่อความบันเทิงสนุกสนาน หรือเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อย่างแรกเป็นเรื่องของทัศนคติขององค์กรต่อเกมและการเล่นเกมที่เข้าใจเกมในฐานะสิ่งสันทนาการหรือกิจกรรมที่ทำในเวลาว่าง (Leisure) หากเกมถูกใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ก็เป็นเพียงเครื่องมือที่เสริมความสนุกในชั้นเรียน อย่างหลังเป็นเรื่องที่มองเกมในฐานะเครื่องมือสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคม

ทั้งนี้ ปัจจัยภายในองค์กรเหล่านี้แตกต่างกันในเรื่องการนำเกมไปใช้โดยพรรคการเมือง สถาบันการศึกษา และองค์กรภาคประชาสังคม สำหรับพรรคการเมือง ภารกิจประการสำคัญอย่างหนึ่งคือการสรรหาสมาชิกพรรคการเมือง (Seligman, 1961) สำหรับสถาบันการศึกษา เป้าหมายที่สำคัญคือการให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระสำคัญของรายวิชาตามหลักสูตรกำหนดไว้ ในขณะที่ภาคประชาสังคมมีเป้าหมายที่ใหญ่กว่านั้นคือการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมให้เกิดความเปลี่ยนแปลงซึ่งในกรณีของการศึกษาครั้งนี้คือการสร้างพลเมืองเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตยที่เข้าใจกลไกและสถาบันการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย

ปัจจัยลักษณะเครือข่าย

ตัวกลางที่ครอบคลุมให้ความสนใจคือเครือข่าย (Network) ที่บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างองค์กรในมิติที่เกี่ยวข้องกับการนำเกมไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมในการส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง ในที่นี้เครือข่ายระหว่างพรรคการเมือง องค์กรภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษาจึงเป็นตัวกลางที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของกรอบทฤษฎี

เมื่อนำองค์ประกอบต่างๆ มาเรียงในห่วงโซ่ความสัมพันธ์ ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในจะส่งผลต่อการนำเกมไปสู่การปฏิบัติซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการวางกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง ในขณะเดียวกัน ในส่วนของปัจจัยภายใน คุณลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์กรมีผลต่อการที่องค์กรนั้นจะผลิตหรือรับเอาเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้ในการขับเคลื่อนภารกิจ ตัวกลางที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการจัดกระบวนการเกมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองคือความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษา และพรรคการเมืองซึ่งจะอยู่ในลักษณะเครือข่าย หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างแต่ละองค์กรในการขับเคลื่อนการนำเกมไปใช้ ทั้งนี้ ตัวกลยุทธ์ก็จะส่งผลสะท้อนกลับมากับกระบวนการนำเกมสู่การปฏิบัติในรูปแบบของการเรียนรู้ (Learning) เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้นแบบสองทาง ในเวลาเดียวกันตัวกลยุทธ์ก็ส่งผลสะท้อนกลับมายังลักษณะของเครือข่าย หากกลยุทธ์ยังช่วยให้แต่ละองค์กรสามารถดำเนินการกิจได้ตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ ก็จะช่วยเกื้อหนุนให้ความร่วมมือระหว่างองค์กรยังคงอยู่ต่อไปได้

การเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บข้อมูลเอกสาร โดยมีรายละเอียดดังนี้

ในส่วนการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ก่อนอื่นคณะผู้วิจัยรับนิยามเอกสารว่า “เป็นข้อเท็จจริงทางสังคม (Social Fact) ที่ถูกผลิตขึ้น แบ่งปัน และใช้งานในบริบทของการจัด

องค์กรทางสังคม” (Atkinson & Coffey, 1997, p. 47) การนิยามแบบนี้ให้น้ำหนักกับเนื้อหาของเอกสารมากกว่ารูปแบบ เพราะฉะนั้นคณะผู้วิจัยจึงคัดเลือกเอกสารจากเนื้อหาที่ปรากฏและให้น้ำหนักกับเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเกม ‘Sim Democracy’ ที่ถูกเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ อาทิ รายงาน บทความ โพสต์ในสื่อสังคมออนไลน์ สิ่งพิมพ์ออนไลน์ ตลอดจนเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรที่จะเข้าสัมภาษณ์ ประโยชน์ของการเก็บข้อมูลจากเอกสารในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประการแรก ข้อมูลจากเอกสารช่วยให้คณะผู้วิจัยเข้าใจบริบทของการนำเกมไปใช้ในระดัหนึ่งและสามารถเตรียมชุดคำถามที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ประการที่สอง ข้อมูลจากเอกสารจะช่วยในเรื่องการตรวจสอบข้อเท็จจริง เช่น วันเดือนปีในการจัดกิจกรรมเกม ‘Sim Democracy’ จำนวนผู้เข้าร่วม หน่วยงานที่สนับสนุนหรือเป็นภาคีเครือข่าย ตลอดจนรายละเอียดอื่นๆ ที่จะช่วยให้คณะผู้วิจัยได้เข้าใจบริบทของกลยุทธ์การใช้เกมได้ดียิ่งขึ้น ประการสุดท้าย คณะผู้วิจัยนำข้อมูลจากเอกสารมาสอบทาน (Triangulate) กับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ประเด็นนี้จะถูกอภิปรายเพิ่มเติมในส่วนถัดไป ในเรื่องการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเนื้อหาในเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้เกณฑ์ความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนั้น เอกสารที่ถูกคัดเลือกจะต้องบันทึกเนื้อหาเกี่ยวกับการนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้ หากพิจารณาในชั้นที่ลึกลงไป คณะผู้วิจัยเพิ่มเติมในเรื่องวัตถุประสงค์ของการผลิตและเผยแพร่เอกสาร เช่น เป็นเพียงการประชาสัมพันธ์ หรือเป็นการให้ความเห็นต่อการนำเกมไปใช้ เป็นอาทิ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังสนใจในเรื่องผู้ผลิตเนื้อหาอีกด้วยตามคำแนะนำของ Webb et al. (1966[1971])

ในส่วนการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และมีแนวปฏิบัติในการสัมภาษณ์ (Interview Protocol) ระบุไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้คณะผู้วิจัยอ้างอิงมาตรฐานเดียวกันในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ การสัมภาษณ์เชิงลึกมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นหนทางในการที่คณะผู้วิจัยจะเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงการวางกลยุทธ์ในการนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองในบริบทที่แตกต่างกันออกไป การสัมภาษณ์ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนแรกเป็นการเตรียมการสัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยเริ่มต้นจากการพัฒนาแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างซึ่งใช้คำถามในการวิจัยและกรอบทฤษฎีเป็นแนวทางในการตั้งคำถามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างประกอบไปด้วยคำถามจำนวน 16 ข้อ ภายใต้อันเป็นสาระสำคัญ (Theme) ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป กลยุทธ์การนำเกมไปใช้โดยองค์กรต่างๆ ปัจจัยเชิงบริบทที่ส่งผลต่อการวางกลยุทธ์ และการนำกลยุทธ์ไปใช้จริง ขั้นตอนต่อมาเป็นการระบุคุณสมบัติของผู้ที่จะให้สัมภาษณ์หรือผู้ที่ถูกมองว่ามีข้อมูลสำคัญที่จะช่วยตอบคำถามในการวิจัย จากนั้นก็ทำการติดต่อกับผู้ประสานงานขององค์กรที่ต้องการจะเข้าไปสัมภาษณ์

(Organizational Gatekeeper) แจ้งวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ ส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องให้พิจารณา และทำการนัดหมาย ในขณะที่เดียวกันคณะผู้วิจัยก็ศึกษาเอกสารในเรื่องการนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้ผ่านทั้งเอกสารที่เข้าถึงได้ในรูปแบบออนไลน์ และสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยก็ศึกษาเอกสารที่ฉายภาพบริบททางสังคมและการเมือง ตลอดจนนโยบายการศึกษา และหลักสูตรด้านหน้าที่พลเมืองของแต่ละประเทศ อีกทั้งศึกษาข้อมูลและภูมิหลังของหน่วยงานหรือองค์กรที่จะเข้าไปทำการสัมภาษณ์ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการตั้งคำถามเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากที่คณะผู้วิจัยได้เตรียมไว้ล่วงหน้าในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง อนึ่ง เพื่อให้สมาชิกทุกคนของคณะผู้วิจัยเกิดความเข้าใจตรงกันในเรื่องวัตถุประสงค์และแนวทางในการสัมภาษณ์ ได้มีการจัดประชุมเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริงผ่านระบบการประชุมออนไลน์

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ 2 ข้อดังนี้ ประการแรก ผู้ให้ข้อมูลจะต้องเคยมีประสบการณ์การนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้หรือวางแผนจะนำเกมไปใช้ ประการที่สอง ผู้ให้ข้อมูลจะต้องสามารถให้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้ง 3 องค์กรที่งานวิจัยนี้สนใจ ได้แก่ พรรคการเมือง สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม

ตารางที่ 2 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์	คุณลักษณะ	วัน/สถานที่ในการสัมภาษณ์
ภาคราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบเกม		
อดีตผู้อำนวยการ	เคยเป็นผู้ผลักดันการจัดทำบอร์ดเกม ‘Sim Democracy’	5 เมษายน พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
พรรคการเมือง		
ตัวแทนผู้นำเกมรุ่นแรก	เคยมีประสบการณ์เล่นเกม ‘Sim Democracy’ การเป็นผู้นำเล่นเกม และมีการนำเอาเกมไปใช้ในนามของกลุ่มกิจกรรมของตนเองอยู่เสมอ	4 พฤษภาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	มีการนำเอา ‘Sim Democracy’ ไปใช้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนในโรงเรียนในพื้นที่ของตนเอง	10 กรกฎาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
อดีตกรรมการยุทธศาสตร์พรรคการเมือง	เคยนำเอา ‘Sim Democracy’ ไปใช้ในกิจกรรมการอบรมของพรรคการเมือง	12 กรกฎาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM

ผู้ให้สัมภาษณ์	คุณลักษณะ	วัน/สถานที่ในการสัมภาษณ์
	และนำไปใช้ในกิจกรรมของ คณะกรรมการธิการฯ	
องค์กรภาคประชาสังคม		
อดีตเจ้าหน้าที่	FNF Thailand, เคยมีประสบการณ์เล่นเกม 'Sim Democracy' และการเป็นผู้นำเล่นเกม	8 พฤษภาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
อดีตนักศึกษาที่ได้รับการอบรมให้เป็นผู้เล่นเกม	เคยมีประสบการณ์เล่นเกม 'Sim Democracy' และการเป็นผู้นำเล่นเกม อีกทั้งมีการนำเกมไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในวิชา	27 เมษายน พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
ตัวแทนสภาเด็กและเยาวชน วุฒิสภา	เคยมีประสบการณ์เล่นเกม 'Sim Democracy' และการเป็นผู้นำเล่นเกม และนำเกมไปใช้ในกิจกรรมของสภาฯ	9 พฤษภาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
ครู/นักเรียน โรงเรียนรัฐบาล		
ครูผู้ก่อตั้งชุมนุมบอร์ดเกม	เคยมีประสบการณ์ในการนำเกม 'Sim Democracy' ไปใช้ในกิจกรรมชุมนุมของโรงเรียน	19 กรกฎาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
ครูพี่เลี้ยงในชุมนุมบอร์ดเกม	เคยมีประสบการณ์ในการนำเกม 'Sim Democracy' ไปใช้ในกิจกรรมชุมนุมของโรงเรียน และเรียนรู้วิธีการเล่นเกม 'Sim Democracy' ด้วยตนเองผ่านคู่มือการเล่นเกมและ YouTube	19 กรกฎาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM
นักเรียนในชุมนุมบอร์ดเกม	เคยมีประสบการณ์เล่นเกม 'Sim Democracy' และการเป็นผู้นำเล่นเกม	19 กรกฎาคม พ.ศ. 2556, ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนของการเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง ขั้นตอนที่สามเกี่ยวข้องกับการคิดทบทวน (Reflection) ข้อมูลที่ได้มาทันทีภายหลังจากการสัมภาษณ์จบลงระหว่างคณะผู้วิจัยเพื่อตรวจทานข้อมูลที่ได้มาร่วมกันและแสวงหาความคิดที่ตกผลึกร่วมกัน

4. ผลการศึกษา: ลักษณะการนำเกมมาใช้ในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่าการใช้เกม ‘Sim Democracy’ ในประเทศไทยนั้นริเริ่มโดยมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทย จากนั้นจึงขยายตัวออกสู่สถาบันการศึกษาและพรรคการเมืองโดยอาศัยเครือข่ายของมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทยเป็นกลไกสำคัญ

4.1 มุมมองจากสถาบันการศึกษา

ในประเทศไทยนั้นผู้ที่มีบทบาทระดับสูงในการกำหนดนโยบายของรัฐมีส่วนในการสนับสนุนการใช้เกม โดยมีส่วนร่วมทั้งการผลิตและการนำเกมไปใช้ ทั้งเกมกระดาน และการ์ด เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการสื่อสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ผู้บริหารของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งให้การสนับสนุนเกม Sim Democracy, เกม Rights Card Game ซึ่งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาและนำไปใช้ อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ เกม The Choice ทางเลือก ทางรอด ที่ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรมร่วมพัฒนาออกแบบ และนำไปใช้เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องหนี้ในระบบ และการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสม ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ในเบื้องต้นว่า หน่วยงานภาครัฐของไทยมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้เกม จึงทำให้การใช้เกมในสถาบันการศึกษาของประเทศไทยไม่มีอุปสรรค หรือถูกกีดกันจากผู้บริหารสถาบันการศึกษา และผู้กำหนดนโยบายรัฐ

นอกจากนี้ การที่พรรคการเมืองที่มีสมาชิกของพรรคดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่อยู่ในรัฐสภาและกรรมาธิการของรัฐสภาอย่างพรรคประชาธิปัตย์ มีส่วนในการสนับสนุนการใช้เกม ก็นับว่ามีสัญญาณที่มีความสำคัญเช่นกันในประเทศไทยมีการนำเกมไปใช้ในสถาบันการศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ทั้งในพื้นที่เมืองและพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ซึ่งพบว่าเกมสามารถสร้างการเรียนรู้และบรรลุมิติวัตถุประสงค์ได้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยบทบาทของผู้นำการเล่นจะมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เล่นด้วย กล่าวคือ หากผู้เล่นเป็นกลุ่มเด็กอายุน้อย หรือผู้เล่นมีการผสมกันระหว่างผู้เล่นอายุมากกับผู้เล่นอายุน้อย ผู้นำการเล่นจะต้องมีการกระบวนการเสริม หรือต้องมีเทคนิคในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเล่นเกมให้มากขึ้นกว่าปกติ

จากการศึกษา พบว่าสถาบันศึกษามีบทบาทในการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายกับพรรคการเมืองและองค์กรภาคประชาสังคม โดยอาจส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานภาคีเครือข่ายดังกล่าว หรือกระทั่งรับเอาเกมเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน หรือตั้งชมรมบอร์ดเกมขึ้นในโรงเรียน

4.2 มุมมองจากพรรคการเมือง

พรรคการเมืองในประเทศไทยที่ได้นำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้ คือ พรรคประชาธิปัตย์ ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคลากรของพรรคประชาธิปัตย์ และภาคีเครือข่ายของพรรค และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่ากลยุทธ์การจัดกระบวนการเกม ‘Sim Democracy’ เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองโดยพรรคการเมืองนั้นดำเนินการผ่าน 2 แนวทางคือ 1) ผ่านภาคีเครือข่ายและคณะทำงานที่รับผิดชอบนโยบายด้านการศึกษาของพรรค และ 2) ผ่านภาคีเครือข่ายและคณะทำงานเพื่อพัฒนาบุคลากรของพรรค

การดำเนินงานผ่านกลุ่มที่รับผิดชอบนโยบายการศึกษาของพรรคจะมีเป้าหมายเพื่อสร้างเครือข่ายกับโรงเรียน และสภาเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ เพื่อสรรหายาวชนมาเข้าร่วมโครงการยุวประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นโครงการที่พรรคประชาธิปัตย์ใช้สร้างและพัฒนาบุคลากรทางการเมืองของพรรค และเพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีการริเริ่มนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ 26 จังหวัดภาคกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์รับผิดชอบดูแล โดยมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เข้าใจกระบวนการทำงานของระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน และสร้างประสบการณ์ให้ผู้เล่นรู้สึกว่าการเมืองสามารถมีส่วนร่วมและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมการเมืองและระบบการเมืองได้ อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพรรคกับภาคีเครือข่าย และเยาวชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบด้วย นอกจากนี้ ผู้แทนของพรรคประชาธิปัตย์เชื่อว่ากระบวนการเหล่านี้จะทำให้คุณค่าประชาธิปไตยแบบที่พรรคยึดถือได้รับการปลูกฝังและยอมรับเป็นการทั่วไป ได้ดีไม่แพ้วิธีการอื่น (ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2566 และผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2566)

ในขณะที่การดำเนินงานผ่านกลุ่มที่รับผิดชอบด้านพัฒนาบุคลากรของพรรคได้ใช้เกม ‘Sim Democracy’ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและทักษะในการทำงานด้านการเมืองให้แก่สมาชิกสภากรุงเทพมหานครในสังกัดของพรรค และยังคงเคยใช้เกมนี้กับนักศึกษาฝึกงานในโครงการยุวประชาธิปัตย์ด้วย โดยคาดหวังให้เกมเป็นสื่อกลางที่จะทำให้นักศึกษาฝึกงานเข้าใจกระบวนการทำงานในเชิงองค์กรมากขึ้น (ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 พฤษภาคม 2566)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พรรคประชาธิปัตย์ใช้เกม ‘Sim Democracy’ เพื่อวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เพื่อใช้เกมเป็นสื่อกลางในการสร้างเครือข่าย และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพรรคกับเครือข่าย และเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย 2) เพื่อสรรหาบุคลากรทางการเมืองเข้าสู่พรรค ผ่านโครงการยุวประชาธิปัตย์ และ 3) เพื่อพัฒนาบุคลากรของพรรค เช่น นักศึกษาฝึกงาน และนักการเมืองหน้าใหม่ของพรรค

จากการวิเคราะห์ พบว่าปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญที่ทำให้พรรคประชาธิปัตย์สามารถนำเกมไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ 1) เกมสามารถตอบสนองพันธกิจสำคัญของพรรคในการสร้างเครือข่ายเยาวชนคนรุ่นใหม่ 2) ผู้บริหารของพรรคให้อิสระแก่บุคลากรของพรรคและภาคีเครือข่ายในการดำเนินภารกิจของพรรค ดังนั้น บุคลากรและภาคีเครือข่ายจึงมีโอกาสดลองใช้เกมและเครื่องมือใหม่ๆ ในการขับเคลื่อนภารกิจของพรรค 3) พรรคมีเครือข่ายความร่วมมือที่แข็งแกร่ง โดยเฉพาะกับองค์กรภาคประชาสังคม เช่น มูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทย และกลุ่มแรงกระตุ้นกล้าประชาธิปไตย ซึ่งเป็นองค์กรที่มีความรู้ในการใช้เกม จึงสามารถแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้เกมให้กับพรรคได้ นอกจากนี้ พรรคยังมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับองค์กรภาครัฐ เช่น สถาบันการศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จึงได้รับความร่วมมือและความไว้วางใจให้ใช้เกมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างราบรื่น

4.3 มุมมองจากองค์กรภาคประชาสังคม

จากการศึกษาพบว่าองค์กรภาคประชาสังคมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการนำเกมไปใช้ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้ริเริ่ม ผู้สร้างเครือข่าย และผู้ให้การสนับสนุนทรัพยากรในการเล่นเกมน้อย อย่างไรก็ตาม องค์กรภาคประชาสังคมในประเทศก็มีบทบาทสำคัญในการร่วมขยายเครือข่ายการเล่นเกม และใช้เกมเพื่อส่งเสริมบทบาทของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้วยเช่นกัน

มูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทยมีบทบาทในการจัดกระบวนการเกมในประเทศไทยใน 3 ลักษณะ คือ 1) บทบาทของสร้างและเชื่อมต่อเครือข่ายองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษา เด็กและเยาวชน และองค์กรทางการเมือง 2) บทบาทเป็นผู้ฝึกฝนและสร้างผู้นำการเล่นเกม (Training of Trainers) โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้ทั้งหมด พบว่ามูลนิธิฟรีดิช เนามันประเทศไทยเป็นแกนกลางในการนำให้ตัวแทนทั้งหมดมาพบกัน และเป็นผู้แนะนำให้ตัวแทนทั้งหมดได้รู้จักเกม และรู้จักการนำเกมไปใช้เพื่อต่อบวัตถุประสงค์ขององค์กรเครือข่ายเหล่านั้น และ 3) บทบาทในการสร้างและพัฒนาเกม ‘Sim Democracy’ และเกมอื่นๆ โดยร่วมมือกับองค์กรภาคีเครือข่าย

บทบาทที่สำคัญที่สุดของมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทยในการขับเคลื่อนการใช้เกมคือการถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ประการแรก การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเกม ‘Sim Democracy’ พบว่ามูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทยมีบทบาทใน 2 มิติ คือ มิติของการสร้างและพัฒนาเกม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระบุว่าแม้มูลนิธิฯ จะมีบทบาทหลักในการสร้างเกม แต่ก็ได้อาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญขององค์กรเครือข่ายในการให้ความเห็น และ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเกมทั้งในแง่ของกติกาการเล่น และในแง่ของการสื่อความ/แฝงฝังความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองและระบอบประชาธิปไตยไว้ในเกม (ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 พฤษภาคม 2566, ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2566 และผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2566) และมีมติของถ่ายทอดความรู้และทักษะในการจัดกระบวนการเกม ซึ่งพบว่า มุลนิธิฯ มีบทบาทเป็นผู้ฝึกอบรมผู้นำการเล่นเกมที่ให้กับองค์กรเครือข่ายทั้งหมด นอกจากนี้ ควรอภิปรายด้วยว่าการที่มูลนิธิฯ สร้างเครือข่ายร่วมกับสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตครู อย่างคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้นทำให้เครือข่ายของมูลนิธิฯ มีความสามารถในการจัดกระบวนการเกมที่ดีขึ้นไปอีกหนึ่งระดับ เพราะนักศึกษาและอาจารย์ ในสถาบันดังกล่าวมีความรู้และทักษะในการจัดกระบวนการและการถ่ายทอดความรู้มากกว่า บุคคลทั่วไปอย่างมาก พวกเขา มีบทบาทพลิกแพลงและปรับประยุกต์กระบวนการเล่นเกม ให้สอดคล้องกับผู้เล่นแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม เช่น หากเป็นเด็กเล็ก จำเป็นต้องมีการเล่นเกม อื่นก่อน เพื่อปูทางสู่การเล่นเกมที่ซับซ้อนมากขึ้นในลำดับถัดไป หรือการเลือกปรับภาษา ให้เข้ากับประชาชนทั่วไป ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมเพื่อละลายพฤติกรรมของผู้เล่น ก่อนที่จะเริ่มเล่นเกมจริง (อดีตนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 เมษายน 2566)

ประการที่สอง การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับคุณค่าประชาธิปไตยและความเป็นพลเมือง ของระบอบประชาธิปไตย จากข้อมูลพบว่าการถ่ายทอดความรู้ชนิดนี้สามารถทำได้จำกัดกว่า การถ่ายทอดความรู้ในประเด็นแรก เนื่องจากเป็นความรู้ความเข้าใจที่ต้องอาศัยพื้นฐานและ ประสบการณ์ของผู้รับการถ่ายทอดด้วยเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การที่มูลนิธิฯ มีพรรคการเมือง และบุคลากรทางการศึกษาร่วมเป็นเครือข่ายก็มีส่วนช่วยให้กระบวนการเล่นเกมสามารถส่งต่อ ความรู้ชนิดนี้สู่กลุ่มเป้าหมายได้ดี อนึ่ง จากการสัมภาษณ์พบว่าความรู้และความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับเกมและเกี่ยวกับคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยของผู้นำในการเล่นมีผลอย่างยิ่ง ต่อศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มเป้าหมายผ่านการเล่นเกม

5. บทสรุป

บอร์ดเกมนั้นไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ด้วยตัวเอง และการเล่น บอร์ดเกมเพียงครั้งเดียวก็อาจจะไม่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงความคิดโดยทันที แต่ข้อจำกัด เหล่านี้ก็มีได้ชี้ว่าบอร์ดเกมจะไม่ช่วยอะไรเลยในการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง หากแต่ศักยภาพ ของบอร์ดเกมในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาจากการจัดวางที่ทางของบอร์ดเกม

ในชุดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยดึงเอาองค์ประกอบหลักสองประการที่เป็นจุดแข็งออกมาเชื่อมกับกระบวนการอื่น ได้แก่ ประการแรก องค์ความรู้เชิงทฤษฎีที่เป็นข้อมูลหรือปัจจัยนำเข้าให้กับผู้เล่นเกม เพื่อให้เข้าใจในนิยาม แนวคิด ฐานคิด คุณลักษณะ เงื่อนไข และความท้าทายในการสร้างพลเมืองเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย กล่าวอีกนัยหนึ่งการได้รับองค์ความรู้ ข้อมูลใหม่หรือการตระหนักรู้และเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาในสังคมบางประการคือเงื่อนไขที่ต้องมีอยู่ก่อน (Prerequisite) ในการสร้างการเปลี่ยนแปลง ประการที่สอง มิติเชิงปทัสสถานที่ซ่อนอยู่ในกลไกและกระบวนการเล่นเกม ซึ่งเนื้อหานั้น เป็นเรื่องของการตัดสินใจคุณค่าต่อความเป็นพลเมืองเข้มแข็งและต่อระบอบประชาธิปไตย เมื่อทั้งสองมิติถูกเชื่อมร้อยเข้าหากันผ่านกระบวนการเล่นเกมซึ่งจะมีช่วงที่กระตุ้นให้ผู้เล่นได้ทบทวนและตั้งคำถามกับชุดความคิดและความเชื่อทั้งของสังคมและตนเอง จะช่วยให้ผู้เล่นได้พัฒนามุมมองเชิงวิพากษ์ และตั้งคำถามกับความเหมาะสม ความถูกต้อง และสามารถประเมินหรือชี้แนะหนทางเลือกในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ โดยมีฐานมาจากประสบการณ์ของการเล่นเกม

สำหรับกรณีของประเทศไทย หากพิจารณาปัจจัยเชิงบริบท ปัจจัยเชิงองค์กร และปัจจัยเชิงเครือข่าย เราจะพบข้อสังเกตที่สำคัญ ดังนี้

ปัจจัยเชิงบริบท

(1) ผู้กำหนดนโยบายระดับสูงของรัฐ ดังได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ว่า ผู้กำหนดนโยบายระดับสูงของรัฐไทยมีทัศนคติที่ติดต่อการใช้เกม และได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเกมและขับเคลื่อนการใช้เกมด้วยในหลายลักษณะ ดังนั้น ปัจจัยเชิงบริบทในมิตินี้จึงเกื้อหนุนการใช้เกมในสังคมไทยอย่างยิ่ง

(2) ปทัสสถานของสังคมที่ส่งผลต่อการแพร่กระจายขององค์ความรู้

การแพร่กระจายขององค์ความรู้ในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย ในกรณีของประเทศไทย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าการถกเถียงประเด็นทั้งในเรื่องหลักการประชาธิปไตย ประเด็นเชิงนโยบาย และการบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเกม ‘Sim Democracy’ เป็นเรื่องที่ยอมรับได้ (ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 พฤษภาคม 2566, ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2566 และผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2566) ผู้เล่นสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ สะท้อนวัฒนธรรมในการอภิปรายเปิดกว้างและเอื้อต่อการนำเกม ‘Sim Democracy’ ไปใช้ แม้ว่าการเล่นเกมจะเกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยถูกปกครองโดยรัฐบาลของคณะรัฐประหารก็ตาม อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ฉายภาพ

ให้เห็นเพิ่มเติมว่าวัฒนธรรมไทยบางอย่าง เช่น การเคารพ/เกรงใจผู้อาวุโส ส่งผลต่อการโต้เถียง และแลกเปลี่ยนในระหว่างเล่นเกมมากกว่าบริบททางการเมือง กล่าวคือ ผู้ให้สัมภาษณ์สังเกตพบว่าในกรณีที่การเล่นเก็มประกอบด้วยผู้เล่นที่มีความแตกต่างทางด้านอายุกันมากๆ จะทำให้ผู้ที่อาวุโสน้อยกว่าไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือต่อรองมากนัก (ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2566)

(3) มุมมองของสังคมตอบอรรถเกม

กรณีของประเทศไทย ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนให้ข้อมูลตรงกันว่าสังคมไทยมีทัศนคติที่ดีต่อเกม พวกเขาไม่ประสบปัญหาหรือแรงเสียดทานในการนำเกมไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายใดเลย อย่างไรก็ตาม ควรตั้งข้อสังเกตด้วยว่า การที่มูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทยสามารถสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐระดับนโยบาย สถาบันผลิตบุคลากรทางการศึกษา และพรรคการเมืองได้ อาจจะมีส่งผลให้ความเชื่อถือและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรจากหน่วยงานเหล่านั้นมีส่วนเอื้อให้เกมไม่ถูกมองในแง่ลบ และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี (ผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2566)

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังระบุว่าเกมสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มได้ โดยไม่มีอุปสรรคที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประชาชนผู้สูงอายุในชุมชน หรือเด็กที่อยู่ในชนบท ซึ่งแตกต่างจากประสบการณ์ของประเทศฟิลิปปินส์ที่เกมจะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชนชั้นกลางในเมืองมากกว่า ทั้งนี้ อาจเกิดจากการที่เกมในประเทศไทยถูกนำไปใช้โดยหลายภาคส่วนซึ่งมาความเชี่ยวชาญในการปฏิสัมพันธ์กับประชาชนหลายกลุ่มต่างๆ กันไป

ปัจจัยเชิงองค์กร

จากการศึกษาพบว่าผู้บริหารระดับสูงขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งสถาบันการศึกษา พรรคการเมือง และองค์กรภาคประชาสังคมต่างให้ความสำคัญและสนับสนุนการใช้เกมเพื่อขับเคลื่อนพันธกิจของตน อย่างไรก็ตาม องค์กรภาคประชาสังคม คือ มูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทยเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการสร้างและส่งต่อองค์ความรู้เกี่ยวกับเกม ในขณะที่องค์กรอื่น เช่น สถาบันการศึกษาและพรรคการเมืองมีส่วนสนับสนุนให้บุคลากรของตนเข้ารับการถ่ายทอดองค์ความรู้ และส่งต่อองค์ความรู้เกี่ยวกับเกม

ปัจจัยเชิงเครือข่าย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยพบว่าการใช้เกม ‘Sim Democracy’ ในประเทศไทยนั้นได้รับความร่วมมือจากองค์กรทั้งภาครัฐ พรรคการเมือง และภาคประชาสังคม โดยตัวแสดงหลักในการนำเกมไปใช้คือมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย โดยกลุ่มเป้าหมายของ

การใช้เกมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ 1) บุคลากรทางการเมือง โดยพรรคประชาธิปัตย์ใช้เกมเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรของพรรค ได้แก่ สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ใหม่ๆ และนักศึกษาฝึกงานในโครงการยุวประชาธิปัตย์ เพื่อให้บุคลากรของพรรคเข้าใจระบบการเมืองและกระบวนการทำงานในระบอบประชาธิปไตย และ 2) เด็กและเยาวชน โดยเครือข่ายของมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (สำนักงาน กกต.) และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นผู้นำเกมเข้าไปใช้ในสถานศึกษา กระทั่งมีการจัดการแข่งขันการเล่นเกมในระดับภูมิภาค และระดับประเทศขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เกมเป็นสื่อกลางในการให้การศึกษาทางการเมือง และการหล่อหลอมกลุ่มเยาวชนวัฒนธรรมและคุณค่าประชาธิปัตย์ให้แก่เด็กและเยาวชนหนึ่ง ควรต้องกล่าวด้วยว่าสถานะและตำแหน่งแห่งที่ขององค์กรภาคีเครือข่ายเหล่านี้ น่าจะมีผลอย่างยิ่งในการทำให้เกม ‘Sim Democracy’ เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย แม้กระทั่งในห้วงเวลาที่สังคมไทยอยู่ในระบอบการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปัตย์ แต่การดำเนินกิจกรรมผ่านเกมก็ยังคงได้รับอนุญาตให้เกิดขึ้นได้โดยไม่ถูกขัดขวางหรือหวาดระแวง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

วศิน ปั่นทอง, ชัยธวัช สีผ่องใส, และธีรพัฒน์ อังศุขवाल. (2564). *เกมกับการสร้างความเป็นพลเมือง: บทเรียนจากมูลนิธิฟรีดริช เนามัน (ประเทศไทย)*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์ จำกัด.

ภาษาอังกฤษ

Ampatzidou, C. (2019). Reinventing the Rules: Emergent Gameplay for Civic Learning. In de Lange, M., & de Waal, M. (Eds.). *The Hackable City* (pp. 187-202). Springer: Springer Singapore.

Andolina, M. W., Jenkins, K., Zukin, C., & Keeter, S. (2003). (2003). Habits from Home, Lessons from School: Influences on Youth Civic Engagement. *PS: Political Science & Politics*, 36(2), 275-280.

Arnold, R. (2015). Where's the Diplomacy in Diplomacy? Using a Classic Board Game to Teach Introduction to International Relations. *PS: Political Science & Politics*, 48(1), 162-166.

- Atkinson, P. A., & Coffey, A. (1997). Analysing Documentary Realities. In Silverman, D. (Ed.). *Qualitative Research: Theory, Method and Practice* (pp. 56-75). London: Sage.
- Barthel, M. L. (2013). President For a Day. *Information, Communication & Society*, 16(1), 28-42.
- Bayeck, R. Y. (2020). Examining Board Gameplay and Learning: A Multidisciplinary Review of Recent Research. *Simulation & Gaming*, 51(4), 403-577.
- Bennett, W. L., & Wells, C. (2009). Civic Engagement: Bridging Differences to Build a Field of Civic Learning. *International Journal of Learning and Media*, 1(3), 1-10.
- Bers, M. U., & Chau, C. (2006). Fostering Civic Engagement by Building a Virtual City. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11(3), 748-770.
- Boardgamegeek. (n.d.). *Stonewall Uprising (2022)*. Retrieved April 14, 2023, from <https://boardgamegeek.com/boardgame/331028/stonewall-uprising>
- Buckley, P., & Doyle, E. (2016). Gamification and Student Motivation. *Interactive Learning Environments*, 24(6), 1162-1175.
- Chapman, J. R., & Rich, P. J. (2018). Does Educational Gamification Improve Students' Motivation? If so, Which Game Elements Work Best?. *Journal of Education for Business*, 93(7), 315-322.
- Coil, D. A., Ettinger, C. L., & Eisen, J. A. (2017). Gut Check: The Evolution of an Educational Board Game. *PLoS Biol*, 15(4), e2001984. doi: 10.1371/journal.pbio.2001984
- Council of Europe. (2016). *Competences for Democratic Culture: Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies*. N.P.: Council of Europe.
- Damschroder, L. J., Aron, D. C., Keith, R. E., Kirsh, S. R., Alexander, J. A., & Lowery, J. C. (2009). Fostering Implementation of Health Services Research Findings into Practice: A Consolidated Framework for Advancing Implementation Science. *Implementation Science*, 4(50). doi.org/10.1186/1748-5908-4-50.
- Dishon, G., & Kafai, Y. B. (2022). Connected Civic Gaming: Rethinking the Role of Video Games in Civic Education. *Interactive Learning Environments*, 30(6), 999-1010.

- Donovan, T. (2018). The Four Board Game Eras: Making Sense of Board Gaming's Past. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 10(2), 265-270.
- Eisenack, K. (2012). A Climate Change Board Game for Interdisciplinary Communication and Education. *Simulation & Gaming* 44(2-3), 328-348.
- Eisenack, K., & Reckien, D. (2013). Climate Change and Simulation/Gaming. *Simulation & Gaming*, 44(2-3), 245-252.
- Eriksson, M., Kenward, B., Poom, L., & Stenberg, G. (2021). The Behavioral Effects of Cooperative and Competitive Board Games in Preschoolers. *Scandinavian Journal of Psychology*, 62(3), 355-364.
- GR STAFF. (2015). *U.S. Department of Education Supports Video Games as Learning Tools*. Retrieved April 14, 2023, from <https://gamerant.com/us-education-video-games-learning-tools/>
- Harms, W. (n.d.). *Sid Meier's Civilization III*. Retrieved April 14, 2023, from https://web.archive.org/web/20061018003238/http://www.pcgamer.com/archives/2005/06/sid_meiers_civi.html
- Harteveld, C., & Bekebrede, G. (2011). Learning in Single-Versus Multiplayer Gvames: The More the Merrier? *Simulation & Gaming* 42(1), 43-63.
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), 22-49.
- Jones, J. S., Tincher, L, Odeng-Out, E., & Herdman, M. (2015). An Educational Board Game to Assist PharmD Students in Learning Autonomic Nervous System Pharmacology. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 79(8). doi: 10.5688/ajpe798114
- Kahne, J., Middaugh, E., & Evans, C. (2009). *The Civic Potential of Video Games*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Karbownik, M. S., Wiktorowska-Owczarek, A., Kowalczyk, E., Kwarta, P., Mokros, L., & Pietras, T. (2016). Board Game Versus Lecture-based Seminar in the Teaching of Pharmacology of Antimicrobial Drugs – A Randomized Controlled Trial. *FEMS Microbiology Letters*, 363(7). doi: 10.1186/1748-5908-4-50
- Klimmt, C. (2009). Serious Games and Social Change: Why They (Should) Work. In Ritterfeld, U., Cody, M., & Vorderer, P. (Eds.). *Serious Games: Mechanisms and Effects* (pp. 248-270). New York: Routledge.

- Kloep, L., Helten, A., & Peifer, C. (2023). A Playful Way to Promote Team Flow: Evaluation of a Positive Psychological Board Game for Team Building. *International Journal of Applied Positive Psychology, 8*, 405-427.
- Kuo, W.-C., & Hsu, T.-C. (2020). Learning Computational Thinking Without a Computer: How Computational Participation Happens in a Computational Thinking Board Game. *Asia-Pacific Education Researcher, 29*(1), 67-83.
- Lavender, T., Omoni, G., Laisser, R., McGowan, L., Wakasiaka, S., Maclean, G., et al. (2019). Evaluation of an Educational Board Game to Improve Use of the Partograph in Sub-Saharan Africa: A Quasi-experimental Study. *Sexual & Reproductive Healthcare, 20*, 54-59.
- McCabe, H. (2018). Civil War: A Board Game as Pedagogy and Critique. In Craddock, G., Doran, C., McNutt, L., & Rice, D. (Eds.). *Transforming our World Through Design, Diversity and Education* (pp. 643-651). Amsterdam: IOS Press BV.
- McMichael, A. (2007). PC Games and the Teaching of History. *The History Teacher, 40*(2), 203-218.
- Mišanková, M., & Kočišová, K. (2014). Strategic Implementation As a Part of Strategic Management. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 110*, 861-870.
- Nieh, H. P., & Wu, W. C. (2018). Effects of a Collaborative Board Game on Bullying Intervention: A Group-Randomized Controlled Trial. *Journal of School Health, 88*(10), 705-784.
- Noda, S., Shirotsum, K., & Nakao, M. (2019). The Effectiveness of Intervention with Board Games: A Systematic Review. *BioPsychoSocial Medicine, 13*(22). doi: 10.1186/s13030-019-0164-1
- Payne, H. E., Moxley, V.B., & MacDonald, E. (2015). Health Behavior Theory in Physical Activity Game Apps: A Content Analysis. *JMIR Serious Games, 3*(2), e4. doi: 10.2196/games.4187
- Raphael, C., Bachen, C. M., & Hernández-Ramos, P. F. (2012). Flow and cooperative Learning in Civic Game Play. *New Media & Society, 14*(8), 1321-1338.
- Raphael, C., Bachen, C., Lynn, K.-M., Baldwin-Philippi, J., & McKee, K. A. (2010). Games for Civic Learning: A Conceptual Framework and Agenda for Research and Design. *Games and Culture, 5*(2), 199-235.

- Schoech, D., Boyas, J. F., Black, B. M., & Elias-Lambert, N. (2013). Gamification for Behavior Change: Lessons from Developing a Social, Multiuser, Web-Tablet Based Prevention Game for Youths. *Journal of Technology in Human Services, 31*(3), 197-217.
- Schut, K. (2007). Strategic Simulations and Our Past: The Bias of Computer Games in the Presentation of History. *Games and Culture, 2*(3), 213-235.
- Seligman, L.G. (1961). Political Recruitment and Party Structure: A Case Study. *American Political Science Review, 55*(1), 77-86.
- Steinkuehler, C. (2006). The Mangle of Play. *Games and Culture: A Journal of Interactive Media, 1*(3), 199-213.
- Taspinar, B., Schmidt, W., & Schuhbauer, H. (2016). Gamification in Education: A Board Game Approach to Knowledge Acquisition. *Procedia Computer Science, 99*, 101-116.
- Thien, R. (2014). *MoE to Introduce Use of Games in Teaching, Learning*. *The Brunei Times*. Retrieved April 14, 2023, from <https://btarchive.org/news/national/2014/11/09/moe-introduce-use-games-teaching-learning>
- Tsarava, K., Moeller, K., & Ninaus, M. (2018). Training Computational Thinking through board games: The case of Crabs & Turtles. *International Journal of Serious Games, 5*(2), 25-44.
- UNICEF. (2018). Learning through Play. Retrieved April 14, 2023, from <https://www.unicef.org/sites/default/files/2018-12/UNICEF-Lego-Foundation-Learning-through-Play.pdf>
- Webb, E. J., Campbell, D. T., Schwartz, R. D., & Sechrest, L. (1966[1971]). *Unobstrusive Measures: Nonreactive Research in Social Sciences* (5th ed.). Rand McNally & Company.
- Zagal, J. P., Rick, J., & His, I. (2006). Collaborative Games: Lessons Learned from Board Games. *Simulation & Gaming, 37*(1), 24-40.

Global Citizenship and History Education For Peace and Co-existence in the Context of Thailand

Tanet Charoenmuang¹

Received: 25 July 2023

Revised: 22 November 2023

Accepted: 27 November 2023

Abstract

Citizenship refers to men as political animals having rights and freedom to join in political affairs of a community and the state. Born in Greece over 2,000 years ago, it then had to wait till the Renaissance era and capitalist society when economy grew and citizens' roles expanded. In Thailand, unfortunately authoritarianism has ruled for a long time making weak political parties and also weak local self-rule. Strong citizenship is thus much needed both by educational and political reform.

Keywords Strong Citizenship, People's Active Participation in Political Affairs, Think Global-act Local, Global Concerns-local Concerns.

---

¹ Emeritus Professor, Ph.D., Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200. E-mail: tanet.ch@cmu.ac.th

1. Introduction

Citizenship offers many interesting dimensions. First of all, it is a term which, when well executed, should benefit both individuals and community as a whole. It implies the role of an active individual when he has rights to pursue his dream and is empowered to have a hand shaping governmental institutions. Second, citizenship offers a dynamic identity: the dignity of an individual is recognized, an active citizen can move on and succeed, and has a capability to self-governance. Third, the term therefore has an almost universal appeal, considering the related terms such as freedom and egalitarianism to find a better world in the future once one has a goal to achieve: no hierarchy, no domination, no class, no race nor gender nor identity (Faulks, 2000, pp. 1-13). It was as if one were listening to the famous song entitled, “Imagine” by John Lennon.

This article intends to discuss the role of citizenship, global citizenship, education, history, conflicts, peace, and co-existence and explore how the last two can be achieved when the other words are rightly put together. It pays special attention to these concepts when and how they appeared and have been implemented in the context of Thai society.

2. Citizenship in a Historical Perspective

Citizenship was first created and developed in ancient Greece, notably in the city-state of Athens from the fifth century to the fourth century B.C. The major characteristics of citizenship and the social context during the time are as follows: 1) The basic culture is that man is not only a social animal but also a political one, indicating a close relationship between the individuals and the community; 2) As a political animal, he has rights to take part in administering his community; 3) The political activities of a community are freedom of the citizens to elect some to go into the deliberative and judicial offices; 4) Freedom of the citizens to speak about and discuss various problems within the community; 5) In Aristotle’s words, “Citizens are all who share in the civic life of ruling and being ruled in turn.” (Aristotle & Baker, 1946 pp. 95, 134). In this regard, a citizen is expected to have at least some knowledge and capacity necessary for the ruling and being ruled. 6) Participation by citizens in the administration affairs is therefore an important role of all citizens and “he could reach the full potential of his life and personality only by participation in the affairs of a polis (city-state) (Heater, 1900, p. 3).

In 1992, Riesenbergs divided the historical development of the term citizenship into 2 stages: first stage – from ancient Greece to the onset of modernity (the French Revolution in 1789) and afterwards the second stage (Riesenbergs, 1992). That division was seen to be too broad and conflated diverse views of citizenship in a long period of that first stage. For example, whereas the citizenship orientation in Roman Empire building era was legalistic, Machiavelli’s

republican citizenship in medieval Florence was “a method for asserting citizen’s interests, Aristotle in Athens saw citizenship to be much more significant particularly in terms of humanist development (Faulks, 2000, p. 14).

A study has disclosed that little evidence of a notion of citizenship has been developed in other parts of the world in early times, “except perhaps in Judiac and Babylonian history.” According to Max Weber, “the notion of citizens of the state is unknown to the world of Islam, and to India and China (Heater, 1900, p. 2, Weber, 1927, p. 316)”. However, there is one question that has not yet been discussed: why this notion has not been developed in most areas of the world and why principally in old Greece.

In my view, several factors contributed to the development of this notion. Greece had several geographical factors that made a great contribution: many small islands which allowed a city-state especially Athens to prosper: being located near the Arab world which is very strong in philosophy and rich imagination; being the front gate, in the Mediterranean Sea, of importing goods from China, India, and Southeast Asia and then send them forward to Italy, Spain and Portugal on the West and to Prussia and Austria in the Northwest, making Greece an important port with capable traders and accumulated wealth. The weather down by the sea is not so cold all year round and little snow thus making the travel by sea operational all year. Last, a great number of population from mainland Europe north of Greece were hired or bought to become slaves and servants to work for growing trade in the Sea of Aegean area, linking Europe and Asia.

Thus, the growth of a strong citizenship in making the democratic city-state is a result of the growth of trade and other types of economy which produced a number of well-to-do traders and improved quality of life with abundant service work from laborers plus the rich philosophy from the Arab World.

That political development pattern has repeated one more time along the growth of Renaissance era during the fourteenth and fifteenth centuries. With growing trade with the Non-European world and being tired of the closed Medieval society, curiosity to search for knowledge and wisdom grew to revive the reading of Plato’s and Aristotle’s works started in the twelfth century, then a number of universities were born in Italy and spread to France and England, the Reformation in the thirteenth century and colonial expansion found the new world and etc., leading to the Industrial Revolution and finally the Democratic Revolution in the eighteenth century. It was the Capitalist Revolution that made members of society; the capitalists and the workers become politically active and thus active citizens.

According to Alexis de Tocqueville in 1830, the Englishmen who became protestants had to flee from their home country due to religious intolerance and political tyranny. They finally ended up in migrating to the New World and were able to start a new community and new life by local self-government in the Bay of Massachusetts Colony in 1620. From that the Bloodless Revolution in England in 1688, then the American Revolution in 1776, to be followed by the French Revolution in 1789. In this respect, active citizens were reborn, took part in and led the construction of a New World in which democracy was established and then spread to other parts of the world (Charoenmuang, 2008).

3. Global Citizenship

Several explanations concerning the notion of global citizenship have drawn much attention especially in the seminars and training on citizenship. For example, in a writing of UNICEF, a global citizen is the one who knows how to link the local impacts with the international systems and various issues; can analyze those linkages and the impacts; has good relations with fellows in other countries; can adjust himself to the changes elsewhere; and is ready to learn from others and to work as a team with others because public interests require unity and cooperation.

A global citizen should understand the past and link it with the present and can foresee the future. He should also know himself, his strengths and weaknesses and should be able to compare the differences he sees and thinks in order to analyze what is going on in the country and around the world.

In the views of H. Keid (See Nirundhawe, 2003), Global citizens 1) should be able to see and solve their own problems in a globalized world; 2) should be responsible for their work and can work with others; 3) should understand and accept the cultural differences; 4) Should have a critical thinking and a systematic thinking; 5) Intent to solve problems in a peaceful way; 6) Intent to change a way of life and consumption habits to help the environmental conservations; 7) Should be able to know and defend human rights, women's rights and rights of the minority groups everywhere; 8) Intent to and can engage in a political participation at a community level, national and also international levels;

A global citizen should possess the same qualities with a good citizen of a country. Willard Kniep in 1986 proposed that a global citizen should have 4 following characteristics:

(1) To know history, to know oneself, family, community, and country. He should not only know the problems but also causes of the problems and how to solve them;

(2) Ability to link the problems and causes of each problem; he should be able to solve problems in everyday lives; and also ability to seek knowledge in

order to apply them in work and living and also in communicating with friends organization and society.

(3) To recognize the value of interdependence, implant democratic values, helping others and environment. Also to instill ethics: justice, peace, freedom, equality, honesty, human dignity, and pride in being a human;

(4) Social participation. Not just to learn, to know, to understand the problems, but also one must start to act and to participate with ethics and ideals for a better and peaceful world.

4. Citizenship in Thailand

As Weber wrote, “the notion of citizens of the state is unknown to the world of ...India and China,” so the region of Southeast Asia sandwiched by the two giants aforementioned. Historically, there was no free man in the kingdom of Thailand until 1905 when the slavery system was legally abolished. Before that there were serfs and slaves who for six months a year provided physical labour or sought valuable items in forest areas, such as elephant tusks, forest honey, rare orchids and rare herbs, for the ruler. The end of state trade monopoly in 1855 which saw rice production increase due to foreign demands encouraged both slaves and serfs to flee from forced labour and bondage without pay to do farming for personal income. That was how the state began to abolish various forms of forced labor, slavery and serfdom, and began a tax system on freed men. Although a number of Chinese immigrants came to work as hired labour since the Ayudhya period and grew as the demand for rice imports increased since the reigns of Kings Rama III & IV, those migrants were merely hired labours without any political role in a democratic sense.

What is important to be noted here is that whereas all surrounding states fell victims of colonialism by Western powers, the rulers of Siam in 1855 agreed to sign the Bowring Treaty with England and 13 more Western countries in Europe in the following decade. According to the Bowring Treaty, Siam’s state trade monopoly was ended and replaced by free trade; all import and export tariff rates were low; sale of opium was allowed in some areas; extra-territorial rights were in effect; whereas revision and abolition of the Treaty can be done only by both sides, obviously all the them easily benefited the Western signing states. The Siamese leaders knew well what was happening to their neighbors. In order to escape from colonialism, signing a trade treaty was the best option. As a result, Siam from 1855 became a semi-colonial state of those Western countries. It became obvious that with clear economic and legal privileges bestowed upon all Western powers by Siam and also Siam not being located right on the strategic coastline between India and China, such a position of Siam and economic benefits received by the Western powers were adequate. However, the consequences of Thailand were quite costly compared with other colonial neighbors.

To survive and prosper among colonial powers and colonies, King Rama V had to strengthen his position by setting up the Absolute Monarchy system and the major bureaucratic reform in 1892. The semi-colonial status of the Kingdom since 1855 not only made the country establish a good relationship with Western states, but also prevented any open political conflicts or even problems between the foreign powers and the Thai state and people to occur. There was neither citizenship nor any political learning or activities on democratic principles existing in this country. With all school textbooks were controlled by the government and all the Buddhist temples and also other religious faiths were under centralized control by the state, the social and cultural control was equally as strong as political and economic control by the State. Slaves in Thailand did not stage a resistance against the state rule, but a desire for income made those slaves and serfs run away from forced labour for freedom (Wyatt, 2003). More importantly, without direct confrontation with a colonial rule, neither the Thai populace had experienced little open conflict with colonial powers nor they had any political activities such as demonstration or any other political mobilization forms to enhance citizenship activities. In fact, there was little room for nationalism education either in public sphere or in schools. As all other neighboring countries had proudly presented their own nationalist leaders during this era, Siam had none.

With the old ruling regime in firm control of the state, whereas her neighbors were ruled by Western powers and the old regimes annihilated, two major political events, the 1911 Democratic Revolution in China and the 1917 Socialist Revolution in Russia stunned the Thai ruling class and played a vital role in leading the Thai elites to set up a strongly centralized system. It is interesting to note here that as American missionaries came to set up schools to spread Christianity, in the end however, all the textbooks and teachings in those schools were dictated to follow the State directives. The democratic political culture which was dominant in the American society was not introduced to Thai students at all as the missionaries did their best to get permission to continue their religious work. The letters submitted to the Palace, by low-ranked soldiers, calling for a Constitutional Monarchy, followed by an attempted coup by “democratic” soldiers also in 1911 in Bangkok, must have played an important role in pushing the absolutist regime to strengthen a bureaucratic control and anti-democratic rule in Thailand as a small group of revolutionaries for the 1932 Democratic Revolution in Bangkok worked very quietly and public political learning and political participation were never allowed. Whereas the notions of democracy and citizenship were openly discussed in the neighboring colonies, a semi-colonial regime in Thailand tolerated little of that, if not none.

The notions of democracy, an elected government, political freedom and rights, elections, and citizenship openly and officially emerged in Thailand in the

successful Democratic Revolution in 1932. Since then, those notions and their execution have quickly surged forward. Three concrete evidences have been established step by step: first, the political institutions such as the constitution, general elections, the national parliament where its members are every four year elected by the people, etc.; second, local government called municipality where the municipal council is established and elected by local people and the mayor is elected by the council majority to administer each municipality; and third, Thammasat University founded by the democratic government to foster education on social sciences and humanities with emphasis on the notions of democratic ideals and viewpoints and citizenship. However, the political conflicts between the ‘ancien regime’ and the democratic regime did not end but flared up amidst six years of World War II (1939-1945) and the growing power of the socialist victories and movements from Eastern Europe to East and Southeast Asia from 1942 to 1947.

Those victories led the ‘ancien regime’ and the military forces with American support to finally halt the progress of the democratic forces by a military coup in 1947. From then on until the present 2023, for 76 years, Thailand has been ruled by three different regimes: authoritarian regime, Western-style democracy, and semi-authoritarian regimes. During the first 35 years from 1947 to 1982, when the struggle for socialism in China and Indo-China was peaking and later the guerrilla war waged by the Communist Party of Thailand (CPT) within the country, most governments were authoritarian and, after those ideological conflicts had subsided, authoritarian governments have mostly been in political control. Elected governments came to power and most were finally ousted by a military coup. Semi-authoritarian regimes came to power at times. Obviously different types of leaders had played an important role in shaping the government, but it seems an authoritarian culture has dominated the government system and democratic education system and a democratic civil society need to be much strengthened so that a strong and stable democratic can be erected in this country (Fuwongcharoen, n.d.).

The latest example is after the latest military coup was staged in 2014, the “revolutionary” council had a new constitution passed with the 250 senators appointed by the chairman of the revolutionary council. The general elections were then held and empowered the appointed 250 senators in the upper house to vote for a prime minister. In return, the 250 appointed voted the leader of the 2014 coup d’etat to become the new prime minister, who now has led this country for eight years now from 2014. The election in May 2023 allowed him to be a candidate for premiership again according to the latest 2017 Constitution and he did not have to run a campaign. He hoped that a number of the political parties which earlier supported him would nominate him again for 4 more years. Those parties did not have a successful campaign, however. Citizenship culture began to

play a role in enabling 8 democracy-oriented political parties to win, unite as the majority side gaining 312 votes out of 500 Members of lower house, and to form the democratic coalition in forming a new government. Unfortunately, the democratic forces could not form a new government since they need a minimum of 376 votes including the support of 250 appointed senators from the Senate. The democracy side won the May 2023 election but was shocked to see their opportunity slip away as most 250 senators supported the authoritarian parties and “democratic” parties to form the new “right of center” coalition government.

With regard to democracy at local levels, because of continued political instability in which there have not been national consensus on the type of the national political system in the past 6 decades, but mainly dominated by the authoritarian regime which supports the centralized bureaucratic system, and has been in administrative control all over the country local government units, totaling 8,000, with limits in budgets, authorities, personnel, and development projects but under strong control by the regional administrative agencies, the notions of local self-governance and people’s political participation have been poorly implemented. As a political analysis pointed out, a semi-colonial state status has resulted in three major structural consequences: 3-late development, namely late structural reform, late democratization, and late decentralization. With regard to Thailand since the semi-colonial state status began 1855, the three lates have remained around until now (Charoenmuang, 2006, pp. 235-243).

The notion of ‘citizen’ for example is an outstanding case. In Thai language, “ราษฎร” (*raat-sa-don*) is a Sanskrit word meaning people under government, doing duties and paying taxes. The word has been around for a century. The word “พลเมือง” (*pol-la-mueang*) however has not been interpreted differently from the previous word. The duties to serve the state and obey the government regulations and orders have been emphasized over and over in most school textbooks. Few have stated a close connection between the word ‘citizen’ and ‘democracy’ that the two were together when a democratic system was created in Greece two thousand years ago. In a country where centralization system has been stable and authoritarian and democratic regimes have taken turns to come around like in this country, the word “พลเมือง” (*pol-la-mueang*) or citizen in Thai is the term in any political regime, which simply means people of the country, obeying all the laws, and serving any government in power and possessing no political power (Charoenmuang, 2006).

5. From Citizenship to Global Citizenship: A Discussion

As the world has been developing into two major types of political system: a democratic regime and an authoritarian one. The former is regularly the government elected by people on 4 to 6 years having 2 to 4 main political parties competing for election victories, whereas the latter can be a government chosen by the one-party system or a military rule or a mixture of elected and appointed executive systems. The notion of citizenship is defined differently in those two types. Whereas freedom of opinion and political participation of the people are allowed in the first type, the state and the ruling institutions in the second type play a major role in political and administrative matters and suppression of viewpoints against the government and the state is conducted. Over the past half century, the notion of citizenship has been well recognized in any country regardless of types of political regimes. However, citizens in a democratic state can be politically free and active while citizens in the other type of state are seen to be “well behaved” members of society and the state and furthermore win praises in the professional dimensions.

From the definitions of global citizenship above, one can see that all of them pay no attention to the type of a political regime. Such an avoidance is an important tactic because as long as there are active citizens who play an active role in civic engagement, the final outcomes will be the same: an open, transparent, responsive, and accountable system of governance. In the meantime, when there are citizens who are concerned about their communities, quality of life, environment, and the administrative and political system and raise their hands to voice their opinion and take further actions, more and more members of the society will listen, learn and become aware. So will the press, social media, responsible agencies, surrounding organizations including schools and their children who will grow up to be future citizens.

6. History Education for Peace and Co-existence

All writings above on global citizenship suggested that one study history, learn his community’s history, and especially his own family story and himself. However, in fact the famous work by Marx and Engels in 1848 entitled, *The Communist Manifesto*, concluded that history of humanity is the history of class struggle, a war between classes. Paul Strathern in 2019 studied “Rise and Fall in the History of Ten Empires,” and found that war was a major factor in destroying those empires (Strathern, 2019). Then in 2021, Simon Winchester wrote a book *“Land: How the Hunger for Ownership Shaped the Modern World”* (Winchester, 2021). Conflicts and wars have characterized a long development of global history. This is due to the conflicts among classes and states over resources.

There are three observations concerning history education and the goals of peaceful co-existence. First, although most studies in the past have found conflicts and wars as main factors in historical development, there should be more studies on peace and how conflicts have been solved in a peaceful way and have contributed to world development. Second, a democratic system in which the legislative assembly, the press, and people's political participation have played a good role in the decision making of the executive concerning foreign affairs, particularly war decisions. However, we need to remember foreign news and information services should be attended by more organizations so that the public can learn more from different angles. One can wonder from how the news is regularly reported to the audience in Russia in the times of war between Russia and Ukraine that has continued for six months now and how the war can be terminated. Third, the following information are interesting: a 2016 survey by the Annenberg Public Policy Center reported that only 26 percent of Americans can name all three branches of government; public trust in government is at only 18 percent; and voter participation reached its lowest point since 1996; and only 23 percent of eight-graders performed at or above the proficient level on the National Assessment of Educational Progress (NAEP) civics exam. According to the recommendations of the study, the state should focus more on civics education and civic engagement. The point is that those studies were conducted to support civic education for young students with regard to civic education and civic engagement on local and national issues excluding foreign issues. Therefore, history education with more of peace issues both in the country and global history and international peace issues can also be added (Shapiro & Brown, 2018).

7. Conclusion

The term 'citizen' was created in a democratic state in Greece and it was meant to be an active member in political engagement and public affairs. Since there were other types of government system which endorsed the roles of "citizens," during the time, the term with a positive meaning has been adopted and used to mean a good member of the state especially in the Roman Empire era. As democracy has an appeal to more people in modern states and a study of history has become important, the terms citizen and citizenship have been increasingly relevant in the 17th and 18th centuries. In an education system which has been centralized and controlled by an authoritarian regime, a lack of local control over history education not only obstructs people's knowledge and understanding of a just and free society but also perpetuates people's weak participation in civic affairs, letting the government to power abuse.

As conflicts and wars continue to be a threat to many parts of the world, the education of people's civic engagement, democratic rule, and peace and co-existence become much more urgent. As Derek Heater put it (1990), citizenship

education should have a major goal for the development of certain values and attitudes (Heater, 1900, pp. 337-338). The more people's civic engagement grows, the more careful decisions will be made and that means conflicts should be solved by tolerance. And as Ken Faulks put it (2000), advocates of global citizenship should not be abstract utopians, they should seek to build upon actual social changes (Faulks, 2000, pp. 160-161). In my concluding remark, history education should be further promoted and people's civic engagement further strengthened.

References

- Aristotle, & Baker, E. (1946). *The Politics of Aristotle*. London: Clarendon Press.
- Charoenmuang, T. (2006). *Thailand: A Late Decentralizing Country*. Chiang Mai: Chiang Mai Urban Studies Center.
- Charoenmuang, T. (2008). *Phonlamūang Khemkhæng* [Strong Citizen]. Bangkok: Vibhasazine.
- Faulks, K. (2000). *Citizenship*. London: Routledge.
- Fuwongcharoen, P. (n.d.) *Politics and Government of Thailand: A Historical Development (1932-1997)*. Bangkok: Thammasart University Press.
- Heater, D. (1900). *Citizenship: The Civic Ordeal in World History, Politics and Education*. London: Longman.
- Kniep, W. M. (1986). Defining A Global Education by Its Content. *Social Education*, 50(6), 437-446.
- Nirundhawe, S. (2003). *kānčhatkān rīanrū phūa phatthanā phū rīan hai pen phonlamūang dī* [Research report: Learning Management for Good Citizenship]. Bangkok: Pimdee Printing.
- Riesenberg, P. (1992). *Citizenship in the Western Tradition*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.
- Shapiro, S., & Brown, C. (2018). A Look at Civic Educational in the U.S. *American Educator*, 42(2), 10-13
- Strathern, P. (2019). *Rise and Fall: A History of the World in Ten Empires*. London: Hodder.
- Weber, M. (1927). *General Economic History*. New York: Routledge.
- Winchester, S. (2021). *Land: How the Hunger for Ownership Shaped the Modern World*. London: William Collins.
- Wyatt, D. K. (2003). *Thailand: A Short History* (2nd Ed.). New Haven, Conn.: Yale University Press.

บทบาทของการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ ต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในประเทศญี่ปุ่น

ธวัชชัย วรกิตติมาลี¹

วันที่รับบทความ: 26 กันยายน 2566

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 20 พฤศจิกายน 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 22 พฤศจิกายน 2566

บทคัดย่อ

แนวคิดเรื่องเมืองอัจฉริยะ (Smart City) เป็นแนวคิดในการจัดการชุมชนเมืองที่สืบเนื่องมาจากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable cities and communities) ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่เหมาะสมกับปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวของชุมชนเมือง (Urbanization) โดยมีพัฒนาการมาจากการเริ่มใช้แนวคิดเมืองอัจฉริยะในการจัดการพลังงาน จนนำไปสู่แนวทางการใช้เมืองอัจฉริยะในการจัดการปัญหาสังคม โดยมุ่งเน้นประชาชนเป็นสำคัญในปัจจุบัน บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายบทบาทของเมืองอัจฉริยะในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง (Citizenship) โดยมุ่งเน้นไปที่มิติการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (Smart Governance) ที่เน้นประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเป็นพันธมิตรระหว่างภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ ผู้เขียนใช้กรณีศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมาอธิบาย และพบว่าญี่ปุ่นมุ่งให้การจัดการเมืองอัจฉริยะไม่ใช่เพียงเรื่องของหน่วยงานภาครัฐหรือเทศบาลดำเนินการอย่างเดียว แต่ยังส่งเสริมให้ภาคเอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย โดยเทศบาลของญี่ปุ่นต่างมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การเป็นพันธมิตร ความร่วมมือ และการสื่อสาร อันเป็นองค์ประกอบของการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ นอกจากนี้ เมื่อนำมาปรับใช้กับการบริหารเมืองของประเทศญี่ปุ่นทำให้การบริหารจัดการเมืองมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และส่งเสริมความเป็นพลเมืองของญี่ปุ่นให้เข้มแข็งมากขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนในที่สุด

คำสำคัญ เมืองอัจฉริยะ, การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ, การพัฒนาที่ยั่งยืน, ความเป็นพลเมือง, ญี่ปุ่น

¹ อาจารย์ ดร. วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002. อีเมล: thawatc@kku.ac.th

The Roles of Smart Governance in Promoting the Citizenship in Japan

Thawatchai Worrakittimalee²

Received: 26 September 2023

Revised: 20 November 2023

Accepted: 22 November 2023

Abstract

The concept of smart cities pertains to the management of urban communities as pursued by the Sustainable Development Goals (SDGs), with a particular focus on the development of sustainable cities and communities. Japan is among the countries that have experienced the challenges of urbanization and have consequently embraced the idea of smart cities as a means to tackle the associated urban issues. The utilization of smart cities initially revolved around energy management but has since expanded to encompass the resolution of social issues, with a particular emphasis on the welfare of residents. This article aims to describe the role of smart cities in promoting citizenship through an examination of the smart governance dimension, which emphasizes public participation and collaboration between the government and private sector. The author employs a case study centered on Japan to clarify the issue and discovers that Japan's smart city policy encompasses not only governmental or municipal entities but also emphasizes the participation of both the private and public sectors. The Japanese municipalities prioritize the principles of participation, partnership, collaboration, and communication, which encompass the fundamental components of smart government. The application of smart governance to the political administration in Japan enhances the effectiveness of public administration, fosters an improved quality of life for people and

---

² Lecturer, Ph.D., International College, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002.
E-mail: thawatc@kku.ac.th

strengthens citizenship. This approach is expected to result in the attainment of the highest level of sustainable economic development.

Keywords Smart City, Smart Governance, Sustainable Development, Citizenship, Japan

1. บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกาภิวัตน์ (Globalization) การพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrialization) การพัฒนาด้านเทคโนโลยี (Technology Development) และการขยายตัวของชุมชนเมือง (Urbanization) ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Lee, Hancock, & Hu, 2014; Meijer, 2016) ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในมิติต่างๆ โดยเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจ อันช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค ทั้งในแง่การผลิต การบริโภคและการจ้างงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจในเขตชุมชนเมือง ซึ่งเป็นสังคมด่านหน้าในการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงเป็นแหล่งในการพัฒนานวัตกรรม (Innovation) ที่ทันสมัยในประเทศต่างๆ ทั่วโลก (Yin & Song 2023) ดังนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจัยเหล่านี้ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม แต่หากพิจารณาในแง่หนึ่ง การพัฒนาเมือง (City Development) ให้มีความทันสมัยและเป็นแหล่งเศรษฐกิจของประเทศ กลับทำให้เกิดการล้นไหลของประชากรจากแหล่งต่างๆ ให้มากระจุกตัวในชุมชนเมืองมากขึ้น ซึ่งจากรายงานขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 2018 พบว่ามากกว่าร้อยละ 55 ของประชากรทั่วโลกต่างอาศัยในเขตเมือง และคาดว่าจะตัวเลขจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 60 ภายในปี ค.ศ. 2030 (Blasi, Ganzaroli, & De Noni, 2022; United Nations, 2020)

แนวคิดเรื่องเมืองอัจฉริยะ (Smart City) เป็นแนวคิดในการจัดการชุมชนเมืองที่สืบเนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่กำหนดโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) อันมีเป้าหมายให้เกิดความสงบสุขและเกิดความมั่งคั่งยั่งยืนในประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายที่ 11 ในประเด็นเรื่องเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable Cities and Communities) ที่มุ่งเน้นการบูรณาการนโยบายและแผนต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเป็นเมืองและชุมชนที่ครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน (Making cities inclusive, safe, resilient and sustainable) นานาประเทศต่างหามาตรการที่เหมาะสมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตชุมชนเมือง เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว อันเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดเรื่องเมืองอัจฉริยะ ซึ่งสามารถตอบโจทย์ในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายของสหประชาชาติได้ (United Nations, 2020)

ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่เน้นด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม ก็เป็นประเทศหนึ่งที่ประสบกับปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวของชุมชนเมือง โดยมีประชากรล้นไหลเข้ามาทำงานและอาศัยในเมืองหลวงและเมืองหลักเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะมหานครโตเกียว ก่อให้เกิด

ปัญหาการกระจุกตัวของประชากรในเขตชุมชนเมือง ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการพัฒนา ระหว่างพื้นที่เมืองและพื้นที่รอบนอก หรือแม้กระทั่งเมืองหลักและเมืองรองก็เกิดความแตกต่าง ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการจัดบริการสาธารณะ (PwC Japan Group, n.d.) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรที่มีอัตราการเกิดที่ลดลง และจำนวนผู้สูงอายุ ที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งถือเป็นความท้าทายหลักของสังคมญี่ปุ่นในปัจจุบัน ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม ต่างๆ ตามมา แนวคิดเมืองอัจฉริยะจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นนำมาปรับใช้ในการ จัดการกับปัญหาต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เข้ามาช่วย ในการจัดการเมืองและจัดบริการสาธารณะ (Barrett, DeWit, & Yarime, 2021)

ประเทศญี่ปุ่นถือเป็นประเทศหนึ่ง que ประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้แนวคิด เมืองอัจฉริยะมาใช้ในการจัดการเมือง ทั้งในแง่ให้เกิดความมั่นคงด้านพลังงานและเกิด ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพลังงานในประเทศ ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์หลักในระยะแรก ในการนำแนวคิดเมืองอัจฉริยะมาใช้ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังประสบความสำเร็จในแง่เศรษฐกิจ โดยช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่น และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับ ภูมิภาคและในโลกได้ (Clarisse, 2014)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายบทบาทของเมืองอัจฉริยะในการส่งเสริมความเป็น พลเมือง (Citizenship) โดยมุ่งเน้นไปที่มิติการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (Smart Governance) ที่เน้นประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเป็นพันธมิตรระหว่างภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ ผู้เขียนใช้กรณีศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมาอธิบาย เนื่องจากแนวคิดเมืองอัจฉริยะใน ประเทศญี่ปุ่นมีลักษณะเด่นที่มีพัฒนาการมาจากการปรับใช้แนวคิดเมืองอัจฉริยะในการจัด การพลังงาน จนนำไปสู่แนวทางการใช้เมืองอัจฉริยะในการจัดการปัญหาสังคม โดยมุ่งเน้น ประชาชนเป็นสำคัญในปัจจุบัน บทความนี้จะอธิบายตั้งแต่แนวคิดและค่านิยมของเมือง อัจฉริยะในเชิงวิชาการ ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดเมืองอัจฉริยะในประเทศญี่ปุ่น พัฒนาการเมือง อัจฉริยะในประเทศญี่ปุ่น และบทบาทของการบริหารภาครัฐอัจฉริยะต่อการส่งเสริมความเป็น พลเมืองในประเทศญี่ปุ่น

2. ค่านิยมและแนวคิดเมืองอัจฉริยะ (Smart City)

เมืองอัจฉริยะเป็นแนวคิดการบริหารจัดการเมือง โดยมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ ในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลเชิงลึกอันจะ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านการแข่งขันและการให้บริการสาธารณะ อันจะส่งผลให้เกิดการ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเมืองและช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้อย่าง

ยังยืน (Capdevila & Zarlenga, 2015; De Guimarães, Severo, Júnior, Costa, & Salmoria, 2020; Lin, Zhao, Yu, & Wu, 2019; Meijer, 2016) โดยแนวคิดเรื่องเมืองอัจฉริยะได้มีการเสนอให้ใช้ครั้งแรกในช่วงทศวรรษที่ 1990 ต่อมาได้มีการศึกษาและงานวิจัยเกี่ยวกับเมืองอัจฉริยะออกมาอย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม ยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันเกี่ยวกับการให้คำนิยามของเมืองอัจฉริยะ ซึ่งในปัจจุบันก็ไม่ได้มีคำนิยามใดที่เป็นสากล และครอบคลุมมิติต่างๆ ของเมืองอัจฉริยะ

Stübinger and Schneider (2020) ได้พยายามหาจุดร่วมในการให้คำนิยามของเมืองอัจฉริยะ โดยรวบรวมผลงานตีพิมพ์เกี่ยวกับเมืองอัจฉริยะ ซึ่งอธิบายว่าเมืองอัจฉริยะมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเมืองและชุมชน (Cities and Communities) ประการที่สอง มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการทำงานของประชากรในพื้นที่ และประการสุดท้าย มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information and Communication Technology) มาใช้ในกระบวนการต่างๆ ซึ่งจากลักษณะดังที่ Stübinger and Schneider (2020) ได้กำหนดไว้ เมืองอัจฉริยะเป็นแนวคิดที่เน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเมืองและชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เช่นเดียวกับ Meijer and Bolivar (2016) ที่ได้รวบรวมวรรณกรรม และจัดกลุ่มงานวิจัยในด้านเมืองอัจฉริยะออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ งานที่เน้นทางด้านเทคโนโลยี (Technological Focus) งานที่เน้นด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Focus) และงานที่เน้นด้านการจัดการปกครอง (Governance Focus) (Meijer & Bolívar, 2016) ซึ่งจากการแบ่งกลุ่มงานวิจัยเมืองอัจฉริยะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเมืองอัจฉริยะมีมิติที่หลากหลาย ซึ่งจุดร่วมในการอธิบายเรื่องเมืองอัจฉริยะ คือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการเมือง เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมือง รวมถึงตอบสนองความต้องการของประชาชนในเขตเมืองได้ตรงเป้าหมายมากขึ้น

สิ่งที่น่าสนใจในงานของ Meijer and Bolivar (2016) คือ นอกจากมิติทางด้านเทคโนโลยีแล้ว ยังมีการมุ่งเน้นไปยังมิติอื่น ได้แก่ มิติด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมองว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ รวมถึงมิติด้านการจัดการปกครอง ซึ่งเป็นมิติหนึ่งที่มีความสำคัญในการผลักดันให้เมืองอัจฉริยะสามารถสำเร็จจลุล่วงไปได้ โดยในมิติด้านการปกครองนี้จะเน้นเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในเมือง (Stakeholders in the city) และให้ความสำคัญกับมุมมองที่เน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง (User-centered Perspective) กล่าวคือ เน้นที่ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะนั้น ซึ่งถือเป็นบทบาทหนึ่งของเมืองอัจฉริยะในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง

นอกจากการให้คำนิยามและอธิบายลักษณะเด่นของเมืองอัจฉริยะแล้ว แนวคิดเรื่อง การจัดการปกครอง (Governance) ยังถือเป็นองค์ประกอบด้านหนึ่งของการพัฒนาเมืองอัจฉริยะทั้ง 6 ด้านตามข้อเสนอของ Giffinger, Haindlmaier, and Kramar (2010) ซึ่งได้นิยามความหมายและ ระบุองค์ประกอบของเมืองอัจฉริยะไว้ 6 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart Economy), พลเมือง อัจฉริยะ (Smart People), การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (Smart Governance), การขนส่งอัจฉริยะ (Smart Mobility), สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart Environment), และการดำรงชีพอัจฉริยะ (Smart Living) (Giffinger et al., 2010) ซึ่งแตกต่างจากการแบ่งของ Fernández-Añez, Fernández-Güell, and Giffinger (2018) ที่แบ่งเมืองอัจฉริยะออกเป็น 7 ด้าน อันได้แก่ พลังงานอัจฉริยะ (Smart Energy), สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart Environment), พลเมืองอัจฉริยะ (Smart People), การดำรงชีพอัจฉริยะ (Smart Living), การขนส่งอัจฉริยะ (Smart Mobility), เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart Economy) และ การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (Smart Governance) ซึ่งในบทความจะอิงคำ นิยามเมืองอัจฉริยะตามการให้คำนิยามของ Fernandez-Anez et al. (2018)

จากการให้คำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะมีการแบ่งเมืองอัจฉริยะในมิติต่างๆ อย่างไร การบริหารภาครัฐอัจฉริยะก็เป็นหนึ่งในมิติที่นักวิชาการและนักวิจัยให้ความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ Odendaal (2003) ที่ได้ศึกษาเมืองอัจฉริยะในมิติของการบริหารท้องถิ่น โดย เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) กับ การจัดการปกครองท้องถิ่น (Local Governance) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามิติด้านการจัดการปกครองมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการส่งเสริม และพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องจากมิติเรื่องการจัดการปกครองเป็นมิติที่ใหญ่ ซึ่งครอบคลุมการบริหารจัดการรัฐทั้งหมด ซึ่งการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้กับเมืองอัจฉริยะ ก็เป็นประเด็นย่อยในมิตินี้ (Odendaal, 2003)

องค์ประกอบในแต่ละด้านของเมืองอัจฉริยะล้วนมีความสำคัญในแง่การปรับปรุง คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเมืองให้ดียิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การขนส่ง ความเป็นอยู่ พลังงานและด้านสิ่งแวดล้อม หากมองในแง่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) แล้ว การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริม ให้เมืองอัจฉริยะบรรลุเป้าหมายนั้น เนื่องจากการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ เน้นที่หลักการ ในการทำงานของภาครัฐที่มีความโปร่งใส (Transparency) และเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-centric Perspective) รวมถึงเน้นให้ภาครัฐสร้างความร่วมมือและเครือข่ายพันธมิตร กับภาคเอกชนและภาคประชาชน อันนำไปสู่การสร้างนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการ ของทุกภาคส่วนในสังคม รวมถึงลดความขัดแย้งอันเกิดจากการสื่อสารที่ผิดพลาด ดังนั้น การบริหารภาครัฐอัจฉริยะจะก่อให้เกิดผลดีต่อการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะทั้งในแง่ กระบวนการ อันได้แก่ กระบวนการการตัดสินใจที่รวดเร็วขึ้น (the speed of decision-

making process) และในแง่ผลลัพธ์ เช่น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืน และความปลอดภัยของชุมชน เป็นต้น (Meijer, 2016) อันจะส่งเสริมความเป็นพลเมืองในแง่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้

ในระยะแรก แนวคิดเรื่องเมืองอัจฉริยะถูกนำไปใช้ในการจัดการกับความท้าทายต่างๆ ที่เร่งด่วน ทั้งในมิติของเทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคม แต่เมื่อมิติต่างๆ เหล่านั้นเริ่มพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นและอยู่ตัว ก็เริ่มมีการแสวงหาแนวทางใหม่ที่จะทำให้การบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านมิติด้านการจัดการปกครอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับตรงกับการกำหนดและดำเนินนโยบายสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อันจะช่วยพัฒนาประสิทธิภาพของการดำเนินงานเมืองอัจฉริยะในมิติอื่นๆ ได้ และเป็นมิติหนึ่งซึ่งช่วยเพิ่มบทบาทส่งเสริมความเป็นพลเมืองได้อย่างชัดเจน (De Guimarães et al., 2020)

3. การพัฒนาเมืองอัจฉริยะในประเทศญี่ปุ่น

แนวคิดเรื่องเมืองอัจฉริยะของประเทศญี่ปุ่นถูกนำมาใช้ครั้งแรกในบริบทของการบริหารจัดการทรัพยากรพลังงาน โดยมีแนวคิดริเริ่มมาจากพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ที่ได้ลงนามรับรองในปี ค.ศ. 1997 และมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2005 ซึ่งเป็นข้อผูกพันระหว่างประเทศในการรับมือกับภาวะโลกร้อน ตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นได้ตั้งยุทธศาสตร์ในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gas Emission) และมุ่งเข้าสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ (A low-carbon society) และเพื่อให้บรรลุมาตรการดังกล่าว ได้มีการส่งเสริมให้เกิดการสร้างความร่วมมือระหว่างเทศบาลและภาคเอกชน รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ด้วย โดยในปี ค.ศ. 2010 รัฐบาลญี่ปุ่นได้สนับสนุนให้เกิดโครงการนำร่องขึ้นใน 4 เขตเทศบาล ได้แก่ เมืองโยโกฮาม่า (จังหวัดคานากาวา), เมืองโตโยต้า (จังหวัดไอจิ), Keihanna Science City (อยู่ระหว่างพื้นที่จังหวัดเกียวโต, โอซากา และนารา), และเมือง Kitakyushu (จังหวัด Fukuoka) จากการดำเนินการดังกล่าว กระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมญี่ปุ่น (Ministry of Economy, Trade, and Industry: METI) ได้มีการส่งเสริมให้พื้นที่นำร่องเหล่านั้นยกระดับสู่การเป็นชุมชนอัจฉริยะ (Smart Community) (Deguchi, 2020)

โครงการนำร่องทั้งใน 4 เขตเทศบาลต่างมีเป้าหมายเพื่อการจัดการพลังงานและลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ โดยสร้างพันธมิตรและร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

ทั้งภาครัฐและเอกชน ตัวอย่างเช่น โครงการ Keihanna Science City เกิดจากความร่วมมือระหว่างจังหวัดเกียวโต (Kyoto Prefecture) บริษัท คันไซ อิเล็กทริก พาวเวอร์ (Kansai Electric Power) โอซากาแก๊ส (Osaka Gas) และมหาวิทยาลัยเกียวโต (Kyoto University) โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลงร้อยละ 20 ในภาคครัวเรือน และร้อยละ 40 ในภาคคมนาคม หรือโครงการนำร่องเมืองโตโยต้า (Toyota City Project) ที่สนับสนุนโดยเทศบาลนครโตโยต้า (Toyota City) กลุ่มบริษัทโตโยต้า (Toyota Group) บริษัทฟูจิตสึ (Fujitsu) และบริษัท Chubu Electric ก็ต่างมีเป้าหมายเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลงร้อยละ 20 ในภาคครัวเรือน และร้อยละ 30 ในภาคคมนาคม (Gao, Fan, Ushifusa, Gu, & Ren, 2016)

แม้ว่าในช่วงศตวรรษที่ 2010 จะมีเมืองอัจฉริยะเกิดขึ้นหลายแห่งในญี่ปุ่น แต่ปัจจัยหลักที่กระตุ้นให้แนวคิดเมืองอัจฉริยะขยายวงกว้างมากขึ้นและนับเป็นจุดเริ่มต้นของเมืองอัจฉริยะในญี่ปุ่นที่แท้จริง มีสาเหตุหลักมาจากเหตุการณ์การเกิดแผ่นดินไหวและสึนามิครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 2011 (The Great East Japan Earthquake) เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้เกิดอุบัติเหตุโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ระเบิด ซึ่งส่งผลให้ต้องปิดโรงไฟฟ้านิวเคลียร์เกือบทั้งประเทศ อันนำไปสู่วิกฤติพลังงานและเกิดความตระหนักถึงการใช้พลังงานในวงกว้าง จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นเร่งส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน (Renewable Energy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิล พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลม เพื่อใช้แทนพลังงานนิวเคลียร์ในการผลิตไฟฟ้า

แนวคิดเมืองอัจฉริยะของประเทศญี่ปุ่นในระยะแรกจึงริเริ่มจากบทบาทของเมืองอัจฉริยะในด้านการจัดการพลังงาน หรือพลังงานอัจฉริยะ โดยมีการบูรณาการความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามาใช้ในการจัดการอุปทานพลังงานในแต่ละพื้นที่ (Local Energy Supply) หรือที่เรียกว่าสมาร์ตกริด (Smart Grid) ซึ่งช่วยให้การจัดการพลังงานไฟฟ้ามีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการกำหนดเป็นนโยบายให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับใช้ตลอดทั้งห่วงโซ่ของระบบไฟฟ้าตั้งแต่การผลิตไฟฟ้า การส่งไฟฟ้า การจำหน่ายไฟฟ้า และการใช้ไฟฟ้าของผู้บริโภค ซึ่งผลจากการดำเนินนโยบายนี้ จะสามารถเก็บและนำข้อมูลการใช้ไฟฟ้าของประชาชนมาใช้ในการจัดการพลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำเร็จดังกล่าวได้ขยายไปสู่การนำข้อมูลไปใช้ในการจัดการบริการสาธารณะอื่นๆ ทั้งด้านการสาธารณสุข การเกษตร การคมนาคมและอื่นๆ ซึ่งการริเริ่มนี้ส่งผลมีการใช้แนวทางการใช้เทคโนโลยี (Technology-driven Approach) ในการจัดบริการสาธารณะให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Clarisse, 2014)

การนำแนวคิดเมืองอัจฉริยะมาใช้ในการจัดการการใช้พลังงานของประเทศญี่ปุ่นในระยะแรก นับว่าประสบความสำเร็จอย่างมากในแง่การใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรพลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้การจัดบริการสาธารณะในพื้นที่เทศบาล

นาร่องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดีขึ้น จากความสำเร็จดังกล่าว รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้มีนโยบายที่จะขยายแนวคิดดังกล่าวไปยังพื้นที่อื่นๆ โดยใช้เทศบาลนาร่องเป็นต้นแบบในการจัดการ อย่างไรก็ตาม การสร้างเมืองอัจฉริยะในพื้นที่เขตเมือง (Smartification of urban community) อื่นๆ ไม่ได้จำกัดเพียงการจัดการด้านพลังงานดังเช่นที่ผ่านมา แต่ได้มีการมุ่งเน้นให้เทศบาลต่างๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ของตนร่วมออกแบบเมืองอัจฉริยะที่จะจัดการกับประเด็นสังคมเฉพาะในพื้นที่ของตนเป็นสำคัญ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ใช้งบอุดหนุนของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการพัฒนายั่งยืนในชุมชน (PwC Japan Group, n.d.)

เมืองอัจฉริยะของญี่ปุ่นนั้นมีจุดเด่นที่แตกต่างจากหลายๆ ประเทศที่มุ่งเน้นในการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการเมืองให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่เมืองอัจฉริยะในประเทศญี่ปุ่นกลับมุ่งเน้นเพื่อที่จะแก้ปัญหาทางสังคมและสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนในพื้นที่ (Addressing social issues and improving resident satisfaction) เป็นสำคัญ การใช้เทคโนโลยีที่ประเทศต่างๆ มุ่งเน้นเป็นปัจจัยหลัก กลับกลายเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนญี่ปุ่นบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ กลไกในการขับเคลื่อนที่สำคัญจึงมุ่งเน้นไปที่ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) หรือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะให้เป็นเมืองอัจฉริยะที่นำโดยประชาชน (Citizen-led Smart City) ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นปัญหาในพื้นที่ วางกลยุทธ์ในการจัดการกับปัญหาพื้นที่ รวมถึงเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาเป็นพันธมิตรในการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะทั้งทางตรงและทางอ้อม (Deguchi, 2020)

4. ความท้าทายทางสังคมที่สำคัญที่ในประเทศญี่ปุ่น

ความท้าทายทางสังคมหลักที่ทำให้ญี่ปุ่นนำแนวคิดเมืองอัจฉริยะมาใช้คือ ประการแรกคือ ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร (Demographic Changes) ซึ่งสืบเนื่องมาจากการที่อัตราการเกิดของประชากรญี่ปุ่นมีอัตราที่ลดลง รวมถึงประชากรวัยแรงงานที่ลดลงด้วย ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ซึ่งส่งผลกระทบต่อลดลงของจำนวนประชากรในภาพรวม และก่อให้เกิดปัญหาต่ออุปทานของแรงงานในตลาดอย่างเห็นได้ชัด

ประชากรของญี่ปุ่นมีจำนวนที่ลดลงเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2008 และคาดว่าในปี ค.ศ. 2050 จำนวนประชากรจะลดลงเหลือเพียง 103.78 ล้านคน ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งมีจำนวนประชากร 125.24 ล้านคน พบว่าในห้วงเวลา 30 ปี จะมีจำนวน

ประชากรลดลงกว่า 20 ล้านคน ซึ่งถือว่าการสูญเสียทรัพยากรแรงงานที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอย่างมีนัยสำคัญ (ESCAP, n.d.) แม้ว่าปัจจุบัน รัฐบาลญี่ปุ่นจะมึนโยบายในการส่งเสริมการมีบุตร เพื่อเร่งอัตราการเกิดของประชากร แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ยังคงเป็นปัญหามากนัก ประชากรในวัยทำงานซึ่งอายุระหว่าง 15-64 ปี ยังคงมีจำนวนที่ไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น โดยเฉพาะในเขตเมือง ส่งผลให้ญี่ปุ่นมีนโยบายรับแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานมากขึ้น ซึ่งอาจสร้างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน แต่ยังเกิดแรงกระเพื่อมไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับระบบความมั่นคงทางสังคม (Social Security System) ในภาพรวม บทบาทของรัฐบาลญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลกลาง หรือรัฐบาลท้องถิ่น มีหน้าที่ที่ต้องส่งเสริมให้เกิดความปลอดภัยและมั่นคงแก่ประชาชน หรืออาจกล่าวได้ว่า ประชากรในทุกช่วงวัยจะต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขด้วยบริการและสวัสดิการของรัฐ แต่เมื่อสังคมของญี่ปุ่นก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย ซึ่งสัดส่วนจำนวนประชากรผู้มีอายุมากกว่า 65 ปี เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ภาครัฐต้องจัดสวัสดิการต่างๆ อันได้แก่ การจัดสรรเงินบำนาญ เบี้ยผู้สูงอายุ รวมถึงสวัสดิการด้านสุขภาพและการรักษาในโรงพยาบาล ให้แก่ผู้สูงอายุเหล่านี้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐบาลจะต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งถึงแม้ว่าวัยแรงงานจะทำงานและเสียภาษี เพื่อนำไปอุดหนุนเป็นสวัสดิการผู้สูงอายุก็ตาม แต่เนื่องจากปัญหาเรื่องประชากรวัยแรงงานที่ลดลง ทำให้เงินรายได้ของรัฐไม่อาจเพียงพอต่อการนำไปเป็นสวัสดิการผู้สูงอายุ ซึ่งรัฐบาลเองก็ต้องหารายได้เพิ่มจากการออกพันธบัตรรัฐบาลและเพิ่มภาษี (PwC Japan Group, n.d.)

ประการที่สอง ญี่ปุ่นยังเผชิญกับปัญหาการย้ายถิ่นฐานของแรงงานจากชนบทสู่เมืองที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่พบในหลายประเทศอันเกิดจากการขยายตัวของเมือง แรงงานมีการเคลื่อนย้ายจากที่ต่างๆ เข้าสู่เมืองหลักๆ ได้แก่ โตเกียว โอซากา และนาโงยา ซึ่งเป็นสามเมืองหลักของญี่ปุ่น รวมถึงฮิโรชิมา ฟูกูโอกะ ซัปโปโรและเซนได ซึ่งส่งผลต่อการกระจุกตัวในเมืองหลัก และทำให้ประชากรแรงงานในเมืองรอบนอกมีจำนวนลดลง จากสถิติของธนาคารโลก (World Bank) พบว่า ในปี ค.ศ. 2020 ประชากรกว่าร้อยละ 92 ของประชากรทั้งหมดอาศัยอยู่ในเขตเมือง และมหานครโตเกียวเป็นเมืองที่ประชากรอาศัยหนาแน่นที่สุด (World Bank, n.d.) ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การจราจรติดขัด มีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มากขึ้น รวมถึงปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน อาชญากรรม ซึ่งล้วนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากร

นอกจากนั้น ทางด้านเศรษฐกิจ ยังส่งผลให้เกิดช่องว่างในการพัฒนาระหว่างเมืองใหญ่ และเมืองเล็กมากยิ่งขึ้น เนื่องจากแหล่งรายได้หรือภาษีที่เก็บจากวัยทำงานของเมืองเล็กลดลง คุณภาพในการจัดบริการสาธารณะก็ลดลงด้วย ในขณะที่เมืองใหญ่ที่สามารถเก็บภาษีได้มาก ก็สามารถนำรายได้มาใช้ในการพัฒนาเมืองและจัดบริการสาธารณะได้มีประสิทธิภาพกว่า

หากพิจารณาประเด็นที่พบในเมืองใหญ่ จะพบว่ามีความท้าทายหลักๆ เกิดขึ้นอยู่สอง ประการได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของ ประชากร และปัญหาการเคลื่อนย้ายประชากรจากเมืองรองไปยังเมืองหลัก ทำให้เกิดการ กระจุกตัวในเมืองใหญ่มากขึ้น ซึ่งความท้าทายเหล่านี้มักเป็นสิ่งที่ตามมาจากการขยายตัวของ ชุมชนเมือง และมีการเสนอให้นำแนวคิดเมืองอัจฉริยะมาใช้เพื่อรองรับสิ่งท้าทายเหล่านั้น อันเนื่องมาจากผลพวงของการขยายตัวของชุมชนในเขตเมืองในปัจจุบัน ได้แก่ การเพิ่มขึ้นและ ความหนาแน่นของประชากรในชุมชนเมือง การจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม การจัดการบริการสาธารณะของหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ซึ่งแนวคิดการพัฒนาเมืองอัจฉริยะเป็นประเด็นที่ทั่วโลกต่างให้ความสนใจและนำมาปรับใช้กัน อย่างกว้างขวาง เนื่องจากสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนและครอบคลุม ในหลายมิติ (Blasi et al., 2022)

5. การบริหารภาครัฐอัจฉริยะกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในประเทศญี่ปุ่น

แนวคิดเรื่องการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ นับเป็นมิติหนึ่งของเมืองอัจฉริยะ ซึ่งประเทศ ญี่ปุ่นเองก็ได้ให้ความสำคัญกับมิตินี้ ซึ่งเป็นการเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการเมือง รวมถึงการสร้างเครือข่ายพันธมิตรระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดการเมือง อัจฉริยะ ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของเมืองอัจฉริยะและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่อยู่ในพื้นที่

การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของเมืองอัจฉริยะตามข้อเสนอ ของ Giffinger et al. (2010) ซึ่งจะเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาระบบ การให้บริการของประชาชนจากหน่วยงานรัฐ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) และความโปร่งใสเป็นหลักสำคัญ (Giffinger et al., 2010)

ในประเด็นเรื่องการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ Harrison et al. (2012) ได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับภาครัฐแบบเปิด (Open Government) ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ประชาชนสามารถ เข้าถึงข้อมูล ข่าวสารเอกสารต่างๆ ของหน่วยงานรัฐ รวมถึงมีส่วนร่วมในการจัดการภาครัฐ โดย Harrison ได้เสนอว่าการจะเป็นภาครัฐแบบเปิดที่ประสบความสำเร็จได้ จะต้องมียุทธศาสตร์หลัก

อย่างน้อย 3 อย่าง ได้แก่ ความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วม (Participation) และความร่วมมือ (Collaboration) ซึ่งถือเป็นแนวคิดหลักในการบริหารรัฐกิจ (Harrison et al., 2012) นอกจากนี้ ในประเด็นเดียวกัน Chourabi et al. (2012) ได้เพิ่มปัจจัยของการจัดการภาครัฐอัจฉริยะ (Factors of Smart Governance) เพื่อให้ละเอียดยิ่งขึ้น ได้แก่ ความร่วมมือ (Collaboration) ความเป็นผู้นำและการสนับสนุน (Leadership and Champion) การมีส่วนร่วมและการเป็นพันธมิตร (Participation and Partnership) การสื่อสาร (Communication) การแลกเปลี่ยนข้อมูล (Data Exchange) การนำแอปพลิเคชันมาใช้ในการบริการ (Service and Application Integration) ความพร้อมรับผิด (Accountability) ความโปร่งใส (Transparency) ซึ่งถือเป็นกรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์การบริหารภาครัฐอัจฉริยะเรื่อยมา (Chourabi et al., 2012)

ในกรณีของญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นเองก็พยายามปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนจากโครงการที่ขับเคลื่อนโดยรัฐบาล (Government-led Project) ไปสู่โครงการที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนโดยชุมชน (Community-led Project) และโครงการที่ขับเคลื่อนโดยประชาชนเอง (Citizen-led Project) เนื่องจากโครงการต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนแต่ละแห่ง ซึ่งจะต้องเข้าใจลักษณะทางภูมิศาสตร์และสังคมของชุมชน รวมถึงคนในชุมชนนั้น หากให้ชุมชนและประชาชนมีบทบาทในการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์เอง ชุมชนจะเข้าใจถึงปัญหาในพื้นที่ และวิเคราะห์ถึงแนวทางได้ว่าจะต้องสร้างความร่วมมือกับเอกชน รัฐบาลท้องถิ่นหรือกลุ่มประชาสังคมอย่างไร เพื่อจัดการกับประเด็นในพื้นที่นั้น ซึ่งจะทำให้การดำเนินการนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในทางกลับกัน หากให้รัฐบาลมีบทบาทในการกำหนดโครงการก็จะทำให้เกิดความล่าช้า เนื่องจากกระบวนการในระบอบราชการ (Deguchi, 2020)

จากกรณีศึกษาเมืองอัจฉริยะในญี่ปุ่น ได้แก่ เมืองอัจฉริยะในเมืองฟูกูโอกะ ฟูกูชิมะ และโยโกฮาม่าพบว่า การดำเนินการเมืองอัจฉริยะในปัจจุบันมุ่งเน้นประชาชนหรือผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ (User-centered Approach) รวมถึงมีหลายกรณีที่มีเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนร่วมดำเนินการ ผ่านเครือข่ายการสร้างพันธมิตรระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคประชาชน (Partnership) อันเป็นการส่งเสริมให้การจัดการเมืองอัจฉริยะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตของประชาชน (Quality of Life) ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ De Guimaraes et al. ที่เสนอว่าการบริหารภาครัฐอัจฉริยะส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น (De Guimaraes et al., 2020)

กรณีของเมืองอัจฉริยะเมืองฟูกูโอกะ (Fukuoka Smart City) เป็นกรณีหนึ่งที่มีความน่าสนใจ เนื่องจากไม่ได้มุ่งเป้าไปที่การจัดการโครงสร้างพื้นฐานหรือการพัฒนาเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่กลับมุ่งเน้นด้านการสื่อสารกับประชาชนเป็นสำคัญ โดยมียุทธศาสตร์ที่จะให้

ประชาชนเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลของเมืองมากที่สุด ผ่านความร่วมมือกับภาคเอกชน ได้แก่บริษัท LINE ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันที่นิยมของญี่ปุ่น โดยมีการสร้าง Fukuoka City's official LINE account ในการสื่อสารข้อมูลไปยังประชาชน ซึ่งมีผู้ติดตามประมาณ 2 ล้านคน โดยมองว่าการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของเมืองจะเข้าถึงประชาชนได้ยาก เนื่องจากมีความซับซ้อนและไม่ทันท่วงที แต่การสื่อสารผ่าน LINE ที่ประชาชนใช้อยู่แล้วในชีวิตประจำวันก็ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลของหน่วยงานรัฐได้ง่ายขึ้น โดยข้อมูลที่เทศบาลสื่อสารกับประชาชนล้วนเป็นข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลแจ้งเตือนภัยพิบัติ ข้อมูลแจ้งโครงสร้างพื้นฐานที่เสียหาย หรือแม้แต่ข้อมูลทั่วไปในการจัดบริการสาธารณะ เช่นการเก็บขยะชิ้นใหญ่ (Bulky Trash Request) ก็สื่อสารผ่าน LINE ทั้งสิ้น ซึ่งนับว่าเป็นการบริหารภาครัฐโดยมุ่งเน้นการสร้างพันธมิตร และการสื่อสาร (Communication) เป็นสำคัญ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับบริการสาธารณะของเมืองอัจฉริยะ (Line Smart City for Fukuoka, n.d.)

กรณีศึกษาเมืองฟูกูชิมะ (Fukushima Smart City) ซึ่งเมืองฟูกูชิมะเป็นเมืองหนึ่งที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากเหตุการณ์สึนามิและแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 2011 การดำเนินการเมืองอัจฉริยะของเมืองฟูกูชิมะ ได้สร้างความร่วมมือกับบริษัทเอกชนอย่างบริษัท Accenture โดยมีการจัดตั้ง Accenture Innovation Center Fukushima (AIF) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติและ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมมาใช้ในพื้นที่ ลักษณะเด่นที่สำคัญของเมืองอัจฉริยะฟูกูชิมะจะมุ่งเน้นโครงการที่อยู่บนพื้นฐานของประชาชนเป็นหลัก (Citizen-oriented Projects) โดยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและตระหนักถึงการใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหาท้องถิ่น และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนเอง (Accenture, n.d.) จากกรณีศึกษานี้ก็สะท้อนความร่วมมือกับเอกชนในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Collaboration) เพื่อมุ่งส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสำคัญ

เมืองอัจฉริยะของญี่ปุ่นยังมุ่งเน้นที่จะแก้ปัญหาสังคมในพื้นที่เป็นสำคัญ ดังกรณีศึกษาเมืองอัจฉริยะโยโกฮามา (Yokohama Smart City) ซึ่งเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่และมีประชากรอาศัยมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศญี่ปุ่น ได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการรองรับกับสังคมสูงวัย รวมถึงพยายามสร้างเมืองให้เป็นศูนย์กลางด้านการพัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรม เพื่อดึงดูดการลงทุนและให้คนรุ่นใหม่ทำงานในพื้นที่ (City of Yokohama, n.d.) ทั้งนี้ เมืองโยโกฮามามองว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาเมือง การดำเนินการเมืองอัจฉริยะโยโกฮามาจึงมุ่งเน้นที่ประชาชนเป็นสำคัญ

จากกรณีศึกษาของเมืองต่างๆ ในประเทศญี่ปุ่นพบว่า นอกจากการมุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีแล้ว เมืองอัจฉริยะของญี่ปุ่นยังมุ่งเน้นที่จะพัฒนาในเรื่องการบริหารจัดการที่เน้น

ประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยนำเอาหลักการการบริหารภาครัฐอัจฉริยะมาใช้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การเป็นพันธมิตรและความร่วมมือกับภาคเอกชน หรือแม้แต่การเน้นการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเมืองอัจฉริยะไม่ใช่เรื่องของเทศบาลหรือหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องส่วนรวมที่ทุกภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง จากกรณีศึกษาของญี่ปุ่น พบว่าการใช้แนวคิดการบริหารภาครัฐอัจฉริยะเข้ามาจัดการเมืองอัจฉริยะ ทำให้เกิดประสิทธิภาพและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ จากการจัดประเภทของความเป็นพลเมือง โดย Westheimer and Kahne (2004) ซึ่งได้จัดประเภทความเป็นพลเมืองตามพฤติกรรมและคุณค่าในการเป็นพลเมืองที่ดีเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ความรับผิดชอบส่วนตัว 2) การมีส่วนร่วมในการเป็นพลเมือง และ 3) จิตสำนึกเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคม พบว่ากรณีของประเทศญี่ปุ่น (Westheimer & Kahne, 2004) การนำแนวคิดเมืองอัจฉริยะมาใช้ในการบริหารจัดการเมืองช่วยส่งเสริมความเป็นพลเมืองของญี่ปุ่นให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยส่งเสริมในประชาชนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นหรือชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้น นอกจากนี้ ประชาชนญี่ปุ่นยังมีจิตสำนึกความเป็นพลเมือง โดยมีความเป็นเจ้าของของชุมชนนั้น รู้ว่าภาครัฐทำงานอย่างไร และมีกลยุทธ์เพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานที่ชุมชนตั้งไว้ และจากกรณีศึกษาของเมืองอัจฉริยะในญี่ปุ่นที่ระบุข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเมืองจะช่วยลดช่องว่างในการสื่อสารระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนลง และทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเมืองมากขึ้น และสร้างความเป็นพลเมืองให้เข้มแข็งมากขึ้น

6. สรุป

เมืองอัจฉริยะเป็นแนวคิดที่สำคัญในการตอบสนองต่อความท้าทายที่เกิดจากการขยายตัวของชุมชนเมือง ญี่ปุ่นเองก็ประสบปัญหาจากความท้าทายดังกล่าว และยังเผชิญกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรทั้งในแง่อัตราการเกิดลดลง และจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นจนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นเองต้องนำแนวคิดเรื่องเมืองอัจฉริยะมาใช้ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเมืองและจัดบริการสาธารณะ

เมืองอัจฉริยะของประเทศญี่ปุ่น ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีดังประเทศอื่นๆ แต่ยังมีเป้าหมายไปที่ประชาชนในพื้นที่ โดยมีแนวคิดการบริหารโดยมีประชาชน

เป็นศูนย์กลาง (Citizen-centered Approach) ทั้งนี้ เพื่อให้การแก้ไขประเด็นสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และตรงตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ

การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของเมืองอัจฉริยะ จึงได้มีการนำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะของประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้การจัดการเมืองอัจฉริยะไม่ใช่เพียงเรื่องของหน่วยงานภาครัฐหรือเทศบาลดำเนินการอย่างเดียว แต่ยังส่งเสริมให้ภาคเอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย การมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การเป็นพันธมิตร ความร่วมมือ และการสื่อสารล้วนเป็นองค์ประกอบของการบริหารภาครัฐอัจฉริยะ และเมื่อนำมาปรับใช้กับการบริหารเมืองของประเทศญี่ปุ่นพบว่าทำให้การบริหารจัดการเมืองมีประสิทธิภาพมากขึ้น และส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาของเมืองอัจฉริยะฟูกูโอกะ ฟูกูชิมะ และโยโกฮาม่า ซึ่งนอกจากมิติอื่นๆ ของการพัฒนาเมืองอัจฉริยะที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านกายภาพ มิติการบริหารภาครัฐอัจฉริยะจะส่งเสริมให้เมืองอัจฉริยะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

เอกสารอ้างอิง

- Accenture. (n.d.). *Accenture Innovation Center Fukushima*. Retrieved September 9, 2023, from <https://www.accenture.com/jp-ja/about/accenture-innovation-center-fukushima-en>
- Barrett, B. F. D., DeWit, A., & Yarime, M. (2021). Chapter 5 - Japanese Smart Cities and Communities: Integrating Technological and Institutional Innovation for Society 5.0. In Kim, H. M., Sabri, S., & Kent, A. (Eds.). *Smart Cities for Technological and Social Innovation* (pp. 73–94). London, UK: Academic Press.
- Blasi, S., Ganzaroli, A., & De Noni, I. (2022). Smartening Sustainable Development in Cities: Strengthening the Theoretical Linkage between Smart Cities and SDGs. *Sustainable Cities and Society*, 80, 103793. doi: 10.1016/j.scs.2022.103793.
- Capdevila, I., & Zarlenga, M. I. (2015). Smart City or Smart Citizens? The Barcelona Case. *Journal of Strategy and Management* 8(3), 266–282. doi: 10.1108/JSMA-03-2015-0030.

- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., & et al. (2012). Understanding Smart Cities: An Integrative Framework. In Proceedings of the 45th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, HICSS-45 (pp. 2289-2297). <https://doi.org/10.1109/HICSS.2012.615>
- City of Yokohama. (n.d.). *Yokohama Smart City Project*. Retrieved September 11, 2023, from <https://www.city.yokohama.lg.jp/kurashi/machizukuri-kankyo/ondanka/etc/yscp/yscp01.html>
- De Guimarães, J. C., Severo, E. A., Júnior, L. A., Costa, W. P., & Salmoria, F. T. (2020). Governance and Quality of Life in Smart Cities: Towards Sustainable Development Goals. *Journal of Cleaner Production*, 253, 119926. doi: 10.1016/j.jclepro.2019.119926.
- Deguchi, A. (2020). From Smart City to Society 5.0. In *Society 5.0: A People-centric Super-smart Society* (pp. 43-65). Tokyo: Springer.
- ESCAP. (n.d.). *Demographic Changes Japan*. Retrieved September 8, 2023, from <https://www.population-trends-asiapacific.org/data/JPN>
- Fernández-Añez, V., Fernández-Güell, J. M., & Giffinger, R. (2017). Smart City Implementation and Discourses: An Integrated Conceptual Model. The Case of Vienna. *Cities*, 78, 4-16. doi: 10.1016/j.cities.2017.12.004.
- Gao, W., Fan, L., Ushifusa, Y., Gu, Q., & Ren, J. (2016). Possibility and Challenge of Smart Community in Japan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 216, 109-118. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.12.015.
- Giffinger, R., Haindlmaier, G., & Kramar, H. (2010). The Role of Rankings in Growing City Competition. *Urban Research & Practice*, 3(3), 299-312. doi: 10.1080/17535069.2010.524420.
- Harrison, T. M., Guerrero, S., Burke, G. B., Cook, M. E., Cresswell, A. M., Helbig, N., Hrdinová, J., & Pardo, T. A. (2012). Open Government and E-Government: Democratic Challenges from a Public Value Perspective. *Information Polity*, 17(2), 83-97. doi: 10.3233/IP-2012-0269.
- Lee, J. H., Hancock, M. G., & Hu, M. (2014). Towards an Effective Framework for Building Smart Cities: Lessons from Seoul and San Francisco. *Technological Forecasting and Social Change*, 89, 80-99. doi: 10.1016/j.techfore.2013.08.033.

- Lin, C., Zhao, G., Yu, C., & Wu, Y. J. (2019). Smart City Development and Residents' Well-Being. *Sustainability*, 11(3), 676. doi: 10.3390/su11030676.
- Line Smart City for Fukuoka. (n.d.). Line Smart City for Fukuoka. Retrieved September 11, 2023, from <https://smartcity.linefukuoka.co.jp/ja/project/smartcityproject/service>
- Meijer, A. (2016). Smart City Governance: A Local Emergent Perspective. In Gil-García J. R., Pardo T. A., & Nam T. (Eds.). *Smarter as the New Urban Agenda* (pp. 73–85). Cham: Springer.
- Meijer, A., & Bolívar, M. P. R. (2016). Governing the Smart City: A Review of the Literature on Smart Urban Governance. *International Review of Administrative Sciences*, 82(2), 392-408. doi: 10.1177/0020852314564308.
- Odendaal, N. (2003). Information and Communication Technology and Local Governance: Understanding the Difference between Cities in Developed and Emerging Economies. *Computers, Environment and Urban Systems* 27(6), 585-607. doi: 10.1016/S0198-9715(03)00016-4.
- Pham, C. (2014). *SMART CITIES IN JAPAN An Assessment on the Potential for EU-Japan Cooperation and Business Development*. Tokyo: EU-Japan Centre for Industrial Cooperation.
- PwC Japan Group. (n.d.). Smart Cities in 2050: Rebuilding the Future of Japanese Cities. Retrieved September 11, 2023, from <https://www.pwc.com/jp/en/knowledge/thoughtleadership/assets/pdf/smart-city2050-en.pdf>.
- Stübinger, J., & Schneider, L. (2020). Understanding Smart City-A Data-Driven Literature Review. *Sustainability*, 12(20), 1-23. doi: 10.3390/su12208460.
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237-269.
- World Bank. (n.d.). *Urban Population Japan*. Retrieved September 2, 2023, from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=JP>
- Yin, J., & Song, H. (2023). Does the Perception of Smart Governance Enhance Commercial Investments? Evidence from Beijing, Shanghai, Guangzhou, and Hangzhou. *Heliyon*, 9(8), e19024. doi: 10.1016/j.heliyon.2023.e19024.

การสร้างระบอบพลเมืองของพม่าบนฐานของชาติพันธุ์: กรณีกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982

ศิรดา เขมานิษฐาไท¹

วันที่รับบทความ: 30 กันยายน 2566

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 4 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

กฎหมายความเป็นพลเมืองของพม่าในปี ค.ศ. 1982 และระบบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การออกบัตรประจำตัวพลเมืองและการกำหนดรายนามชาติพันธุ์อย่างเป็นทางการ เป็นเครื่องมือสำคัญของระบอบพลเมืองพม่า ซึ่งผูกติดอยู่กับการผลิตซ้ำแนวคิดเรื่อง “ชาวดั้งเดิม” หรือ “ไตน์ยินตา” (Taingyintha) จากกรอบการศึกษาการเมืองของการจัดหมวดหมู่ สวรรค์นิยมเชิงชาติพันธุ์ และการสร้างจินตนาการชาติผ่านระบอบพลเมือง ในบทความวิชาการชิ้นนี้ จึงต้องการนำเสนอระบอบพลเมืองของพม่าที่สร้างจินตนาการชาติบนฐานชาติพันธุ์ ซึ่งถูกทำให้เป็นสถาบันผ่านกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 โดยมีสมมติฐานว่าระบอบพลเมืองดังกล่าวสร้างจินตนาการชาติที่พยายามตอกย้ำความเป็นหนึ่งเดียวของชนพื้นเมืองดั้งเดิม หรือ ไตน์ยินตา อ้างว่ามีความเป็นชาติพม่าดั้งเดิมนานนับตั้งแต่ยุคก่อนอาณานิคม โดยผ่านสามกระบวนการ กระบวนการแรกคือ การจัดลำดับชั้นของสถานะความเป็นพลเมืองตามกฎหมาย กระบวนการที่สอง คือการสร้างความเป็นอื่นให้กับประชากรที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงอาณานิคม กระบวนการที่สาม การตอกย้ำสวรรค์นิยมเชิงชาติพันธุ์ในความเป็นพลเมืองพม่า

คำสำคัญ เมียนมา, พม่า, พลเมือง, การเมืองชาติพันธุ์

¹ อาจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200
อีเมล: sirada.khe@cmu.ac.th

Burma's Ethnic-Based Citizenship Regime: The Case of the 1982 Citizenship Law

Sirada Khemanitthathai²

Received: 30 September 2023

Revised: 4 December 2023

Accepted 25 December 2023

Abstract

The 1982 Burmese Citizenship Law and its related systems, including the issuance of Citizenship Scrutiny Cards and the designation of officially recognized ethnicity, has been an instrument of the Burmese citizenship regime. The citizenship regime involves with the reproduction of the concept of nativity or “*Taingyintha*”. With the frameworks of the politics of classification, ethnic essentialism, and the nation-building imagination through citizenship regimes, this academic article aims to demonstrate the Burmese citizenship regime constructing ethnic-based national imagination through the 1982 Citizenship Law. It argues is that such citizenship regimes create a national imagination that attempts to reinforce the unity of the indigenous people, or *Taingyintha*, claiming the constructed narrative of the long-established Burma nationhood dating back to the pre-colonial era. It is discussed through three processes which include the hierarchy of legal citizenship status, the creation of otherness for the settler population during the colonial period, and the reinforcement of the ethnic essentialism in the Burmese citizenship.

Keywords Myanmar, Burma, Citizens, Ethnic Politics

---

² Lecturer, Ph.D., Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200. E-mail: sirada.khe@cmu.ac.th

1. การสร้างระบอบพลเมืองของพม่าบนฐานของชาติพันธุ์: กรณีกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982

ระบอบพลเมือง (Citizenship Regime) คือ ระบบที่กำหนดสถานะการเป็นสมาชิกของหน่วยการปกครองโดยมีลักษณะที่กำหนดชื่อและสถานะอย่างเป็นทางการให้กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล การกำหนดชื่อนี้มีนัยถึงความสัมพันธ์ในเรื่องสิทธิและหน้าที่ระหว่างกลุ่มบุคคลและรัฐ (Vink, 2017; Naujoks, 2020, p. 6) การศึกษาระบอบพลเมืองมักเริ่มจากกฎหมายและกฎเกณฑ์จากรัฐในการให้สถานะพลเมืองหรือการพรากสถานะพลเมือง และยังรวมถึงการแปลงสัญชาติ โดยทั่วไป การเข้าถึงความเป็นพลเมืองตามกฎหมายจะอยู่บนหลักสายโลหิต (*jus sanguinis*) หรือหลักดินแดน (*jus soli*)

ระบอบพลเมืองของพม่า³ มีพัฒนาการการกำหนดสถานะพลเมืองผ่านสถาบันทางกฎหมายหลายฉบับ ในส่วนของกฎหมายนั้นเริ่มจากรัฐธรรมนูญแห่งสหภาพพม่า ปี ค.ศ. 1947 ที่ระบุถึงความเป็นพลเมืองในส่วนที่ 10 และ 11 ถึงชนพื้นเมืองพม่าและการที่พลเมืองพม่ามีเพียงรูปแบบเดียว ส่วนรัฐบัญญัติความเป็นพลเมืองของสหภาพปี ค.ศ. 1948 (The 1948 Union Citizenship Act) หรือ กฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1948 ซึ่งเป็นปีที่พม่าได้รับเอกราชนั้นขยายเนื้อหาจากรัฐธรรมนูญว่าพลเมืองต้องสืบทอดจากผู้ที่ตั้งรกรากอาศัยในพม่ามาอย่างน้อยสองรุ่น โดยปราศจากปัจจัยในเรื่องของเชื้อชาติ (Justice Base, 2018, p. 10) ซึ่งเท่ากับว่าคือชนพื้นเมืองสำหรับรัฐใหม่ก็คือผู้ตั้งรกรากในสมัยอาณานิคม ต่อมาในรัฐธรรมนูญฉบับที่สองปี ค.ศ. 1974 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างภายใต้อำนาจของสภาปฏิวัติ (Revolutionary Council) หลังการรัฐประหารโดยนายพลเนวิน (General Ne Win) ค.ศ. 1962 ได้ระบุถึงพลเมืองที่อยู่บนพื้นฐานของเชื้อชาติที่เป็นชาวดั้งเดิม (Rhoads, 2023, p. 47) นำไปสู่กฎหมายความเป็นพลเมืองของพม่าปี ค.ศ. 1982 (The 1982 Citizenship Law) หรือ กฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 ซึ่งจำแนกพลเมืองไว้หลายประเภท โดยจะกล่าวถึงการจำแนกนี้ในส่วนอื่นๆ ของเนื้อหา อย่างไรก็ตาม กฎหมายพลเมืองนี้มีผลบังคับใช้ต่อเนื่องมาถึงสมัยระบอบผสม (ค.ศ. 2011-2021) และช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 2008 ที่มีการระบุถึงสิทธิที่แตกต่างของพลเมืองแต่ละประเภทตามกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982

³ ผู้เขียนเลือกใช้ชื่อประเทศว่า “พม่า” โดยที่เห็นเมียนมาในฐานะที่เป็นชื่อทางการของประเทศในปัจจุบัน และตระหนักถึงข้อถกเถียงในการเรียกชื่อประเทศ แต่เนื่องจากบทความนี้กล่าวถึงประวัติศาสตร์หลายช่วง ในขณะที่ชื่อประเทศเมียนมาเพิ่งเปลี่ยนมาในช่วงปี ค.ศ. 1989 เพื่อให้เกิดความคงเส้นคงวาในการใช้คำจึงขอเลือกใช้คำว่าพม่า

นอกจากนี้ ระบอบพลเมืองพม่ายังมีพัฒนาการผ่านการออกเอกสารประจำตัวในบริบทภายหลังที่พม่าได้รับเอกราช รัฐออกบัตรประจำตัวผู้มีถิ่นที่อยู่ในพม่าตามรัฐบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้มีถิ่นอาศัยในพม่าปี ค.ศ. 1949 (Burma Residents Registration Act 1949) และ กฎการลงทะเบียนผู้มีถิ่นอาศัยปี ค.ศ. 1951 (Resident Registration Rules 1951) รวมถึงการเปิดลงทะเบียนผู้มีถิ่นที่อยู่ในช่วงทศวรรษที่ 1960 โดยเอกสารดังกล่าวคือ National Registration Cards หรือ NRCs ทั้งนี้ เอกสารดังกล่าวมิใช่บัตรพลเมือง แต่เมื่อรัฐบาลสภาพฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (State Law and Order Restoration Council) หรือรัฐบาล SLORC ขึ้นมาใช้อำนาจภายหลังการรัฐประหารในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1988 รัฐบาลได้อำนาจตามกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 จัดระบบเอกสารประจำตัวที่กำหนดความเป็นพลเมืองในปี ค.ศ. 1989 ซึ่งเอกสารประจำตัวดังกล่าวเรียกว่า Citizenship Scrutiny Cards (CSCs) (Myo Win, 2022, pp. 216-217)

การสร้างระบอบพลเมืองของพม่าในเชิงสถาบันนี้มีการใช้ชาติพันธุ์เป็นตัวกำหนดความเป็นพลเมืองผ่านแนวคิดเรื่องแนวคิดเรื่อง “ชาวดั้งเดิม” หรือ “ไตน์ยินตา” (Taingyintha)⁴ ซึ่งเป็นการรับรองชาติพันธุ์โดยรัฐ โดยนักวิชาการด้านการเมืองพม่าอย่าง Robert H. Taylor (1982) มองการจัดหมวดหมู่ของชาติพันธุ์เป็นหัวใจสำคัญของการเมืองพม่า และชาติพันธุ์เป็นตัวกำหนดความแตกต่างของสมาชิกของสังคมมาตั้งแต่ยุคอาณานิคม ทั้งนี้ แม้ว่าการจำแนกชาติพันธุ์มีมาตั้งแต่การทำสำมะโนประชากรในปี ค.ศ. 1931 (Bennison, 1931) ในช่วงที่พม่าเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียภายใต้อาณานิคมอังกฤษ⁵ และมีการใช้คำว่า *ไตน์ยินตา* ในทางการเมืองและกฎหมายในบริบทหลังการได้รับเอกราช แต่ชาติพันธุ์ถูกทำให้เป็นทางการและถูกใช้อย่างเป็นสาร์ตละนับตั้งแต่กฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 โดยรัฐใช้แนวคิด *ไตน์ยินตา* ในการจำแนกชาวชาติพันธุ์หรือชนชาติใดมีสิทธิที่ได้รับความเป็นพลเมือง

บทความวิชาการนี้จึงต้องการนำเสนอระบอบพลเมืองของพม่าบนฐานชาติพันธุ์ ซึ่งถูกทำให้เป็นสถาบันผ่านกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 โดยมีสมมติฐานว่าระบอบพลเมืองดังกล่าวใช้แนวคิด *ไตน์ยินตา* เป็นเครื่องมือสร้างจินตนาการชาติที่เื้อต่อเรื่องเล่าทางการเมือง (Political Narrative) ของชนชั้นนำบะหม่า⁶ หรือ เบอร์มัน (Burman) ที่พยายามตอกย้ำความเป็นหนึ่งเดียวของชนพื้นเมืองดั้งเดิมท่ามกลางความหลากหลาย อ่างว่าความเป็นรัฐพม่ามีความดั้งเดิมยาวนานนับตั้งแต่ยุคก่อนอาณานิคม โดยเรื่องเล่าทางการเมืองดังกล่าวถูกผลิตซ้ำ

⁴ ในหลายแห่งอาจใช้คำว่า National Races ในภาษาอังกฤษ

⁵ พม่าแยกออกมาจากการเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียในปี ค.ศ. 1937

⁶ เลือกใช้คำว่าบะหม่าในการเรียกชนกลุ่มใหญ่ของประเทศพม่า เพื่อไม่ให้สับสนกับชื่อประเทศ

ผ่านสามกระบวนการ กระบวนการแรกคือ การจัดลำดับชั้น (Hierarchy) ของสถานะความเป็นพลเมืองตามกฎหมาย ให้ *ไคน์ยินตา* มีสถานะเป็นพลเมืองแท้ที่แตกต่างไปจากชาติพันธุ์ที่ไม่ได้รับการรับรอง กระบวนการที่สอง คือการสร้างความเป็นอื่น (Otherness) แยก *ไคน์ยินตา* ออกจากประชากรที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงอาณานิคม ประการที่สาม การตอกย้ำสำริดนิยมเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Essentialism) ในความเป็นพลเมืองพม่าของ *ไคน์ยินตา* ว่ามีพัฒนาการจากอดีตมาจนปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและไม่เปลี่ยนแปลง

2. กรอบการศึกษาขอบพลเมืองของพม่า

การศึกษาการจัดลำดับชั้นและการสร้างความเป็นอื่น ใช้กรอบการเมืองของการจัดหมวดหมู่ (The politics of classification) อันเกิดจากการกำหนดประเภทหรือหมวดของประชากรโดยสถาบันที่มีอำนาจ ซึ่งมักเป็นรัฐที่เป็นตัวแสดงของการกำหนดประเภทเพื่อสร้างหรือทำลายกลุ่มเป้าหมาย (Rogers, 2004) การกระทำของรัฐในการสร้างหมวดหมู่ประชากรนี้มักเห็นผ่านการสำมะโนครัวประชากรหรือสถิติอย่างเป็นทางการ ที่รัฐคือผู้นิยามชื่อประเภทของกลุ่มและการนับจำนวน กระบวนการนี้กำหนดอัตลักษณ์ที่จะประกอบสร้างความจริงทางสังคมและถูกใช้ในทางการเมือง (Rogers, 2009) ซึ่งในกรณีของกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 งานตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องมักชี้ให้เห็นว่ากฎหมายดังกล่าวมีลักษณะจัดระบบตามลำดับชั้น (Holliday, 2014) มีการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติที่เกิดขึ้นจากกฎหมาย และการที่กฎหมายสร้างภาวะไร้สัญชาติ (Statelessness) ให้กับชาติพันธุ์ที่ไม่ได้รับการรับรองโดยรัฐ (U Myo Win & Arraiza, 2023) โดยกรณีที่มีกล่าวถึงมากที่สุด คือ ชาวโรฮิงญา (Berlie, 2008; Holliday, 2014, pp. 408-410; Cheesman, 2017; Arraiza & Vonk, 2017; Nyi Nyi Kyaw, 2017)

ส่วนการศึกษาสำริดนิยมเชิงชาติพันธุ์ คือการศึกษาแนวคิดที่มองชาติพันธุ์ว่ามีต้นตอและขอบเขตที่ชัดเจน มีพัฒนาการจากอดีตมาจนปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและไม่เปลี่ยนแปลง มองว่าชาติพันธุ์มีองค์ประกอบของดินแดน ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา องค์กรทางสังคมที่แน่นอน องค์ประกอบเหล่านี้อยู่ในสมาชิกของชาติพันธุ์และสร้างความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ตัวเองออกจากกลุ่มอื่นๆ อย่างลึกซึ้งและสามารถจัดแบ่งกลุ่มระหว่างกลุ่มบุคคลได้อย่างเด็ดขาด โดยแนวคิดนี้มักถูกศึกษาในสาขาจิตวิทยาสังคม (Haslam, Rothschild, & Ernst, 2000; Bastian & Haslam, 2006; Prentice & Miller, 2007) ในทางการเมือง สำริดนิยมเชิงชาติพันธุ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชาติ เช่น ในกรณีของสหภาพโซเวียต และจีน (Cong Lin, 2022) ที่มีการกำหนดหมวดหมู่ชาติพันธุ์เพื่อสร้างชาติจากประเทศที่มีความ

หลากหลาย และขณะเดียวกันสาร์ตตินิยมเชิงชาติพันธุ์ก็สามารถสร้างผลที่ไม่พึงปรารถนาให้กับ การสร้างชาติของรัฐเองในแง่ของเรียกร้องอำนาจในการตัดสินใจเพื่อชาติพันธุ์ของตนเอง (Liang, 2013, pp. 197-199) ส่วนการศึกษาการกำหนดชาติพันธุ์ในระบบพลเมืองพม่า มักอยู่ที่การจัดแบ่งชาติพันธุ์ออกเป็น 135 ชาติพันธุ์ โดยมีการกล่าวถึงปัญหาของความไม่คงที่ ในการจัดแบ่งและการแยกกลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มย่อยเกินกว่าจำนวนจริง (Ferguson, 2015) อีกข้อถกเถียงเกี่ยวกับชาติพันธุ์ในพม่านั้นคือความสับสนไหลของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ย่อยที่ผูกกัน ด้วยระบบภาษา และขณะเดียวกันก็มีความหลากหลายของวัฒนธรรมได้รวมหน่วยชาติพันธุ์ เดียวกัน ดังเช่นงานที่ศึกษาชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่สะท้อนให้เห็นความหลากหลายในส่วนของ ศาสนา สถานะทางสังคม วัฒนธรรม และการสร้างความเป็นกะเหรี่ยง (Smith, 1999; South, 2007; Ardeth, 2012)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาว่าระบอบการเมืองพม่ามีลักษณะที่แบ่งแยกประเภทของ พลเมืองบนฐานของเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้ระบอบพลเมืองของพม่ามีลักษณะถูกจัดแบ่ง ตามเชื้อชาติ (Racialized) หรือที่ FitzGerald (2017) เรียกระบอบใดก็ตามที่มีลักษณะเช่นนี้ ว่า Racialized Citizenship ส่วน Rhoads (2023, p. 39) วิเคราะห์ไว้ว่าระบอบพลเมือง ของพม่าถูกทำให้เป็นเชื้อชาติมากที่สุด (Racialized Citizenship Regime) ระบอบหนึ่งในโลก และประชากรถูกทำให้เป็นชนกลุ่มน้อย (Minoritized) อย่างเป็นทางการ

การศึกษาก่อสร้างจินตนาการชาติของพม่าผ่านระบอบพลเมืองนั้น ส่วนหนึ่งได้รับ อิทธิพลมาจากงานของ Brubaker (1992) และ Ignatieff (1993) ที่อธิบายการสร้างชาติผ่าน ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง ทำให้ประชาชนเกิดจินตนาการร่วมกันว่าอัตลักษณ์ ของชาติมีองค์ประกอบอย่างไร โดยสร้างบนฐานของบริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและ การเมือง พร้อมกันนั้นต้องอาศัยแนวคิดเรื่องชุมชนจินตกรรมของ Benedict Anderson ที่มอง ว่าชุมชนทางการเมืองที่ประกอบสร้างขึ้นมาเป็นจินตนาการร่วมใหม่ (Anderson, 1983) ดังที่ เห็นได้จากการที่ชนชั้นนำพยายามใช้แนวคิด *ไตนียินตา* ผ่านระบอบพลเมืองเพื่อ สร้างอัตลักษณ์ชาติ เน้นย้ำไปยังรากเหง้าดั้งเดิม ประกอบสร้างชุดความคิดที่ว่าพลเมืองแท้คือ ผู้ที่มีรากเหง้าในอดีตร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษากระบวนการสร้างชาติของพม่านั้นย้ำ ไปถึงความล้มเหลวของรัฐพม่าจากการที่ชนชั้นนำพม่าไม่สามารถสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง (Sense of Belonging) ในหมู่ของชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย นำมาสู่ปัญหาต่อการสร้างสำนึก ความเป็นพลเมืองของพม่าร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากการไม่ลงรอยต่อการสร้าง อัตลักษณ์ชาติของพม่าและเกิดสำนึกพลเมืองที่ทับซ้อนและการสร้างชาติซ้อนชาติในรัฐชาติ พันธุ์ต่างๆ จนมีการกล่าวหา พม่าเป็นชาติที่ล้มเหลว (Failed Nation) (Steinberg, 2021) ในทางหนึ่งความล้มเหลวนี้อาจสะท้อนผ่านความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ อันเกิดจากการต่อสู้

ทางการเมืองและทางทหารระหว่างสถาบันอำนาจพม่าและชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะกองกำลังติดอาวุธชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้สถาบันอำนาจพม่าไม่อาจควบคุมดินแดนได้ทั่วประเทศอย่างแท้จริง และความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นมาโดยตลอดนับตั้งแต่รัฐพม่าได้เอกราช (Renard, 1990; Smith, 1999; Steinberg, 2001; Smith, 2007; South, 2008)

3. กฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 และระบบที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายความเป็นพลเมืองพม่าปี ค.ศ. 1982 เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า (Burma Socialist Programme Party: BSPP) ภายใต้การนำของนายพลเนวิน หลังจากการทำรัฐประหารของนายพลเนวิน⁷ ในปี ค.ศ. 1962 พม่าอยู่ใต้การปกครองของสภาปฏิวัติ (Revolutionary Council) ซึ่งสมาชิกส่วนมากมาจากกองทัพพม่า (Burmese Army) หรือ ตั้ตมะดอ (Tatmadaw) และมีการจัดการแบบกองทัพ เมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่บังคับใช้ในปี ค.ศ. 1974 ได้ระบุอย่างเป็นทางการให้พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า⁸ เป็นหน่วยการเมืองหนึ่งเดียวที่ปกครองพม่า (Steinberg, 2001, p. 14) รัฐบาลพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าร่างกฎหมายพลเมืองฉบับใหม่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ก่อนมีการผ่านร่างกฎหมายพลเมืองพม่าดังกล่าวในช่วงเดือนตุลาคม ค.ศ. 1982

กฎหมายความเป็นพลเมืองพม่าปี ค.ศ. 1982 จำแนกประเภทของพลเมืองพม่าเป็นสามประเภท ซึ่งมีความเป็นระบบลำดับชั้น ประเภทแรกคือพลเมืองแบบสมบูรณ์ (Full Citizens) ประเภทที่สองคือ “พลเมืองอาศัยร่วม” (Associate Citizens) ประเภทที่สามคือ “พลเมืองแปลงสัญชาติ” (Naturalized Citizens) ประเภทแรก คือ พลเมืองสมบูรณ์ที่สืบเชื้อสายมาจากชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพม่าตั้งแต่ก่อนสงครามระหว่างพม่าและอังกฤษครั้งที่ 1 (The First Anglo-Burmese War) ที่ทำให้พม่ากลายเป็นอาณานิคมของอังกฤษเกณฑ์กำหนดความดั้งเดิมจึงอยู่ที่ปี ค.ศ. 1823 เป็นเกณฑ์ที่มีนัยว่าผู้ที่สืบเชื้อสายจากชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยในพม่าช่วงอาณานิคมไม่อาจเป็นพลเมืองแบบสมบูรณ์ได้ เป็นกลุ่มที่ถูกจัดว่าไม่ใช่ชาติพันธุ์ดั้งเดิม ไม่ได้ถูกรับรองว่าเป็นพลเมืองโดยกำเนิด กลุ่มคนเหล่านี้จะถูกจัดเป็นพลเมืองประเภทสองและสาม ประเภทที่สอง คือ “พลเมืองอาศัยร่วม” คือ บุคคลที่เกิด

⁷ หลังประเทศพม่าได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1948 ประเทศพม่า นำโดยอูนู (U Nu) และต่อมานายพลเนวิน ขึ้นมามีอำนาจในนามของรัฐบาลรักษาการในช่วงปี ค.ศ. 1958-1960

⁸ ซึ่งดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวตัวเองจากประชาคมระหว่างประเทศทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยมีแนวนโยบายที่สำคัญคือ วิถีพม่าสู่สังคมนิยม หรือ “Burmese Way to Socialism” ซึ่งอ้างอิงหลักการสังคมนิยมโดยผสมผสานหลักพุทธศาสนา และชาตินิยม

ในพม่าและสืบเชื้อสายจากผู้ตั้งถิ่นฐานเป็นพลเมืองภายใต้รัฐบัญญัติความเป็นพลเมืองของสหภาพปี ค.ศ. 1948 (The 1948 Union Citizenship Act) (International Commission of Jurist, 2019, pp. 7-9) เป็นกลุ่มที่เข้ามาตั้งรกรากในพม่ายุคอาณานิคมและลงทะเบียนรับสัญชาติพม่าในช่วงที่พม่าได้รับเอกราช ในขณะที่พลเมืองตามกฎหมายประเภทที่สาม คือ “พลเมืองแปลงสัญชาติ” คือบุคคลที่เกิดในพม่าโดยที่สืบเชื้อสายผู้ที่ตั้งรกรากในพม่าก่อนปี ค.ศ. 1948 เช่นกัน แต่มีได้ลงทะเบียนเป็นพลเมืองตามรัฐบัญญัติความเป็นพลเมืองของสหภาพปี ค.ศ. 1948 (The Union Citizenship Act, 1948, Art. 42) ดังนั้น ผู้ที่เป็นพลเมืองพม่าได้ต้องสืบทอดทางสายเลือดจากชนดั้งเดิม และการที่คนต่างชาติจะแปลงสัญชาติเป็นไปได้ยาก

ระบบบัตรประจำตัวที่อ้างอิงจากอำนาจของกฎหมายพลเมือง ค.ศ. 1982 เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1989 ภายใต้รัฐบาลสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (State Law and Order Restoration Council) หรือรัฐบาล SLORC ที่ขึ้นมาใช้อำนาจภายหลังการรัฐประหารในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1988 ซึ่งแม้ว่าเปลี่ยนผู้นำและรัฐบาล แต่ยังคงสืบทอดระบอบพลเมืองจากสมัยของนายพลเนวิน ทั้งนี้ ลำดับชั้นความเป็นพลเมืองได้แสดงออกมาเป็นรูปธรรมผ่านระบบบัตรประจำตัวใหม่ที่เริ่มใช้ในปี ค.ศ. 1989 จากเดิมที่ให้ประชากรในพม่าลงทะเบียนถือบัตร National Registration Cards (NRCs) ซึ่งเป็นบัตรแสดงผู้มีถิ่นที่อยู่ในพม่า ก็กลายเป็น Citizenship Scrutiny Cards (CSCs) ที่พลเมืองประเภทต่างๆ ได้รับบัตรที่มีสีแตกต่างกัน พลเมืองแบบสมบูรณ์ได้รับบัตรสีชมพู ผู้ที่เป็นพลเมืองอาศัยร่วมได้รับบัตรสีน้ำเงิน ส่วนพลเมืองแปลงสัญชาติได้รับบัตรสีเขียว (Justice Base, 2018, pp. 6-7; Myo Win, 2022, pp. 216-217)

นอกจากนี้ กฎหมายพลเมือง ค.ศ. 1982 ยังนำไปสู่ระบบการกำหนดรายนามชาติพันธุ์ที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ หรือ *ไตน์ยินตา* ผ่านการสำมะโนครัวประชากรและนโยบายรัฐ โดยตามกฎหมายพลเมือง ค.ศ. 1982 มาตราที่ 3 ได้กำหนดกรอบชาติพันธุ์หลักไว้คร่าวๆ ว่าประกอบไปด้วย 8 ชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ พม่า คะฉิ่น คะยา (คะเรนนี่) กะเหรี่ยง ชิน มอญ ยะไข่ และฉาน (ไทใหญ่) ส่วนมาตราที่ 4 ให้อำนาจรัฐบาลในการกำหนดว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดเข้าข่ายของการเป็น *ไตน์ยินตา* ในการทำสำมะโนครัวประชากรในปี ค.ศ. 1983 ได้นำเสนอการจัดแบ่ง *ไตน์ยินตา* ออกเป็น 135 ชาติพันธุ์ย่อย และเมื่อรัฐบาล SLORC ขึ้นมาใช้อำนาจก็สร้างรายนาม *ไตน์ยินตา* ทั้ง 135 ชาติพันธุ์ ให้เป็นระบบกำหนดความเป็นพลเมืองอย่างเป็นทางการ (Brett & Kyaw Yin Hlaing, 2020, p. 3) โดย *ไตน์ยินตา* ได้รับสถานะพลเมืองอย่างสมบูรณ์ และถือบัตรประจำตัวประชาชนสีชมพูซึ่งมีการระบุชาติพันธุ์อย่างชัดเจน ซึ่งหากบางคนมีเชื้อสายผสมข้ามชาติพันธุ์ก็จะถูกระบุอย่างครบบ้างว่ามีเชื้อสายใดบ้าง

อย่างไรก็ดี ลักษณะของการใช้กลุ่มชาติพันธุ์มาเป็นตัวบ่งชี้ความเป็นพลเมืองนี้ มีความสืบเนื่องมาในกฎหมายและวาทกรรมทางการเมืองที่มีมาก่อนแล้ว โดยจุดกำเนิดสามารถย้อนกลับไปถึงช่วงที่พม่าอยู่ภายใต้อาณานิคมอังกฤษ ในการสำมะโนประชากรปี ค.ศ. 1931 ซึ่งมีการจำแนกกลุ่มประชากรตามชาติพันธุ์และถิ่นที่อยู่ และเมื่อมีกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแรกปี ค.ศ. 1947 ในส่วนที่ 11 ของรัฐธรรมนูญระบุถึงเชื้อชาติพื้นเมืองของพม่า ส่วนกฎหมายความเป็นพลเมืองของสหภาพ ค.ศ. 1948 อ้างอิงอำนาจของรัฐธรรมนูญและขยายความดังปรากฏในส่วนที่ 3(1) ว่าชนพื้นเมืองดังกล่าวหมายถึง ชาวอาระกัน ชาวพม่า ชาวชิน ชาวคะฉิ่น ชาวคะเหรียง ชาวคะยา ชาวมอญ และชาวฉาน ซึ่งต้องตั้งถิ่นฐานถาวรในดินแดนของพม่าตั้งแต่ก่อน ค.ศ. 1823 (The Union Citizenship Act, 1948) ต่อมา รัฐธรรมนูญฉบับที่สองปี ค.ศ. 1974 มีการระบุถึงคำว่า *ไตน์ยินตา* โดยมาตรา 21 เขียนไว้ว่า ต้องมีการสร้างความเคารพซึ่งกันและกันในหมู่ของ *ไตน์ยินตา* รัฐธรรมนูญยังระบุอีกว่าบุตรของพ่อแม่ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมจะได้สถานะพลเมือง รวมถึงมีแนวคิดการจำแนก *ไตน์ยินตา* ให้มีสิทธิแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มคนที่มิทั้งบิดาและมารดาเป็นพลเมืองพม่าถึงจะมีสิทธิเป็นสมาชิกรัฐสภาได้ (Rhoads, 2023, p. 47)

ในทางวาทกรรมทางการเมืองนั้น Nick Cheesman นักวิชาการด้านพม่า ได้อธิบายถึงพัฒนาการของการใช้คำว่า *ไตน์ยินตา* โดยมีต้นกำเนิดมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมเพื่อแบ่งแยกคนท้องถิ่นออกจากคนยุโรป จีน และอินเดีย กลุ่มชาตินิยมพม่าเองก็ใช้คำนี้บ้าง ทั้งเพื่อกันคนออกจากการถือครองที่ดิน และใช้เพื่อรวมความเป็นหนึ่งในหมู่ประชาชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ส่วนนายกรัฐมนตรีนู (U Nu) เองก็อ้างอิงคำนี้เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในช่วงที่ประเทศเริ่มเกิดสภาวะสงครามภายใน อนุใช้คำว่า *ไตน์ยินตา* อ้างอิงถึงประวัติศาสตร์พม่าเพื่อรวมเป็นหนึ่ง สร้างเอกภาพในความแตกต่าง หลังการรัฐประหารปี ค.ศ. 1962 นายพลเนวินก็ใช้คำว่า *ไตน์ยินตา* เพื่อแข่งขันกับอนุ โดยสร้างเหตุผลว่าเกิดความล้มเหลวในการสร้างชาติ และเกิดความหวาดระแวงในหมู่ *ไตน์ยินตา* จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทหารที่จะสร้างเอกภาพชาติ ทั้งที่ก่อนหน้านี้กองทัพพม่าไม่ได้ใช้แนวคิดเรื่อง *ไตน์ยินตา* มาเป็นเครื่องมือในการสร้างชาติแต่อย่างใด (Cheesman, 2017, pp. 463-466)

4. การจัดลำดับชั้นของสถานะความเป็นพลเมืองตามกฎหมาย

การจัดหมวดหมู่พลเมืองอย่างเป็นระบบนั้นเกิดขึ้นผ่านกฎหมายความเป็นพลเมืองพม่าปี ค.ศ. 1982 ที่จำแนกประเภทของพลเมืองพม่าเป็นสามประเภท ได้แก่พลเมืองแบบสมบูรณ์ “พลเมืองอาศัยร่วม” และ “พลเมืองแปลงสัญชาติ” รวมถึงมีการจัดแยกประเภทพลเมืองผ่าน

ระบบบัตรประจำตัวพลเมืองที่พลเมืองแต่ละประเภทได้บัตรที่มีสีต่างกันดังที่อธิบายในข้างต้น การจัดหมวดหมู่เช่นนี้คือการจัดลำดับชั้น (Hierarchy) ของความเป็นพลเมืองเพื่อแยกชนชาติดั้งเดิมหรือ *ไคน์ยินตา* ออกจากชาติพันธุ์ที่ไม่ได้รับการรับรอง แบ่งแยกพลเมืองและสร้างความแตกต่างด้วยระดับ “ความแท้” ของพลเมือง โดยรัฐมีเป้าหมายทางการเมืองในการสร้างความ เป็นเอกภาพในหมู่ชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เป็น *ไคน์ยินตา* ให้เป็นพลเมืองพม่าเหมือนกันในฐานะพลเมืองดั้งเดิมและมีความแตกต่างจากพลเมืองประเภทอื่นๆ

เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการของระบอบพลเมืองในพม่าจะพบว่า การจัดลำดับชั้นของพลเมืองเช่นนี้ เกิดขึ้นอย่างเป็นสถาบันภายหลังจากมีกฎหมายพลเมือง ค.ศ. 1982 หากย้อนดูรัฐธรรมนูญพม่าฉบับแรกในปี ค.ศ. 1947 นั้นมีการระบุอย่างชัดเจนในส่วนที่ 10 ว่าทั้งสหภาพพม่ามีพลเมืองเพียงแบบเดียว ส่วนกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1948 ระบุหลักการเป็นพลเมืองว่าต้องมีถิ่นที่อยู่อาศัยในพม่าอย่างน้อยสองรุ่น ซึ่งปราศจากปัจจัยทางด้านชาติพันธุ์ (Justice Base, 2018, p. 10) แต่ในกฎหมายพลเมือง ค.ศ. 1982 กลับไม่ได้ให้สิทธิดังกล่าว

ลำดับชั้นของพลเมืองยังเห็นได้ผ่านสิทธิทางกฎหมายของพลเมืองแต่ละประเภทที่พลเมืองแต่ละประเภทได้รับสิทธิไม่เท่ากัน มีการกีดกันทางกฎหมาย เช่น “พลเมืองอาศัยร่วม” และ “พลเมืองแปลงสัญชาติ” สามารถถูกเพิกถอนสัญชาติและโดนโทษทางอาญาได้ง่าย หากกระทำการที่รัฐเห็นว่าไม่มีความภักดีหรือ “ชั่วร้ายในทางศีลธรรม” (International Commission of Jurist, 2019, p. 9) ซึ่งอำนาจในการตัดสินเรื่องเหล่านี้อยู่ที่รัฐ และมีความเป็นเมืองสูงมาก ในมาตราที่ 30 และ 53 ของกฎหมายพลเมือง ค.ศ. 1982 เอง ก็ให้อำนาจแก่ประธานาธิบดีหรือรัฐบาลของสหภาพพม่าในการจำกัดสิทธิของพลเมืองอาศัยร่วมและพลเมืองแปลงสัญชาติ ในขณะที่พลเมืองสมบูรณ์ถูกเพิกถอนสัญชาติได้เพียงในกรณีที่ถือสัญชาติอื่น นอกจากนี้ “พลเมืองอาศัยร่วม” และ “พลเมืองแปลงสัญชาติ” ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ใช่ *ไคน์ยินตา* ยังได้รับสิทธิที่ไม่เท่าเทียมเพราะต้องผ่านขั้นตอนการพิสูจน์ว่าพวกเขาเป็นลูกหลานของคนที่อยู่ในพม่ามาก่อนพม่าได้รับเอกราช กว่าจะได้มาซึ่งเอกสารยืนยันความเป็นพลเมือง ซึ่งกระบวนการในลักษณะเช่นนี้มีความยากลำบากอย่างยิ่ง เป็นการสร้างอุปสรรคอย่างไม่จำเป็น ในขณะที่หากสืบเชื้อสายจาก *ไคน์ยินตา* แม้อาศัยอยู่ต่างประเทศเป็นแรงงานข้ามชาติหรือผู้ลี้ภัย ก็สามารถถูกนับเป็นพลเมืองได้ (Rhoads, 2023, p. 43)

บริบททางการเมืองของการสร้าง “พลเมืองแท้” คือรัฐบาลนายพลเนวินที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการสร้าง “เอกภาพ” อันเป็นเหตุผลทางการเมืองที่มารองรับความชอบธรรมในการเป็นรัฐบาล นับตั้งแต่การทำรัฐประหารปี ค.ศ. 1962 กองทัพพม่าภายใต้การนำของนายพลเนวินอ้างถึงการรับประกันความเป็นเอกภาพของชาติ ในสายตาของกองทัพพม่า มองการ

เกิดขึ้นของรัฐชาติพันธุ์อย่างมอญและอาระกัน รวมถึงการต่อรองของรัฐฉานและรัฐคะยา⁹ เกี่ยวกับการปกครองตัวเองนี้ว่าเป็นเหตุทำให้เกิดความแตกแยกในรัฐทำให้กองทัพไม่อาจควบคุมพื้นที่ในบริเวณรัฐเหล่านี้ได้ และแนวคิดเรื่องสหพันธรัฐเองก็กลับกลายเป็นสิ่งต้องห้ามทางการเมือง รัฐบาลนายพลเนวินต้องการย้ำถึงความเป็นพหุสังคมแต่ไม่ได้ต้องการมอบอำนาจให้กระจายไปสู่รัฐชาติพันธุ์ต่างๆ สถาปนาวิถีจึงมุ่งเป้าไปที่การยกเลิกคณะมนตรีในรัฐชาติพันธุ์และส่งเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางไปปกครองแทน เขตการปกครองพิเศษต่างๆ เป็นอันถูกยกเลิก แม้แต่เขตชายแดนพิเศษที่เคยมีก็ถูกยกเลิกไป (Taylor, 2009, p. 303) แม้ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับที่สี่ปี ค.ศ. 1974 ภายใต้รัฐบาลนายพลเนวินเป็นผู้กำหนดเขตการปกครองของเมียนมาแบ่งเป็น 14 เขต ได้แก่ ภูมิภาคในเขตพม่าแท้ 7 ภูมิภาค (เขตสะกาย เขตตะนาวศรี เขตพะโค เขตมะเกว เขตมณฑลทะเลย์ เขตย่างกุ้ง และเขตอิระวดี) และ รัฐชาติพันธุ์ 7 รัฐ (รัฐคะฉิ่น รัฐคะยา รัฐกะเหรี่ยง รัฐชิน รัฐฉาน รัฐยะไข่ รัฐมอญ) แต่ก็มีใช้การปกครองแบบสหพันธรัฐแต่เป็นรัฐเดี่ยว (South, 2021, p. 43) ในรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1974 เองก็ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าประเทศพม่าประกอบด้วย *ไคน์ยินตา* จำนวนมาก และอำนาจอธิปไตยมีความเป็นหนึ่งเดียว การปกครองรัฐต่างๆ จะใช้ผู้นำจากส่วนกลาง (Taylor, 2009, pp. 305-306)

แนวคิดแบบสังคมนิยมยังถูกนำมาใช้สนับสนุนความเป็นเอกภาพในหมู่ชาติพันธุ์และกีดกันการปกครองตนเองของชาติพันธุ์ สถาปนาวิถีได้กล่าววาระระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมจะเป็นประโยชน์แก่ทุกชาติพันธุ์ในสังคมพม่าไม่เพียงแต่ชาวบะหม่า (Ferguson, 2015, p. 10) ส่วนรัฐบาลพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าใช้แนวคิดสังคมนิยมมาอ้างว่า หากรัฐชาติพันธุ์ต่างๆ ปกครองตัวเองได้แล้วนั้น จะนำไปสู่รูปแบบทางเศรษฐกิจอื่นๆ และยังมีความสัมพันธ์กับประเทศภายนอก ซึ่งบั่นทอนรูปแบบทางเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม มีการอ้างว่าการปกครองแบบสหพันธรัฐจะทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและทุนตกแก่นักการเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานผลประโยชน์ส่วนตัว (Taylor, 2009, p. 294)

5. การสร้างความเป็นอื่นจากประวัติศาสตร์ช่วงอาณานิคม

การแบ่งแยกพลเมืองเป็นหลายประเภทยังเป็นการสร้างความเป็นอื่น ให้ *ไคน์ยินตา* ดำรงได้ด้วยความแตกต่างจาก “คนอื่น” กฎหมายความเป็นพลเมืองของพม่าในปี ค.ศ. 1982 สะท้อนการเมืองของการจัดหมวดหมู่ซึ่งแยกพลเมืองออกจากชาวต่างชาติ แบ่งแยกระหว่าง

⁹ หลังจากพม่าได้รับเอกราช รูปแบบการปกครองในช่วงหลัง ค.ศ. 1948 มีรัฐชาติพันธุ์ฉาน คะฉิ่น คะยา กะเหรี่ยง และภาคพิเศษชิน (Chin Special Division) ต่อมารัฐมอญและรัฐอาระกันจึงได้เรียกร้องการมีรัฐชาติพันธุ์และได้รับคำมั่นว่าจะมีได้ภายหลังปี ค.ศ. 1960

พลเมืองกับคนที่ไม่ใช่พลเมือง แต่มากไปกว่านั้นกฎหมายนี้สร้างข้อจำกัดในการแปลงสัญชาติ หรือให้สัญชาติผู้ที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรในพม่า บุคคลใดก็ตามที่ไม่ได้สัญชาติพม่าก่อนการบังคับใช้ กฎหมายฉบับนี้จะไม่เห็นหนทางที่จะได้รับสัญชาติได้ เว้นแต่กรณีพิเศษที่อนุมัติโดยประธานาธิบดี (Burma Citizenship Law, 1982, Art.8) อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ที่เป็นพลเมืองจะต้องเป็นพลเมือง ตามสายเลือด ใครย้ายถิ่นฐานเข้ามาในเมียนมาหลัง ค.ศ. 1982 ไม่สามารถได้รับสัญชาติได้ และจะถูกจัดให้เป็น “คนต่างชาติ”

การตอกย้ำลำดับชั้นยังสร้างความเป็นอื่นให้กับชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้รับการรับรองเป็น *ไตน์ยินตา* คนกลุ่มนี้ต้องตกอยู่ในชายขอบของระบอบพลเมือง ไม่มีสิทธิเป็นพลเมืองเต็มขั้น และถูกทำให้รู้สึกว่าคุณไม่ใช่ส่วนหนึ่งของพม่าอย่างสมบูรณ์ โดยกรอบคิดในการจำแนกพลเมือง นี้ถูกนำมาใช้กับชาวโรฮิงญา ชาวโรฮิงญาไม่ได้สิทธิในความเป็นพลเมืองใดๆ ไม่ว่าจะ เป็นพลเมืองประเภทใด แม้ชาวโรฮิงญาเข้ามาในประเทศในช่วงอาณานิคมก็ตาม พวกเขาถูกจัดเป็น ชาวเอเชียใต้โดยรัฐ และมุมมองแบบนี้ก็ได้ถูกตอกย้ำอยู่ในสังคมพม่าเช่นกัน ชาวโรฮิงญาจึงถูก ทำให้กลายเป็นบุคคลไร้รัฐ (Stateless) ผ่านระบอบพลเมืองของพม่า อย่างไรก็ตาม รัฐบาล SLORC ได้สร้างหมวดหมู่พิเศษให้กับชาวโรฮิงญา โดยในปี ค.ศ. 1995 รัฐบาลพม่าได้ออก เอกสารที่เรียกว่า Temporary Registration Card (TRC) ซึ่งเป็นบัตรสีขาให้กับชาวโรฮิงญา แต่บัตรนี้มิได้บ่งบอกหรือรับรองสถานะความเป็นพลเมืองหรือถิ่นที่อยู่ถาวรใดๆ เป็นเอกสาร ที่ออกมาเพื่อเพียงลดแรงกดดันจากสหประชาชาติ และรัฐบาลยังคงตอกย้ำความเป็นต่างชาติ ของชาวโรฮิงญา นอกจากนี้ชาวโรฮิงญาแล้วยังมีชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ได้รับการรับรองเป็น *ไตน์ยินตา* อันส่งผลต่อการไร้สถานะในความเป็นพลเมือง เช่น ชาวจีนมุสลิม, ชาวพม่าลูกผสม ยุโรป, ชาวอินเดีย, ชาวกูร์ข่า และชาวปากีสถาน

แนวคิดเรื่อง “ชาวตั้งเดิม” หรือ *ไตน์ยินตา* ในกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 และการกำหนดรายนามชาติพันธุ์ 135 กลุ่ม เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยรัฐสร้างจินตนาการเกี่ยวกับชาติ ว่าชาติพม่าดำรงอยู่อย่างมั่นคงและสืบเนื่องมาตั้งแต่ก่อนยุคอาณานิคม ในมาตราที่ 3 ของ กฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 ใช้อัตลักษณ์ความเป็น *ไตน์ยินตา* มาเป็นฐานในการรับรอง ความเป็นพลเมืองว่า *ไตน์ยินตา* คือผู้มีถิ่นฐานถาวรอาศัยอยู่ในดินแดนพม่าตั้งแต่ก่อนปี ค.ศ. 1823 ตรงนี้จึงมีนัยว่า *ไตน์ยินตา* เป็นผู้ที่อยู่มาก่อนเจ้าอาณานิคมอังกฤษเริ่มเข้ามาปกครองพม่า เป็นการย้ำถึงความต่อเนื่องของ “ความแท้” ในการเป็นพลเมืองโดยกำเนิดบนฐานของชาติพันธุ์ แต่สิ่งนี้ขัดกับความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์การเมือง การระบุนิยามถึง *ไตน์ยินตา* เช่นนั้นเป็น การสร้างจินตนาการทางการเมืองว่าชาติพม่าเกิดขึ้นก่อนยุคอาณานิคม สร้างจินตนาการว่า มีสิ่งที่เรียกว่าพลเมืองก่อนการเกิดรัฐพม่าในแบบรัฐสมัยใหม่ ทั้งที่แนวคิดพลเมืองคือแนวคิด ใหม่ ในขณะที่พลเมืองประเภทอื่นนั้นแม้สืบเชื้อสายมาจากผู้ที่อาศัยในพม่าตั้งแต่ก่อนการเกิด

ประเทศพม่าหรือสามารถสืบบรรพบุรุษได้มากกว่าศตวรรษ กลับไม่ได้ถูกมองว่ามีความเป็นพลเมืองเท่าเทียมกับ*ไคน์ยินตา*แต่อย่างใด การจัดหมวดหมู่พลเมืองเช่นนี้ของพม่าจึงเป็นการสร้างจินตนาการทางการเมืองว่ารัฐพม่าแบบสมัยใหม่ดำรงก่อนการเข้ามาของอาณานิคม พลเมืองถูกแบ่งแยกให้แตกต่างทางเชื้อชาติผ่านการตอกย้ำความดั้งเดิม

สิ่งนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิดและความรู้สึกต่อต้านอาณานิคมและความหวาดระแวงต่างชาติ (Xenophobia) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมพม่า โดยใช้การต่อสู้เพื่อเอกราชภายใต้การนำของกลุ่มชาตินิยมพม่าผูกเข้ากับการสร้างความชอบธรรมให้กับชุมชนชั้นนำชาวปะหะมา สถาปนาไว้ภายใต้การนำของนายพลเนวิน อ้างถึงหลักการต่อต้านจักรวรรดินิยมและการต้านทุนนิยม (Taylor, 2009, p. 301) นายพลเนวินให้สุนทรพจน์ต่อเหตุผลของกฎหมายฉบับนี้ว่า ต้องการสร้างหมวดหมู่พลเมืองเพื่อแยกคนชาติที่มี “เลือดแท้” ออกจาก “คนอื่น” ที่เข้าเมืองช่วงอาณานิคม (โดยเฉพาะผู้ที่มาจากอินเดีย) และแยก “เลือดแท้” ออกจากคนที่เป็น “เลือดผสม” ที่เป็นลูกผสมระหว่างคนพื้นถิ่นเดิมและคนที่เข้าพม่าในช่วงอาณานิคม ในสุนทรพจน์ยังระบุถึงการที่ชาวพม่าไม่ได้กำหนดชะตาของตัวเองตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1824 หรือนับตั้งแต่อังกฤษเริ่มเข้ามาปกครองพม่า และโยงว่ากฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 มีจุดมุ่งหมายเพื่อกันไม่ให้คนภายนอกกำหนดชะตาของประเทศได้ หรือทรยศต่อชาติได้ (Ne Win, 1982) นายพลเนวินเขมารวมเพื่อสร้างความหวาดระแวงต่อบุคคลที่ไม่ใช่*ไคน์ยินตา* เขาอ้างว่าพวกที่มีญาติพี่น้องในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะ อินเดีย บังคลาเทศ และจีน มีความผูกพันและมีสายสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านมากกว่า ซึ่งความไม่ไว้วางใจเหล่านี้เชื่อมโยงไปกับการตอกย้ำเรื่องเล่าในอดีตช่วงอาณานิคมในมุมมองของเนวินและชนชั้นนำทางการเมืองของพม่า สำหรับเนวินกลุ่มคนที่เข้ามาในพม่าช่วงอาณานิคม เป็น “ชาวต่างชาติ” ซึ่งชาวอินเดียถูกมองว่าร่วมมือกับเจ้าอาณานิคมกดขี่คนพื้นเมือง เพราะได้รับอำนาจจากอาณานิคมอังกฤษสามารถบริหารราชการและเป็นตำรวจในพม่าได้ ส่วนชาวจีนถูกเชื่อมโยงกับการมีอำนาจนำในทางเศรษฐกิจ แม้แต่กลุ่มคนที่เป็นลูกผสมก็ยังถูกมองอย่างหวาดระแวง ในช่วงเป็นรัฐบาลรักษาการในปี ค.ศ. 1958-1959 เนวินยังมีการเข้าตรวจค้นคนที่ถูกมองว่าเป็น “ชาวต่างชาติ” จำนวนกว่า 130,000 คน (Rhoads, 2023, p. 45) และยังมีปฏิบัติการทางทหารกวาดล้างบังคับ “ชาวต่างชาติ” ให้อยู่ถิ่นฐานออกจากหลายๆ หมู่บ้าน และบางส่วนถูกผลักดันออกไปนอกประเทศ

การสร้างความเป็นอื่นของกลุ่มคนที่ไม่ใช่ *ไคน์ยินตา* จึงถูกนำมาใช้สร้างความดั้งเดิมของชาติ ผลิตซ้ำความดั้งเดิมและตอกย้ำความเป็นชาติที่มีอยู่เดิมว่าผู้ที่อยู่มากตั้งแต่ก่อนยุคอาณานิคมคือพลเมืองแท้ สร้างจินตนาการชาติผ่านความเป็นหนึ่งเดียวของชาติพันธุ์ที่หลากหลายภายใต้ระบอบอาณานิคม ทั้งที่พม่ายังไม่ได้เป็นรัฐชาติอย่างสมบูรณ์ในช่วงก่อนได้รับเอกราช ความเป็นอื่นนี้ยังอาศัยประวัติศาสตร์ช่วงอาณานิคมเพื่อสร้างความเกลียดชัง

อาณานิคมและ “ชาวต่างชาติ” ประชากรที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาในช่วงอาณานิคมถูกมองว่าเป็นภัยที่ท้าทายความมั่นคงของรัฐ มีความหวาดกลัวการเข้าถึงอำนาจของผู้ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาพร้อมกันนั้นการให้ชนพื้นเมืองควบคุมอำนาจและเข้าถึงระบอบพลเมืองได้จะเป็นส่วนสำคัญของการปลดแอกจากอาณานิคม การจำแนก *ไดร์อินตา* ให้เป็นพลเมืองแท้ ในขณะที่ผู้ที่ย้ายถิ่นฐานในช่วงอาณานิคมคือพลเมืองประเภทอื่น เป็นการสร้างเรื่องเล่าว่าทุกๆ ชาติพันธุ์แม้ต่างกันแต่ต่อสู้ร่วมกันเพื่อเอกราชจากเจ้าอาณานิคม มีความทุกข์ทรมานจากระบอบอาณานิคมร่วมกัน

6. การตอกย้ำสารัตถนิยมเชิงชาติพันธุ์ในความเป็นพลเมือง

จากการจัดแบ่งหมวดหมู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ตามกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 และการกำหนดรายนาม *ไดร์อินตา* 135 ชาติพันธุ์เป็นการสร้างความเป็นพลเมืองโดยผูกไปกับสารัตถนิยมเชิงชาติพันธุ์ เป็นการทำให้ระบอบพลเมืองเป็นเช่นนี้อยู่บนฐานสารัตถะ เชื่อว่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์นั้นคงที่และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความต่อเนื่องมาตั้งแต่ก่อนยุคอาณานิคม แต่ความเป็นจริงคือการกำหนดหมวดหมู่เช่นนี้เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงที่รัฐบาล SLOC ขึ้นมามีอำนาจเพื่อแบ่ง 8 ชาติพันธุ์หลัก ออกเป็น 135 ชาติพันธุ์ ในลักษณะดังนี้ 1) คะฉิ่น ประกอบด้วย 12 ชาติพันธุ์ 2) คะยา ประกอบด้วย 9 ชาติพันธุ์ 3) กะเหรี่ยง ประกอบด้วย 11 ชาติพันธุ์ 4) ชิน ประกอบด้วย 53 ชาติพันธุ์ 5) บะหม่า ประกอบด้วย 9 ชาติพันธุ์ 6) มอญ มีเพียงชาติพันธุ์มอญ 7) ยะไข่ ประกอบด้วย 7 ชาติพันธุ์ และ 8) ฉาน ประกอบด้วย 33 ชาติพันธุ์

สิ่งเหล่านี้กลับเต็มไปด้วยความขัดแย้งและมีความซับซ้อน ในทุกรัฐและภูมิภาคของพม่ามีกลุ่มที่เป็น “ชนกลุ่มน้อยในชนกลุ่มน้อย” (Minority within Minority) ดังเช่นในรัฐฉาน มีชนกลุ่มน้อยที่เป็นกลุ่มย่อยและมีสำนึกทางชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากชาติพันธุ์หลักของพื้นที่รัฐนั้นๆ เช่น ชาวปะโอ ชาวล่าหู่ ชาวดาราอั้ง (ปะหล่อง) ซึ่งต่างก็มีความเป็นชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์ (Ethno-nationalist) ของตัวเอง ในรัฐคะฉิ่นเองก็มีชาติพันธุ์จิงผ่อ หรือ จิงพัว (Jingphaw) ที่เป็นกลุ่มหลักและมีความขัดแย้งกับชาติพันธุ์อื่นๆ ในรัฐเดียวกันที่ต้องการต่อต้านการสร้างอัตลักษณ์คะฉิ่น (South, 2022)

การแบ่งหมวดหมู่ชาติพันธุ์ก็กลับกลายเป็นสภาวะหลังการบังคับใช้ ทั้งที่ชาติพันธุ์มีลักษณะที่ไหลลื่น ไม่ตายตัว และมักมีการผสมผสานระหว่างกลุ่ม มีกลุ่มที่ผสมผสานหลายชาติพันธุ์ อีกทั้งแต่ละกลุ่มยังมีการกระจายตัวไปยังภูมิภาคหรือรัฐอื่นๆ ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่า กลุ่มชาติพันธุ์ใดมีจำนวนเท่าใด ชนพื้นเมืองและชาติพันธุ์ต่างๆ ในพม่ายากที่จะแจกแจงการเป็นสมาชิกของชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งได้อย่างเด็ดขาด อันเนื่องมาจากการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์และการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็น

ระยะเวลาหลายศตวรรษ และแม้กระทั่งกลุ่มคนที่ระบุว่าตัวเองเป็นชนชาติบะหม่านั้น ไม่น้อยย่อมมีการสืบเชื้อสายจากกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย (Holliday, 2014, p. 408) ตัวเลขของสัดส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่รัฐบาลพม่ามักระบุว่ามีย่อยละ 30 ของประชากรทั้งประเทศ ก็เป็นการประมาณการที่ไม่ได้คำนึงถึงลูกผสมต่างชาติพันธุ์ หรือ การที่บางเชื้อชาติเลือกที่จะทำตนเองให้กลายเป็นคนบะหม่าเพื่อความอยู่รอด นอกจากนี้ ยังมองข้ามความหลากหลาย และซับซ้อนทางชาติพันธุ์ เช่น คนกะเหรี่ยงมีหลายศาสนา บางพื้นที่เมื่อกลุ่มเล็กอยู่ห่างจากศูนย์กลางก็ทำให้มองว่าตนเป็นแกนกลางของวัฒนธรรม หรือในกรณีที่หนึ่งชาติพันธุ์มีหลากหลายชนเผ่าหรือกลุ่มภาษา นอกจากนี้ การจัดแบ่งชาติพันธุ์ออกเป็นทั้ง 135 ชาติพันธุ์นี้ ก็มีปัญหาของความไม่คงที่ เนื่องจากบางกลุ่มถูกกำหนดชื่อโดยบุคคลภายนอกกลุ่มบ้าง ภายในกลุ่มบ้าง บางกลุ่มเป็นชื่อภาษาหรือสำเนียงภาษา บางกลุ่มเป็นชื่อเมือง บางกลุ่มเป็นเพียงการสะกดชื่อที่แตกต่างกัน (Ferguson, 2015, pp. 15-16) สารัตถะนิยมทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านระบอบพลเมืองพม่าจึงถูกสร้างบนความกระอักกระอ่วนในกำหนดขอบเขตและจำนวนของชาติพันธุ์ต่างๆ

การสร้างสารัตถะนิยมเชิงชาติพันธุ์โดยรัฐผ่านระบบจำแนกชาติพันธุ์ย่อยถูกมองว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐพม่าในการบั่นทอนความเข้มแข็งของชาติพันธุ์หลักในการเมืองระดับประเทศ เป็นลักษณะของการใช้ยุทธศาสตร์ “แบ่งแยกและปกครอง” นอกจากการแบ่งชาติพันธุ์เป็นกลุ่มเล็กๆในระบอบพลเมืองแล้วนั้น รัฐยังสนับสนุนให้มีเขตปกครองพิเศษของชนกลุ่มน้อยต่างๆ ซ่อนในรัฐชาติพันธุ์ (Steinberg 1992, pp. 147-148) ทำให้ข้อถกเถียงที่ว่า การแยกกลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มย่อยอาจเกินกว่าจำนวนที่มีอยู่จริง ซึ่งพบในรัฐฉาน (ไทใหญ่) รัฐคะฉิ่น รัฐกะเหรี่ยง และรัฐชิน ในกรณีของรัฐชิน มีประชากรเพียงล้านคนแต่รัฐบาลกลับจัดกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยมากถึง 53 กลุ่ม (Ferguson, 2015, pp. 15-16)

7. บทส่งท้าย: จากช่วงระบอบผสมจนถึงปัจจุบัน

การแบ่งลำดับชั้นของความเป็นพลเมืองบนฐานของชาติพันธุ์ยังคงมีผลมาจนถึงช่วงระบอบผสม ในรัฐธรรมนูญพม่าฉบับ ค.ศ. 2008 ระบุถึงสิทธิต่อกลุ่ม *ไตน์ยินตา* ว่าได้สิทธิมากกว่าพลเมืองประเภทอื่นในเรื่องเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา (International Commission of Jurist, 2019, p. 10) หรือกระทั่งการรับตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งจำกัดแค่ *ไตน์ยินตา* ที่สืบเชื้อสายจากพ่อและแม่ที่เป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ด้วย (The Constitution of the Republic of the Union of Myanmar, 2008, Art. 120) นอกจากนี้ ลำดับชั้นความเป็นพลเมืองหมายถึงความแตกต่างในการเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือ

ของรัฐในภัยพิบัติต่างๆ กฎหมายฉบับนี้จึงถูกวิจารณ์อย่างชัดเจนถึงการกีดกันทางเชื้อชาติต่อชาวมุสลิม ชาวจีน และชาวอินเดีย พวกเขาถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนที่รัฐไม่ต้องการ ทำให้คนเป็นล้านไม่ได้รับสิทธิพลเมืองและเข้าไม่ถึงสิทธิต่างๆ (Rhoads, 2023, p. 41) ในช่วงของการทำสำมะโนครัวประชากรในปี ค.ศ. 2014 ก็ยังพบว่าประชากรจำนวนกว่า 11 ล้านคนไม่มีเอกสารประจำตัวที่สมบูรณ์และใช้ได้ (Arraiza & Vonk, 2017, p. 3)

แรงต่อต้านที่มีต่อระบอบพลเมืองที่อ้างอิงจากกฎหมายพลเมืองปี ค.ศ. 1982 มีอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงรัฐบาลเต็งเส่งจนถึงรัฐบาลองซานซูจี (ค.ศ. 2011-2021) มีการรณรงค์ให้ยกเลิกกฎหมายดังกล่าวแต่ไม่สำเร็จ (U Myo Win & Arraiza, 2023, p. 91) ส่วนในช่วงหลังการรัฐประหารปี ค.ศ. 2021 แนวคิดสหพันธรัฐถูกนำมาใช้เป็นส่วนเพิ่มเติมของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ในนามของคำว่า “สหพันธรัฐประชาธิปไตย” หรือ Federal Democracy โดยแนวคิดนี้กลายมาเป็นจินตนาการทางการเมืองถึงการสร้างชาติเมียนมาแบบใหม่เพื่อต่อต้านการสร้างชาติแบบระบอบทหารพม่าและชนชั้นนำชาวเบงกาลี (South, 2022) ในจินตนาการการสร้างชาติใหม่นี้เองก็ต้องการทำลายระบอบความเป็นพลเมืองเดิม ทำให้เกิดคำถามทิ้งท้ายไว้ว่า จินตนาการการสร้างชาติใหม่นี้จะต้องล้มแนวคิด *ไตน์ยินตา* ที่ถูกกำหนดไว้หรือไม่ หากไม่ล้มแนวคิดแต่เป็นการปรับเปลี่ยนรายนามชาติพันธุ์ที่ถูกลบเป็นพลเมืองแท้ จะมีชาติพันธุ์ใดที่ถูกลบเข้ามาเพิ่มเติมบ้าง ประชาชนส่วนใหญ่จะยินยอมหรือไม่ หรืออาจเป็นการปรับเปลี่ยนที่มีการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ใกล้เคียงกัน ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจะเจรจกกับกลุ่มที่มีชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์สูงอย่างไร เหล่านี้เป็นข้อท้าทายที่สะท้อนถึงสำนักพลเมือง

8. บทสรุป

ระบอบพลเมืองพม่าเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ผ่านการผลิตซ้ำแนวคิดเรื่อง “ชาวดั้งเดิม” หรือ “ไตน์ยินตา” (Taingyintha) ซึ่งเป็นการรับรองชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยโดยรัฐรัฐใช้แนวคิดนี้ในการจำแนกว่าชาติพันธุ์ใดมีสิทธิที่ได้รับความเป็นพลเมือง กฎหมายพลเมืองฉบับปี ค.ศ. 1982 และระบบที่เกี่ยวข้องของทั้งระบบบัตรประจำตัวพลเมืองและการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย มีลักษณะของการจัดลำดับชั้นของพลเมืองให้ *ไตน์ยินตา* ความเป็นพลเมืองแท้สร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มที่ไม่ใช่ *ไตน์ยินตา* และตอกย้ำสารัตถะเชิงชาติพันธุ์ต่อกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย ทั้งหมดนี้เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐพม่าในการสร้างชาติท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ท้าทายต่อเอกภาพของชาติในมุมมองของชนชั้นนำพม่า

กระบวนการสร้างชาติผ่านการระบอบพลเมืองของรัฐมีอาจแก้ปัญหาการเมืองเชิงชาติพันธุ์ที่ฝังรากลึกมานาน สำนักของความเป็นพลเมืองพม่าถูกท้าทายมาตลอดประวัติศาสตร์

จากกลุ่มชาติพันธุ์ ดังที่เห็นได้จากการที่ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ แต่ละชาติพันธุ์มีเป้าหมายทางการเมืองของตนเองโดยเฉพาะการชูแนวคิดการปกครองแบบสหพันธรัฐ อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์เองไม่ได้มองอัตลักษณ์ตัวเองยึดโยงต่อพม่า ทั้งภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ การกำหนดให้ชนกลุ่มน้อยเป็นพลเมืองพม่าทางกฎหมายไม่เพียงพอที่จะสร้างสำนึกความเป็นชาติร่วมกัน การกำหนด *ไดนิยิตา* ก็ไม่ได้ส่งเสริมสิทธิทางการเมืองและทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย มีหน้าซ้ำยังเสริมความซับซ้อนให้กับความขัดแย้งทางการเมืองเชิงชาติพันธุ์จากการจำแนกชาติพันธุ์ย่อยภายใต้กลุ่มชาติพันธุ์หลักเพื่อแบ่งแยกและปกครอง รวมถึงเพื่อบั่นทอนความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

- Anderson, B. (1983). *Imagined Community: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso Editions and NBL.
- Ardeth, M. T. (2012). *The "Other" Karen in Myanmar: Ethnic Minorities and the Struggle without Arms*. Lanham: Lexington Books.
- Arraiza, J. M., & Vonk, O. (2017). *Report on Citizenship Law: Myanmar, RSCAS/GLOBALCIT-CR 2017/14*. Global Citizenship Observatory.
- Bastian, B., & Haslam, N. (2006). Psychological Essentialism and Stereotype Endorsement. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(2), 228-235.
- Berlie, J. A. (2008). *The Burmanization of Myanmar's Muslims*. Bangkok: White Lotus Press.
- Bennison, J. J. (1931). *Census of India, Report Volume XI Part I Report. Vol. XI. Part I*. Rangoon: Superintendent, Government Printing and Stationery.
- Brett, P., & Kyaw Yin Hlaing. (2020). *Myanmar's 1982 Citizenship Law in Context. Policy Brief Series No. 122*. Torkel Opsahl Academic EPublisher.
- Brubaker, R. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge: Harvard University Press.
- Burma Citizenship Law. (1982). Art. 8.

- Cheesman, N. (2017). How in Myanmar “National Races” Came to Surpass Citizenship and Exclude Rohingya. *Journal of Contemporary Asia*, 47(3), 463-466.
- Cong Lin, J. (2023). *Ethnic Essentialism. In Multiculturalism, Chinese Identity, and Education: Who are We?* (pp. 25-43). London and New York: Routledge.
- Ferguson, J. M. (2015). Who’s Counting? Ethnicity, Belonging, and the National Census in Burma/Myanmar. *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde*, 171(1), 1-28.
- FitzGerald, D. (2017). The History of Racialized Citizenship. In Shachar, A., Baubock, I., Bloenraad, R. & Vink, M. (Eds.). *The Oxford Handbook of Citizenship* (pp. 129-152). Oxford: Oxford University Press.
- Justice Base. (2018). *A Legal Guide to Citizenship and Identity Documents in Myanmar*. London: Justice Bas.
- Haslam, N., Rothschild, L., & Ernst, D. (2000). Essentialist Beliefs about Social Categories. *British Journal of Social Psychology*, 39(1), 113-127.
- Holliday, I. (2014). Addressing Myanmar's Citizenship Crisis. *Journal of Contemporary Asia*, 44(3), 404-421.
- Ignatieff, M. (1993). *Blood and Belonging: Journeys into the New Nationalism*. New York: Farrar, Straus, Giroux.
- International Commission of Jurist. (2019). *Citizenship and Human Rights in Myanmar: Why Law Reform is Urgent and Possible: A Legal Briefing*. Retrieved September 12, 2023, from <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/06/Myanmar-Citizenship-law-reform-Advocacy-Analysis-Brief-2019-ENG.pdf>
- Liang, Y. (2013). Developmentalism, Secularism, Nationalism and Essentialism: Current Situation and Challenges of the Ethnic Issue in China. In Litao Zhao (Ed.). *China’s Social Development and Policy: Into the next stage?* (pp. 186-203). Oxon and New York: Routledge.
- Myo Win. (2022). Civil Documentation and Discrimination against Religious and Ethnic Minorities in Myanmar. In Schmidt-Leukel, P., Grosshans, H.-P., &

- Krueger, M. (Eds.). *Ethnic and Religious Diversity in Myanmar: Contested Identities* (pp. 216-217). London and New York: Bloomsbury Academic.
- Naujoks, D. (2020). Atypical Citizenship Regimes: Comparing Legal and Political Conceptualizations. *Comparative Migration Studies*, 8(1), Retrieved September 10, 2023, from <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0156-0>
- Ne Win. (1982). Speech by General Ne Win at the Meeting held in the Central Meeting Hall, President House, Ahlone Road, 8 October 1982.
- Nyi Nyi Kyaw. (2017). Unpacking the Presumed Statelessness of Rohingyas. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 15(3), 269-286.
- Prentice, D., & Miller, D. (2007). Psychological Essentialism of Human Categories. *Current Directions in Psychological Science*, 16(4), 202-206.
- Renard, R. D. (1990). The Karen Rebellion in Burma. In Ralph, R. Premdas, S. W. R. de Samarasinghe, A., & Anderson, Alan B. (Eds.). *Successionist Movements in Comparative Perspective* (pp. 100-109). London: Pinter Publishers.
- Rhoads, E. (2023). Citizenship Denied, Deferred and Assumed: A Legal History of Racialized Citizenship in Myanmar. *Citizenship Studies*, 27(1), 38-58.
- Rogers, B. (2004). *Ethnicity Without Groups*. London: Harvard University Press.
- Rogers, B. (2009). Ethnicity, Race, and Nationalism. *Annual Review of Sociology*, 35(1), 21-42.
- Smith, M. (1999). *Burma: Insurgency and the Politics of Ethnicity*. London: Zed Books.
- Smith, M. (2007). *State of Strife: The Dynamics of Ethnic Conflict in Burma*. Washington D.C.: East-West Center Washington.
- South, A. (2007). Karen Nationalist Communities: The “Problem” of Diversity”. *Contemporary Southeast Asia*, 29(1), 55-76.
- South, A. (2008). *Ethnic Politics in Burma: States of Conflict*. New York: Routledge.
- South, A. (2021). Towards “Emergent Federalism” in Post-coup Myanmar. *Contemporary Southeast Asia*, 43(3), 439-60.
- South, A. (2022). *A New Look at Federalism in Myanmar*. Edinburgh: The University of Edinburgh.

- Steinberg, D. (1992). Myanmar in 1991: The Miasma in Burma. *Asian Survey*, 32(2), 146-153.
- Steinberg, D. (2001). *Burma: The State of Myanmar*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Steinberg, D. (2021). *Myanmar: Failed State or Failed Nation?*. Retrieved August 15, 2023, from <https://www.frontiermyanmar.net/en/myanmar-failed-state-or-failed-nation/>
- Taylor, R. H. (1982). Perceptions of Ethnicity in the Politics of Burma. *Southeast Asian Journal of Social Science*, 10(1), 7-22.
- Taylor, R. H. (2009). *The State in Myanmar*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- The Union Citizenship Act. (1948). Act. 42.
- The Constitution of the Republic of the Union of Myanmar. (2008). Art. 120.
- U Myo Win, & Arraiza, J. M. (2023). Citizenship Advocacy in Myanmar- What is the way forward after the coup. *Statelessness and Citizenship Review*, 5(1), 91-99.
- Vink, M. (2017). Comparing Citizenship Regime. In Shachar, A., Baubock, R., Bloemraad, I., & Vink M. (Eds.). *The Oxford Handbook of Citizenship* (pp. 221-244). Oxford: Oxford University Press.

นโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์ของพลเมืองโลก

ปัญญาณิสาร์ องค์กรปรัชญากุล¹

วันที่รับบทความ: 30 มิถุนายน 2566

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 1 พฤศจิกายน 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 8 พฤศจิกายน 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษานโยบายด้านกฎหมายของประเทศต่างๆ ที่ออกมาใช้กำกับ ดูแล ควบคุม ป้องกัน ความปลอดภัยทางไซเบอร์ให้กับพลเมืองของประเทศ และพลเมืองโลก ผลการศึกษาพบว่า วิวัฒนาการในโลกไซเบอร์ได้พัฒนาจนเป็นวัฒนธรรมไซเบอร์ ประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศมหาอำนาจ กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน รวมถึงประเทศไทย ได้หาหนทางในการแก้ไขปัญหาและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์ มีการหามาตรการมาทำการควบคุม ดูแล ทั้งด้านนโยบายด้านกฎหมาย และด้านอื่นๆ ซึ่งนโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์นั้นทุกประเทศได้มีการกำหนดนโยบายความปลอดภัยไซเบอร์เป็นนโยบายหลักที่สำคัญ ด้านกฎหมายทุกประเทศได้มีการออกกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์ และกำหนดให้จัดตั้งองค์กรที่มาควบคุมดูแลด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์เป็นการเฉพาะ โดยจะมีลักษณะหลักเกณฑ์ทางปฏิบัติคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างเกี่ยวกับการมุ่งเน้นรักษาความมั่นคงอธิปไตยของแต่ละประเทศ และวิธีการนำไปบังคับใช้ที่ขึ้นอยู่กับบริบทการปกครองและสังคมของแต่ละประเทศ พลเมืองของประเทศไทยและพลเมืองโลกในขณะนี้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องอยู่ในโลกไซเบอร์ จึงควรศึกษาริบทด้านกฎหมายการดูแลรักษาความปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศที่ต้องการทำธุรกรรมในโลกไซเบอร์ก่อนเพื่อลดความเสี่ยงภัยทางไซเบอร์

คำสำคัญ นโยบาย, กฎหมาย, ความปลอดภัย, ไซเบอร์, พลเมืองดิจิทัล

¹ อาจารย์ ดร. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 อีเมล: pantip2ong@gmail.com

Cyber Security Legal Policies for Global Citizens

Pannisa Ongprachayakul²

Received: 30 June 2023

Revised: 1 November 2023

Accepted: 8 November 2023

Abstract

This article aims to study the legal policies of various countries, which have been enacted to regulate, supervise, control, and protect the cyber security for citizens of the countries and citizens of the world. As the result of the study, it is found that the evolution in the cyberworlds has developed into a cyberculture; countries around the world, including superpowers, European Union countries, the United States of America, China, as well as Thailand, have found a way to solve problems and crimes that occur in the cyberworlds. Measures have been sought to control and regulate in terms of policy, law and other aspects. As for the cyber security legal policy, every country has set cyber security policy as an important main policy. In regard to the law, every country has enacted cyber security laws, and required the establishment of an organization to specifically supervise the cyber security, with similar principles of practice; certain differences lie on the focus on maintaining the security and sovereignty of each country and the method of enforcement, which depends on the administrative and social context of each country. Most of the citizens of Thailand and the world nowadays are involved in the cyberworlds; therefore, one should first study the cyber security legal context of the country where one wants to conduct transactions in the cyberworlds in order to reduce cyber risks.

Keywords Policy, Law, Security, Cyber, Digital Citizens

---

² Lecturer, Ph.D., Faculty of Law, Krirk University, Bangkok 10220. E-mail: pantip2ong@gmail.com

1. บทนำ

วิวัฒนาการของโลกไซเบอร์เกิดขึ้นมาหลายทศวรรษแล้ว เริ่มจากการที่มนุษย์มีการคิดค้นสร้างเทคโนโลยีขึ้นมาใช้อำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันทั้งการผลิต คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เครื่องมือสื่อสารต่างๆ ขยายการพัฒนาเทคโนโลยีสู่ระบบการทำงาน ชุมชน สังคม เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับตัวเองและพลเมืองโลก พัฒนาจนเป็นการสื่อสารทางดิจิทัลในโลกไซเบอร์ที่พลเมืองโลกใช้ติดต่อกันได้ทั่วโลกทุกหนแห่งอย่างไร้พรมแดน ปัจจุบันนี้ประเทศต่างๆ และประเทศมหาอำนาจ ทั้งกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน ที่มีศักยภาพและเงินทุนต่างแข่งขันกันพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ออกกันมาอย่างมากมายและรวดเร็วในด้านต่างๆ เช่น ด้านการพัฒนา เศรษฐกิจได้พัฒนาระบบการทำธุรกรรมทางการเงินเชื่อมต่อเป็นเครือข่ายดิจิทัลเป็นโลกไซเบอร์อย่างสมบูรณ์แบบ ด้านความมั่นคงได้นำเทคโนโลยีไปพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ การทำลายล้างสูงและรวดเร็ว ด้านสังคมการดำรงชีวิตประจำวันของพลเมืองได้พัฒนาเครื่องมือสื่อสารจนกลายเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตด้วยโทรศัพท์เพียงเครื่องเดียว เป็นต้น เพื่อแข่งขันกันทางเทคโนโลยีและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในโลกไซเบอร์

โลกไซเบอร์ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สร้างความท้าทายให้กับคนในสังคมทุกช่วงวัย สังคมดิจิทัล เป็นสังคมที่ทำให้มนุษย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยง และผสมผสานกันด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล หรือแม้แต่การทำธุรกรรมการเงิน เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีส่วนในการขับเคลื่อนให้เกิดเป็นสังคมดิจิทัล

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) เป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตในการบริหารจัดการ ควบคุม กำกับตน รู้ผิดรู้ถูก และรู้เท่าทัน เป็นบรรทัดฐานในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบ เรียนรู้ที่จะใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด และปลอดภัย พลเมืองดิจิทัลจึงต้องตระหนักถึงโอกาสและความเสี่ยงในโลกดิจิทัล เข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบในโลกออนไลน์ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล นับเป็นมาตรฐานหนึ่งด้านเทคโนโลยีการศึกษาที่เสนอโดยสมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society for Technology in Education: ISTE) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงความเข้าใจประเด็นทางสังคม วัฒนธรรม และความเป็นมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และปฏิบัติตนอย่างมีจริยธรรมและตามครรลองกฎหมายให้ใช้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างปลอดภัย ถูกกฎหมาย

ซึ่งมีความสำคัญในทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แยกองค์ประกอบได้เป็น 4 มิติ (ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล, 2561) ดังนี้

(1) มิติการรักษาอัตลักษณ์และข้อมูลส่วนบุคคล การสร้างอัตลักษณ์ออนไลน์ถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่ ที่ทำให้บุคคลสามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของตนเองต่อสังคมภายนอก ด้วยการอาศัยช่องทางการสื่อสารผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเพื่ออธิบายรูปแบบใหม่ของการสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตที่ทำให้เกิดการแสดงออกเกี่ยวกับตัวตนผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคมต่างๆ เพื่อการสื่อสารและเชื่อมต่อความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การที่ผู้ใช้ปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสื่อใหม่และการใช้กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อนำเสนอตัวตนบนโลกออนไลน์ พลเมืองดิจิทัลจะต้องมีความตระหนักในความเท่าเทียมกันทางดิจิทัล การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลตนเองในสังคมดิจิทัล ที่มีความจำเป็นจะต้องบริหารจัดการข้อมูลของตนเอง รู้ว่าข้อมูลใดควรเผยแพร่และข้อมูลใดไม่ควรเผยแพร่ การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล การจัดการกับความเสี่ยงของข้อมูลของตนในสื่อสังคมดิจิทัล

(2) มิติของกิจกรรมบนสื่อสังคมดิจิทัล พลเมืองดิจิทัล มีความจำเป็นต้องมีความสามารถในการจัดการธุรกรรมการเงินทางอินเทอร์เน็ต เช่น การซื้อขายสินค้าในอินเทอร์เน็ต บัตรเครดิต อิเล็กทรอนิกส์ การค้าแบบดิจิทัล การเมือง เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัล ต้องรู้จักใช้ศักยภาพของอินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อินเทอร์เน็ตเป็นได้ทั้งเครื่องมือเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบ เช่น รัฐบาลใช้อินเทอร์เน็ตในการรับฟังความเห็นของประชาชนก่อนออกกฎหมาย การลงคะแนนเสียง อิเล็กทรอนิกส์ หรือการยื่นคำร้องออนไลน์ อีกทั้งพลเมืองดิจิทัลจะต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในสังคมดิจิทัล มีน้ำใจการแสดงความเห็นอกเห็นใจ เสียใจ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ยินดี สนุกสนาน เพื่อสานสัมพันธ์กับผู้คนในโลกออนไลน์ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

(3) มิติทักษะและความสามารถในการสภาพแวดล้อมดิจิทัล พลเมืองดิจิทัลต้องมีความรู้ความสามารถในการเข้าถึง ใช้ สร้างสรรค์ ประเมิน สังเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านเครื่องมือดิจิทัล ดังนั้น พลเมืองยุคใหม่จึงต้องมีความรู้ด้านเทคนิคในการเข้าถึงและใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ได้อย่างเชี่ยวชาญ รวมถึงทักษะในการรู้คิดขั้นสูง เช่น ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจำเป็นต่อการเลือก จัดประเภท วิเคราะห์ ตีความ และเข้าใจข้อมูลข่าวสาร มีความรู้และทักษะในสภาพแวดล้อมดิจิทัล การรู้ดิจิทัลโดยมุ่งให้เป็นผู้ใช้ที่ดี เป็นผู้เข้าใจบริบทที่ดี และเป็นผู้สร้างเนื้อหาทางดิจิทัลที่ดี ในสภาพแวดล้อมสังคมดิจิทัล

(4) มติจริยธรรมทางดิจิทัล พลเมืองดิจิทัล จะต้องเป็นผู้รู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ การกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ การใช้เทคโนโลยีอย่างรู้จริยธรรม รู้จักคุณค่าและจริยธรรมจากการใช้เทคโนโลยี มีความรู้ในงานลิขสิทธิ์และเคารพทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น และการปกป้องตนเองและชุมชน มีความรับผิดชอบทางดิจิทัล รู้จักสิทธิเสรีภาพให้เกียรติในการพูดการกระทำในสังคมดิจิทัล มารยาททางดิจิทัล เข้าใจถึงการรับความเสี่ยงและการบริหารจัดการความเสี่ยงในโลกออนไลน์ เช่น การไม่ไปรังแกและสามารถจัดการกับการถูกรังแกบนโลกไซเบอร์ (Cyberbullying) รวมไปถึงการเกี่ยวพาราสี การเหยียดผิว-เหยียดชนชั้น รวมไปถึงเนื้อหาต่างๆ ที่สุ่มเสี่ยง เช่น เนื้อหาที่มีความรุนแรง ไปเบียดเบียนกษัตริย์ด้วย

พลเมืองดิจิทัลที่ดีจะต้องมีทักษะทางดิจิทัลมีชุดทักษะและความรู้ทั้งในเชิงเทคโนโลยีและการคิดขั้นสูง ในการรักษาอัตลักษณ์และข้อมูลส่วนบุคคลของตนเอง เคารพสิทธิเสรีภาพการใช้ข้อมูลทั้งของตนเองและผู้อื่น สามารถบริหารจัดการกิจกรรมบนสื่อสังคมดิจิทัล รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความรู้ด้านเทคนิคในการเข้าถึงและใช้เครื่องมือดิจิทัล มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักคุณค่าและจริยธรรมจากการใช้เทคโนโลยี มีความรู้ในงานลิขสิทธิ์และเคารพทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น การปกป้องตนเองและชุมชน และเกิดความรับผิดชอบต่อทางดิจิทัล

แต่เมื่อโลกไซเบอร์มีการพัฒนาใช้กันอย่างแพร่หลายและรวดเร็วในยุคดิจิทัล ก็มีปัญหาดังกล่าว ในโลกไซเบอร์เกิดขึ้นตามมาด้วยเช่นกัน ดังปัญหาการโจมตีทางไซเบอร์กันระหว่างรัฐชาติยุคแรกนั้นย้อนกลับไปเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2007 กลุ่มอาครแห่งหนึ่งทางตะวันออกของซีเรีย ซึ่งเป็นอาคารที่กำลังก่อสร้างโดยใช้คนงานเกาหลีเหนือถูกฝูงบินอิสราเอลโจมตี แต่รัฐบาลซีเรียเป็นฝ่ายที่ตกเป็นเป้าโจมตีกลับนิ่งเงียบ แต่เมื่อเรื่องทราบถึงสื่อสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ก็เริ่มมีเรื่องนี้ออกมามากขึ้นซึ่งรายละเอียดในหนังสือแตกต่างกันออกไปส่วนใหญ่แล้วที่อ้างแหล่งข่าวของรัฐบาลอิสราเอลจะระบุว่า สถานที่ถูกโจมตีเป็นโรงงานผลิตอาวุธนิวเคลียร์ที่ออกแบบโดยเกาหลีเหนือ ซีเรียใช้งบประมาณหลายพันล้านดอลลาร์จัดหาระบบป้องกันทางอากาศ เครื่องบินที่ลอดผ่านเข้ามาในซีเรียทางตุรกีคือเครื่องบินฟอลคอน และอีเกิล ออกแบบสร้างครั้งแรกตั้งแต่ ค.ศ. 1970 ยังห่างไกลศักยภาพการหลบหลีกเรดาร์มากนัก เป็นเรื่องที่น่าเจ็บปวดสำหรับซีเรียคือ ระบบป้องกันทางอากาศราคาแพงของทางการเมืองดามัสกัส ซึ่งเป็นเมืองหลวงของซีเรีย ถูกครอบครองโดยอิสราเอล สิ่งที่ปรากฏบนจอเรดาร์คือความว่างเปล่า จรวดนำวิถีต่อต้านอากาศยานเพื่อป้องกันทางอากาศไม่สามารถระดมยิงได้ ฝูงบินป้องกันน่านฟ้าของซีเรียไม่สามารถขึ้นปฏิบัติการได้ ซึ่งระบบนี้ของซีเรียสร้างโดยรัสเซีย เมื่อนั้นกระทรวงกลาโหมรัสเซียจึงมีโทรศัพท์ดังขึ้นโดยซีเรียต้องการคำตอบว่าระบบนี้ผิดพลาดได้อย่างไร เรื่องนี้อาจทำให้อิหร่านที่กำลังจะซื้อระบบจากรัสเซียต้องตกตะลึงเหมือนกัน

แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วอุตสาหกรรมอาหารรัสเซียก็มีดีระดับหนึ่ง และไม่ได้ถึงกับใช้ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ตัวเองอย่างหนักขนาดนั้น แต่บรรดาเหล่านักบริโภคนไซเบอร์แล้วน่าจะไม่ต้องประหลาดใจกับเรื่องนี้ นี่คือตัวอย่าง “สงครามไซเบอร์” การดำเนินการโดยรัฐชาติหนึ่งเพื่อแทรกซึมคอมพิวเตอร์หรือเครือข่ายของอีกรัฐชาติ เพื่อสร้างความเสียหายหรือรบกวนขัดขวางการดำเนินงาน (คลาร์ก และคเนค, 2555)

หรือภัยคุกคามทางไซเบอร์ซึ่งเป็นปัญหาที่ไร้พรมแดนและกระทบต่อความปลอดภัยในภาคการเงินทั่วโลกด้วย แม้เทคโนโลยีดิจิทัล จะช่วยให้เราใช้ชีวิตประจำวันสะดวกสบายขึ้น ทั้งการใช้สื่อโซเชียล และการซื้อสินค้าหรือการโอนเงินออนไลน์ แต่ความเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรมทางไซเบอร์ ทั้งการโจรกรรมข้อมูล การย้ายออกเงินจากอินเทอร์เน็ตแบงก์กิ้ง และเงินดิจิทัลกลับเพิ่มมากขึ้น และเป็นความเสี่ยงสำคัญของระบบการเงินโลก ภัยคุกคามทางไซเบอร์เป็นปัญหาที่ไร้พรมแดนและกระทบต่อความปลอดภัยในภาคการเงินทั่วโลก แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยให้มนุษย์ใช้ชีวิตประจำวันสะดวกสบายขึ้น ทั้งการใช้สื่อโซเชียล และการซื้อสินค้าหรือการโอนเงินออนไลน์ แต่ความเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรมทางไซเบอร์กลับเพิ่มมากขึ้น และเป็นความเสี่ยงสำคัญของระบบการเงินโลก World Economic Forum จัดเรื่องภัยคุกคามทางไซเบอร์เป็น 1 ใน 5 ความเสี่ยงที่สำคัญระดับโลก ซึ่งภาคการเงินเป็นเป้าหมายหลักของการถูกโจมตี เช่น กรณีธนาคารยักษ์ใหญ่แห่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ถูกขโมยข้อมูลลูกค้ากว่า 83 ล้านบัญชี เมื่อปี พ.ศ. 2557 ไม่นานแม้แต่ธนาคารกลางแห่งหนึ่งในเอเชียใต้ที่ถูกย้ายออกเงินสำรองระหว่างประเทศกว่า 81 ล้านดอลลาร์สหรัฐ จากการถูกเจาะเข้าระบบการเงินเมื่อปี พ.ศ. 2559 เช่นเดียวกับอีกธนาคารกลางหนึ่งในอาเซียนที่ประสบเหตุคล้ายกันเมื่อต้นปี แต่โชคดีที่พบความผิดปกติได้ทันเวลา และเมื่อปลายกรกฎาคมที่ผ่านมา ข้อมูลของลูกค้าบางส่วนของสถาบันการเงินในไทย 2 แห่ง ถูกโจรกรรมแต่ไม่พบความเสียหาย (อนุภาค มาตรมุล และอิศราวุฒิ เอี่ยมวิริยะกุล, 2561)

หรือจากข้อมูลขององค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ได้รวบรวมผู้เชี่ยวชาญจากยูนิเซฟ และผู้เชี่ยวชาญด้านการป้องกันการระรานทางไซเบอร์และเด็กระหว่างประเทศ (International cyberbullying and child protection experts) พร้อมร่วมมือกับเฟซบุ๊ก (Facebook) อินสตาแกรม (Instagram) และทวิตเตอร์ (Twitter) เพื่อสำรวจปัญหาการถูกระรานทางไซเบอร์ (Cyberbully) ของเด็กๆ ทั่วโลก และให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการรับมือกับการกลั่นแกล้งทางโลกออนไลน์ พบว่า บ่อยครั้งที่เด็กๆ บอกไม่ได้ว่าสิ่งที่เพื่อนทำกับพวกเขาอยู่คือการแกล้งกันเล่นๆ หรือการพยายามทำร้ายพวกเขาอยู่กันแน่ โดยเฉพาะบนโลกออนไลน์ เพราะพวกเขามักหยอกกันแรงๆ แล้วหัวเราะพร้อมทั้งท้ายด้วยประโยคที่ว่า “แค่ล้อเล่นนา” หรือ “อย่าคิดมากนา” เอาไว้ ผู้เชี่ยวชาญจึงให้ข้อสังเกตไว้ว่า หากเมื่อไรเราเริ่มรู้สึกว่

การล่อล่อนนั้นเลยเกิดไปไกลถึงขนาดที่เริ่มทำร้ายจิตใจเราแล้ว นั่นอาจเป็นการ Cyberbully (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563) เป็นต้น

เมื่อโลกไซเบอร์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของดำรงชีวิตของพลเมืองโลกอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นทั่วโลกทั้งในประเทศใหญ่และประเทศเล็ก โลกไซเบอร์เป็นเครือข่ายไร้พรมแดนที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังเช่น ความมั่นคงปลอดภัย ธุรกิจทางการเงิน สังคมความเป็นอยู่ของพลเมือง ทั้งภายในประเทศเฉพาะกลุ่มเฉพาะเรื่อง รวมทั้งใช้เชื่อมโยงข้ามชาติติดต่อกันระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงสู่โลกไซเบอร์ที่สำคัญในด้านมหภาคมีวิวัฒนาการการทำสงครามระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปทำสงครามระหว่างประเทศกันในโลกไซเบอร์ การทำธุรกรรมทางการเงินเชื่อมต่อเป็นเครือข่ายดิจิทัลในโลกไซเบอร์อย่างไร้พรมแดน ด้านจุลภาคโลกไซเบอร์ได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวันของสังคมพลเมืองโลกทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในวัยเยาว์

ซึ่งวิวัฒนาการพัฒนาการของโลกไซเบอร์ทำให้เกิดปัญหาต่อพลเมืองโลกในทุกด้านด้วยเช่นกัน ทำให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศมหาอำนาจ กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน รวมถึงประเทศไทยด้วย จึงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์ มีการออกมาตรการและกฎหมายต่างๆ ภายในประเทศ รวมถึงประเทศในระดับภูมิภาคทำความตกลงร่วมกันจัดตั้งองค์กรร่วมและออกกฎหมายต่างๆ มาทำการดูแลควบคุมการใช้เครือข่ายในโลกไซเบอร์ทั้งด้านนโยบาย ด้านกฎหมาย และด้านอื่นๆ

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจศึกษา นโยบายด้านกฎหมายของประเทศต่างๆ และประเทศไทย กฎหมายสากล และการเชื่อมโยงกฎหมายของกลุ่มประเทศที่ทำความร่วมมือกันที่ออกมาใช้กำกับ ดูแล ควบคุม ป้องกัน ความปลอดภัยทางไซเบอร์ให้กับพลเมืองของประเทศไทยและพลเมืองโลก อันจะเป็นประโยชน์ทำให้ทราบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์ การพัฒนานโยบายด้านกฎหมายมาใช้กำกับ ดูแล ควบคุม ป้องกันความปลอดภัยทางไซเบอร์ให้พลเมืองโลกในยุคปัจจุบันอะไรบ้าง และจะมีแนวทางพัฒนาต่อไปในอนาคตอย่างไร

2. ความเป็นมา วิวัฒนาการ และปัญหาของโลกไซเบอร์

ความเป็นมาของโลกไซเบอร์ที่เกิดขึ้นมาหลายทศวรรษแล้วนั้น ประวัติศาสตร์ที่สะท้อนการพัฒนาของวัฒนธรรมไซเบอร์ (Cyber Culture) ในเชิงนวัตกรรมเกิดขึ้นเพราะการพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารในแต่ละยุคสมัย Macek (2003) อธิบายไว้ว่า ในยุคแรกวัฒนธรรมโลกไซเบอร์กำเนิดมาจากวัฒนธรรมกลุ่มย่อยในกลุ่มแฮกเกอร์ชาวอเมริกันที่ประกอบด้วยนักศึกษา โปรแกรมเมอร์ นักวิจัย นักวิชาการกลุ่มที่ศึกษาวิทยาศาสตร์

คอมพิวเตอร์ ที่มีจุดเริ่มต้นครั้งสำคัญของกลุ่มแฮกเกอร์ที่สถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ ในปี ค.ศ. 1959 ต่อมาในปี ค.ศ. 1960 มีแนวคิดการสร้างจักรกลกึ่งสิ่งมีชีวิตกึ่งหุ่นยนต์ (Cyborg) ข้อความไฮเปอร์เท็กซ์ (Hypertext) รวมทั้งยุคเริ่มต้นของเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ในปี ค.ศ. 1963 จนถึงสิ้นสุดปี ค.ศ. 1968 ยุคที่สองอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1970-1978 เป็นช่วงที่วัฒนธรรมการพัฒนาโลกไซเบอร์เกิดขึ้นนอกสถาบันการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย เหตุการณ์สำคัญในยุคนี้คือการเติบโตครั้งใหญ่ของเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ที่มีไมโครโพรเซสเซอร์ เป็นหน่วยประมวลผลกลาง (Microcomputer) เริ่มมีกลุ่มคนที่พัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่บ้าน ไม่ได้จำกัดแค่ในองค์กรใหญ่ ต่อมาเกิดการใช้คอมพิวเตอร์ที่มีผู้ใช้รายบุคคลขึ้น ในครั้งแรก ยุคที่สามเป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมโลกไซเบอร์ที่กลายเป็นการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการทำงานในสำนักงานและเพื่อการบันเทิงทั่วไปที่บ้าน เกิดการพัฒนาระบบเครือข่ายกันอย่างแพร่หลาย และยุคที่สี่เป็นยุคที่เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์กลายเป็นเครื่องมือจำเป็นพื้นฐานเกิดขึ้น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980-1990 เป็นต้นมา (ปองกมล สุรัตน์, 2561)

วิวัฒนาการของโลกไซเบอร์มีการพัฒนาเป็นการสื่อสารทางดิจิทัลกลายเป็นโลกไซเบอร์ที่พลเมืองโลกได้ติดต่อกันได้ทั่วโลกทุกหนแห่งอย่างไร้พรมแดน ประเทศต่างๆ มีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ประโยชน์ในการสื่อสารทางดิจิทัลในด้านต่างๆ ทั้งด้านความมั่นคงปลอดภัย ด้านธุรกรรมทางการเงิน ด้านสังคม และด้านอื่นๆ จนเรียกได้ว่าครอบคลุมทุกด้าน

เมื่อโลกไซเบอร์มีการพัฒนาและใช้กันอย่างแพร่หลายและรวดเร็วก็มีปัญหาเกิดขึ้นตามมามากมายด้วยเช่นกัน ซึ่งเกิดจากมนุษย์ด้วยกันเองเป็นผู้ทำให้เกิดปัญหา เช่น คนบางกลุ่มนำเทคโนโลยีไปพัฒนาใช้ในการแสวงหาประโยชน์ในทางที่ผิดหรือก่อคดีอาชญากรรมต่างๆ จนกลายเป็นอาชญากรรมทางไซเบอร์ที่เกิดขึ้นทั้งเรื่องเล็กๆ ภายในประเทศ จนถึงเรื่องใหญ่ที่แพร่ขยายเครือข่ายการกระทำผิดในโลกไซเบอร์อย่างไร้พรมแดน โดย K. Jaishankar นักอาชญาวิทยาชาวอินเดีย ผู้คิดค้นทฤษฎีการเปลี่ยนพื้นที่ ได้นิยามคำว่า อาชญากรรมไซเบอร์ หมายถึง ความผิดที่กระทำขึ้นต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มปัจเจกบุคคล ด้วยมูลเหตุจูงใจทางอาญา ซึ่งผู้กระทำมีเจตนาทำให้เหยื่อเสียชื่อเสียง ทำร้ายร่างกาย หรือจิตใจของเหยื่อไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยใช้เครือข่ายโทรคมนาคมสมัยใหม่เป็นเครื่องมือ (Halder & Jaishankar, 2011) ความเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรมทางไซเบอร์ที่เกิดขึ้นในโลก เช่น สงครามทางไซเบอร์ การโจรกรรมข้อมูล การยกยอกเงินจากอินเทอร์เน็ตแบงก์กิ้งและเงินดิจิทัลเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีของกลุ่มอาคารแห่งหนึ่งทางตะวันออกของซีเรียซึ่งเป็นอาคารที่กำลังก่อสร้างโดยใช้คนงานเกาหลีเหนือถูกฝูงบินอิสราเอลโจมตี ระบบป้องกันทางอากาศราคาแพงของทางทหารเมืองดามัสกัส เมืองหลวงของซีเรียถูกครอบครองโดยอิสราเอล สิ่งที่ปรากฏบนจอเรดาร์คือความว่างเปล่า จรวดนำวิถีต่อต้านอากาศยานเพื่อป้องกันทางอากาศ

ไม่สามารถระดมยิงได้ ฝูงบินป้องกันน่านฟ้าของซีเรียไม่สามารถขึ้นปฏิบัติการได้ ซึ่งระบบของซีเรียสร้างโดยรัสเซีย หรือสงครามเว็บครั้งที่ 1 (Web War One) ระหว่างเอสโตเนียกับรัสเซีย คืออีกตัวอย่างของสงครามไซเบอร์ที่เกิดขึ้นมานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เกิดกับเอสโตเนียที่ขัดแย้งทางความคิดเรื่องอนุสาวรีย์กองทัพแดงที่ตั้งอยู่ในทาลลินน์ (Tallinn) เมืองหลวงของเอสโตเนีย อันเป็นอนุสาวรีย์ที่รำลึกถึงกองทัพแดงที่ปลดแอกสาธารณรัฐริมทะเลบอลติกจากการยึดครองของนาซีในช่วงเวลาที่ชาวรัสเซียเรียกว่า “มหาสงครามรักชาติ” ขณะที่เอสโตเนียถูกบีบบังคับให้เป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต หลังจากเอสโตเนียได้รับเอกราชแล้วหลายปี เอสโตเนียพยายามหาทางลบล้างสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงการถูกบีบบังคับให้เป็นส่วนหนึ่งของโซเวียต ขณะที่คนเชื้อสายรัสเซียก็ประกาศปกป้องอนุสาวรีย์จึงเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ภายหลังจากความขัดแย้งเคลื่อนย้ายไปสู่โลกไซเบอร์ เอสโตเนียโดนโจมตีด้วยคำสั่ง ดีดีไอเอส (Distribute Denial of Service: DDOS) หรือการโจมตีด้วยการระดมคำสั่งจนเซิร์ฟเวอร์ไม่สามารถให้บริการได้ในช่วงปี ค.ศ. 2007 ชาวเอสโตเนียไม่สามารถใช้บริการธนาคารออนไลน์ เว็บไซต์สื่อต่างๆ หรือบริการอิเล็กทรอนิกส์ของรัฐบาลได้ ภายหลังจากเอสโตเนียโดนโจมตี นาโต้จัดตั้งศูนย์กลางกลาโหมเพื่อป้องกันภัยไซเบอร์ โดยดำเนินการอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 2008 (คลาร์ก และเคนเนค, 2555)

นอกจากปัญหาสงครามไซเบอร์แล้ว ภัยคุกคามทางไซเบอร์ซึ่งเป็นปัญหาที่ไร้พรมแดนและกระทบต่อความปลอดภัยในภาคการเงินทั่วโลกด้วย ความเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรมทางไซเบอร์ ทั้งการโจรกรรมข้อมูล การยกยอกเงินจากอินเทอร์เน็ตแบงก์กิ้งและเงินดิจิทัลเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งเป็นความเสี่ยงสำคัญของระบบการเงินโลก เช่น กรณีธนาคารยักษ์ใหญ่แห่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกาถูกขโมยข้อมูลลูกค้ากว่า 83 ล้านบัญชี เมื่อปี พ.ศ. 2557 และปัญหาโลกไซเบอร์ที่เกิดในด้านสังคมด้วยดังตามที่องค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ได้มีการรวบรวมข้อมูลการระรานกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ในกลุ่มเด็กๆ ที่มีการล้อเล่นกันเลยเถิดไปไกลถึงขนาดที่เริ่มทำร้ายจิตใจนั้นอาจเป็นการ Cyberbully ดังที่กล่าวไว้ก่อนแล้ว

สังคมปัจจุบันนี้มีสองสถานะที่ชัดเจนและเด่นชัด สถานะหนึ่งเป็นสังคมจริง สังคมบนโลกกายภาพ (Physical World) อีกสถานะหนึ่งอยู่ในโลกออนไลน์ไซเบอร์ (Cyber World) ที่เรียกว่าเสมือนจริง (Virtual) จนมีปัญหาใหม่เกิดขึ้นอยู่เสมอ เช่น เด็กติดเกม การรังแกบนโลกไซเบอร์ การหลอกลวงแบบใหม่ในไซเบอร์ เป็นต้น พัฒนาการทางดิจิทัลทำให้มีความหลากหลายทางด้านผลิตภัณฑ์ เครื่องมือสมัยใหม่ เทคโนโลยีดิจิทัลมีพัฒนาการมากขึ้น มีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา หากเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นเผ่าพันธุ์ดิจิทัล หรือสายพันธุ์ดิจิทัล ที่เรียกว่า ดิจิทัลสปีชีส์ (Digital Species) เหมือนเผ่าพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต ผลิตภัณฑ์ดิจิทัลมีวิวัฒนาการ มีความก้าวหน้าทางการพัฒนา มีการสร้างผลิตภัณฑ์ออกมาให้ใช้มากมาย

ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนปัจจุบันมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์ดิจิทัลเหล่านี้ หากพิจารณาด้วยหลักการของการอยู่ร่วมกันกับดิจิทัล วิถีชีวิตใหม่มีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่พึ่งพาดิจิทัลมากขึ้น ก่อให้เกิดระบบนิเวศทางด้านดิจิทัลที่เรียกว่า ดิจิทัล-อีโคซิสเต็ม (Digital Eco-system) มีผลิตภัณฑ์ ของใช้ เฝ้าพันธุ์ดิจิทัลเกิดขึ้นมากมาย การอยู่รวมของคนกับเฝ้าพันธุ์ดิจิทัลจึงเกิดขึ้น ทำให้วิถีชีวิตใหม่ ความเป็นอยู่ การเรียน การเล่น การเข้าสู่สังคมเปลี่ยนไป (ยง ภู่วรรณ, 2564)

โลกไซเบอร์เกิดขึ้นหลายทศวรรษมีวิวัฒนาการเริ่มยุคแรกจากวัฒนธรรมกลุ่มย่อยในกลุ่มแฮกเกอร์ชาวอเมริกันร่วมกันพัฒนาเครือข่ายคอมพิวเตอร์จนในยุคปัจจุบันนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของดำรงชีวิตของพลเมืองโลกที่เห็นชัดเจนมากขึ้นและยังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป ทั้งในด้านมหภาคที่มีวิวัฒนาการการทำสงครามระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปในการทำสงครามระหว่างประเทศกันในโลกไซเบอร์ การทำธุรกรรมทางการเงินเชื่อมต่อเป็นเครือข่ายดิจิทัลเป็นโลกไซเบอร์ ส่วนในด้านจุลภาคโลกไซเบอร์ได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวันของพลเมืองโลกทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในเด็กวัยเยาว์ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่อพลเมืองโลกตามมาในทุกด้านด้วยเช่นกัน การทำสงครามใช้เทคโนโลยีทำสงครามในโลกไซเบอร์ทำให้เกิดปัญหาการทำลายล้างที่เสียหายรุนแรง การก่ออาชญากรรมทางการเงินเปลี่ยนรูปแบบไปสู่โลกไซเบอร์ การใช้สื่อเทคโนโลยีออนไลน์ทำร้ายรังแกกันโดยเฉพาะเด็กๆ เปลี่ยนรูปแบบไปสู่โลกไซเบอร์เช่นกัน อันจะทำให้พลเมืองโลกได้รับความเสียหายทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สินมากมาย

3. นโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์เพื่อคุ้มครองพลเมืองโลก

จากการรวบรวมแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์อำนาจอธิปไตยทางไซเบอร์ พบว่าลักษณะพิเศษบางอย่างของโลกไซเบอร์เป็นอุปสรรคต่อการกำหนดเขตแดนอธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความไร้ตัวตนไร้ซึ่งพรมแดน จะไม่สามารถกำหนดได้ว่าอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงของแต่ละรัฐชาตินั้นเป็นอย่างไร และจากอุปสรรคดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการค้นคว้า พัฒนาคำนิยามในการใช้อำนาจอธิปไตยไซเบอร์ของรัฐให้สอดคล้องตามยุคสมัย โดยรัฐจะต้องใช้อำนาจอธิปไตยอย่างพอดี ไม่มากเกินไปจนละเมิดความเป็นส่วนตัวของประชาชน และไม่น้อยเกินไปเพื่อที่จะยังคงซึ่งอำนาจอธิปไตยไว้แม้แต่ในโลกที่ไร้พรมแดน การใช้อำนาจอธิปไตยในโลกไซเบอร์ที่แท้จริงจะผ่านการกำหนดกฎหมายและนโยบายต่างๆ ที่ไม่ให้รัฐอื่นสามารถแทรกแซงรัฐของตนได้ แต่เมื่อใดที่มีการแทรกแซงรัฐจำเป็นจะต้องมีเครือข่ายสำรองทุกภาคส่วนเพื่อรับมือการโจมตีทางไซเบอร์ที่เกิดขึ้น ในกรณี

ที่สัญญาอินเทอร์เน็ทของรัฐถูกโจมตีจากภายนอก เครื่องข่ายสำรองจากภาคเอกชนจะถูกนำมาใช้แทนทันทีเพื่อไม่ให้เกิดความชะงักงันในการใช้ชีวิตของประชาชน และสุดท้ายการใช้แนวทางด้านการทูตเพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อรองในเวทีโลก ประเทศจีนและประเทศรัสเซียที่มีความต้องการในการสนับสนุนการใช้อำนาจอิปโตยในโลกไซเบอร์อย่างชัดเจน เพราะไม่ต้องการให้ประเทศอื่นๆ เข้ามาละเมิดอำนาจของรัฐตนได้ ทั้งสองประเทศได้เสนอแนวคิดผ่านองค์กรสหประชาชาติ เพื่อแสดงจุดยืนของตนอย่างชัดเจนเพื่อไม่ให้รัฐอื่นเข้ามาแทรกแซงประการสุดท้าย การกำหนดนโยบายสอดคล้องกับรูปแบบการปกครองในโลกความเป็นจริงที่คู่ขนานกับโลกไซเบอร์จึงมีแนวโน้มว่าประเทศเสรีประชาธิปไตยอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอังกฤษจะมีท่าทีที่จะกำหนดอำนาจอิปโตยทางไซเบอร์ของตนอิงตามรูปแบบการปกครองทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของประชาชนในประเทศตน และพยายามจะใช้วิธีการทางการทูตในการแก้ไขปัญหาการละเมิดอำนาจอิปโตยของตน (นัทธมน เพชรกล้า และสุนนทิพย์ จิตสว่าง, 2566)

กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎหมายที่ถูกนำมาใช้เมื่อเกิดปัญหากระทบกระทั่งระหว่างรัฐชาติ โดยที่ไม่สามารถใช้กฎหมายภายในจัดการได้ กฎหมายต่างประเทศถึงจะถือเป็นเสาหลักในการแก้ปัญหาในระดับสากล แต่ไม่สามารถนำมาใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งไซเบอร์ได้ เพราะลักษณะความพิเศษที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นภายในโลกไซเบอร์ การขาดซึ่งความเชื่อมโยงทางภูมิศาสตร์ การแบ่งลักษณะตัวตน บั๊จเจกหรือองค์กรในคราวเดียวกัน ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์มีความซับซ้อนมากขึ้น การกำหนดนิยามของอิปโตยไซเบอร์จึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นเอกฉันท์ในปัจจุบัน (Corn & Taylor, 2017; Brown, 2013) ซึ่งทำให้ปัญหาในการนิยามอิปโตยไซเบอร์ยังคงเป็นข้อถกเถียงอยู่ในปัจจุบัน (Hare, 2009)

อาชญากรรมไซเบอร์ หรือการโจมตีทางไซเบอร์ แบ่งเป็นสามประเภทหลักคือ (1) ตัวแสดง (2) เป้าหมายในการก่อความเสียหายทางไซเบอร์ (3) ระดับความรุนแรง อนุสัญญาของสภายุโรปว่าด้วยอาชญากรรมไซเบอร์ ค.ศ. 2001 (Convention on Cybercrime Budapest, 23.XI.2001) ได้กำหนดลักษณะการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ข้ามชาติไว้เกี่ยวข้องกับการสร้างความเสียหายต่อระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลในคอมพิวเตอร์ การหลอกลวงและการปลอมแปลง สื่อลามกเด็ก และการละเมิดลิขสิทธิ์ (Council of Europe, 2001)

ภัยไซเบอร์ที่มีแนวโน้มจะเกิดมากขึ้น หน่วยงานกำกับดูแลและองค์กรทั่วโลกจึงตื่นตัวกับการเร่งยกระดับการจัดการความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์อย่างจริงจัง มีการออกกฎหมายและแนวทางการกำกับดูแลเพื่อลดความเสี่ยงดังกล่าว เช่น สหภาพยุโรป

ออกกรอบการดูแลความปลอดภัยไซเบอร์ของภาคอุตสาหกรรมในยุโรป (Directive on Security of Network and Information Systems) และกฎหมายเพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของพลเมืองสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation) ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดทำกรอบการทำงานด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (National Institute of Standards and Technology Cybersecurity Framework) ซึ่งเป็นกรอบมาตรฐานสากลที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในองค์กรต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วย โดยกรอบนี้วางแนวปฏิบัติที่ดีที่ครอบคลุมถึงการระบุและเข้าใจถึงบริบทต่างๆ เพื่อบริหารจัดการความเสี่ยง (Identify) การวางมาตรฐานควบคุมเพื่อป้องกัน (Protect) การตรวจจับ (Detect) การรับมือต่อภัยคุกคาม (Respond) และการฟื้นฟูระบบในเวลาที่เหมาะสม (Recover) (อนุภาคมาตรฐาน และอิสรารุฒิ เอี่ยมวิริยะกุล, 2561)

สหภาพยุโรปได้ออกกฎหมายความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ของสหภาพยุโรปหรืออียู (EU Cybersecurity Act) เริ่มมีผลบังคับในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2562 เป็นต้นไป ภายหลังจากที่ทีมเจรจาคณะมนตรีแห่งยุโรปและสภายุโรปสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้เมื่อปลายปี พ.ศ. 2561 ที่ผ่านมา โดยกฎหมายดังกล่าวเป็นก้าวแรกในการจัดให้มีระบบตรวจสอบและรับรองมาตรฐานความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity Certification) สำหรับอียู (Europe Wide) ของสินค้าและบริการ ตลอดจนการประมวลผลทางไอทีต่างๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดก่อนจะสามารถจัดจำหน่ายหรือให้บริการในอียูได้ อีกทั้งยังเป็นกฎหมายโดยตรงที่จะรับรองบทบาทและหน้าที่ของศูนย์ Cybersecurity Agency ของอียู หรือที่เรียกว่า ENISA (European Agency for Network and Information Security) ในการต่อต้านภัยคุกคามด้านความมั่นคงทางไซเบอร์และจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการใดๆ ของหน่วยงานดังกล่าว (thaieurope, 2562)

ต่อมาสหภาพยุโรปได้เสนอให้เพิ่มมิติของความปลอดภัยทางไซเบอร์ในทุกภาคส่วนของห่วงโซ่อุปทาน รวมถึงอุปกรณ์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตต่างๆ โดยเสนอให้มีการปรับปรุงและออกกฎหมายใหม่ ส่งเสริมการลงทุน และริเริ่มร่างนโยบายใหม่ควบคู่ไปกับการบูรณาการเครื่องมือของสหภาพยุโรป เช่น ตลาดภายใน กฎหมาย ช่องทางการทูต และช่องทางการกลาโหม เพื่อเตรียมพร้อมในการรับมือกับการโจมตีออนไลน์และสร้างกลไกด้านการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสรุปสาระสำคัญดังนี้

(1) ปรับปรุงและออกกฎหมายด้านความปลอดภัยไซเบอร์ สหภาพยุโรปได้เสนอร่างกฎหมาย NIS2 ทดแทนกฎหมายฉบับปัจจุบัน (Directive (EU) 2016/1148 on security of network and information systems (NIS)) และเสนอร่างกฎหมายด้านความยืดหยุ่นทางไซเบอร์ของหน่วยงานที่จำเป็น (Directive on Cyber Resilience of Critical Entities (CER)) เพื่อยกระดับความปลอดภัยให้ครอบคลุมอุตสาหกรรมและภาคส่วนอื่นๆ ที่ต้องการความยืดหยุ่น

นอกเหนือจากการคุ้มครองของ NIS เช่น ศูนย์จัดเก็บข้อมูลห้องปฏิบัติการเพื่อการวิจัยอุตสาหกรรมการผลิตยาและอุปกรณ์การแพทย์ และการไปรษณีย์บริการจัดส่งพัสดุ เป็นต้น โดยกฎหมายทั้งสองจะทำงานสอดคล้องกันและส่งเสริมกัน

(2) เพิ่มมาตรฐานความปลอดภัยทางไซเบอร์ในอุปกรณ์เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต สหภาพยุโรปเสนอให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับอุปกรณ์เชื่อมต่อที่จะวางขายในตลาดยุโรป เพื่อสร้าง “Internet of Secure Things”

(3) ใช้ AI ในการสร้าง “เกราะความปลอดภัยทางไซเบอร์” สหภาพยุโรปเสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานด้านความปลอดภัย (Security Operations Centres) ในสหภาพยุโรป เพื่อพัฒนา European Cyber Shield หรือเกราะความปลอดภัยทางไซเบอร์ โดยใช้เทคโนโลยี AI ในการตรวจจับสัญญาณของการโจมตีออนไลน์ตั้งแต่เนิ่นๆ เพื่อให้สหภาพยุโรปสามารถตอบโต้ได้ทันก่อนจะเกิดความเสียหาย

(4) ตั้งเป้าหมายในการจัดหาเครือข่ายโทรคมนาคมในอนาคตที่ทันสมัยกว่าเทคโนโลยี 5G สหภาพยุโรปร่วมกับ ENISA หน่วยงานด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ ได้ออกคำแนะนำเพื่อสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกดำเนินการตาม “EU 5G Toolbox” ซึ่งได้กำหนดแนวทางการนำเทคโนโลยี 5G และเครือข่ายโทรคมนาคมในอนาคตมาใช้อย่างปลอดภัย เช่น แนะนำให้ประเทศสมาชิกหลีกเลี่ยงผู้ให้บริการที่มีความเสี่ยงสูงและหรือการพึ่งพาซัพพลายเออร์ดังกล่าว เป็นต้น และแสวงหาแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยี 6G

(5) จัดตั้งหน่วยงานไซเบอร์กลางของสหภาพยุโรปและการเสริมสร้างความร่วมมือด้านไซเบอร์ เสนอให้มีการจัดตั้ง Joint Cyber Unit เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของสหภาพยุโรปและประเทศสมาชิกในการรับมือการโจมตีออนไลน์ รวมถึงการจัดตั้งเครือข่ายองค์การประสานงานวิกฤตไซเบอร์ (Cyber Crisis Liaison Organisation Network: CyCLONE) ภายใต้ร่างกฎหมาย NIS2 เพื่อป้องกันและตอบโต้การโจมตีออนไลน์ขนาดใหญ่และวิกฤตไซเบอร์ในระดับอียู เช่น การโจมตีทางไซเบอร์ข้ามประเทศ โดยใช้ EU Cyber Diplomacy Toolbox เป็นเครื่องมือในการยกระดับความร่วมมือด้านการป้องกันทางไซเบอร์ระหว่างประเทศ และจัดตั้งหน่วยงาน European Cybersecurity Competence Centre ที่จะจัดตั้งขึ้นที่โรมาเนีย และเสริมสร้างความร่วมมือกับนานาชาติ รวมถึง NATO และองค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ (กรมยุโรปก กระทรวงการต่างประเทศ, 2564)

ประเทศสหรัฐอเมริกาเร่งผลักดันแนวคิดการรักษาความปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์แบบ Zero Trust เปิดเว็บไซต์ govinfosecurity.com ของทำเนียบประธานาธิบดีสหรัฐฯ ร่วมกับสำนักความมั่นคงโครงสร้างพื้นฐานและการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity and Infrastructure Security Agency: CISA) และสำนักบริหารงบประมาณ

(Office of Management and Budget: OMB) ของสหรัฐอเมริกา กำลังผลักดันให้หน่วยงานของรัฐบาลนำแนวคิดการออกแบบมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยแบบ "zero trust" มาใช้ภายในเดือนกันยายน ค.ศ. 2024 Zero trust เป็นแนวคิดการออกแบบระบบรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวดบนพื้นฐานความไว้วางใจเป็นศูนย์ การเข้าถึงทรัพยากรบนระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรือการอนุญาตให้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์เชื่อมต่อในเครือข่ายจะต้องผ่านการตรวจสอบ (Verify) อย่างเข้มงวดทั้งการเชื่อมต่อจากภายในสำนักงานหรือภายนอกสำนักงาน และปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับสูง ผู้ดูแลระบบไอที และพนักงาน

ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาออกคำสั่งเมื่อพฤษภาคม ค.ศ. 2021 ให้เร่งแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ในหลายประเด็นจากการโจมตีทางไซเบอร์จากกรณี SolarWinds กรณีข้อมูลของหน่วยงานรัฐบาลสหรัฐอเมริกาหลายแห่งรั่วไหลเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2020 และหลายกรณีจากมัลแวร์เรียกค่าไถ่ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ โดยหนึ่งในองค์ประกอบนั้นคือการนำแนวคิดสถาปัตยกรรมเครือข่ายแบบ Zero Trust มาประยุกต์ใช้ในหน่วยงานภาครัฐ และส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดขึ้น เช่น การใช้วิธีการพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคลแบบหลายปัจจัย (Multiple factor authentication) ก่อนการเข้าถึงทรัพยากรบนเครือข่าย และการจัดหาระบบตรวจจับและตอบสนองภัยคุกคามปลายทาง (Endpoint Detection and Response) มาประยุกต์ใช้แทนการรักษาความปลอดภัยแบบดั้งเดิม หลังจาก OMB เผยแพร่เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบมาตรการรักษาความปลอดภัยแบบ Zero Trust แล้ว หน่วยงานภาครัฐจะต้องส่งแผนการนำนโยบาย Zero Trust ไปสู่การปฏิบัติระหว่างปี ค.ศ. 2022-2024 โดยหน่วยงานภาครัฐต้องประยุกต์ใช้สถาปัตยกรรมแบบ "Zero Trust" ซึ่งประกอบด้วย 5 เสาหลัก การพัฒนามาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (สำนักข่าวกรองแห่งชาติ, 2564) ดังนี้

(1) การระบุยืนยันตัวตน (Identity) เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทุกคนจะต้องปฏิบัติตามแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) เมื่อเชื่อมต่อและเข้าถึงแอปพลิเคชันที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งรวมถึงการใช้งาน multiple factor authentication เพื่อลดภัยคุกคามทางไซเบอร์ เช่น อีเมลหลอกลวง

(2) อุปกรณ์ (Devices) หน่วยงานภาครัฐจะต้องจัดทำทะเบียนทรัพย์สินสารสนเทศภายในเครือข่ายให้ครบถ้วนเพื่อช่วยในการตรวจจับและรับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) เครือข่าย (Networks) หน่วยงานภาครัฐต้องเข้ารหัสข้อมูลการติดต่อสื่อสารบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น ระบบ Domain Name และโปรโตคอล HTTP และแบ่งแยกเครือข่ายตามลำดับชั้นการรักษาความปลอดภัยข้อมูล รวมทั้งการใช้อีเมลเข้ารหัส

(4) แอปพลิเคชัน (Applications) หน่วยงานภาครัฐต้องทดสอบแอปพลิเคชันเพื่อตรวจสอบช่องโหว่และมั่นใจว่ามีมาตรการด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยที่เหมาะสม รวมถึงพิจารณารายงานจากแหล่งข้อมูลภายนอกเกี่ยวกับช่องโหว่และข้อผิดพลาดของแอปพลิเคชันที่ใช้งานด้วย

(5) ข้อมูล (Data) หน่วยงานภาครัฐที่ใช้บริการความปลอดภัยผ่านระบบคลาวด์ จะต้องเผื่อตรวจตราการเข้าถึงข้อมูลสำคัญ และจัดทำระบบการบันทึกข้อมูลการจราจรคอมพิวเตอร์ การเข้าถึงข้อมูลในระบบต่างๆ ทั่วทั้งองค์กร

ประเทศจีนออกหนังสือปกขาวเผยแพร่โดยสำนักงานข้อมูลข่าวสารแห่งคณะรัฐมนตรีจีน ปี ค.ศ. 2010 ได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลในการปกป้องความปลอดภัยทางไซเบอร์ไว้ และประกาศความมุ่งหมายที่จะกำจัดเนื้อหาที่ “ต่อต้านหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ เปิดเผยความลับของชาติ บ่อนทำลายชาติและความสามัคคี ทำลายเกียรติหรือผลประโยชน์ของประเทศ ส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชังหรือเหยียดหยามศีลธรรมอันดีของสังคม ฝ่าฝืนนโยบายของชาติว่าด้วยการนับถือศาสนา โฆษณาเนื้อหาลัทธินอกกรีต กระจายข่าวลือ สร้างความปั่นป่วนให้กับสังคม เผยแพร่สื่อลามกอนาจาร การพนัน ความรุนแรง การก่อการร้ายหรืออาชญากรรมอื่น การล้อเลียนเสียดสี ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือเนื้อหาอื่นที่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายหรือระเบียบของฝ่ายบริหาร” (Information Office of the State Council the People's Republic of China, 2010) ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของประเทศจีนที่มีต่อความปลอดภัยทางไซเบอร์อย่างชัดเจนว่าให้ความสำคัญกับเสถียรภาพทางสังคม อำนาจอธิปไตย และความสามัคคีของคนในชาติ ภายใต้การบังคับใช้ของกฎหมายความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศจีน ผู้ให้บริการทางโครงข่ายซึ่งประกอบด้วยกิจการอันเกี่ยวข้องกับระบบโครงสร้างพื้นฐานสำคัญจะถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการปกป้องความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ด้วย ประเทศจีนเชื่อมั่นในระบบบังคับและจะทดลองมาตรการต่างๆ เพื่อนำไปสู่การให้ความคุ้มครองระบบโครงสร้างพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนสำหรับประเด็นเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่นนั้น ก็จัดว่าเป็นอีกภาระหนึ่งที่ยุ่งยากสำหรับผู้ให้บริการเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับระบบโครงสร้างพื้นฐานสำคัญ และไม่มีความแน่ชัดว่ามาตรการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับความปลอดภัยไซเบอร์ในระยะยาวได้จริง ทั้งนี้ มาตรการการเก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่นอาจทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับความเสียหายจากการถูกสอดแนมโดยรัฐบาลท้องถิ่น และถึงแม้ว่ากฎหมายจะมีบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเกิดขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่กฎหมายความปลอดภัยไซเบอร์ก็ยังให้อำนาจในการเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้น อันนำไปสู่การรั่วไหลของข้อมูลอยู่แน่นอน (อาร์ม ตั้งนิรันดร, 2563)

ต่อมาได้มีการประชุมคณะกรรมการประจำสภาประชาชนแห่งชาติจีน ชุดที่ 13 ครั้งที่ 30 ได้ลงมติผ่านกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 2021 ทั้งนี้ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาปัญหาต่างๆ เช่น การรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลมากเกินไป การขาดความคุ้นเคยกับข้อมูลขนาดใหญ่ การประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลที่ละเอียดอ่อนซึ่งได้กลายเป็นประเด็นร้อนในการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล และได้รับความสนใจอย่างมากจากโลกภายนอก การเกิดขึ้นของ “กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล” เป็นสัญลักษณ์ว่าหลังจากการบังคับใช้ “กฎหมายว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์” และ “กฎหมายว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล” ซึ่งเป็นระบบกฎหมายของจีนที่ทุนยุคสมัยนี้ให้ความสำคัญ (ไชยสิทธิ์ ตันตยกุล, 2564) กล่าวคือ

(1) หลังจากเกือบ 20 ปี ในที่สุดประเทศจีนมีกฎหมายที่สำคัญในสังคมดิจิทัล โดยได้ก่อตั้งระบบกฎหมายหลักว่าด้วย กฎหมายว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์” กฎหมายว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล” และ “กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล”

(2) หลังจากผ่านไปครึ่งศตวรรษ ระบบกฎหมายของประเทศจีนที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัล ได้ถูกสร้างขึ้น ปัจจุบัน 128 ประเทศ ได้ออกกฎหมายเพื่อปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัว

(3) เป็นก้าวสำคัญในระบบการเข้าสู่สังคมดิจิทัลที่เน้นประชาชน โดยกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประเทศจีนที่ชี้แจงถึงการประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีกฎหมายรองรับ

(4) เป็นไปตามหลักสากลทั่วไปอย่างสมบูรณ์

(5) เป็นส่วนช่วยในการกำกับดูแลทางดิจิทัลทั้งหมด โดยรักษาสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของการปกป้องสิทธิส่วนบุคคลและการส่งเสริมการใช้ข้อมูลนั้น เป็นประเด็นหลักของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

ประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศมหาอำนาจทั้งกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์เป็นอย่างมาก โดยกำหนดเป็นนโยบายหลักของประเทศในกำกับ ดูแล ป้องกัน แก้ไขปัญหาภัยคุกคามและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์ มีการจัดตั้งศูนย์ หน่วยงาน องค์กร ขึ้นมากำกับดูแลโลกไซเบอร์ และออกกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างต่อเนื่อง เพื่อต้องการรักษาอำนาจอธิปไตยของประเทศและกำกับดูแลคุ้มครองพลเมืองให้ใช้สื่อดิจิทัลในโลกไซเบอร์ให้ปลอดภัยและสามารถพัฒนาโลกไซเบอร์ให้เป็น

ประโยชน์ได้อย่างสร้างสรรค์ อันเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์เพื่อคุ้มครองพลเมืองโลก

4. นโยบายความปลอดภัยทางไซเบอร์ด้านกฎหมายของประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับภัยคุกคามและอาชญากรรมทางไซเบอร์เป็นอย่างมากเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ โดยกำหนดเป็นนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ ออกกฎหมายจัดตั้งหน่วยงานดูแลเรื่องนี้โดยตรง และกำหนดให้หน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน นำนโยบายการกำกับดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์ไปปฏิบัติด้วย

กฎหมายที่ประเทศไทยออกมากำกับและดูแลความมั่นคงและปลอดภัยทางไซเบอร์คือ พระราชบัญญัติ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ในปัจจุบัน การให้บริการหรือการประยุกต์ใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โครงข่ายโทรคมนาคม หรือการให้บริการโดยปกติของดาวเทียมมีความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์อันอาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ดังนั้น เพื่อให้สามารถป้องกันหรือรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่สมควรกำหนดลักษณะของภารกิจหรือบริการที่มีความสำคัญเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน ที่จะต้องมีการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์มิให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงในด้านต่างๆ รวมทั้งให้มีหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบในการดำเนินการประสานการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะในสถานการณ์ทั่วไปหรือสถานการณ์อันเป็นภัยต่อความมั่นคงอย่างร้ายแรง ตลอดจนกำหนดให้มีแผนปฏิบัติการและมาตรการด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ อย่างมีเอกภาพและต่อเนื่อง อันจะทำให้การป้องกันและการรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562)

“ภัยคุกคามทางไซเบอร์” (Cyber Threats) เป็นภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบในทุกภาคส่วน ทั้งทางเศรษฐกิจ หรือความมั่นคงของประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยมีสถิติการคุกคามทางไซเบอร์ตลอดทั้งปี ผลโดยรวมทั้งหมด 3,237 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2561 ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนพฤศจิกายน มีการคุกคามทางไซเบอร์ ที่ได้บันทึกไว้ในสถิติแล้วจำนวนทั้งหมด 2,311 ครั้ง โดยการคุกคามที่มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งคือ “ความพยายามจะบุกรุกเข้าระบบ” (Intrusion Attempts) ที่บันทึกไว้ได้จำนวน 984 ครั้ง ซึ่งมากกว่าสถิติที่บันทึกได้ตลอดปี พ.ศ. 2560 ถึง 45 ครั้ง หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 4.80 ปี พ.ศ. 2562 จะมีเทคนิค

การโจมตีแบบใหม่ที่เกิดขึ้นอีกมากมายและร้ายแรงกว่าที่เป็นอยู่ สถานการณ์ทางไซเบอร์ที่เกิดขึ้นทางรัฐบาลของประเทศไทย ได้ออกนโยบายให้บูรณาการความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ควบคู่กับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล โดยได้จัดตั้ง “คณะกรรมการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ” หรือ National Cybersecurity Committee เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2561 ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนา ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล ควบคู่กับการเตรียมประกาศใช้ร่าง พระราชบัญญัติ รักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้มาตรการทั้งทางเทคนิคและทางกฎหมาย (เสมอ นิมะเงิน, 2563)

ตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 บัญญัติให้สำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (สกมช.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบงานตามพระราชบัญญัตินี้ และประสานการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าในสถานการณ์ทั่วไปหรือสถานการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงอย่างร้ายแรง อันจะทำให้การป้องกันและการรับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในวาระเริ่มแรก กำหนดให้สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ทำหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ จนกว่าจะจัดตั้งสำนักงานแล้วเสร็จ และให้ปลัดกระทรวงทำหน้าที่เลขาธิการจนกว่าจะมีการแต่งตั้งเลขาธิการตามมาตรา 79 วรรคสอง (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2566) โดยหน่วยงานภาครัฐที่มีการนำนโยบายการดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์ไปจัดทำแผนและปฏิบัติแล้ว ยกตัวอย่างเช่น

กระทรวงกลาโหมจัดทำแผนการพัฒนาด้านไซเบอร์เพื่อความมั่นคง กระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2566-2570 แบ่งออกเป็น 3 แนวทาง ในการดำเนินการพัฒนา คือ (1) การพัฒนา ศักยภาพไซเบอร์ กท. โดยการเตรียมกำลังด้านไซเบอร์ (2) การปฏิบัติการไซเบอร์ของ กท. โดยการใช้กำลังด้านไซเบอร์ (3) ความร่วมมือด้านความมั่นคงไซเบอร์โดยการทำความร่วมมือในการขับเคลื่อนแผนการพัฒนาด้านไซเบอร์เพื่อความมั่นคงกท. พ.ศ. 2566-2570 ไปสู่เป้าหมายที่กำหนด โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่มีเอกภาพและประสิทธิภาพในทุกระดับ (กระทรวงกลาโหม, 2566) ดังนี้

สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก ประสานงานกำกับดูแลและดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายด้านไซเบอร์ของกระทรวงกลาโหม และความร่วมมือด้านไซเบอร์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ สนับสนุนการดำเนินการด้านไซเบอร์ของหน่วยขึ้นตรงกระทรวงกลาโหม รวมทั้งรับผิดชอบการปฏิบัติการไซเบอร์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

กองบัญชาการกองทัพไทย เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก ประสานงานกำกับ ดูแล บูรณาการ และดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติการร่วมทางไซเบอร์ ตลอดจน

การพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติการร่วมทางไซเบอร์ของกองทัพไทยและกระทรวงกลาโหม ให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงกลาโหม และแผนป้องกันประเทศ

กองทัพบก เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก ประสานงาน กำกับดูแล และดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติการไซเบอร์และการพัฒนาศักยภาพด้านไซเบอร์ของกองทัพบก เพื่อรองรับการดำเนินการด้านไซเบอร์ของกระทรวงกลาโหม

กองทัพเรือ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก ประสานงาน กำกับดูแล และดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติการไซเบอร์และการพัฒนาศักยภาพด้านไซเบอร์ของกองทัพเรือ เพื่อรองรับการดำเนินการด้านไซเบอร์ของกระทรวงกลาโหม

กองทัพอากาศเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก ประสานงาน กำกับดูแล และดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติการไซเบอร์และการพัฒนาศักยภาพด้านไซเบอร์ของกองทัพอากาศ เพื่อรองรับการดำเนินการด้านไซเบอร์ของกระทรวงกลาโหม

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ได้กำหนดนโยบายความปลอดภัยทางไซเบอร์ โดยได้มีข้อกำหนดสำหรับการใช้งาน การดูแลรักษา และการป้องกันให้เหมาะสมกับลักษณะการดำเนินกิจการ ซึ่งการดูแลรักษาและการป้องกันมุ่งหมายไปในทางความมั่นคงปลอดภัย โดยมีหลักการสำคัญคือการธำรงไว้ซึ่งการรักษาความลับของข้อมูล ความถูกต้องครบถ้วน และความสมบูรณ์พร้อมใช้ ดังนี้

การรักษาความลับ (Confidentiality) หมายถึง การป้องกันไม่ให้สินทรัพย์สามารถถูกเข้าถึงได้จากผู้ไม่มีสิทธิ โดยการเข้าถึงยังรวมถึงการถูกเปิดเผยและการจำแนกแจกจ่าย ซึ่งสินทรัพย์นั้นด้วย ดังนั้น ในการรักษาความลับจำเป็นจะต้องมีการควบคุมทั้งทางกายภาพและทางเทคนิค โดยผู้ที่ไม่มีความจำเป็นต้องไม่สามารถเข้าถึงสินทรัพย์นั้นได้และสินทรัพย์จำเป็นจะต้องมีการจำแนกและกำหนดระดับความต้องการในการป้องกันไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่ถือครองสินทรัพย์ปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมกับระดับความต้องการนั้น

ความถูกต้องครบถ้วน (Integrity) หมายถึง การป้องกันไม่ให้สินทรัพย์ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขทั้งที่มีเจตนาหรือไม่ก็ตามจากผู้ไม่มีสิทธิที่จะแก้ไขสินทรัพย์เหล่านั้น ดังนั้น การควบคุมและป้องกันจึงต้องประกอบด้วยกำหนดสิทธิในการแก้ไข กำหนดสิทธิในการเข้าถึง และจำเป็นต้องอาศัยการตรวจสอบทั้งจากการทำรายการบัญชีสินทรัพย์และทางเทคนิคประกอบด้วย

ความสมบูรณ์พร้อมใช้ (Availability) หมายถึง การที่ผู้ที่มีสิทธิสามารถเข้าใช้งานสินทรัพย์นั้นได้เมื่อยามต้องการใช้งาน ซึ่งมีทั้งในทางกายภาพและทางเทคโนโลยี ได้แก่ การให้บริการระบบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่จำเป็นจะต้องให้บริการตลอดเวลา ดังนั้น เมื่อผู้ใช้งานต้องการจะรับหรือส่ง ระบบจำเป็นที่จะต้องสามารถให้บริการได้ตลอดเวลา เป็นต้น (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2563)

ธนาคารแห่งประเทศไทยให้ความสำคัญกับเรื่องไซเบอร์เป็นอย่างมาก โดยดำเนินการตามนโยบายความปลอดภัยทางไซเบอร์ใน 3 มิติ ดังนี้

มิติแรก คือการวางแผนทางและกรอบกติกา ทำแผนยุทธศาสตร์ 3 ปี ด้านการรับมือภัยคุกคามไซเบอร์ปี พ.ศ. 2560-2562 เพื่อยกระดับความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ของภาคการเงิน และมีการประเมินความพร้อมของธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงินเฉพาะกิจ และผู้ให้บริการชำระเงินในไทย รวมถึงธนาคารแห่งประเทศไทยเอง

มิติที่สอง คือการหาพันธมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในภาคการเงิน ขณะนี้ได้ร่วมมือกับ 4 องค์กร ได้แก่ สมาคมธนาคารไทย สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.) สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ภาคการธนาคารได้มีการร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์ประสานงานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยเทคโนโลยีสารสนเทศภาคการธนาคาร หรือที่เรียกว่า “ไทยแบงก์กิ้งเซิร์ต” (Thailand Banking Sector-CERT: TB-CERT) เพื่อให้ภาคธนาคารมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลภัยคุกคามและรับมือภัยไซเบอร์ ระหว่างกันอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีแนวทางการติดตามแก้ไขปัญหา และมาตรฐานความปลอดภัยโดยศูนย์ดังกล่าวยังเชื่อมโยงไปยัง “ไทยเซิร์ต” (Thai-CERT) ของภาครัฐ และ CERT ของกลุ่มตลาดทุน กลุ่มประกันภัย และอาจขยายเครือข่ายไปยังธนาคารสาขาต่างประเทศ นอกจากนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ระหว่างการเข้าร่วมกลุ่ม Central Banks, Regulators and Supervisory Entities (CERES) Forum เป็นกลุ่มความร่วมมือแรกที่มีขึ้นสำหรับหน่วยงานกำกับดูแลทางการเงินในภูมิภาคที่จะมีการขยายไปเชื่อมต่อกับทั่วโลก เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล เหตุการณ์ภัยคุกคาม รวมถึงข้อมูลเชิงนโยบาย และกรอบการกำกับดูแลภัยไซเบอร์อย่างเป็นระบบ

มิติสุดท้าย คือการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีทางการเงินให้กับประชาชน รวมถึงการพัฒนาบุคลากรด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ร่วมกับสถาบันการศึกษาจัดกิจกรรม Cybersecurity Bootcamp ให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติกับภัยไซเบอร์จากสถานการณ์จำลอง เพื่อเตรียมความพร้อม รวมถึงสร้างเครือข่ายการสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญดังกล่าว และเมื่อต้นปี พ.ศ. 2564 สพธอ. ได้จัดตั้ง ASEAN-Japan Cybersecurity Capacity Building Centre (AJCCBC) ขึ้นในประเทศไทย โดยมีเป้าหมายที่จะฝึกอบรมบุคลากรในอาเซียนกว่าพันคน (อนุภาค มาตรฐาน และอิสรารุฒิ เอี่ยมวิริยะกุล, 2561)

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการกำกับดูแลรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์เช่นเดียวกับประเทศทั่วโลก โดยกำหนดเป็นนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ โดยออกกฎหมาย

พระราชบัญญัติ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 มากำกับและดูแลความมั่นคง และปลอดภัยทางไซเบอร์ จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ แห่งชาติ (สกมช.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบงานตามพระราชบัญญัตินี้ หน่วยงานองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชนได้นำนโยบายยุทธศาสตร์ชาติและพระราชบัญญัติฉบับนี้ไปปฏิบัติโดยจัดทำ เป็นนโยบายและแผนงานของหน่วยงาน ดังเช่น กระทรวงกลาโหมนำมาจัดทำเป็นนโยบาย ในการกำกับ ดูแล ป้องกันด้านความมั่นคงของประเทศ ธนาคารแห่งประเทศไทยนำมาจัดทำ เป็นแผนงานในการกำกับ ดูแล ป้องกันด้านการทำธุรกรรมทางการเงินของประเทศ เป็นต้น

5. บทสรุป

ความเป็นมาของโลกไซเบอร์ที่ ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมไซเบอร์ (Cyber Culture) เริ่มจากการที่มนุษย์เราในกลุ่มแฮกเกอร์ที่เป็นนักวิชาการนักโปรแกรมเมอร์นักศึกษาที่ศึกษา วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ คิดค้นประดิษฐ์โปรแกรมในการสร้างจักรกลในสถาบันการศึกษา และพัฒนาโปรแกรมใช้ในระบบคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ออกไปภายนอกสถาบันการศึกษา ต่อมา พัฒนาเป็นเครือข่ายดิจิทัลแพร่ขยายไปทุกระบบทุกด้านทุกประเทศทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน เพื่อตอบสนองความต้องการของพลเมืองโลก จึงทำให้ได้รับความสนใจอย่างรวดเร็วกว้างขวาง วิวัฒนาการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์และระบบการสื่อสารทางเทคโนโลยีดิจิทัลในโลก

ไซเบอร์ในทุกด้านเป็นไปอย่างรวดเร็ว ดังเช่นด้านมหภาคที่มีวิวัฒนาการการ ทำสงครามระหว่างประเทศ การทำธุรกรรมทางการเงินเชื่อมต่อเป็นเครือข่ายดิจิทัล ด้านจุลภาค โลกไซเบอร์ได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวันของพลเมืองโลกทุกเพศทุกวัย จึงเห็น ว่าการพัฒนาโลกไซเบอร์ที่รวดเร็วนี้เป็นการแข่งขันกันของผู้พัฒนาระบบคอมพิวเตอร์และ เทคโนโลยีของกลุ่มคนและองค์กรต่างๆ ทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศ ต่างทำการสร้าง และพัฒนาระบบโดยมุ่งหมายคิดสร้างสรรค์เพื่อนำวิทยาการเทคโนโลยีและเครือข่ายดิจิทัล ใหม่ๆ ออกมาใช้ประโยชน์ในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ด้วยกันและองค์กร ในระดับประเทศและระหว่างประเทศทั้งในด้านความมั่นคง ด้านธุรกรรมทางการเงิน ด้านสังคม และด้านอื่นๆ แต่ไม่ได้มีการวางแผน กรอบแนวคิด ทิศทาง นโยบาย ในการกำกับ ดูแล ควบคุม จัดระเบียบการใช้งานระบบการสื่อสารและป้องกันความปลอดภัยทางไซเบอร์ตั้งแต่เริ่มเกิด โลกไซเบอร์ขึ้นมา จึงทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย และเกิดการกระทำผิดก่ออาชญากรรม ทางไซเบอร์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น การใช้เทคโนโลยีทำสงครามในโลกไซเบอร์ทำให้เกิด ปัญหาการทำลายล้างที่เสียหายรุนแรง การก่ออาชญากรรมทางการเงินเปลี่ยนรูปแบบไปสู่

โลกไซเบอร์ การใช้สื่อเทคโนโลยีออนไลน์ทำร้ายรังแกกันโดยเฉพาะเด็กๆ เปลี่ยนรูปแบบไปสู่โลกไซเบอร์เช่นกัน อันจะทำให้พลเมืองโลกได้รับความเสียหายทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สินมากมาย

นโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์เพื่อคุ้มครองพลเมืองโลกนั้นประเทศต่างๆ ได้พยายามหาแนวทางวิธีการในการแก้ไขปัญหาและป้องกันความปลอดภัยทางไซเบอร์ ซึ่งมาตรการด้านกฎหมายถือเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งที่ประเทศต่าง ๆ นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมทางไซเบอร์และป้องกันความปลอดภัยทางไซเบอร์ ประเทศมหาอำนาจล้วนเป็นผู้นำและแข่งขันกันใช้เทคโนโลยีและดิจิทัลในพื้นที่ในโลกไซเบอร์ และมีการกำหนดนโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์เพื่อคุ้มครองพลเมือง เช่น

กลุ่มประเทศสหภาพยุโรปได้ร่วมกันออกกรอบการดูแลความปลอดภัยไซเบอร์ของภาคอุตสาหกรรมในยุโรป (Directive on Security of Network and Information Systems) ของสินค้าและบริการ การประมวลผลทางไอทีต่างๆ และเป็นกฎหมายที่จะรับรองบทบาทและหน้าที่ของศูนย์ Cybersecurity Agency ของอียู หรือเรียกย่อว่า European Agency for Network and Information Security (ENISA) ในการต่อต้านภัยคุกคามด้านความมั่นคงทางไซเบอร์และจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการใดๆ ของหน่วยงาน และออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของพลเมืองสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation) และเสนอร่างกฎหมายด้านความยืดหยุ่นทางไซเบอร์ของหน่วยงานที่จำเป็น (Directive on Cyber Resilience of Critical Entities: CER) เพื่อยกระดับความปลอดภัยให้ครอบคลุมอุตสาหกรรมและภาคส่วนอื่นๆ ที่ต้องการความยืดหยุ่น จึงเห็นได้ว่า กลุ่มประเทศสหภาพยุโรปนั้นเป็นบริบทสถานะของการรวมตัวกันเป็นกลุ่มประเทศ จึงออกมาตรการกฎหมายการดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์มุ่งเน้นในด้านการทำความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้าและสิทธิส่วนบุคคลพลเมืองในการใช้สื่อในโลกไซเบอร์ติดต่อสื่อสารกันในกลุ่ม EU

ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำเนียบประธานาธิบดีสหรัฐฯ ร่วมกับสำนักความมั่นคงโครงสร้างพื้นฐานและการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity and Infrastructure Security Agency: CISA) และสำนักบริหารงบประมาณ (Office of Management and Budget: OMB) ออกนโยบายผลักดันให้หน่วยงานของรัฐนำแนวคิดการออกแบบมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยแบบ "zero trust" ซึ่งเป็นแนวคิดการออกแบบระบบรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวดบนพื้นฐานความไว้วางใจเป็นศูนย์ การเข้าถึงทรัพยากรบนระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรือการอนุญาตให้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์เชื่อมต่อในเครือข่ายจะต้องผ่านการตรวจสอบอย่างเข้มงวดทั้งการเชื่อมต่อจากภายในสำนักงานหรือภายนอกสำนักงาน และปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน จึงเห็นได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นเป็นประเทศเสรีประชาธิปไตยปกครองแบบมลรัฐ จึงสร้างแนวคิด "zero trust" กำหนดเป็นนโยบายมาทำ

การวางกรอบการบังคับให้ปฏิบัติและออกกฎหมายให้องค์กรของมลรัฐและภาคเอกชนนำไปบังคับปรับใช้ในการปฏิบัติการดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์ของพลเมืองและองค์กร

ประเทศจีน รัฐบาลออกนโยบายในการปกป้องความปลอดภัยทางไซเบอร์ไว้ และประกาศความมุ่งหมายที่จะกำจัดเนื้อหาที่ต่อต้านหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ เปิดเผยความลับของชาติ บ่อนทำลายชาติและความสามัคคี ทำลายเกียรติหรือผลประโยชน์ของประเทศฯ โดยประเทศจีนให้ความสำคัญกับเสถียรภาพทางสังคม อำนาจอธิปไตยและความสามัคคีของคนในชาติ ภายใต้การบังคับใช้ของกฎหมายความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศจีน ผู้ให้บริการทางโครงข่ายซึ่งประกอบด้วยกิจการอันเกี่ยวข้องกับระบบโครงสร้างพื้นฐานสำคัญจะถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการปกป้องความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ด้วย ประเทศจีนมีกฎหมายหลักที่สำคัญในสังคมดิจิทัลคือ กฎหมายว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ กฎหมายว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล จึงเห็นได้ว่า ประเทศจีนซึ่งปกครองโดยระบอบสังคมนิยมรัฐเดี่ยว ดังนั้น รัฐบาลจีนจึงออกนโยบายและกฎหมายนำไปใช้บังคับควบคุมดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์และมุ่งเน้นความปลอดภัยของอำนาจอธิปไตยของรัฐเป็นหลักสำคัญก่อน ประชาชนและองค์กรภาคเอกชนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

ประเทศทั่วโลกรวมทั้งกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน ได้กำหนดนโยบายการดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์เป็นนโยบายหลักของประเทศในกำกับดูแล ป้องกัน แก้ไขปัญหาภัยคุกคามและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์ จัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแลโลกไซเบอร์ และออกกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อต้องการรักษาอำนาจอธิปไตยของประเทศและกำกับดูแลคุ้มครองพลเมืองให้ใช้สื่อดิจิทัลในโลกไซเบอร์ให้ปลอดภัย แต่การนำนโยบายและกฎหมายไปบังคับใช้ของแต่ละประเทศและกลุ่มประเทศจะมีความแตกต่างกันตามระบอบการปกครองและการบริบทของการรวมตัวกันของกลุ่มประเทศ ส่วนความร่วมมือระหว่างประเทศในการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์นั้นจะเป็นการทำความร่วมมือในระดับพหุภาคีประเทศ ยังไม่ค่อยรวมประเทศเป็นกลุ่มใหญ่หรือในองค์การระดับโลก อาจเนื่องจากแต่ละประเทศมุ่งหมายที่จะปกป้องคุ้มครองอธิปไตยของรัฐให้ความปลอดภัยจากสงครามการถูกประเทศอื่นโจมตีทางไซเบอร์

นโยบายความปลอดภัยทางไซเบอร์ด้านกฎหมายของประเทศไทยก็ให้ความสำคัญในการกำกับดูแลรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์เช่นเดียวกับประเทศทั่วโลก โดยกำหนดเป็นนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ โดยออกกฎหมาย พระราชบัญญัติ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 มากำกับ รับมือ และลดความเสี่ยงภัยคุกคามทางไซเบอร์ ได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (สกมช.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ

งานตามพระราชบัญญัตินี้ บูรณาการความร่วมมือหน่วยงานองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ได้นำนโยบายยุทธศาสตร์ชาติและพระราชบัญญัติฉบับนี้ไปปฏิบัติโดยจัดทำเป็นนโยบายและแผนงานของหน่วยงาน ดังตัวอย่างของกระทรวงกลาโหม สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งพระราชบัญญัติ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 นี้จะบัญญัติบังคับให้หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติตาม แต่ในส่วนของภาคเอกชนจะเป็นการขอความร่วมมือให้ปฏิบัติ เปรียบได้ดังการนำนโยบายและกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา กับประเทศจีนมาปรับผสมผสานให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย แต่อาจมีช่องว่างในส่วนของ การกำกับควบคุมดูแลองค์กรภาคเอกชนซึ่งมีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นการขอความร่วมมือให้ปฏิบัติอาจได้รับการตอบรับจากองค์กรขนาดใหญ่เท่านั้น แต่ในองค์กรขนาดเล็กอาจเป็นองค์กรที่ทำให้เกิดปัญหาทางไซเบอร์ได้มากก็ได้

ซึ่งจากการศึกษานโยบายด้านกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์นั้นถือได้ว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้ดำเนินการกำหนดนโยบายและออกกฎหมาย รวมถึงการจัดตั้งองค์กรควบคุมดูแลเรื่องความปลอดภัยทางไซเบอร์เป็นการเฉพาะที่เห็นได้เป็นรูปธรรมแล้ว จะมีลักษณะหลักเกณฑ์ทางปฏิบัติคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างเกี่ยวกับการมุ่งเน้นรักษาความมั่นคงอธิปไตยของแต่ละประเทศ และวิธีการนำไปบังคับใช้ที่ขึ้นอยู่กับบริบทการปกครองและสังคมของแต่ละประเทศ พลเมืองของประเทศไทยและพลเมืองโลกในยุคนี้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องอยู่ในโลกไซเบอร์ จึงควรศึกษาบริบทด้านกฎหมายการดูแลรักษาความปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศที่ต้องการทำธุรกรรมในโลกไซเบอร์ก่อนเพื่อลดความเสี่ยงภัยทางไซเบอร์ และติดตามต่อไปว่าประเทศต่างๆ จะมุ่งมั่นปฏิบัติตามนโยบายและการบังคับใช้กฎหมายขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในอนาคตต่อไปให้ได้อย่างประสิทธิภาพและต่อเนื่องหรือไม่ จะทำความร่วมมือกันเพิ่มมากขึ้นช่วยกันแก้ไขปัญหาในโลกไซเบอร์ให้มีความปลอดภัยเป็นประโยชน์กับพลเมืองโลกได้หรือไม่ นั่น ยังคงเป็นเรื่องที่น่าสนใจติดตามต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- Thaieurope. (2562). *กฎหมายความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ของอียูมีผลใช้บังคับแล้ว*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก https://appdb.tisi.go.th/tis_devs/regulate/eu/pdf/Cybersecurity.pdf
- กรมยุโรป กระทรวงการต่างประเทศ. (2564). *สหภาพยุโรปเสนอแผนยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ เสริมเกราะป้องกันการโจมตีออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2566, จาก <https://europetouch.mfa.go.th/th/content>
- กระทรวงกลาโหม. (2566). *แผนพัฒนาด้านไซเบอร์เพื่อความมั่นคง กระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2566-2570)*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://dist.mod.go.th/PDF/actplancyber63-65.aspx>
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2566). *เกี่ยวกับ สกมช*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.mdes.go.th/mission/detail/2481>
- คลาร์ก, ริชาร์ด เอ, และคเนค, โรเบิร์ต เค. (2555). *สงครามไซเบอร์ [Cyber War]* (ไพรัตน์ พงศ์พานิชย์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล. (2561). *ยุคแห่งพลเมืองดิจิทัล*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.scimath.org/article-technology/item/8659-2018-09-11-07-58-08>
- ไชยสิทธิ์ ตันตยกุล. (2564). *กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของจีน*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <http://www.vijaichina.com/articles/2366>
- นัทธมน เพชรกล้า, และสุมนทิพย์ จิตสว่าง. (2566). *การใช้อำนาจอธิปไตยในโลกไซเบอร์. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(2), 899-914.*
- ปองกมล สุรัตน์. (2561). *การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในมิติสังคมวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเยาวชนไทย เจเนอเรชัน Z (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต)*, สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์. (2562, 27 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก.*
- ยง ภู่วรรณ. (2564). *ชีวิตวิถีใหม่ที่เกี่ยวกับดิจิทัล*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://learningdq-dc.ku.ac.th/course/?c=1&l=6>
- สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (2564). *สหรัฐฯ ยกย่องมาตรการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์หน่วยงานด้านการคมนาคม*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.nia.go.th/cyber/cyberpage/565/>

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ. (2563). *Cyberbully คืออะไร? ส่งผลอย่างไร? และเราควรรับมือกับมันอย่างไรดี?*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://resourcecenter.thaihealth.or.th/article/cyberbully>.
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2563). *นโยบายความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศทางไซเบอร์*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.dga.or.th>
- เสมอ นิ่มเงิน. (2563). *ภัยคุกคามทางไซเบอร์กับกฎหมายไซเบอร์ไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.prd.go.th/th/file/get/file/2020122193f1c24f1221ab701e6cd1f075693b68110106.pdf>
- อนุภาค มาตรมุล, และอิศราวุฒิ เอี่ยมวิริยะกุล. (2561). *เตรียมพร้อมภาคการเงินเพื่อรับมือภัยทางไซเบอร์*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/Article_17Oct201.html
- อาร์ม ตั้งนิรันดร. (2563). *กฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์กับการกำกับดูแลเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศจีน: ถอดบทเรียนสำหรับเศรษฐกิจดิจิทัลในยุคไทยแลนด์ 4.0*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

ภาษาอังกฤษ

- Corn, G., & Taylor, R. (2017). Sovereignty in the Age of Cyber. *AJIL Unbound*, 1(111), 207-212.
- Council of Europe. (2001). *Convention on Cybercrime*. Retrieved June 26, 2023, from <https://www.refworld.org/docid/47fdfb202.html>
- Halder, D., & Jaishankar, K. (2011). *Cybercrime and the Victimization of Women: Law, Right and Regulations*. Hershey, PA: IGI Global (USA).
- Hare, F. (2009). *Borders in Cyberspace: Can Sovereignty Adapt to the Challenges of Cyber Security?*. Retrieved October 22, 2022, from https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/06_HARE_Borders-in-Cyberspace.pdf
- Information Office of the State Council the People's Republic of China. (2010). *Govt. White Papers – The Internet In China*. Retrieved 29 June 2023, from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2010-06/08/content_20208007.htm
- Macek, J. (2003). *Defining Cyberculture*. Retrieved November 31, 2023, from https://www.researchgate.net/publication/268629704_Defining_Cyberculture_Konzept_rane_kyberkultury

ปรัชญาบูรณาการวิถีอุดมการณ์ปลดปล่อยรัฐเชิงเอกภาพของพลเมือง สังคมอนาธิปไตยไร้รัฐในเขตปกครองตนเอง “โรจาวา”

ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว¹

วันที่รับบทความ: 30 มิถุนายน 2566
วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 5 พฤศจิกายน 2566
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 8 พฤศจิกายน 2566

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มุ่งศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มขบวนการชาตินิยมชาวเคิร์ดในดินแดนซีเรีย นับตั้งแต่การล่มสลายของจักรวรรดิออตโตมันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาข้อมูลจากเอกสารงานวิชาการประเภทต่างๆ พบว่า ชาวเคิร์ดมีความพยายามในการปลดแอกตนเองจากการปกครองของ “ระบอบอัสซาด” มาโดยตลอด จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์กระแสวิพากษ์วิจารณ์การปฏิวัติ “อาหรับสปริง” ที่นำไปสู่สงครามกลางเมืองภายในภูมิภาคตะวันออกกลาง ส่งผลทำให้พื้นที่ที่ครอบครองทางภูมิรัฐศาสตร์หลายแห่งเปลี่ยนแปลงไป ต่อมาชาวเคิร์ดสามารถสถาปนา “เขตปกครองตนเอง” ที่เรียกว่า “โรจาวา” ขึ้นมาได้ เป็นผลสำเร็จ ทำให้ดินแดนในครอบครองมีสถานะกลายเป็น “รัฐซ้อนรัฐ” อย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มประชาชาติที่ไม่ใช่ “รัฐชาติ” เหนือดินแดนอธิปไตยของซีเรีย อีกทั้งยังได้มีการออกแบบโครงสร้างระบบการบริหารใหม่ด้วยหลักการกระจายศูนย์อำนาจอธิปไตยทางการเมืองไปยังองค์กรท้องถิ่นระดับรากหญ้า ที่เรียกว่า “คอมมูน” ทำให้ชุมชนแต่ละแห่งสามารถดำเนินกิจการสาธารณะภายในท้องถิ่นของตนได้อย่างเป็นอิสระ โดยมีการจัดทำ “สัญญาประชาคม” ที่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับสิทธิความเป็น “พลเมือง” ของปัจเจกบุคคลผนวกกับความพยายามในการปลดปล่อยพันธนาการสังคมออกจากระบบ “ทุนนิยมประชาธิปไตย” ผ่านแนวคิดปรัชญาสังคมการเมือง 3 ประการ ได้แก่ “สิทธิสตรี นิเวศวิทยาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง” บูรณาการเข้ากับการรวมตัวกันปกครองภายใต้รูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” อย่างเป็นเอกภาพ ถึงกระนั้น “โรจาวา” ก็ยังคงมีสถานะเป็นเพียง “สังคมอนาธิปไตย” ไร้รัฐเชิงจิตวิญญาณที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่แต่อย่างใด

คำสำคัญ โรจาวา, สตรีนิยม, นิเวศวิทยาสังคม, ประชาธิปไตยทางตรง, ชาวเคิร์ด

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100 อีเมล: yutthasart.nk@hotmail.com

Philosophy of Integrity to Liberate Stateless Anarchist Society in the Autonomous Region of “Rojava”

Yutthasart Norkaew²

Received: 30 June 2023

Revised: 5 November 2023

Accepted: 8 November 2023

Abstract

This article aims to study the political movements of the Kurdish nationalist movement in Syria from the fall of the Ottoman Empire to the present day. Considering information from various types of documents, it is found that the Kurds have been making efforts to liberate themselves from the rule of the "Assad regime" throughout this period. Later, a revolutionary wave occurred as a result of the "Arab Spring," leading to changes in the geopolitical landscape within the Middle East region. Eventually, the Kurds were able to establish an "autonomous region" called "Rojava" has been successful, with "Rojava" becoming an unofficial "state within a state" for a group of nations that are not traditional "nation-states" within the sovereign territory of Syria. Furthermore, a new administrative structure has been designed by decentralizing political sovereignty to grassroots local organizations called "communes," allowing each community to independently manage public affairs within its locality. This initiative includes the preparation of a "Social contract" that focuses on the importance of the "citizen" rights of individuals combined with efforts to break free from the constraints of "Patriarchal capitalism" through three social and political philosophy concepts: "women's rights, social ecology, and direct democracy," integrated under the governing coalition in the form of the "Democratic Federation" as a unified entity. However, it's important to note that "Rojava" still maintains the status of just an "anarchist

---

² Assistant Professor, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai 57100. E-mail: yutthasart.nk@hotmail.com

society," lacking a traditional nation-state structure, which is inconsistent with the concept of modern nation-state building.

Keywords Rojava, Feminism, Social Ecology, Direct Democracy, Kurdish

1. บทนำ

“พรรคแรงงานชาวเคิร์ด” (Kurdistan Workers' Party หรือ Partiya Karkeren Kurdistan: PKK) ได้รับการสถาปนาขึ้นมารั้งแรกในดินแดนตุรกี เมื่อปี ค.ศ. 1978 โดยมี “อับดุลละฮ์ เออจาลัน” (Abdullah Öcalan) เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองและผู้นำคนสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์เคิร์ดที่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยภูมิหลังของ “อับดุลละฮ์ เออจาลัน” เป็นชาวเคิร์ดที่มีพื้นเพถือกำเนิดและดำเนินชีวิตช่วงวัยเยาว์เจริญเติบโตขึ้นมาท่ามกลางการเหยียดเชื้อชาติที่กระทำต่อชนกลุ่มน้อยภายในสังคมของตุรกี ทำให้สามารถรับรู้ถึงปัญหาเรื่องราวความขัดแย้งทางการเมืองด้านเชื้อชาติที่รุนแรงได้เป็นอย่างดี ซึ่งกลายเป็นหนึ่งในแรงผลักดันที่มีนัยสำคัญต่อการตั้งปณิธานก้าวขึ้นมามีบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับจากปี ค.ศ. 1978-1998 “อับดุลละฮ์ เออจาลัน” ได้แสดงออกถึงภาวะความเป็นผู้นำของตนอย่างโดดเด่นด้วยการเป็นแกนนำในการเรียกร้องเอกราชให้กับชาวเคิร์ดทั้งในประเทศตุรกีและซีเรีย แม้ว่าในระหว่างนั้น รัฐบาลตุรกีได้มีการประกาศเนรเทศ “อับดุลละฮ์ เออจาลัน” ออกไปจากมาตุภูมิ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1984 เป็นต้นมาแล้วก็ตาม (Weiner, 1999) แต่ก็ไม่ได้ส่งผลต่อการปฏิบัติการกิจปลูกปั่นแนวคิดทางการเมืองของพรรค PKK มากนัก อีกทั้งยังคงเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนขบวนการปลดแอกชาวเคิร์ดของทั้งสองประเทศมาโดยตลอด (Casier & Jongerden, 2010)

ทั้งนี้ การเปิดโอกาสให้ “อับดุลละฮ์ เออจาลัน” ได้เข้าไปลี้ภัยอยู่ในดินแดนซีเรีย ภายหลังจากที่ถูกอับเปหิออกจากตุรกีนั้น นับว่าเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดและถือเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญที่ส่งผลต่อการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำระหว่างประเทศอีกขั้นหนึ่งผ่านการดำเนินกิจกรรมของพรรค PKK ในซีเรียได้อย่างเด่นชัด ซึ่งแนวคิดอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรค PKK ค่อนข้างมีอิทธิพลสูงเป็นอย่างมากต่อแนวทางการปลดปล่อยตนเองของชาวเคิร์ดในพื้นที่ “เคอร์ดิสถาน” (Kurdistan) ทั้ง 4 แห่ง อันได้แก่ ตุรกี ซีเรีย อิรัก และอิหร่าน อีกทั้งยังมีการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองเกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดนผ่านงานเขียนในหนังสือหลายเล่มที่ส่งผลโดยตรงต่อความวุ่นวายทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยตุรกีเป็นหนึ่งในประเทศที่ค่อนข้างได้รับผลกระทบมากเป็นกรณีพิเศษจากการเคลื่อนไหวของพรรค PKK ดังกล่าว เนื่องด้วยปรากฏถึงพลเมืองชาวเคิร์ดที่ตั้งรกรากถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศรอบข้างในบริเวณใกล้เคียงกัน ทำให้รัฐบาลตุรกีตัดสินใจยุติปัญหาเรื้อรังทางการเมืองที่เกิดขึ้นด้วยการส่งกองกำลังความมั่นคงตุรกีเข้าไปลักพาตัว “อับดุลละฮ์ เออจาลัน” ขณะกำลังเดินทางไปปฏิบัติการกิจทางตอนใต้ของ

ทวีปแอฟริกาในประเทศเคนยา เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1999 เพื่อนำตัวกลับมาจับโทษประหารชีวิต แต่ทว่าในภายหลังได้มีการลดหย่อนโทษลงเหลือเพียงแค่จำคุกตลอดชีวิต โดยมีสถานะเป็นนักโทษถาวรที่ยังคงถูกจองจำอยู่ในตรอกที่จวบจนถึงปัจจุบัน (Weiner, 1999)

“สตรีนิยม นิเวศวิทยาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง” (Feminism, Social Ecology and Direct Democracy) เป็นปรัชญาสังคมการเมืองที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากแนวคิดของ “เมอร์เรย์ บุคชิน” (Murray Bookchin) นักทฤษฎีสังคมและนักบุกเบิกแนวคิดการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมชาวอเมริกัน (Hunt, 2017, p. 7) โดย “อับดุลละฮ์ เออจาฮัน” รู้สึกประทับใจกับแนวคิดของ “เมอร์เรย์ บุคชิน” เป็นอย่างมาก จึงได้นำมายึดถือเป็นอุดมการณ์เชิงบูรณาการแนวใหม่ที่ได้รับการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ออกสู่สาธารณชนชาวเคิร์ด จนกลายเป็นหมุดหมายสำคัญในการต่อสู้ทางการเมือง เพื่อมุ่งสร้างดินแดนยุคใหม่ที่ไม่ได้อิงแอบกับหลักการสากลดังเช่นในอดีตอีกต่อไป และด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าในการสร้างรูปแบบการปกครองที่ปฏิเสธการจัดตั้ง “รัฐชาติ” (Nation-State) ทำให้มีความพยายามในการออกแบบโครงสร้างการปกครองรูปแบบพีระมิดหัวกลับที่ไม่ใช่ระบบ “รัฐราชการ” (Bureaucratic State) รวมศูนย์อำนาจจากบนลงล่างที่ถูกควบคุมดูแลตามสายบังคับบัญชา แต่มุ่งเน้นการมอบอำนาจสูงสุดทางการเมืองการปกครองให้กับองค์กรระดับท้องถิ่นที่อยู่ฐานล่างสุดในสังคมเป็นการทดแทน (De Jong, 2016) กล่าวคือ แนวคิดอุดมการณ์ทางการเมืองของชาวเคิร์ดได้ให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยระดับรากหญ้า โดยการคำนึงถึงการสร้างรัฐเชิงจิตวิญญาณขึ้นมาเสียมากกว่าที่จะก่อตั้งเป็นรูปแบบ “รัฐชาติ” ตามกรอบแนวคิดหรือจินตกรรมทางการเมืองที่ประชาคมโลกโดยทั่วไปยึดถืออยู่ เพื่อมุ่งปลดปล่อยชาติพันธุ์ของตน ออกจากระบบ “ทุนนิยมปิตาธิปไตย” (Patriarchal Capitalism) ที่คอยกีดกั้นทรัพยากรและครอบงำสิทธิความเท่าเทียมทางเพศในชุมชนท้องถิ่นของชาวเคิร์ดมาอย่างยาวนาน (Küçük & Özselçuk, 2016, p. 184)

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความขัดแย้งอันยาวนานในภูมิภาคตะวันออกกลาง มีความจำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาเหตุการณ์สำคัญภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 นั่นคือ การแบ่งแยกดินแดนของจักรวรรดิออตโตมันออกเป็นหลายส่วนภายใต้การชี้ขาดจากชาติมหาอำนาจผู้ชนะสงครามในยุคสมัยนั้น ถือเป็นหนึ่งในกระบวนการทางการเมืองระหว่างประเทศที่สร้างปัญหาความขัดแย้งระยะยาวมากกว่าการแสวงหาสันติภาพ เพราะเป็นการขีดเส้นแบ่งเขตแดนพื้นที่ตามอำเภอใจด้วยการพิจารณาเพียงแคผลประโยชน์ส่วนตัวของชาติพันธมิตรมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม จนกลายเป็นการละเลยกลุ่มชนพื้นเมืองต่างๆ ที่ครอบครองดินแดนแห่งนี้มาอย่างยาวนาน (Helmreich, 1974, p. 320) พิจารณาได้จากในปี ค.ศ. 1919 บรรดาชาติมหาอำนาจได้ร่วมกันลงนามใน “สนธิสัญญาแวร์ซาย”

(The Treaty of Versailles) ส่งผลทำให้สหราชอาณาจักร (อังกฤษ) ได้เข้าครอบครองดินแดนอารยธรรมโบราณที่เก่าแก่ในอียิปต์และดินแดนศักดิ์สิทธิ์สามศาสนาในปาเลสไตน์ ฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองพื้นที่บริเวณซีเรีย เลบานอน และบางส่วนของตุรกี กรีซได้เข้าควบคุมอาณานิคมในพื้นที่ดินแดนแถบเมดิเตอร์เรเนียนทางตะวันตกของตุรกี (McMeekin, 2015) และอิตาลีได้รับรางวัลเป็นเมืองท่าชายฝั่งพิอูเม (ปัจจุบันคือ “เมืองริเยกา” ของโครเอเชีย) แต่อิตาลีได้เข้ายึดครองพื้นที่ดังกล่าวในระยะเวลานั้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น (Drinkwater, 2005, p. 139) กล่าวได้ว่า การแบ่งแยกดินแดนที่เกิดขึ้นได้สร้างบาดแผลที่ยังลึก ซึ่งปรากฏเป็นร่องรอยความบอบช้ำทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงฝังประทับลงบนจิตใจของชาวเคิร์ดและได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการวางรากฐานแห่งความขัดแย้งอย่างรุนแรงในโลกอาหรับยุคใหม่ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อปัญหาสงครามกลางเมืองในภูมิภาคตะวันออกกลางจนยากที่จะแก้ไขเยียวยาหรือประนีประนอมให้ปัญหาเหล่านั้นยุติลงได้ในปัจจุบัน (Rogan, 2015, p. 513)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1920 ได้มีการลงนามใน “สนธิสัญญาแซฟวร์” (Treaty of Sèvres) เพื่อก่อตั้งดินแดนในฝันของชาวเคิร์ดนามว่า “เคอร์ดิสถาน” แต่ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงตามที่ปรากฏในเนื้อหาของสนธิสัญญานี้ ด้วยเหตุที่ยังคงไม่เข้าใจเงื่อนไขของการจัดตั้ง “รัฐชาติ” ในประเด็น “อำนาจอียิปต์เหนือดินแดน” ซึ่งมีความจำเป็นต้องให้ “รัฐเอกราช” (Sovereign State) ภายนอกแสดงเจตนารับรองดินแดนเสียก่อน จึงจะสามารถจัดตั้ง “รัฐชาติ” แห่งนี้ขึ้นมาได้ โดยมีสาเหตุหลักมาจากปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากในช่วงเวลานั้นได้เกิดการเคลื่อนไหวของ “กลุ่มขบวนการแห่งชาติตุรกี” (Kuva-Yi Milliye) ที่ได้รวมตัวกันลุกฮือขึ้นมาต่อต้านการลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวอย่างรุนแรง จนท้ายที่สุดชาติมหาอำนาจไม่อาจต้านทานความแข็งแกร่งและยั่วยุการสู้รบได้อีกต่อไป กอปรกับชาติมหาอำนาจผู้ชนะสงครามทั้งหมดต่างพากันบอบช้ำอย่างหนักจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งยุติลงไปได้ไม่นานมากนักจนนำไปสู่การเจรจาสันติภาพ ในปี ค.ศ. 1923 และมีการลงนามร่วมกันใหม่อีกครั้งในเอกสารที่ชื่อว่า “สนธิสัญญาโลซาน” (Treaty of Lausanne) ทำให้ความฝันในการก่อตั้งดินแดนของชาวเคิร์ดภายในพื้นที่จักรวรรดิออตโตมันเดิมต้องดับสลายไปในชั่วพริบตากลายเป็นการยอมรับเขตแดน “สาธารณรัฐตุรกี” (Republic of Turkey) ที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาใหม่ กล่าวคือ ชาติมหาอำนาจผู้ชนะสงครามในยุคสมัยนั้นได้พิจารณาเห็นควรว่าการมอบสิทธิในการก่อตั้ง “รัฐชาติ” ให้แก่ “ชาวเติร์ก” (Turks) น่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาด้านมนุษยธรรม โดยคำนึงถึงความขัดแย้งเกี่ยวกับเชื้อชาติของ “กรีก-ตุรกี” (Greco-Turkish) และยังสามารถป้องกันความขัดแย้งของกลุ่มชนชาติขนาดใหญ่ภายในจักรวรรดิออตโตมันเดิมได้ดีมากกว่าการมอบสิทธิการสถาปนา “รัฐชาติ” ให้แก่ชาวเคิร์ดที่มีอิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศน้อยกว่า เป็นที่ชัดเจนว่า ชาติมหาอำนาจได้พยายามให้

ความสำคัญกับการถ่ายโอนสิทธิทางการเมืองและพื้นที่ครอบครองให้แก่ชนชาติขนาดใหญ่ ทั้งสองสัญชาติด้วยแนวทางสันติภาพที่ละเลยความเห็นอกเห็นใจต่อกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบทางการเมือง เพื่อยุติปัญหาสงครามที่อาจจะก่อตัวขึ้นมาอีกครั้งในอนาคตของคูร์ณี ความขัดแย้งทางการเมืองอีกฝ่ายหนึ่งเป็นสำคัญ นับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งหายนะจากการตอรองผลประโยชน์ที่ชาติวิจารณ์อย่างรอบคอบ ซึ่งได้นำไปสู่การผลักดันการมีตัวตนอยู่ของชนกลุ่มน้อยขนาดยักษ์ออกไปจากการเจรจาสันติภาพ ทำให้ชาวเคิร์ดไม่สามารถจัดตั้งเป็นรัฐชาติ “เคอร์ดิสถาน” อย่างถาวรจนถึงปัจจุบัน (Pitsoulis, 2019, p. 456)

ต่อมาในปีเดียวกันนั้น “องค์การสันนิบาตชาติ” (League of Nations) ซึ่งเป็นองค์กรสันติภาพที่ก่อตั้งขึ้นมาหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มอบอำนาจให้ฝรั่งเศสจัดทำข้อตกลง ที่เรียกว่า “ไซคส์--picot” (Sykes-Picot Agreement) (Quataert, 2000, p. 3) ส่งผลทำให้ดินแดนของชาวเคิร์ดในนาม “เคอร์ดิสถาน” ตามสนธิสัญญาเดิม ถูกแบ่งแยกออกเป็น 4 ส่วน กระจายไปตามพื้นที่อาณาบริเวณต่างๆ โดยรอบทั้งในตุรกี ซีเรีย อิรัก และอิหร่านในปัจจุบัน (Zisser, 2014, p. 194) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเคิร์ดที่อาศัยอยู่ในซีเรีย ต่างได้รับความเดือดร้อนจากปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐบาลซีเรียค่อนข้างมาก เพราะถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้ปกครองอย่างหนักหน่วงด้วยกระบวนการหล่อหลอมให้กลายเป็นชาติอาหรับซีเรียอาทิ การลิดรอนสิทธิทางวัฒนธรรม การควบคุมการใช้ภาษาท้องถิ่น และการพยายามลบประวัติศาสตร์อันยาวนานของกลุ่มชาติพันธุ์เคิร์ดด้วยการคัดเนื้อหาออกจากสารบบในตำราเรียนพื้นฐานของซีเรีย เป็นต้น (Human Rights Watch, 1996, p. 11) การเลือกปฏิบัติเช่นนี้มีสาเหตุมาจากสัดส่วนจำนวนประชากรของชาวเคิร์ดที่มีปริมาณเพียงร้อยละ 10 เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ภายในประเทศ ชาวเคิร์ดจึงเป็นเพียงแค่ชนกลุ่มน้อยที่ไม่ใช่กลุ่มชนชาติอาหรับขนาดใหญ่ในซีเรีย (Tejel, 2009, p. 16) นำไปสู่การเข้ามาตรการและวิธีการควบคุมต่างๆ นานาที่ถูกกำหนดออกมาในเชิงนโยบาย ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการกลืนชาติพันธุ์ให้อยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหรับรูปแบบซีเรียตามแนวทาง “ลัทธิชาตินิยม” (Nationalism) โดยถือเป็นเรื่องปกติที่รัฐชาติเกิดใหม่หลายแห่งมีความจำเป็นต้องกระทำเช่นนี้ เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองอย่างเป็นเอกภาพภายในรัฐของตน (Cole & Kandiyoti, 2002, p. 190)

ด้วยเหตุนี้ ชาวเคิร์ดจึงเกิดความไม่พอใจต่อลักษณะการปกครองดังกล่าวของรัฐบาลซีเรียที่มุ่งเน้นการประหัตประหารทำลายล้างมากกว่าการปกครองเชิงสันติภาพ ก่อให้เกิดการระดมพลทางการเมืองครั้งใหญ่ เพื่อมุ่งปลดแอกชาติพันธุ์ของตนออกจากระบบการเมืองที่เอนเอียงไปทางเผด็จการมากกว่าประชาธิปไตย ทำให้ขบวนการอาณานิคมและขบวนการชาติพันธุ์เคิร์ด ซึ่งมีการเคลื่อนไหวทั้งในตุรกีและซีเรียสามารถรวมตัวกันได้อย่างเข้มแข็งก่อตั้งเป็น

พรรค PKK ด้วยการสร้างอิทธิพลทางการเมืองที่นำไปสู่การเผชิญหน้ากับรัฐบาลซีเรีย เพื่อต่อรองผลประโยชน์และเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของชาวเคิร์ดไม่ให้ถูกกดขี่หรือข่มขู่อย่างไร้มนุชยธรรมดังที่ผ่านมามีได้ (Gunter, 2004, p. 197) หากย้อนกลับไปพินิจถึงนิยามอุดมการณ์ของพรรค PKK ในช่วงยุคเริ่มแรก พบว่า “อับดุลละฮ์ เออจาแลัน” มีความประสงค์ให้พรรคการเมืองที่ถูกจัดตั้งขึ้นมา มุ่งเน้นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหัวรุนแรงขบวนการสังคมนิยมไร้ชนชั้นตามแนวคิดของ “มาร์กซ-เลนิน” (Marxist-Leninist) ด้วยความปรารถนาที่ต้องการสร้าง “รัฐชาติ” แห่งใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการปกครองตนเองและการไม่ยินยอมอยู่ภายใต้การครอบงำของชนชาติอื่นใด แต่ทว่าในช่วงทศวรรษปี ค.ศ. 1990-2000 อุดมการณ์ดังกล่าวได้ถูกละทิ้งไปและมีการรังสรรค์อุดมการณ์ “ประชาธิปไตยสมัยใหม่” (Democratic Modernity) รูปแบบที่เรียกว่า “สหพันธ์ประชาธิปไตย” (Democratic Confederalism) ขึ้นมาทดแทน ซึ่งมุ่งเน้นการต่อต้านระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม การให้ความสำคัญกับสิทธิสตรีและการสร้างระบบนิเวศวิทยาสังคมที่สอดคล้องกับภูมิสังคมท้องถิ่น (Yarkin, 2015, p. 26)

การขับเคลื่อนอุดมการณ์ของพรรค PKK ส่งผลทำให้ “อับดุลละฮ์ เออจาแลัน” ถูกเนรเทศออกมาจากตุรกีและจำเป็นต้องใช้เวลายาวนานเกือบสองทศวรรษลี้ภัยในดินแดนซีเรีย แต่ทว่าอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรค PKK กลับได้รับการตอบรับและถูกเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางมากกว่าเดิม ด้วยเหตุนี้ “อับดุลละฮ์ เออจาแลัน” จึงกลายเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจกระตุ้นความคาดหวังของชาวเคิร์ดในพื้นที่ “เคอร์ดิสถาน” ทั้ง 4 แห่ง ได้เป็นอย่างดี ซึ่งต่างพากันวาดฝันถึงการรวมชาติอย่างเป็นทางการเป็นปึกแผ่นในอนาคต จนกระทั่ง “อับดุลละฮ์ เออจาแลัน” ได้ถูกขับไล่อีกครั้ง โดยเป็นการขับเป็ให้ออกไปจากดินแดนซีเรีย ในปี ค.ศ. 1998 เนื่องจากมีข้อมูลหลักฐานอย่างเด่นชัดที่ถูกเปิดเผยออกมาถึงแผนการทางการเมืองในการสมรู้ร่วมคิดกันกับกลุ่มขบวนการอาณานิคมและกลุ่มขบวนการชาติพันธุ์เคิร์ดในลักษณะการเป็นภาคีเครือข่ายความร่วมมือเชื่อมโยงกันระหว่างประเทศที่อาจสร้างปัญหาความยุ่งเหยิงทางการเมืองภายในให้กับประเทศต่างๆ ที่มีดินแดน “เคอร์ดิสถาน” โดยภาพรวมได้ (Gunes, 2012, pp. 134-135; Miley, Yildiz, & Hammy, 2018, p. 53; White, 2000, pp. 185-186) ต่อมาในปี ค.ศ. 1999 “อับดุลละฮ์ เออจาแลัน” ได้ถูกลักพาตัวกลับไปคุมขังในตุรกีตราบจนถึงปัจจุบัน แต่ทว่าด้วยเกียรติยศและชื่อเสียงที่สั่งสมมาอย่างยาวนานได้นำไปสู่การยอมรับถึงการเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณของชาวเคิร์ดที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดอุดมการณ์ทางการเมืองในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพมาโดยตลอด (De Jong, 2016, p. 69)

ภายหลังจาก “อับดุลละฮ์ เออจาแลัน” ได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิตในตุรกี บรรดาเหล่าสาวกผู้ภักดีและกลุ่มผู้ร่วมอุดมการณ์ทางการเมืองก็ไม่ได้ยุติบทบาทลงแต่อย่างใด โดยได้มีการก่อตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมาทดแทน ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับการพัฒนามาจาก

พรรค PKK เดิม โดยใช้ชื่อใหม่ว่า “พรรคสหภาพประชาธิปไตย” (Democratic Union Party หรือ The Partiya Yekitiya Demokrat: PYD) เมื่อปี ค.ศ. 2003 ถือเป็นก้าวต่อยอดแนวคิดของพรรคการเมืองดั้งเดิมที่มีภารกิจหลักในการดำเนินการจัดหลักสูตรภาษากลุ่มชาติพันธุ์เคิร์ด การบริหารงานยุติธรรมในท้องถิ่น และการแก้ไขปัญหาความเท่าเทียมทางเพศ (Knapp, Flach, Ayboga, & Biehl, 2016, p. 84) ต่อมาในปี ค.ศ. 2007 ได้มีการนำเสนอการปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” มาเผยแพร่ต่อสาธารณชนควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนทิศทางเชิงกลยุทธ์ทางด้านโครงสร้างการบริหารองค์กรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ (Hammy & Miley, 2022, p. 5)

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2011 ได้เกิดการปฏิวัติในโลกอาหรับที่กลายเป็นผลกระทบลูกโซ่ ซึ่งได้นำไปสู่การแย่งชิงพื้นที่ครอบครองระหว่างกลุ่มต่างๆ ในหลายประเทศที่ส่งผลต่อลักษณะภูมิรัฐศาสตร์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปหลายแห่งดังปรากฏในปัจจุบัน เหตุการณ์ครั้งนี้ถูกขนานนามว่า “อาหรับสปริง” (Arab Spring) และด้วยพลาณภาพของกระแสคลื่นแห่งการปฏิวัติสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นมาจากปัญหาทางการเมืองเพียงเล็กน้อยภายในประเทศตูนิเซีย (Marin, 2011) กลับสร้างแรงกระเพื่อมครั้งใหญ่ทางด้านแนวคิดอุดมการณ์ที่นำไปสู่การโค่นล้มผู้นำเผด็จการในหลายพื้นที่แผ่ขยายขอบเขตออกไปยังดินแดนต่างๆ อย่างกว้างขวาง คล้ายคลึงกับปฏิกิริยาของการผลึกโดมิโนพังครืนล้มลงไปอย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏถึงการขับไล่รัฐบาลเผด็จการครั้งใหญ่ทั้งในอียิปต์ ลิเบีย เยเมน และซีเรีย ซึ่งในบางประเทศประชาชนสามารถขับไล่ผู้นำเผด็จการออกไปจากระบบการเมืองได้สำเร็จ แต่ในบางประเทศผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังของประชาชนมากนัก ดังเช่นกรณีของซีเรียที่ผลปรากฏว่าประชาชนไม่สามารถโค่นล้มอำนาจจากผู้นำเผด็จการลงมาได้และนำไปสู่สงครามกลางเมืองครั้งใหม่ที่ยืดเยื้อ เนื่องจากมีตัวแสดงทางการเมืองจากหลายฝ่ายเข้ามาปะทะแย่งชิงดินแดนภายในของซีเรียกันอย่างสุดลูก อดันได้แก่ กลุ่มชาวเคิร์ดทางภาคเหนือและตะวันออก กลุ่มรัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย (Islamic State of Iraq and Syria: ISIS) กลุ่มอัล-นุศเราะฮ์ ฟรอนท์ (al-Nusra Front) กองทัพซีเรียเสรี (Free Syrian Army: FSA) และกองกำลังของรัฐบาลซีเรีย (รัฐบาลอัสซาด) เป็นต้น นอกจากนี้ ชาตินิยมอำนาจยังได้เข้ามาแทรกแซงสงครามกลางเมืองและกระโดดเข้าร่วมวงไพบูลย์แห่งความขัดแย้งในครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกาหรือรัสเซียที่ต่างเข้ามาแสดงบทบาทในฐานะของมหาอำนาจโลกที่ให้การสนับสนุนฝ่ายต่างๆ นำไปสู่ปัญหาทางด้านเชื้อชาติที่ทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง และยังเป็นการสร้างพื้นที่ภูมิรัฐศาสตร์แห่งความขัดแย้งที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นอีกด้วย (Galvan-Alvarez, 2020, p. 182)

สงครามกลางเมืองซีเรียที่เกิดขึ้นส่งผลทำให้พรรค PYD ของชาวเคิร์ดเข้ามาแสดงบทบาททางการเมืองของตนในสมรภูมิรบได้อย่างเฉิดฉาย โดยการได้รับชัยชนะเหนือกลุ่มก่อการร้ายไอซิสจนสามารถเข้ายึดครองพื้นที่ทางภาคเหนือและตะวันออกของซีเรียได้อย่างเด็ดขาด กอปรกับการที่รัฐบาลซีเรียได้ถอนกำลังออกไปจากพื้นที่อาณาบริเวณส่วนใหญ่ของชาวเคิร์ดทั้ง 3 แห่ง อันได้แก่ ภูมิภาคอาฟริน (Afrin) ภูมิภาคจาซีรา (Jazira) และภูมิภาคโคบานี (Kobani) ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวเคิร์ดต้องปกป้องตนเองจากการรุกรานของศัตรูที่มาจากรอบด้านทุกทิศทุกทางเพียงลำพังท่ามกลางความโกลาหลอลหม่านในสมรภูมิรบที่มีตัวแสดงทางการเมืองจากหลายฝ่าย การต่อสู้ของชาวเคิร์ดจึงถือเป็นการต่อสู้เชิงจิตวิญญาณในสภาวะหลังชนฝาที่ไม่มีทางออกหรือแสงสว่างอยู่ท้ายสุดของปลายอุโมงค์ทำให้พวกเขาเกิดความฮึกเหิมถึงขีดสุดและผนึกสรรพกำลังขึ้นมาต่อต้านจนสามารถรักษาที่มั่นสุดท้ายเอาไว้ได้อย่างมั่นคง (Lister, 2015) หากวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่า การถอยร่นของกองทัพรัฐบาลซีเรียเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสภาวะสุญญากาศทางการเมืองขึ้นมาภายในพื้นที่ของชาวเคิร์ดทั้ง 3 ภูมิภาคดังกล่าว ทำให้พรรค PYD สามารถอ้างสิทธิ์ในการปกป้องพลเมืองชาวเคิร์ดด้วยการเข้าไปควบคุมพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ภายหลังจากเข้ายึดครองดินแดนได้อย่างเป็นเอกภาพแล้ว ชาวเคิร์ดก็ได้แสดงเจตนารมณ์โดยชัดเจนในการปฏิเสธที่จะอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลซีเรียดั้งเดิม เพราะชาวเคิร์ดขัดแย้งกับการปกครองของ “รัฐบาลอัสซาด” ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน (Allsopp & Van Wilgenburg, 2019, p. 91) พิจารณาได้จากในช่วงเวลาที่ยังคงมีการดำเนินกิจกรรมของพรรค PKK อยู่ นั่น ชาวเคิร์ดไม่สามารถปฏิบัติภารกิจหรือกิจกรรมใดๆ ของพรรคการเมืองได้อย่างราบรื่นมากนักอันมีสาเหตุมาจากรัฐบาลซีเรียได้ดำเนินการควบคุมและทำการปราบปรามชาวเคิร์ดอย่างรุนแรงจนยากที่จะลุกฮือขึ้นมาต่อต้านได้ (Van Wilgenburg & Fumerton, 2022, p. 3)

กล่าวได้ว่า สงครามกลางเมืองซีเรียเป็นผลพวงที่มีอิทธิพลมาจากปัจจัยภายนอก ซึ่งถือเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ชาวเคิร์ดได้รับเอกราชเหนือดินแดนในเชิงพฤตินัย แต่ด้วยกรอบแนวคิดของการรับรองการเป็น “รัฐชาติ” อย่างสมบูรณ์ที่อิงอยู่กับทฤษฎี “การรับรองโดยชัดแจ้ง” (Express Recognition) อันมีหลักการสอดคล้องกับการรับรองรัฐบาลตามแนวทางกฎหมายระหว่างประเทศที่มีหลักการโดยทั่วไปว่า การแสดงเจตนาของรัฐบาลภายนอกในการรับรองรัฐบาลใหม่โดยปราศจากข้อสงสัยด้วยการแสดงออกอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเปลี่ยนลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการประกาศ การแถลงการณ์ หรือการรับรองทางการทูตผ่านผู้แทนโดยชอบธรรม ย่อมถือว่าได้ให้การยอมรับ “รัฐชาติ” เกิดใหม่อย่างสมบูรณ์ กอปรกับมีความจำเป็นต้องพิจารณาถึงหลักการของ “อนุสัญญากรุงมอนเตวิเดโอ

ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ” (Montevideo Convention on Rights and Duties of the states) ที่กำหนดให้ “รัฐเอกราช” มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย (Gillespie, 2003, p. 53) ทำให้ดินแดนใหม่ในครอบครองของชาวเคิร์ดแห่งนี้ ยังคงไม่สอดคล้องกับหลักการสร้าง “รัฐชาติ” สมัยใหม่ เนื่องด้วยรัฐบาลซีเรียไม่ได้แสดงเจตนาโดยชัดแจ้งในการปลดปล่อยพื้นที่หรือมอบเอกราชเหนือดินแดนทั้ง 3 ภูมิภาคดังกล่าวให้แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้ายึดครองพื้นที่เป็นการถาวรเพียงแต่ถอยร่นหน่วยกำลังพลออกจากสมรภูมิรบที่กำลังคุกรุ่น เพื่อตั้งหลัก ณ สถานที่มั่นทางยุทธศาสตร์การรบก่อนกลับเข้ามาตีโต้ตอบกลับไปใหม่อีกครั้งในภายหลังเพียงเท่านั้น

ทั้งนี้ สาเหตุหลักอีกประการหนึ่งที่สำคัญในการถอนกำลังรบของรัฐบาลซีเรียเกิดขึ้นมาจากการที่กลุ่มก่อการร้ายไอซิสได้รุกคืบเข้าบุกยึดพื้นที่ต่างๆ ในช่วงเวลานั้นอย่างน่าสะพรึงกลัว และยังมีตัวแสดงทางการเมืองอีกหลายฝ่ายที่ต่างมุ่งเข้ามาแย่งชิงพื้นที่ครอบครองในซีเรียอีกด้วย ทำให้ชาวเคิร์ดถูกผลักดันเข้าสู่สมรภูมิรบภายใต้การสนับสนุนและปฏิบัติการทางการรบของพรรค PYD ที่มีความจำเป็นต้องยื่นหยัดปกป้องประชาชนของตนเพียงลำพัง ถือเป็นภารกิจสำคัญทางด้านมนุษยธรรมไปยัขนานาชาติ จนกระทั่งได้รับความสนใจจากชาติตะวันตกที่คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและปรารถนาสร้างพื้นที่กันชนเป็นปราการป้องกันการรุกคืบของกลุ่มก่อการร้ายไอซิสที่บุกทะลุทะลวงพื้นที่ต่างๆ อย่างหนักหน่วง สหรัฐอเมริกาจึงได้เข้ามาแทรกแซงสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นด้วยการมอบความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ให้แก่ชาวเคิร์ดในซีเรีย เพื่อพลิกสถานการณ์ในสถานะของการเป็นฝ่ายตั้งรับกลายเป็นผู้ล่าที่สามารถเข้าต่อกรกับกลุ่มก่อการร้ายไอซิสได้อย่างสมน้ำสมเนื้อ จนในท้ายที่สุด ผลก็ปรากฏว่าชาวเคิร์ดได้รับชัยชนะจากการทำสงครามในสมรภูมิรบแห่งนี้ และยังสามารถเข้ายึดครองดินแดนเอาไว้ในอาณาเขตได้ทั้ง 3 ภูมิภาคอย่างสมบูรณ์อีกด้วย (Imady & Hinnebusch, 2018, p. 5)

กระนั้นก็ตาม การที่รัฐบาลซีเรียยังคงอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนในพื้นที่ครอบครองของชาวเคิร์ดอยู่ โดยที่ไม่ได้ยินยอมปลดปล่อยดินแดนแห่งนี้ นั้น ทำให้ไม่สามารถใช้ทฤษฎี “การรับรองโดยชัดแจ้ง” ก่อตั้งเป็นรัฐชาติ “เคอร์ดิสถาน” ในพื้นที่ซีเรียได้ เพราะมีความจำเป็นต้องได้รับการให้สัตยาบันจาก “รัฐอธิปไตย” (Sovereign State) ภายนอกเพื่ออ้างถึงความคุ้มกันทางอธิปไตยจากเขตอำนาจศาลระหว่างประเทศและการยอมรับจากประชาคมโลกในทางสากลเสียก่อน ถึงกระนั้น พรรค PYD ก็ไม่ได้ยินยอมที่จะปล่อยให้โอกาสครั้งสำคัญในการครอบครองดินแดนทั้ง 3 ภูมิภาค ต้องหลุดลอยหายไปหรือแสดงท่าทีรีรอให้อิทธิพลทางการเมืองจากภายนอกเข้ามาบีบบังคับกำหนดเขตแดนภายในพื้นที่ของตนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมาอีกครั้งอย่างแน่นอน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อ

ความพยายามของชาวเคิร์ดทั้งหมดในซีเรียที่ต้องสูญเปล่าไปจากการยินยอมเสียสละเลือดเนื้อ และชีวิตเป็นจำนวนมหาศาล เพื่อให้ได้มาซึ่งการครอบครองดินแดนแห่งนี้ ในท้ายที่สุดพรรค PYD จึงได้ชิงความได้เปรียบทางการเมืองเหนือพื้นที่ด้วยการเติมเต็มสุญญากาศทางอำนาจ ในดินแดนไร้รัฐ โดยได้จัดให้มีกระบวนการลงประชามติจากประชาชนในพื้นที่อันเป็นการ สร้างความชอบธรรมทางการเมืองและปลดปล่อยอำนาจรัฐซีเรียด้วยการสถาปนาดินแดน ภายในครอบครองจัดตั้งเป็น “เขตปกครองตนเอง” (Autonomous Region) ในนาม “โรจาวา” (Rojava) ขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม (Federici, 2015, p. 82)

อนึ่ง การต่อสู้ของชาวเคิร์ดในดินแดน “โรจาวา” ถือเป็นมิติใหม่แห่งการปฏิวัติ เพราะ ไม่ใช่เป็นกรณีของการแย่งชิงดินแดนจากรัฐบาลส่วนกลาง แต่เป็นการปกป้องตนเองจาก ภัยคุกคามที่มาจากภายนอก ซึ่งรัฐบาลซีเรียโดยอสมละอำนาจรัฐเหนือดินแดนให้แก่ชาวเคิร์ด ในห้วงเวลานั้น แต่ทว่าได้ปรากฏถึงข้อกั้วลงในชัยชนะดังกล่าวจากนานาชาติและประเทศ รอบข้างที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เคิร์ดตั้งรกรากอาศัยอยู่ในพื้นที่อาณาบริเวณ “เคอร์ดิสถาน” ตาม “สนธิสัญญาแซฟวร์” ทั้ง 4 แห่ง อันได้แก่ ตุรกี ซีเรีย อิรัก และอิหร่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตุรกีเป็นหนึ่งในประเทศที่ค่อนข้างกังวลใจกับการสถาปนา “โรจาวา” มากเป็นกรณีพิเศษ ยิ่งกว่าพื้นที่ข้างเคียงอื่นๆ เนื่องจากปรากฏถึงข้อเท็จจริงในการดำรงอยู่ของชาวเคิร์ด เป็นจำนวนมากภายในรัฐของตน ทำให้ต้องมีการดำเนินนโยบายต่างๆ ภายใต้มาตรการที่ใช้ ในการควบคุมการเคลื่อนไหวของชาวเคิร์ดอันเป็นการแผ้วระแวงระวังสถานการณ์ ภายในประเทศอย่างรัดกุม เพราะหากมีกระแสการลุกฮือขึ้นมาของชาวเคิร์ดในตุรกีเพียง เล็กน้อยอาจสร้างแรงกระเพื่อมเป็นวงกว้างจนกลายเป็นความวุ่นวายทางการเมืองและนำไปสู่ การออกมาต่อต้านรัฐบาลตุรกี รวมถึงการเสนอข้อเรียกร้องขอแบ่งแยกดินแดนดังที่ปรากฏ ผลสัมฤทธิ์ในซีเรียก็เป็นไปได้ ด้วยเหตุที่ “โรจาวา” ได้กลายเป็นต้นแบบการจัดตั้ง “เขตปกครองตนเอง” ที่ประสบความสำเร็จของชาวเคิร์ดในยุคสมัยใหม่ (Radpey, 2021, pp. 327-336) ฉะนั้นแล้ว การสถาปนาดินแดนของชาวเคิร์ดในพื้นที่ “เคอร์ดิสถานซีเรีย” จึงค่อนข้างได้รับความสนใจจากนานาชาติเป็นอย่างมาก เนื่องด้วย “โรจาวา” เป็นพื้นที่ แห่งใหม่ที่มีการบุกเบิกบูรณาการแนวคิดความเท่าเทียมทางเพศ การอาศัยอยู่ร่วมกันภายใน ชุมชนของคนจากหลากหลายเชื้อชาติ และการนำหลักการประชาธิปไตยทางตรงที่มุ่งเน้น การเลือกตั้งบุคคลที่มีความเหมาะสมเข้ามาทำหน้าที่แก้ไขปัญหาระดับท้องถิ่นอย่างเป็น รูปธรรมภายใต้การปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” ซึ่งไม่ใช่ระบบการเมืองตาม กรอบแนวคิดของ “รัฐชาติ” อีกต่อไป (Chamoun, 2022, p. 2)

ดังนั้น บทความเรื่องนี้ จึงมุ่งศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวเคิร์ดภายหลังจาก การล่มสลายของจักรวรรดิออตโตมันเป็นต้นมา โดยการพยายามอธิบายถึงปรัชญาสังคม

การเมืองที่นำไปสู่การรวมตัวกันก่อตั้ง “เขตปกครองตนเอง” ในนาม “โรจาวา” ซึ่งมีการใช้พื้นที่ในครอบครองเป็นแรงบันดาลใจที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแนวคิดอุดมการณ์ด้วยกระบวนการสร้างองค์ความรู้ทางการเมืองรูปแบบใหม่ที่กลายเป็นแรงผลักดันครั้งสำคัญในการต่อสู้ปลดปล่อยชาติพันธุ์ของตนออกจากสังคม “ทุนนิยมปิตาธิปไตย” ตามที่เจ้าอาณานิคมตะวันตกได้ใช้ในการครอบงำภูมิภาคตะวันออกกลางมาอย่างยาวนาน โดยวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางการเมืองในมุมมอง “ภูมิรัฐศาสตร์เชิงวิพากษ์” (Critical Geopolitics) ผ่านบริบทดินแดนแห่งความขัดแย้งร่วมกับปรัชญาสังคมการเมืองของ “เมอร์เรย์ บุคชิน” และ “อับดุลละฮ์ เออจาแลน” ที่นำเสนอประเด็นระบบนิเวศวิทยาสังคมภายใต้รากฐานของ “สังคมอนาธิปไตย” ที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมทางเพศและการปกครองตนเองในระดับชุมชนท้องถิ่นมากกว่าการถูกควบคุมจากรัฐบาลส่วนกลางตามกรอบแนวคิด “รัฐชาติ” โดยได้แบ่งหัวข้อการศึกษาเป็นประเด็นต่างๆ ได้แก่ บทนำ แนวคิดสตรีนิยมในสังคมโรจาวา การบูรณาการระบบนิเวศวิทยาสังคมร่วมกับแนวทางประชาธิปไตยทางตรงในสังคมอนาธิปไตยตามลักษณะทางภูมิรัฐศาสตร์ บทวิพากษ์ปรัชญาสังคมการเมืองในการสถาปนาดินแดนโรจาวา และบทสรุป

2. แนวคิดสตรีนิยมกับภูมิรัฐศาสตร์แห่งความขัดแย้ง: บทวิเคราะห์ความเท่าเทียมทางเพศในสังคมโรจาวา

“แนวคิดสตรีนิยม” (Feminism) ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 มุ่งเน้นความเสมอภาคทางเพศระหว่างชายและหญิงให้ทั้งสองมีสิทธิทางกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยมีมุมมองต่อเพศในระบบคู่ตรงข้าม กล่าวคือ มีความพยายามในการสร้างความทัดเทียมกันทางด้านสิทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิการแบ่งทรัพย์สินของคู่สมรส สิทธิการเลือกตั้ง และสิทธิการคุมครองบุตรของสตรี ฯลฯ (Freedman, 2003) ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1960 เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีนิยมรุ่นที่ 2 อันมีสาเหตุมาจากการที่สตรีในทวีปยุโรปและอเมริกาได้ลุกฮือขึ้นมาเรียกร้องสิทธิต่างๆ เพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นสิทธิการหารายได้จากการทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับบุรุษ สิทธิทางเพศในการคุมกำเนิดบุตร และสิทธิในการใช้กฎหมายลงโทษสามีที่กระทำความรุนแรงภายในครอบครัว เป็นต้น ในช่วงนี้สตรีมีความพยายามสร้างความทัดเทียมทางการเมืองและวัฒนธรรม (Smith, 2000) จนกระทั่งในช่วงทศวรรษที่ 1990 กลุ่มสตรีนิยมได้มีพัฒนาการเข้าสู่รุ่นที่ 3 เกิดการตั้งคำถามมากมายเกี่ยวกับสิทธิของสตรีย้อนหลังกลับไปพิจารณาถึงความเท่าเทียมระหว่างสตรีและบุรุษนับตั้งแต่รุ่นแรกเป็นต้นมา โดยพบว่า บรรทัดฐานของสิทธิสตรีส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่สตรีผิวขาวชนชั้นกลางในสังคมตะวันตกเป็นสำคัญ ซึ่งอาจสร้างความเหลื่อมล้ำต่อความเป็นหญิงในทางสากลอย่าง

เป็นเอกภาพได้ กล่าวคือ สตรีในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลายทั้งทางด้านเชื้อชาติ ชนชั้น ศาสนา การศึกษา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทำให้ต้องมีการวิเคราะห์กรณีดังกล่าวด้วยแนวคิด “สถานะเชื่อมต่อซ้อนทับ” (Intersectionality) โดยเป็นการวิเคราะห์สตรีท่ามกลางความหลากหลายไม่ใช่การพิจารณาด้วยมิติของสตรีผิวขาวเพียงอย่างเดียว (Carastathis, 2014) ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษกับสตรีในสังคมตะวันตกนั้น พบว่า บุรุษเป็นเพศที่แสดงพฤติกรรมสื่อออกมาถึงความแข็งแกร่ง ความเป็นอิสระความเป็นเหตุเป็นผล พฤติกรรมที่ก้าวร้าว ความมีอำนาจ และมุ่งเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีส่วนร่วม ในส่วนของสตรีเป็นเพศที่มีการแสดงออกมาถึงความอ่อนแอทางกายภาพ ความมีน้ำใจนิยมการช่วยเหลือเกื้อกูล ความมีเสน่ห์เย้ายวนใจต่อเพศตรงข้าม และความเป็นปัจเจกบุคคลสูง (Sjoberg & Gentry, 2007)

“การปฏิวัติสตรีนิยมในตะวันออกกลาง” (Feminist Revolution in the Middle East) เป็นผลพวงที่เกิดขึ้นมาจากแนวคิดสตรีนิยมในทวีปยุโรปและอเมริกา แนวคิดนี้ปรากฏออกมาเด่นชัดในช่วงทศวรรษที่ 1990 โดยเป็นงานเขียนของชาวมุสลิมในอิหร่าน ซาอุดีอาระเบีย ตุรกี และแอฟริกาใต้ ซึ่งขบวนการกลุ่มสตรีนิยมในตะวันออกกลาง ถูกเรียกว่า “กลุ่มสตรีนิยมอิสลาม” (Muslim Women) เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดปลดแอกอำนาจจากเจ้าอาณานิคมตะวันตก โดยเป็นแนวคิดเชิงวาทกรรมปฏิบัติการที่ถูกควบคุมด้วยกระบวนการทัศน์ของศาสนาอิสลามเป็นหลัก (Badran, 2002, pp. 17-23) สตรีมุสลิมชาวอียิปต์ถือเป็นชาติแรกที่มีการไข่มโนทัศน์การอธิบายค่านิยมสิทธิสตรีใกล้เคียงกับสตรีผิวขาวในทวีปยุโรปและอเมริกาด้วยการผนวกความหมายขยายความไปถึงสตรีมุสลิมที่อพยพไปตั้งรกรากถิ่นฐานในแถบทวีปเอเชียใต้และแอฟริกาอีกด้วย (Badran, 2009, pp. 107-128) กล่าวได้ว่า “แนวคิดสตรีนิยมอิสลาม” แท้จริงแล้วมีความพยายามมุ่งอธิบายตัวตนของสตรีชาวมุสลิมทั้งหมด เพื่อยืนยันสิทธิของผู้หญิงตามแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ยึดโยงเข้ากันกับความเป็นอิสลาม ซึ่งเป็นการตั้งคำถามถึงอำนาจนิยมตามหลักการทางศาสนาที่นำไปสู่การลดทอนสิทธิสตรีในสังคมแบบมุสลิม ถือเป็นแนวทางในการปฏิเสธการเมืองของเจ้าอาณานิคมตะวันตก โดยมีมุมมองเกี่ยวกับสตรีนิยมในสังคมมุสลิมว่าจำเป็นต้องอิงแอบกับความเชื่อทางศาสนาเป็นสำคัญ (อัมพร หมายเต็น, 2560, น. 99-100) และยังปรากฏถึงหลักฐานที่ระบุใน “คัมภีร์อัลกุรอาน” (Al-Quran) และ “หะดีษ” (Hadith) เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และสิทธิสตรี ซึ่งนักวิชาการชาวมุสลิมต่างตีความไปในทิศทางเดียวกันว่า “กฎหมายชารีอะห์” (Sharia/Shariah) เป็นระบบการปกครองที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเมืองในการต่อต้านการใช้ชีวิต “แบบตะวันตก” (Hasan, 1999, pp. 275-276) สตรีชาวมุสลิมจึงควรมีบทบาทหน้าที่สำคัญอยู่เพียงภายในบ้าน สำหรับเรื่องที่เกิดขึ้นภายนอกบ้านควรเป็นบทบาทหน้าที่ของบุรุษชาวมุสลิมเพียงเท่านั้น (Shehadeh, 2000, p. 47)

จากแนวคิดสตรีนิยมดังกล่าว ทำให้เห็นภาพรวมของพัฒนาการที่มีความชัดเจนต่อการนำมาวิเคราะห์ร่วมกับความเท่าเทียมทางเพศในสังคมโรจาวาได้ เนื่องจากชาวเคิร์ดส่วนใหญ่เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ทำให้การอธิบายสตรีในสังคมโรจาวาจำเป็นต้องใช้กระบวนการที่แก่นแนวคิดสตรีนิยมอิสลามเข้ามาพิจารณาพร้อมกับประวัติศาสตร์ สงคราม และบริบทของสังคมโดยภาพรวมอย่างบูรณาการ เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจสตรีนิยมในโรจาวาได้อย่างถ่องแท้ แนวทางการศึกษาจึงต้องย้อนกลับไปกล่าวถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของสังคมในยุคก่อนหน้านี้ ณ ช่วงเวลาที่ยังไม่ได้มีการจัดตั้ง “โรจาวา” ขึ้นมา โดยพบว่า ในอดีตที่ผ่านมาสังคมชาวเคิร์ดของซีเรียเป็นสังคมแบบ “ปิตาธิปไตย” (Patriarchy) ลักษณะเหมือนกับรัฐอิสลามโดยทั่วไปในภูมิภาคตะวันออกกลาง แต่ทว่าภายหลังจาก “รัฐบาลอัสซาด” ถอนกองกำลังรบออกมาจากบริเวณทางภาคเหนือและตะวันออกของซีเรีย ทำให้กลุ่มขบวนการปลดปล่อยชาวเคิร์ดได้ถือโอกาสเข้ายึดครองพื้นที่และยื่นหยัดต่อสู้กับกลุ่มก่อการร้ายไอซิส (ISIS) ซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายที่ออกมาเคลื่อนไหวอย่างเด่นชัดภายหลังจากเหตุการณ์ “อาหรับสปริง” ด้วยการบุกถล่มโจมตีฐานทัพทำลายล้างเช่นฆ่าชาวเคิร์ดอย่างบ้าคลั่งทารุณโหดร้ายจนทำให้อาณาบริเวณดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่สุญญากาศทางการเมืองที่ไร้การควบคุมใดๆ (Ali, 2016) นำไปสู่ความท้าทายของทั้งสองฝ่ายที่ต้องปฏิบัติการต่างๆ ทางทหารด้วยวิธีการใช้ความรุนแรงภายในพื้นที่จนกลายเป็น “สงครามที่ซับซ้อน” (Waging War) กันอย่างดุเดือด โดยมีพื้นที่ยึดครองวางไว้เป็นเดิมพันเปรียบเสมือนรางวัลแห่งชัยชนะของผู้กล้า (Boyras, 2020)

ด้วยเหตุนี้ ชาวเคิร์ดจึงได้ผนึกกำลังรวบรวมผู้คนด้วยการปลุกเร้าแรงจูงใจให้ลุกฮือขึ้นมาต่อกรกับกลุ่มก่อการร้ายไอซิสจนสามารถขับไล่กลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงออกไปได้และยังใช้โอกาสที่มีอยู่ในการสถาปนา “เขตปกครองตนเอง” ที่เรียกว่า “โรจาวา” ขึ้นมาได้เป็นผลสำเร็จ โดยใช้แนวทาง “ประชาธิปไตยทางตรง” (Direct Democracy) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดโครงสร้างทางการเมืองแบบใหม่ที่น่าไปสู่กระบวนการขับเคลื่อนด้วยแนวทางการปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” (Knapp et al., 2016) การสร้างดินแดนด้วยแนวคิดรูปแบบประชาธิปไตย นับเป็นการปฏิวัติการปกครอง “ระบอบอัสซาด” (Assad Regime) ที่ดำรงอยู่ในซีเรียมานานหลายทศวรรษ ถือเป็นการทำให้อาณาจักรรัฐเดิมที่เคยเข้าครอบงำด้วยรูปแบบ “ปิตาธิปไตย” ซึ่งไม่ได้เป็นการครอบงำเพียงแค่สถาบันทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงวัฒนธรรมเชิงเดี่ยวตามแนวทางอาหรับซีเรียที่ถูกผลิตซ้ำซากโดยรัฐจนละเลยความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยภายในประเทศ (Cohn, 2013) รวมถึงยังมีแนวคิดชาตินิยม “แบบอัสซาด” ที่มุ่งทำลายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วยการกดขี่ข่มเหงการมีตัวตนอยู่ของชาวเคิร์ดมาอย่างยาวนาน ทำให้แนวคิดสตรีนิยมได้เข้ามาเป็น

ส่วนหนึ่งของการกำหนดบทบาทสำคัญทางการเมืองและวัฒนธรรมผนวกรวมเข้ากับแนวคิดการปลดปล่อยดินแดนแห่งชาติตามแนวทางอุดมการณ์ของพรรค PKK กล่าวได้ว่า สงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นมีส่วนช่วยในการส่งเสริมสิทธิสตรีเป็นอย่างมาก เนื่องจากหน่วยงานกำลังรบชายชาวเคิร์ดมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการทำศึกสงคราม จึงมีความจำเป็นต้องใช้ทหารหญิงเป็นกองกำลังเสริม เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนทางยุทธวิธี โดยภายหลังจากได้รับการฝึกซ้อมรบอย่างเป็นทางการแล้ว ผลปรากฏว่า ความสามารถของกองกำลังรบหญิงอยู่ในระดับที่ทัดเทียมไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากองกำลังรบชายแม้แต่น้อย ทำให้กองกำลังรบชายเคิร์ดประกอบไปด้วย “หน่วยทหารชาย” ที่เรียกว่า “หน่วยพิทักษ์ประชาชนชาวเคิร์ด” (The People's Defense Units หรือ Yekîneyên Parastina Gel: YPG) และ “หน่วยทหารหญิง” ที่เรียกว่า “หน่วยพิทักษ์สตรี” (The Women's Protection Units หรือ Yekîneyên Parastina Jin: YPJ) ถือเป็นกองกำลังผสมที่มีบทบาทสำคัญร่วมกันในการมุ่งปลดแอกดินแดนของชาวเคิร์ดในซีเรีย (Bay, 2016) เพราะฉะนั้น “อิสรภาพของชาวเคิร์ด” (Kurdish Freedom) จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับเสรีภาพของ “สิทธิสตรี” อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะทรัพยากรบุคคลที่ปรากฏอยู่ภายในทุกองคค์ของสังคมโรจาวาย่อมมีคุณค่า ความหมาย และความสำคัญต่อการปลดปล่อยรัฐออกจากการกดขี่ข่มเหงของชนชาติอื่นๆ ด้วยกันทั้งสิ้น (Tank, 2017, p. 404)

เป็นที่ชัดเจนว่า ในปัจจุบันบทบาททางสังคมของสตรีชาวเคิร์ดในโรจาวาค่อนข้างมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะต่างๆ ของสิทธิสตรีชาวเคิร์ดหลายประการได้กลายเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์แห่งการปลดแอกออกจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสตรีชาวอาหรับที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทขั้นพื้นฐานครั้งสำคัญของแนวคิดสตรีนิยมอิสลามทั้งหมดในภูมิภาคตะวันออกกลางอีกด้วย (Alizadeh, Kohlbacher, Mohamme, & Vaisi, 2022, p. 1) ยกตัวอย่างในกรณีการได้รับชัยชนะของ “หน่วยพิทักษ์สตรี” (YPJ) ที่มีเหนือกลุ่มก่อการร้ายไอซิส ณ เมืองโคบानी ในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 2015 ทำให้นักรบหญิงได้รับคำชื่นชมและความสนใจจากสื่อตะวันตกเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นความพยายามอันน่าทึ่งที่สามารถป้องกันการรุกรานจากศัตรูที่โหดร้ายอีกทั้งยังเป็นการที่ผู้หญิงสามารถสู้รบเอาชนะผู้ชายได้อย่างเด็ดขาด สอดรับกับการนิยามเกี่ยวกับ “สตรีนิยม” ตามแนวคิดของ “อับดุลละฮ์ เออจาลัน” ในการปฏิวัติดินแดนแห่งนี้ โดยระบุว่า ความห้าวหาญของสตรีชาวเคิร์ดมาจากการปลุกเร้าด้วยแนวทาง ที่เรียกว่า “สตรีวิทยาหรือศาสตร์ว่าด้วยสตรี” (Jineology) ซึ่งเป็นการปลุกจิตสำนึกของสตรีชาวเคิร์ดท่ามกลางสถานการณ์แห่งความเป็นจริงไม่อิงนิยายในสังคมที่ถูกกระทำร้ายจากบุรุษเพศมาอย่างยาวนาน จนทำให้สตรีต้องลุกขึ้นมาต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมทางเพศและความอยุติธรรมที่ได้เผชิญมาในประวัติศาสตร์อันเลวร้ายก่อนหน้านี้ (Organ, 2017, p. 4) กล่าวคือ ผู้หญิงถือเป็นเพศที่ถูก

กตขี้ข่มเหงจากสังคม “ปีตาธิปไตย” มาอย่างยาวนาน จึงถึงเวลาอันสมควรแล้วที่ผู้หญิงจะต้องออกมาแสดงบทบาทหน้าที่ด้วยการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการต่อสู้ปกป้องดินแดนของตน เคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชายในสมรภูมিরบอย่างหาญกล้า เพื่อนำไปสู่การปลดปล่อยอิสรภาพให้กับชาวเคิร์ดทั้งปวงอย่างสถาพร

กระนั้นก็ตาม อาเรียนน์ ซาห์วีซี (Arienne Shahvisi) (2018) กลับเห็นแย้งว่าการแสดงออกของสตรีชาวเคิร์ดในโรจาวาได้ถูกบิดเบือนความหมายออกไปจากแนวคิด “สตรีนิยม” ค่อนข้างมากจนเข้าขั้นผิดเพี้ยนไปจากแนวทางสากลที่มุ่งเน้นสิทธิการดำรงชีวิตของผู้หญิงที่ต้องได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากความทารุณโหดร้าย ด้วยเหตุนี้ รากฐานแนวคิดดังกล่าวได้กลายเป็นการเพิ่มบทบาทหน้าที่ของสตรีในโครงสร้างทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้นกว่าปกติ จึงยังไม่ใช่การปลดปล่อยสตรีออกจากสังคม “ปีตาธิปไตย” อย่างแท้จริง (Shahvisi, 2018, pp. 998-1022) ดั่งข้อสนับสนุนของบาฮาร์ ซิมเซค และจอสต์ จองเกอร์เดน (Bahar Şimşek & Joost Jongerden) (2021) ที่ระบุว่า แนวคิดสตรีนิยมโรจาวาถูกมองออกมาเพียงแค่เชิงเดียวในลักษณะของการเป็นนักรบหญิงแกร่งชาวเคิร์ดที่ออกไปต่อสู้กับศัตรูด้วยการแสดงบทบาททัดเทียมกับนักรบชายในสถานะของ “วีรสตรีนักรู้” ที่สามารถทำลายล้างกองกำลังของกลุ่มก่อการร้ายไอซิสได้อย่างราบคาบ เพื่อปกป้องมาตุภูมิของตนเป็นสำคัญแทนที่จะกลายเป็นสัญลักษณ์ของการสนับสนุนการต่อสู้ปลดปล่อยเรียกรองสิทธิสตรีในภูมิภาคตะวันออกกลางที่กว้างขวางและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาแนวคิดสิทธิสตรีอิสลามให้กับสตรีชาวอาหรับทั้งหมด โดยภาพรวมน่าจะเป็นผลดีมากกว่า (Şimşek & Jongerden, 2021, pp. 1023-1045)

แม้ว่าสตรีชาวเคิร์ดจะกลายเป็นจุดเด่นนับจากที่มีการปฏิวัติเกิดขึ้นใน “โรจาวา” ก็จริงแต่กระนั้น เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมของสตรีชาวเคิร์ดในโรจาวาแล้ว พบว่า การแสดงออกของผู้หญิงค่อนข้างมีความใกล้เคียงกับคุณลักษณะของผู้ชายมากจนเกินไป จึงไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าแท้จริงแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นสมควรได้รับการนิยามว่า “ความเท่าเทียมทางเพศ” หรือ “การถูกบีบบังคับ” จากภัยของสงครามอย่างใดอย่างหนึ่งกันแน่ สอดคล้องกับการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อสารมวลชนตะวันตกบางกระแสที่มีเสียงสะท้อนคัดค้านต่อการแสดงออกของสตรีในสังคมแห่งนี้ โดยระบุว่า วาทกรรมสตรีนิยมของชาวตะวันตกไม่อาจที่จะอธิบายได้ถึงการทำของสตรีชาวเคิร์ดในกรณีการจับอาวุธปืนเข้าร่วมปฏิบัติการสู้รบในสมรภูมิตารุณโหดร้ายนั้น ถือเป็นเรื่องที่มีความถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ (Shahvisi, 2021, p. 998) ทำให้การอ้างอิงถึงความเท่าเทียมทางเพศในสังคมไร้รัฐเช่นนี้ ได้กลายเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเท่าเทียมของเพศสภาพในภูมิรัฐศาสตร์ที่ไม่ใช่ลักษณะของสิทธิสตรีในสภาวะปกติ (Tovianen & Başer, 2016, pp. 294-314) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอข่าว “หน่วยพิทักษ์สตรี” (YPJ) ดังที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในหนังสือพิมพ์ระดับโลกหลายฉบับ ได้แก่

“เดอะวอชิงตันโพสต์” (The Washington Post) “นิวยอร์กไทมส์” (New York Times) และ “นิวส์วีค” (Newsweek) ซึ่งได้มีการนำเสนอภาพของ “วีรสตรีนักรู้” ที่ต่างพากันสมัครใจเข้าร่วมสงครามด้วยความภาคภูมิใจ เพื่อปกป้องมาตุภูมิของตนอย่างหาญกล้า นั้น กลับกลายเป็นการผลิตภาพซ้ำแล้วซ้ำเล่าผ่านมุมมองเดิมๆ ที่มีต่อสังคมแห่งความขัดแย้งในภูมิภาคตะวันออกกลางผ่านมโนคติของบุคคลทั่วไปที่สามารถระลึกถึงได้เพียงภาพของพื้นที่ภูมิรัฐศาสตร์แห่งความน่าหวาดกลัว ความล้าหลัง และความรุนแรงอยู่เสมอมา (Şimşek & Jongerden, 2021, p. 1023) ดังที่ แอน ทิคเนอร์ (Ann Tickner) (1992) ได้พยายามคัดค้านบทบาทสตรีที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองสงคราม โดยได้อธิบายไว้ว่า เรื่องเพศเป็นปัญหาในระดับชาติที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นทางด้านการเมืองและสงครามถือเป็นประสบการณ์ที่มีขอบเขตเกี่ยวข้องกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง (Tickner, 1992, pp. 4-5)

จากที่กล่าวมา ลักษณะการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันแข็งกร้าวของสตรีโรจาวาได้นำไปสู่การทำลายกรอบแนวคิดสตรีนิยมสากลและสตรีนิยมอิสลามไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ทางการเมืองกับสงครามระหว่างเพศชายและเพศหญิงในสังคมโรจาวาแทบจะไม่มีอะไรแตกต่างกันเลย เพราะทุกคนต่างมีบทบาทหน้าที่คล้ายคลึงกันไปหมด ตลอดจนยังสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ ทดแทนซึ่งกันและกันได้ทั้งสิ้น จนบางครั้งเมื่อกล่าวถึงสมาชิกองค์การพิทักษ์มวลของพรรค PYD ไม่ว่าจะป็นหน่วยกำลังรบชายหรือหญิงนั้น อาจจะไปสู่มุมมองความเข้าใจจากบุคคลภายนอกที่มีความคิดเหมารวมต่อชาวเคิร์ดในลักษณะที่เป็นทั้ง “นักรบผู้กล้า” และยังเป็นบุคคลอันตรายที่ถูกขนานนามว่า “ผู้ก่อการร้าย” ควบคู่กันไป ในขณะที่เดียวกันได้อีกด้วย ทำให้เกิดภาพลักษณ์ใหม่ที่ส่งผลต่อมโนทัศน์ถึงสตรีชาวเคิร์ดโดยภาพรวม ที่บ่งชี้ว่า สตรีในสังคมโรจาวาเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความน่าสะพรึงกลัวและบ่งบอกถึงการไม่ยินยอมตกเป็นเหยื่อของระบบ “ปิตาธิปไตย” ในสังคมอิสลามอีกต่อไป เพราะร่างกายและจิตวิญญาณของสตรีชาวเคิร์ดในโรจาวากำลังทำหน้าที่อันทรงพลังได้อย่างน่าประหลาดใจเหนือคำนิยามของสิทธิสตรีโดยทั่วไปแล้ว อีกทั้งการเคลื่อนไหวของสตรีโรจาวาในสถานะ “วีรสตรีนักรู้” ยังส่งผลเชิงจิตวิทยาโดยตรงต่อมโนทัศน์ของศัตรูมากพอสมควรอีกด้วย

ยกตัวอย่างในกรณีของกลุ่มก่อการร้ายไอซิสซึ่งได้รับแรงบันดาลใจในการต่อสู้มาจากหลักการทางศาสนาอิสลามอย่างสุดโต่ง ทำให้พวกเขาเกิดความฮึกเหิมในการสู้รบด้วยการใช้สัญญาณเชิงจิตวิญญาณที่มาจากความเชื่อความศรัทธาสอดรับเข้ากับวาทกรรมกล่าวอ้างของผู้นำกลุ่มที่ได้ปลุกฝังเอาไว้ว่าเป็นภารกิจตามพระบัญชาของพระเจ้า โดยเรียกกลุ่มปฏิบัติการทางศาสนาของตนว่า “กลุ่มญิฮาด” (Jihad) แต่ทว่าเมื่อกลุ่มนักรบไอซิสเหล่านี้ต้องเผชิญหน้ากับหน่วยกำลังรบหญิงภายในสมรภูมিরบกลับแสดงออกถึงความฉลาดกลัวอย่างเด่นชัด พิจารณาได้จากการพยายามหลีกเลี่ยงการปะทะต่อสู้ระหว่างกันในพื้นที่ยุทธการ

หลายแห่ง อันมีสาเหตุมาจาก “กลุ่มญาติขาด” มีความเชื่ออันแรงกล้าว่า “การถูกหิบบิ้น ความตายที่มาจากน้ำมือของสตรีเพศจะทำให้พระเจ้าปฏิเสธการเข้าสู่ดินแดนแห่งสวรรค์ของพวกเขา” (Aragonès, 2020, p. 5) เพราะฉะนั้น คงปฏิเสธไม่ได้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของนักบวชในสังคมโรจาวาที่มีความสัมพันธ์กันกับประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสงครามที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อขบวนการเคลื่อนไหวของชาวเคิร์ดทั้งหมด แม้ว่าโดยภาพรวมของการต่อสู้จะถูกครอบงำจากสถานการณ์ที่พลิกผันตลอดเวลาด้วยการใช้ยุทธวิธีทางการเมืองแบบในสมรภูมิที่แตกต่างกันมากน้อยเพียงใดก็ตาม (Dean, 2019, pp. 16-25)

อนึ่ง “โรจาวา” ถือเป็นสังคมที่มีความก้าวหน้าในการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในเรื่องของความเท่าเทียมทางเพศ เนื่องด้วยมีแนวทางปฏิบัติที่มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพแบบเสรีนิยม ซึ่งได้กลายเป็นค่านิยมทางการเมืองรูปแบบใหม่ที่มีความเฉพาะเจาะจงลงมาสู่สังคมอย่างเป็นรูปธรรม (Newman, Paris, & Richmond, 2009, p. 12) พิจารณาได้จากสิทธิสตรีที่เกี่ยวข้องกับการปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” สามารถวิเคราะห์ร่วมกันกับการแบ่งโครงสร้างการบริหารออกเป็น 6 ส่วนงาน คือ (1) คณะกรรมการป้องกันตนเอง (Self-Defense Committee) (2) คณะกรรมการสุขภาพ (Health Committee) (3) คณะกรรมการสันติ (Peace Committee) (4) คณะกรรมการเศรษฐกิจ (Economic Committee) (5) คณะกรรมการการศึกษา (Education Committee) และ (6) คณะกรรมการสตรี (Women's Committee) โดยพบว่า องค์กรย่อยทางการบริหารระดับชุมชนท้องถิ่นภายใต้หน่วยการปกครอง ที่เรียกว่า “คอมมูน” (Commune) ได้มีการกำหนดให้คณะกรรมการแต่ละส่วนงานจำเป็นต้องให้สิทธิผู้หญิงเข้ามาทำหน้าที่บริหารผ่านกระบวนการเลือกตั้งทั้ง 6 ส่วนงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเพศในสังคมโรจาวาเป็นอย่างมาก เพราะทุกคนมีโอกาสเข้ามาแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการบริหารได้อย่างแท้จริง โดยไม่ถูกจำกัดสิทธิจากเพศสภาพที่แตกต่างกัน ถือเป็นความพยายามในการสร้างมาตรฐานของการปกครองที่ให้สิทธิแก่สตรีในทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2566, น. 62)

ฉะนั้นแล้ว สตรีชาวเคิร์ดในโรจาวา จึงเปรียบเสมือน “ชนชั้นกลางแห่งการปฏิวัติ” (Revolutionary Middle Stratum) ซึ่งกลายเป็นตัวแทนที่มืองค์กระอิสระเป็นของตนเอง นั่นคือ “หน่วยพิทักษ์สตรี” (YPJ) อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญทางการเมืองในการให้ความรู้เชิงปฏิบัติการทางด้านการบริหารส่วนงานต่างๆ แก่ประชาชนโดยทั่วไปตามลักษณะโครงสร้างการปกครองและยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างเป็นรูปธรรม (Rasit & Kolokotronis, 2020, p. 869) ทำให้โครงสร้างทางสังคม สถาบันทางการเมืองในระดับชุมชนท้องถิ่น และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับสตรีได้ถูกเปลี่ยนแปลง

ไปในทิศทางที่ดีขึ้นเป็นอันมาก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า “โรจาวา” มีความหมายมากกว่าดินแดนหรือพื้นที่ของชาวเคิร์ด แต่ยังหมายรวมถึงประวัติศาสตร์ของสังคมอิสลามยุคใหม่ที่กำลังถูกขับเคื้อนออกไปจากสังคมอิสลามแบบดั้งเดิมอย่างน่าประหลาดใจอีกนัยหนึ่งด้วย (Clark, 2016)

สรุปได้ว่า “สตรีนิยมโรจาวา” เป็นสัญลักษณ์ในการต่อต้านสังคม “ปีตาธิปไตย” ด้วยการใช้ลัทธิทหารเข้ามาสนับสนุนความเท่าเทียมกันทางเพศระหว่างชายและหญิงที่ยังลึกลงไปในระดับฐานรากของสังคมภายใต้อุดมการณ์ปลดเปลื้องรัฐ แตกต่างจากแนวคิดสตรีนิยมในทวีปยุโรปและอเมริกาที่ยังคงให้คุณค่ากับสิทธิพื้นฐานของผู้หญิงชนชั้นกลางผิวขาวในทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม หรือกรณีสตรีนิยมในกระบวนทัศน์อิสลามที่ให้ความสำคัญกับหลักการทางศาสนาผ่านการตีความตามคัมภีร์เป็นหลัก ซึ่งเงื่อนไขสำคัญของแนวคิดสตรีนิยมในสังคมโรจาวามีความแตกต่างจากแนวคิดทั่วไปและยังเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์โดยตรงกับสงครามกลางเมืองที่ชาวเคิร์ดกำลังเผชิญอยู่ ทำให้ชาวเคิร์ดไม่ว่าจะจะเป็นชายหรือหญิงจำเป็นต้องแสดงบทบาทหน้าที่ของตนในกรณีต่างๆ ที่คล้ายคลึงกัน เพื่อสนับสนุนถึงความเท่าเทียมระหว่างกันอยู่เสมอในทางปฏิบัติท่ามกลางสถานการณ์สู้รบที่ยังคงคุกรุ่นอยู่อีกด้วย โดยเมื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในมุมมอง “สิทธิสตรี” ตามแนวทางตะวันตกภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมโรจาวานั้น พบว่า การมอบความเท่าเทียมทางเพศให้แก่สตรีอาจเป็นเพียงวาทกรรมสังคม “ปีตาธิปไตย” ของชาวเคิร์ดที่ยังคงครอบงำสตรีแบบเบ็ดเสร็จอยู่อย่างไม่รู้สึกรู้สีกี่เป็นไปได้อีก เนื่องจากความเสมอภาคทางเพศสภาพระหว่างชายและหญิงได้ถูกนำมาใช้เป็นนิยามเชิงสัญลักษณ์ของการต่อสู้ปลดปล่อยดินแดน ส่งผลทำให้สตรีชาวเคิร์ดได้รับการปลุกฝังและถูกใช้งานเป็นเครื่องมือทางการเมืองในลักษณะของ “เครื่องจักรสังหาร” ท่ามกลางการเผชิญหน้ากับศัตรูในสมรภูมिरบอันโหดร้าย ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากกองกำลังรบชายชาวเคิร์ดมีปริมาณอยู่อย่างจำกัด จึงมีความจำเป็นต้องใช้กองกำลังรบหญิงเข้าร่วมช่วยเหลือสนับสนุนในการทำสงครามภายใต้วาทกรรมความเท่าเทียมทางเพศ ข้อสังเกตก็คือแนวคิดสตรีนิยมตะวันตกหรือสตรีนิยมอิสลามไม่ได้มีมุมมองว่า ความเท่าเทียมทางเพศระหว่างชายและหญิงในการเข้าร่วมสถานการณ์ที่เลวร้ายท่ามกลางภัยจากสงครามดังเช่นกรณีสังคมของชาวเคิร์ดในโรจาวาเป็นสิทธิที่สตรีสมควรได้รับเป็นสวัสดิการหรือรางวัลแต่อย่างใด ทำให้การนิยามความหมาย “สตรีนิยมโรจาวา” จึงยังคงมีความคลุมเครือและเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางการเมืองกับสถานะสงครามในสังคม “ปีตาธิปไตย” ของชาวเคิร์ดที่เข้มข้นมากกว่าพื้นที่อื่นๆ อย่างแยกออกจากกันไม่ได้

3. การบูรณาการแนวคิด “นิเวศวิทยาสังคม” ผสมเข้ากับแนวทาง “ประชาธิปไตยทางตรง” ในพื้นที่ภูมิรัฐศาสตร์ “เคอร์ติสสถานซีเรีย”

“เมอร์เรย์ บุคชิน” ได้นำเสนอแนวคิด “นิเวศวิทยาและความคิดปฏิวัติ” (Ecology and Revolutionary Thought) ในปี ค.ศ. 1965 มีหลักการสำคัญคือ “การครอบงำของมนุษย์เหนือธรรมชาติมีรากฐานมาจากการที่มนุษย์ครอบงำเหนือมนุษย์ด้วยกันเอง” (Hammy, 2021, p. 31; Hammy & Miley, 2022, p. 1) โดยได้ให้คำอธิบายไว้ว่า การสร้างระบบ “นิเวศสังคม” จำเป็นต้องใช้รูปแบบ “ประชาธิปไตย” ในการขับเคลื่อนบริบทแวดล้อมที่แตกต่างไปจากการยอมรับรูปแบบการปกครองเดิมๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา ซึ่งจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงจากการเป็น “รัฐชาติ” ที่ยึดโยงกับ “ระบบทุนนิยม” แต่มุ่งเน้นเข้าสู่แนวคิด “คอมมิวนิสต์” ที่ผสมผสานกันกับการจัดตั้งองค์กรระดับรากหญ้าตามแนวทาง “ประชาธิปไตยทางตรง” ต่อมา “อับดุลละห์ เออจาлян” ผู้นำพรรค PKK เกิดความประทับใจในแนวคิดข้างต้นเป็นอย่างมาก จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เป็นส่วนหนึ่งในอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรค PKK เพื่อมุ่งปลดแอกชาวเคิร์ดออกจากการครอบงำของ “ระบบอัสซาด” ในซีเรีย โดยในช่วงยุคก่อนหน้านี้ แนวคิดของพรรค PKK มีการตั้งปณิธานที่มุ่งเน้น “ประชาธิปไตยแบบสุดโต่ง” (Radical Democracy) ภายใต้กรอบแนวคิด “การเมืองที่อยู่นอกเหนือรัฐ องค์กรทางการเมืองที่อยู่นอกเหนือพรรคการเมือง และอัตวิสัยทางการเมืองที่อยู่นอกเหนือชนชั้น” (politics beyond the state, political organisation beyond the party, and political subjectivity beyond class) (Badiou, 2002, p. 95)

แต่ทว่าในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของพรรคการเมืองใหม่ให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการปลดปล่อยรัฐด้วยการละทิ้งแนวคิดการสร้างรัฐชาติ “เคอร์ติสสถาน” ออกไปกลายเป็นการสร้าง “เขตปกครองตนเอง” ในนาม “โรจาวา” ขึ้นมาทดแทน ภายใต้ปรัชญา “สตรีนิยม นิเวศวิทยาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง” (Akkaya & Jongerden, 2012) ซึ่งถือเป็นแนวทางการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยเสรีภาพความเท่าเทียมทางเพศ มุ่งสรรสร้างความกลมกลืนของระบบนิเวศสังคม และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมด้วยการปกครองตนเองตามวิถีของประชาธิปไตยทางตรงระดับรากหญ้า โดยบูรณาการแนวคิดทั้งสามเข้าไว้ด้วยกันภายใต้การปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” ข้อสังเกตสำคัญก็คือ แม้ว่าสังคมโรจาวาจะมีการกำหนดปรัชญาสังคมการเมืองที่มีความชัดเจนเป็นอุดมการณ์หลักในการขับเคลื่อนสังคมนิเวศวิทยาอยู่ก็จริง แต่กระนั้น ผู้นำชาวเคิร์ดค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับหลักการความเท่าเทียมทางเพศมากเป็นพิเศษ ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในกฎแฉดออกสำคัญที่พยายามใช้ไข่มพรัชญาทั้งสามประการเข้าไว้ด้วยกันอยู่เสมออันจะนำไปสู่ความสำเร็จ

ของการปกครองตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับคำอธิบายของเดเมียน เฮอร์เบอร์ และแชนนอน บรินแคท (Damian Gerber & Shannon Brincat) (2018) ที่ได้สำรวจรากฐานทางทฤษฎีดังกล่าวของ “เมอร์เรย์ บุคชิน” โดยพบว่า การลำดับชั้นทางการเมืองที่คำนึงถึงเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของมนุษย์เหนือธรรมชาติในระบบนิเวศวิทยาสังคม จากแนวคิดข้างต้นได้ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับ “อับดุลละฮ์ เออจาแลน” นำหลักการดังกล่าวมาพัฒนาอย่างเฉียบแหลมจนกลายเป็นการแสดงออกถึงสังคมนิยมเสรีที่ไม่ได้อิงแอบกับการเป็นรัฐเอกราช “เคอร์ดิสถาน” อีกต่อไป (Gerber & Brincat, 2018, pp. 973-997)

นอกจากนี้ แฮเรียต อัลโซปป์ และวลาดีเมียร์ ฟาน วิลเกนเบิร์ก (Harriet Allsopp & Wladimir van Wilgenburg) (2019) ยังได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมที่น่าสนใจว่า พื้นฐานความเป็นพลเมืองของชาวเคิร์ดในรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” ไม่ใช่เรื่องการเมืองมีเชื้อชาติหรือภาษาเดียวกัน แต่ให้คำจำกัดความว่าเป็นการปกครองรูปแบบตัวแทนแห่งความหลากหลายในสังคมที่อยู่ภายใต้ต้นเอนิเวศวิทยาสังคมเดียวกันมากกว่า เนื่องด้วย “เคอร์ดิสถาน” หรือ “ดินแดนของชาวเคิร์ด” ที่ถูกแบ่งแยกออกเป็น 4 ส่วนในพื้นที่ของตุรกี ซีเรีย อิรัก และอิหร่าน ทำให้การเมืองมีเชื้อชาติหรือภาษาเดียวกันของชาวเคิร์ดในพื้นที่ข้างเคียงไม่สามารถบ่งบอกถึงการรับรู้ประชาธิปไตยที่เหมือนกันกับประชาชนในสังคมโรจาวาได้ (Sargi, 2020, p. 277) การปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” ของชาวเคิร์ดในซีเรีย จึงเป็นผลผลิตทางการเมืองเฉพาะพื้นที่จากภัยสงครามที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ทำให้มีความจำเป็นต้องมุ่งเน้นการบริหารชุมชนภายในของตนอย่างเข้มงวดกวดขัน เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นทางด้านความปลอดภัยชุมชนให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นของตนเป็นหลัก โดยจำเป็นต้องใช้กองกำลังทหารเข้าควบคุมพื้นที่คล้ายคลึงกับแนวคิดของ “ลัทธิเลนิน” (Leninism) แต่มีการนำรูปแบบประชาธิปไตยทางตรงเข้ามาผสมผสานกับการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่เป็น “คณะกรรมการคอมมูน” ที่มีอำนาจควบคุมสูงสุดภายในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ และมีข้อจำกัดที่น่าสนใจ ก็คือ การบริหารส่วนงานของ “คอมมูน” หนึ่งใดแห่งหนึ่งเป็นเรื่องเฉพาะภายในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้อำนาจจากภายนอก “คอมมูน” หรืออิทธิพลจาก “คอมมูน” อื่นๆ จะเข้าไปแทรกแซงการดำเนินกิจการสาธารณะภายในชุมชนท้องถิ่นที่มีโชขอบเขตพื้นที่ของตนนั้น ย่อมเป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้ในทุกกรณี (Leezenberg, 2016, p. 685)

ฉะนั้นแล้ว “สหพันธ์ประชาธิปไตย” จึงถือเป็นกลยุทธ์เชิงพื้นที่ในการสรรสร้างสังคมและการเมืองรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากเดิม เพื่อรวบรวมชาวเคิร์ดที่อยู่อย่างกระจัดกระจายให้กลับเข้ามารวมกลุ่มกันในสังคมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ด้วยแนวทางการปฏิวัติ กระนั้นก็ตาม แม้ว่าการปกครองภายในดินแดนแห่งนี้จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอยู่ก็จริง แต่ก็ยังคงขาด

ยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ในการบ่งบอกได้ถึงขอบเขตอาณาบริเวณที่แท้จริงของกลุ่มชาติพันธุ์เคิร์ด ทำให้เหตุผลของการเป็น “รัฐชาติ” ตามหลักการกรอบแนวคิดแบบดั้งเดิมที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากประชาคมโลกยังคงเป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย เนื่องจากกลุ่มชาวเคิร์ดที่ตั้งรกรากถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในดินแดน “เคอร์ดิสถาน” ทั้ง 4 แห่ง ไม่สามารถกลับเข้ามารวมวิถีสังคมอุดมการณ์ทางการเมืองของ “โรจาวา” ได้ ทำให้ดินแดนแห่งนี้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์เชิงสัมพันธ์หรือวิภาษวิธีเชิงวิพากษ์พื้นที่ต่อไปในอนาคต กล่าวคือ การเข้าร่วมจัดตั้งดินแดนตามอุดมการณ์ทางการเมืองของ “โรจาวา” ยังมีความจำเป็นต้องอาศัยการสนทนาระหว่างกันของกลุ่มชนชั้นนำชาวเคิร์ดภายในพื้นที่ “เคอร์ดิสถาน” ทั้ง 4 แห่ง ด้วยวิธีการหาข้อยุติหรือหาคำตอบของการสถาปนาดินแดนผนวกเข้ามารวมกันใหม่อีกครั้ง โดยกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่แรงผลักดันระดับมหภาคที่ส่งผลต่อการจัดตั้งดินแดนภายใต้การยอมรับจากประชาคมโลกได้ (Cemgil, 2021, pp. 1046-1074)

นาซาน อุสตุนดาก (Nazan Üstündağ) (2016) กล่าวว่า การจำลองรูปแบบ “ประชาธิปไตยสุดโต่ง” (Radical Democracy) ขึ้นมาภายในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งจะต้องมีการขับไล่กลไกระบบ “ทุนนิยมปิตาธิปไตย” และการครอบงำดินแดนด้วยการขีดเส้นแบ่งเขตแดนตามกรอบแนวคิด “รัฐชาติ” ออกไปจากสารบบของสังคมเสียก่อน จึงจะช่วยให้สามารถลดความรู้สึกร่วมกันของผู้คนที่มีความหมายของการเป็น “ชาติ” (Nation) ตามที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกได้ให้คำนิยามเอาไว้ได้ (Üstündağ, 2016, p. 197) อย่างไรก็ตามการตีความกรอบแนวคิด “ประชาธิปไตยสุดโต่ง” ของนักเคลื่อนไหวทางการเมืองชาวเคิร์ดส่วนใหญ่ได้อธิบายแนวทางการปกครองดังกล่าว เอาไว้ว่า เป็นความพยายามในการปลดแอกตนเองของชาวเคิร์ดออกจากกรอบการปกครองของรัฐบาลซีเรียที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับแนวคิดความเป็นพลเมืองสังคมประชาธิปไตยหัวรุนแรงด้วยการปลุกจิตสำนึกต่อต้านระบบ “รัฐชาติ” เพื่อหลีกเลี่ยงการกดขี่ข่มเหงจากรัฐบาลต่างชาติ (Dirik, 2022, p. 27)

แต่ทว่า “โรจาวา” ก็ยังคงไม่ใช้การปกครองรูปแบบ “ประชาธิปไตยสุดโต่ง” ตามแนวทาง “สังคมอนาธิปไตย” อย่างแท้จริง เพราะยังคงมีการใช้รูปแบบ “ประชาธิปไตยทางตรง” ที่มุ่งเน้นการอาศัยตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ผ่านกระบวนการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร 6 ส่วนงาน และกำหนดให้คณะกรรมการดังกล่าวประกอบไปด้วยทั้งชายและหญิงอย่างละเท่าๆ กันตามสัดส่วนที่ได้กำหนดเอาไว้ภายใน “คอมมูน” แต่ละแห่ง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการบริหารงาน โดยได้ถูกกำหนดเอาไว้ตามโครงสร้างการปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” ไม่ใช่ลักษณะของสังคมที่ย้อนกลับไปในยุคบุพกาล ซึ่งปัจเจกบุคคลมีอิสรภาพอย่างไร้ขีดจำกัดตามสิทธิธรรมชาติโดยสมบูรณ์ (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 55) ส่งผลให้การสถาปนา “เขตปกครองตนเอง” ของชาวเคิร์ดเป็นหนึ่งในกระบวนการ

เบื้องต้นที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาวะสงครามความขัดแย้งเพียงเท่านั้น จึงยังคงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยการปลูกฝังแนวคิดประชาธิปไตยและเสรีนิยมทางเศรษฐกิจภายใต้วิถีของการแทรกแซงจากประชาคมโลกภายนอกผ่านบริบทต่างๆ ที่หลากหลายดังเดิมโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงไปได้ (Jarstad & Sisk, 2008, p. 112)

“โรจาวา” จึงเป็นเพียงพัฒนาการของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อจัดระเบียบสังคมภายในพื้นที่อาณาบริเวณการครอบครองดินแดนใหม่อีกครั้ง ในขณะที่ก่อนหน้านี้ตามแนวคิดดั้งเดิมจะเป็นลักษณะของการปลดปล่อยตนเองออกมาจากเจ้าอาณานิคมเดิมที่เคยปกครองมาในอดีต และชาติมหาอำนาจผู้ชนะสงครามที่เคยขีดเส้นแบ่งเขตแดนอย่างไม่เป็นธรรมภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 กล่าวคือ จากประสบการณ์ของชาวเคิร์ดที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานได้สอนบทเรียนให้กลุ่มชาติพันธุ์เคิร์ดต้องคำนึงถึงการรวมกลุ่มกันเอาไว้อย่างเหนียวแน่น ส่งผลโดยตรงต่อแนวทางการสร้างระบบนิเวศวิทยาสังคมภายในพื้นที่ครอบครอง ซึ่งไม่ได้มีความประสงค์ในการลบล้างกรอบแนวคิด “รัฐชาติ” ออกไป แต่มุ่งจุดชนวนกระบวนการลדתอนอำนาจอธิปไตยของ “รัฐชาติ” ลงมาเสียมากกว่า กรณีนี้คือ ความปรารถนาในการปลดเปลื้องรัฐซีเรียด้วยการสร้างตัวตนร่วมกันใหม่ในดินแดนที่ถูกยึดมั่นด้วยจิตวิญญาณของชาวเคิร์ด (Jubault, 2018, pp. 33-34)

เพราะฉะนั้น “การปฏิวัติโรจาวา” (Rojava Revolution) จึงเปรียบได้กับการหยิบบทเรียนแนวทางการปฏิวัติในอดีตที่ประสบความสำเร็จดังเช่นกรณี “การปฏิวัติรัสเซีย” (Russian Revolution) ที่ถูกนำมาเป็นแบบอย่างสำคัญเสียมากกว่า เนื่องจากก่อนหน้านี้ “อับดุลละฮ์ เอจาแลน” ได้นำแนวคิดของ “มาร์กซ-เลนิน” เข้ามาปรับใช้เป็นแนวทางของพรรคการเมืองในการต่อสู้ เพื่อปลดปล่อยชาวเคิร์ดออกจากการปกครองของรัฐบาลอัสซาดกล่าวได้ว่า หากไม่มีแบบอย่างการปฏิวัติของ “พรรคบอลเชวิค” (Bolsheviks) ที่ประสบความสำเร็จก็คงไม่มี “พรรคแรงงานชาวเคิร์ด” (PKK) และไม่สามารถพัฒนาเป็น “พรรคสหภาพประชาธิปไตย” (PYD) ดังเช่นที่ปรากฏในปัจจุบันได้ ทำให้การปฏิวัติทั้งสองแห่งมีความสัมพันธ์อะไรบางอย่างที่สอดรับซึ่งกันและกันอยู่พอสมควร แต่ทว่าภายหลังจากการปฏิวัติแนวทางการปฏิบัติในทางการเมืองการปกครองค่อนข้างมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด (Yassin-Kassab & Al-Shami, 2016, pp. 73-76) ทำให้ “การปฏิวัติโรจาวา” มีความน่าสนใจเป็นพิเศษมากกว่า “การปฏิวัติรัสเซีย” พิจารณาได้จากลักษณะความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาคตะวันออกกลาง ซึ่งปรากฏถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ล้อมรอบไปด้วยพื้นที่แห่งแล้งว่างเปล่าทางกายภาพและยังคงมีบริบทความขัดแย้งทางการเมืองที่ยากเกินการแก้ไขเยียวยา มากกว่า อีกทั้งสภาพภูมิรัฐศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้าง “รัฐชาติ” แห่งใหม่ขึ้นมาได้ (Hoffmann & Matin, 2021, pp. 967-968) แต่ก็ถือเป็นการปฏิวัติทางสังคมที่มุ่งเป้า

ปรับเปลี่ยนวาระสำคัญแห่งชาติด้วยการสร้างสังคมที่ไม่มีการกำหนดลำดับขั้นทางสังคมและมุ่งเน้นการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นมากกว่าการรวมอำนาจไว้ที่รัฐบาลส่วนกลาง (Netjes & Veen, 2021, p. 17)

อย่างไรก็ตาม “โรจาวา” เป็นกระบวนการสร้างดินแดนแห่งใหม่ที่มีความซับซ้อนและมีความขัดแย้งในตัวเองค่อนข้างสูงทั้งทางด้านการโฆษณาชวนเชื่อ การปฏิบัติการทางทหาร ที่ให้ความสำคัญกับกองกำลังนักรบหญิง การเมืองที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การเป็นสังคมที่ยังคงไร้ซึ่งสันติภาพ การรักษาดินแดนจากการโจมตีของศัตรูที่อยู่รอบด้านทุกทิศทุกทาง และความคลุมเครือภายในดินแดนทางด้านภูมิศาสตร์ที่ยังมีการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่กันอยู่ตลอดเวลา (Galvan-Alvarez, 2020, p. 182) นอกจากนี้ “โรจาวา” ก็ยังคงให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยที่มีตัวแทนอยู่ แม้ว่าจะปรากฏถึงการใช้ “ประชาธิปไตยทางตรง” เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้วก็ตาม เนื่องจากยังคงมีการเลือกตั้งคณะกรรมการทั้งชายและหญิง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการบริหารชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีการเข้าสู่ “สังคมอนาธิปไตย” อย่างเต็มรูปแบบ (Hosseini, 2016, p. 253) จึงยังคงไม่ใช่การปกครองตนเองตามสิทธิธรรมชาติ ดังเช่นกรณีของชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งในมาดากัสการ์ (Madagascar) ที่ให้ความสำคัญกับฉันทมติของกลุ่มคนในสภาวะไร้รัฐ อันเนื่องมาจากพื้นที่ตั้งอยู่ห่างไกล การควบคุมของรัฐบาลส่วนกลาง (Graeber, 2007) หรือกรณีสภาวะสุญญากาศทางการเมืองภายหลังการล่มสลายของ “รัฐบาลไซอัด” (Siyaad Government) ที่เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1991-2006 ในโซมาเลีย (Somalia) (Le Sage, 2005) หรือกรณี “ปารีสคอมมูน” (Paris Commune) ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมฝรั่งเศสเข้าสู่สภาวะรัฐล่มสลาย ในปี ค.ศ. 1871 เนื่องด้วยประชาชนมีความพยายามในการปกป้องตนเองจากการโจมตีของศัตรูต่างชาติ ทำให้ก่อกำเนิดสังคมไร้รัฐขึ้นในห้วงระยะเวลาสั้นๆ (Tombs, 1981) ตลอดจนกรณีขบวนการ “ซาปาติस्ता” (Zapatistas) ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองรัฐเชียปัสทางตอนใต้ของเม็กซิโก ในปี ค.ศ. 1994 (Sáenz, 2015) ที่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการแบ่งแยกดินแดนออกจากกรอบแนวคิดรัฐชาติ แต่พวกเขาเพียงต้องการสร้างสังคมขึ้นมาจากรากของท้องถิ่นที่ไม่ถูกควบคุมจากรัฐบาลส่วนกลาง เป็นต้น (Hosseini, 2016)

อนึ่ง การสร้างระบบ “นิเวศวิทยาสังคม” อย่างยั่งยืนภายในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งเมื่อนำแนวคิด “ประชาธิปไตยสุดโต่ง” มาผนวกรวมกันกับ “สังคมอนาธิปไตย” เต็มรูปแบบ อาจจะนำมาซึ่งการยืนหยัดต่อสู้กับความเป็นจริงได้อย่างยากลำบากด้วยความสลับซับซ้อนในหลากหลายมิติทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีความไม่สอดคล้องระหว่างกันเป็นอย่างมาก (Zaunseider, Woodman, & Emejulu, 2022, p. 1) ด้วยเหตุที่ “โรจาวา” ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงด้วยการใช้แนวทาง “ประชาธิปไตยอย่างสุดโต่ง” ตามแนวคิดก่อนหน้านี้

ของพรรค PKK แต่กลับเลือกวิถีปฏิบัติทางการปกครองในรูปแบบใหม่ที่มีความเหมาะสมต่อชุมชนและยังให้ความสำคัญกับความกลมกลืนของสิ่งแวดล้อมที่ยึดโยงกับผู้คนที่หลากหลายภายในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยการปักหมุดหมายในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมทางเพศที่ได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการก้าวข้ามการต่อสู้ทางชนชั้นระหว่างชาวเคิร์ดด้วยกันเองสู่การบูรณาการวิถีของประชาชนให้สอดคล้องกับสังคมนิยมประชาธิปไตย แม้ว่าดินแดนจะถูกขโมยจากชาติมหาอำนาจผู้ชนะสงครามที่ไม่ได้ให้สัตยาบันต่อการเป็น “รัฐชาติ” โดยสมบูรณ์แล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนชายขอบในสังคมนารีรัฐแต่อย่างใด ดังที่ ไมเคิล แนนป์ และจอสต์ จองเกอร์เดน (Michael Knapp & Joost Jongerden) (2016) ได้พยายามอธิบายสังคมในลักษณะของ “โรจาวา” โดยระบุว่า เป็นสังคมที่องค์ประกอบของการเป็นรัฐชาติยังไม่สมบูรณ์ เนื่องด้วยยังขาด “อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน” แต่ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของพวกเขามากนัก ในทางกลับกันพวกเขาก็ได้รังสรรค์ “อำนาจอธิปไตย” ที่แท้จริงของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นเอกภาพขึ้นมาทดแทน ซึ่งไม่ใช่การมอบอำนาจการตัดสินใจไปให้กับนักการเมืองระดับชาติทำหน้าที่แทนประชาชนดังที่พบเห็นได้ในการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยโดยทั่วไปของประชาคมโลก (Knapp & Jongerden, 2016, pp. 87-101)

กล่าวโดยสรุป แนวคิด “นิเวศวิทยาสังคม” กับแนวทาง “ประชาธิปไตยทางตรง” ก่อให้เกิดความมั่นคงทางภูมิรัฐศาสตร์ภายในอาณาบริเวณพื้นที่เขตปกครองตนเอง “โรจาวา” อย่างเด่นชัด ถือเป็นแนวทางที่มาจากความพยายามในการปลดแอกชาติพันธุ์เคิร์ดออกจากการทำงานของรัฐบาลซีเรียที่ประสบความสำเร็จ รวมถึงยังมีความเหมาะสมกับบริบททางการเมืองภายในดินแดนที่ยังคงมีความขัดแย้งและคลุมเครือในเรื่องของพื้นที่ยึดครองจากภัยสงคราม แต่ทว่าเมื่อกลับไปพิจารณาถึงกรณีพื้นที่ต่างๆ ที่เคยมีการใช้การปกครองแบบ “สังคมนารีปไตย” ทั้งในมาดากัสการ์ ฝรั่งเศส โซมาเลีย และเม็กซิโก ต่างยังคงมีข้อจำกัดในทางการเมืองการปกครองค่อนข้างมาก เนื่องจากไม่ปรากฏถึงโครงสร้างการบริหารภายในพื้นที่อย่างเป็นระบบ ทำให้สังคมไม่สามารถกำหนดทิศทางของภูมิรัฐศาสตร์เชิงพื้นที่และขอบเขตอำนาจทางการเมืองภายใต้แนวทางการบริหารปกครองที่มีความชัดเจนได้อย่างมั่นคงก่อให้เกิดการล่มสลายในท้ายที่สุด ฉะนั้นแล้ว การบูรณาการวิถีปฏิบัติของสังคมที่คำนึงถึง “ความเท่าเทียมทางเพศ” ผสมผสานเข้ากับ “การพัฒนาประชาธิปไตย” อาจกลายเป็นคำตอบที่เหมาะสมสำหรับการแก้สมการปัญหาของ “สังคมโรจาวา” เพื่อมุ่งเน้นการสถาปนาดินแดนแห่งสันติภาพที่มีความมั่นคงในระยะยาวก็เป็นไปได้

4. บทวิพากษ์ปรัชญาสังคมนิยมเมืองปลดปล่อยรัฐเชิงเอกภาพกับแนวทางการสถาปนาเขตปกครองตนเอง “โรจาวา” ในพื้นที่ “เคอร์ดิสถานซีเรีย”

การสร้างแนวทางสันติภาพแบบเสรีนิยมของชาวเคิร์ดด้วยการสถาปนา “เขตปกครองตนเอง” ขึ้นมาท่ามกลางภัยจากสภาวะสงครามกลางเมืองที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีผู้นำที่เป็นศูนย์รวมจิตใจเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งต้องได้รับความเชื่อมั่น การยอมรับ และพลังศรัทธาจากประชาชนมากกว่าผู้นำในสภาวะการณ์ปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำจะต้องมี “วิสัยทัศน์” (Vision) ที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ร่วมอุดมการณ์ของตน ในทางกลับกันหากปรากฏว่าผู้นำขาดแคลน “วิสัยทัศน์” ที่ดีมากเพียงพอก็ย่อมทำให้การสร้างสันติภาพแบบเสรีนิยมไม่ประสบความสำเร็จและเกิดความล้มเหลวในขั้นตอนการปฏิบัติได้ ทั้งนี้ “อับดุลละฮ์ เอจาลัน” ถือได้ว่าเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณทางการเมืองของชาวเคิร์ดที่มีความพยายามในการสร้างดินแดนแห่งสันติภาพแบบเสรีนิยม (Van Leeuwen, Verkoren, & Boedeltje, 2012, p. 292) ด้วยวิธีการสร้าง “รัฐชาติ” ตามกรอบแนวทางหลักการสากลขึ้นมา แต่ก็เกิดคำถามที่นาสนใจตามมาเพิ่มเติมอีกว่า แท้จริงแล้วยังคงมีทางเลือกอื่นๆ หลงเหลืออยู่นอกเหนือไปจากการสร้าง “รัฐชาติ” อีกหรือไม่ หากมีการแสวงหาหรือรังสรรค์วิธีการใหม่ๆ ลักษณะโครงสร้างการปกครองรูปแบบที่ปรากฏจะมีรูปร่างหน้าตาเป็นแบบไหน มีความสอดคล้องใกล้เคียงกันกับรูปแบบเดิมมากน้อยเพียงใด หรือจำเป็นต้องละทิ้งกรอบแนวคิดดั้งเดิมไปสู่แนวคิดที่แปลกใหม่อย่างไรได้บ้าง โดยที่ “อับดุลละฮ์ เอจาลัน” ได้ให้คำนิยามความหมายของ “รัฐชาติ” เอาไว้ในลักษณะเชิงวิพากษ์ ระบุว่า “รัฐชาติเป็นเอกภาพของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งทำให้เกิดการบีบบังคับและการแสวงหาผลประโยชน์จากชนชั้นทางสังคมโดยทั่วไป” (Öcalan, 2015, p. 158) อย่างไรก็ตาม การแสวงหาแนวทางการปกครองรูปแบบใหม่ๆ นอกเหนือจากแนวคิด “รัฐชาติ” ในปัจจุบันนั้น คงหลีกเลี่ยงไม่พ้นสังคมอุดมคติภายใต้แนวคิด “อนาธิปไตย” ไปได้อย่างแน่นอน เพราะเป็นแนวทางที่ในหลายๆ พื้นที่ได้นำไปปรับใช้ เป็นจำนวนมาก แต่ก็ถือเป็นดาบสองคมที่ยากต่อการคาดเดาได้ว่า “รัฐชาติ” ที่เคยครอบครองหรือยังคงอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนอยู่จะยินยอมสละพื้นที่ดังกล่าวอย่างสันติหรือเลือกที่จะถอยห่างออกจากสันติภาพ โดยปฏิเสธการครอบครองดินแดนของผู้รุกรานและตีโต้ตอบกลับเพื่อเข้าแย่งชิงพื้นที่กลับคืนมาก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมก็เป็นไปได้ (Rusche, 2022, p. 18)

เมื่อกลับไปพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ของขบวนการอาณานิคมและขบวนการชาติพันธุ์เคิร์ดที่มีการเคลื่อนไหวมาก่อนหน้านี้ พบว่า พวกเขามีกระบวนการที่เกี่ยวกับการปลดปล่อยอาณานิคมรูปแบบทั่วไปในลักษณะของ “การปลดปล่อยแห่งชาติ” (National Liberation)

ด้วยความพยายามในการสร้าง “รัฐชาติ” ขึ้นมาใหม่ตามกรอบแนวทางของ “สนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย” (Peace of Westphalia) และ “อนุสัญญากรุงมอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ” ที่กำหนดให้ “รัฐชาติ” ประกอบไปด้วย ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย แต่ทว่าแนวทางดังกล่าวที่ปรากฏก็ต้องตกไปอันมีสาเหตุมาจากการที่ดินแดน “เคอร์ดิสถาน” ไม่ได้รับการรับรองจากนานาชาติด้วยการให้สัตยาบันตามแนวทางของ “สนธิสัญญาแซฟวร์” และต่อมายังถูกบอกกล่าวอย่างถาวรด้วยการลงนามอีกครั้งใน “สนธิสัญญาโลซาน” ทำให้ “อับดุลลฮะย ออจาลัน” เห็นว่าควรมีหนทางใหม่ๆ ที่สามารถปลดปล่อยรัฐในเชิงจิตวิญญาณมากกว่าการยอมจำนนต่อกรอบแนวทางการสร้างดินแดนตามหลักการทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ (Öcalan, 2017, p. 72)

นับตั้งแต่เกิดการปะทุของสงครามกลางเมืองขึ้นมาภายหลังจากเหตุการณ์ “อาหรับสปริง” ชาวเคิร์ดในซีเรียเสมือนถูกบีบบังคับให้เลือกเข้าร่วมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยปรากฏออกมาเพียงแค่สองทางเลือกที่มีความเด่นชัด ณ ช่วงเวลานั้น ได้แก่ ทางเลือกแรก คือ การเข้าร่วมกับฝ่าย “รัฐบาลอัสซาด” ถ้าหากเลือกในแนวทางนี้ชาวเคิร์ดทั้งหลายก็ต้องกลับไปอยู่ภายใต้อาณัติการปกครองของระบอบเผด็จการรูปแบบเดิมที่คอยกดขี่ข่มเหงกลุ่มชาติพันธุ์ของพวกเขาโดยตลอด ส่วนทางเลือกที่สอง คือ การเข้าร่วมกับฝ่ายผู้รุกราน “กลุ่มก่อการร้ายไอซิส” แต่ทว่าด้วยกรณีตัวอย่างจากความทารุณโหดร้ายที่ได้กระทำต่อประชาชนและชนกลุ่มน้อยในอิรักช่วงระหว่างสงครามกลางเมืองที่ผ่านมาจนเข้าbukกรุกรานซีเรีย ได้แสดงให้เห็นถึงความป่าเถื่อนเหี้ยมโหดอย่างน่าสะพรึงกลัวเป็นที่หวาดหวั่นต่อชาวเคิร์ดมากกว่าวิถึปฏิบัติเดิมของรัฐบาลอัสซาดเสียอีกด้วยซ้ำ เห็นได้ว่า แม้จะปรากฏถึงหนทางรอดที่เปรียบเสมือนแสงสว่างเพียงริบหรี่ในสมรภูมิตะแยงนี้ก็ตาม ถึงกระนั้น กลุ่มชาวเคิร์ดทางภาคเหนือและตะวันออกกลับตัดสินใจที่จะปฏิเสธหนทางทั้งสองดังกล่าวที่มีอยู่อย่างหาญกล้า เพื่อเบี่ยงทางไปสู่การลิขิตชะตากรรมด้วยตนเองในทางเลือกที่สาม นั่นคือ การสร้าง “เขตปกครองตนเอง” ขึ้นมาใหม่โดยมุ่งเน้นแนวทางอุดมการณ์ทางการเมือง ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” เข้ามาปรับใช้กับการปกครองภายในดินแดนของตน ซึ่งเป็นการใช้ผลประโยชน์จากสภาวะสุญญากาศทางการเมืองด้วยการปลดปล่อยตนเองออกจากการครอบงำของทุกฝ่ายได้อย่างชาญฉลาด (Savran, 2016, p. 7) ถือเป็นทางเลือกนอกกรอบที่ไม่จำเป็นต้องยอมจำนนต่อศัตรูหรืออาศัยอยู่ภายใต้ร่มเงาการปกครองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก แต่พวกเขาเลือกที่จะยืนหยัดต่อสู้ด้วยตนเองเพียงลำพัง โดยเร่งเร้าณรงค์ให้ชาวเคิร์ดทั้งปวงเข้ามารวมกันปกป้องพวกพ้องชาติพันธุ์ของตนและมุ่งตอบสนองต่อศัตรูอย่างแข็งขันท่ามกลางสถานการณ์อันคุกรุ่นในช่วงกบฏได้เป็นอย่างดี (Sunca, 2021, p. 121)

ทั้งนี้ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างทางเลือกให้กับชาวเคิร์ด ก็คือ “อับดุลละฮ์ เออจาแลน” ซึ่งได้สร้างอุดมการณ์ทางการเมืองที่ผสมผสานกับแนวคิดของ “เมอร์เรย์ บุคชิน” เข้ามาปรับใช้ในการอธิบายสังคมด้วยภาษาวินิจฉัยของ “การถูกรอรับ” กับ “การต่อต้าน” ซึ่งเปรียบเสมือนเกลียวสองเกลียวในประวัติศาสตร์ตลอดระยะเวลาสิบพันปีที่ผ่านมาซึ่งสังคมเป็นอยู่เช่นนี้เสมอมา กล่าวคือ การครอบงำยอมทำให้สังคมเกิดแรงกดดันภายในอันนำไปสู่การต่อต้าน ผู้นำที่นิยมการกดขี่เข้มแข็งประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการต่อต้านดังกล่าวก็ไม่สมควรเป็นปฏิกริยาทางสังคมที่ไร้ซึ่งความหมาย ด้วยเหตุนี้ จำเป็นต้องมีการสร้างกลยุทธ์ที่สามารถคลี่คลายปัญหาต่างๆ ทางชนชั้นด้วยโครงสร้างการเมืองการปกครองรูปแบบใหม่ที่สามารถต่อสู้แข่งขันกับ “รัฐชาติ” และ “ระบบทุนนิยม” ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่ง “เมอร์เรย์ บุคชิน” เรียกแบบนี้ว่า “เทศบาลนิยมเสรี” (Libertarian Municipalism) แต่ในทางกลับกัน “อับดุลละฮ์ เออจาแลน” เห็นควรว่าต้องปรับเปลี่ยนเป็น “สหพันธ์ประชาธิปไตย” (Democratic Confederalism) แม้ว่าจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน แต่นิยามความหมายก็ยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีความพยายามในการขยายขอบเขตโครงสร้างการปกครองให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นเพียงเท่านั้น (Hammy & Miley, 2022, p. 3)

เห็นได้ว่า “อับดุลละฮ์ เออจาแลน” พยายามอธิบายแนวคิดด้วยการขยายความหมายของการปกครองระบบ “นิเวศสังคมวิทยา” ออกไปอีกระดับหนึ่ง แต่ก็ยังโอบรับหลักการไปในทำนองเดียวกันกับ “เมอร์เรย์ บุคชิน” ไม่ได้มีความหมายผิดแผกแตกต่างแยกออกจากกันแต่อย่างใด อย่างไรก็ดี ปรากฏงานวิจัยของชาตอน ชามูน (Chaton Chamoun) (2022) ซึ่งได้วิพากษ์สังคมโรจาวาผ่านแนวคิด “แบบตะวันตก” (Westernized ‘Gharbzadeği’) ของจาาลาล อัล อาหมัด (Jalal Al Ahmad) (1984) โดยระบุว่า แท้จริงแล้วชนชั้นสูงของโรจาวาได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจทางการเมืองมาจากระบบอุปถัมภ์ทางการเมืองตามนัยความทันสมัยของโลกตะวันตกมาเป็นแนวทางในการดำเนินการจำลองสังคมตะวันตกด้วยรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “โรจาวา” ซึ่งมุ่งเน้นการตัดสินใจในระดับชาติผ่านองค์กรระดับท้องถิ่นในแต่ละแห่งด้วยตนเองอันมีสาเหตุมาจากลัทธิล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกยังคงหลงเหลืออยู่และมีอิทธิพลต่อแนวทางการปลดปล่อยตนเองของพลเมืองชาวเคิร์ดค่อนข้างมาก ฉะนั้น การสถาปนาดินแดน “โรจาวา” จึงเป็นกระบวนการที่มีปณิธานมุ่งเน้นการพัฒนา เพื่อทำให้กลายเป็น “แบบตะวันตก” มากกว่าการสร้างดินแดนเชิงจิตวิญญาณดังว่าทกรรมกล่าวอ้างปรุงแต่งในเชิงจินตกรรมทางการเมืองแบบใหม่ เพื่อมุ่งปลดปล่อยตนเองออกจากกรอบแนวคิด “แบบตะวันตก” อย่างแท้จริง (Chamoun, 2022, p. 2)

อนึ่ง “สหพันธ์ประชาธิปไตย” เป็นรูปแบบการปกครองที่ถูกนำมาใช้ต่อต้านแนวคิด “รัฐชาติ ปิตาธิปไตย และระบบทุนนิยม” (Küçük & Özselçuk, 2016) เพื่อเติมเต็มสุญญากาศ

ทางการเมืองในดินแดนที่ไร้ซึ่งกฎระเบียบและการควบคุมใดๆ เป็นผลพวงที่เกิดขึ้นมาจากการที่ “รัฐบาลฮัสซาด” ได้ถอยร่นกองทัพออกไปจากภูมิภาคทั้ง 3 แห่งของชาวเคิร์ดในซีเรีย เนื่องจากไม่สามารถสกัดกั้นการรุกคืบเข้ามาแย่งชิงดินแดนของกลุ่มก่อการร้ายไอซิสได้ (Hajjar et al., 2017; Kahf, 2021) ทำให้ชาวเคิร์ดต้องปกป้องตนเองด้วยการทุ่มเทสรรพกำลังทั้งหมดอย่างไม่มีเงื่อนไข เพื่อปกป้องดินแดนและคุ้มครองประชาชนของตนไม่ให้ได้รับภัยอันตรายจากศัตรูภายนอกที่เข้ามารุกรานอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากชาวเคิร์ดสามารถยึดครองอาณาบริเวณต่างๆ ให้กลับมาอยู่ภายใต้การครอบครองได้แล้ว จึงมีการสถาปนา “เขตปกครองตนเอง” โดยยึดมั่นแนวคิดของ “อับดุลละฮ์ เออจาแลน” ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจาก “เมอร์เรย์ บุคชิน” ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นมาปรับใช้เป็นแนวทางในการบริหารดินแดนของชาวเคิร์ดในนาม “โรจาวา” อย่างเป็นทางการ (Potiker, 2019, p. 80) ซึ่งมีโครงสร้างการปกครองเริ่มต้นในระดับฐานรากของสังคม โดยเป็นการรวมตัวกันของประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดในละแวกใกล้เคียงกันตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ มณฑล และภูมิภาค ในที่สุดก็สามารถก่อตั้ง “เขตปกครองตนเอง” ของชาวเคิร์ดทางภาคเหนือและตะวันออกของซีเรียได้เป็นผลสำเร็จ อันที่จริงแล้ว ถ้าปราศจากข้อโต้แย้งที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิด “รัฐชาติ” ในดินแดนแห่งนี้ ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ออกมาในหลากหลายมุมมองด้วยกัน “โรจาวา” ก็ถือเป็นสังคมอุดมคติแบบ “อนาธิปไตย” ที่มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งยังคงไม่ได้รับการยอมรับหรือรับรองด้วยการให้สัตยาบันตามหลักการสากลเพียงเท่านั้นเอง (Hosseini, 2016, p. 263)

อย่างไรก็ดี “โรจาวา” ก็ยังคงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นวงกว้างอย่างแพร่หลาย เพราะหลักการทางการเมืองหลายประการได้ปรากฏถึงความตื่นเขินทางวิชาการเกี่ยวกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความขัดแย้งภายในตัวแนวคิดของการสร้างวาทกรรมเชิงพื้นที่ขึ้นมาเป็นอย่างมาก กล่าวคือ งานวิชาการส่วนใหญ่พยายามมุ่งพิจารณาข้อขัดแย้งของการสถาปนา “โรจาวา” เทียบเคียงกันกับนิยามความหมายของ “รัฐชาติ” ทำให้ต้องกลับมาพิจารณาแนวคิดของ “เมอร์เรย์ บุคชิน” อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งได้ให้คำอธิบายเอาไว้ว่า การกำหนดและการดำเนินนโยบายของท้องถิ่นในแต่ละแห่งจะต้องมีความแตกต่างกันโดยนัย เพื่อเป็นการปกป้องชุมชนไม่ให้ถูกรอบงำจากอิทธิพลภายนอก ทำให้การปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” มีความแตกต่างจากธรรมชาติตามหลักการพื้นฐานโดยทั่วไปของการเป็น “รัฐชาติ” (Bookchin, 2015, p. 40; Fischer, 2017, p. 241) ถึงกระนั้น พินาร์ ดิงค์ (Pinar Dinc) (2022) กลับเห็นแย้งว่า การปกครองของ “โรจาวา” ยังไม่มีความสอดคล้องกับรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” ตามกรอบแนวคิดที่สร้างขึ้นอย่างแท้จริง เนื่องจากชาวเคิร์ดยังคงต้องการสัญชาติ อำนาจ และการดำรงอยู่ของชนชั้นนำ (Dinc, 2020, p. 54) ใกล้เคียงกับ

การอธิบายของชาตอน ชามูน (Chaton Chamoun) (2022) ที่ระบุว่า ถึงแม้พื้นฐานทางอุดมการณ์ทางการเมืองของ “โรจาวา” จะก่อให้เกิดแนวคิดการครอบครองดินแดนที่ไม่อิงแอบกับหลักการแห่งความเป็นรัฐชาติ ซึ่งเป็นวาทกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาประชาธิปไตยกับการปกครองตนเองในระดับชุมชนท้องถิ่นแบบแยกส่วนออกจากกันอย่างเป็นเอกภาพ แต่ทว่าบรรดาเหล่าผู้นำกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวชาวเคิร์ดที่ได้สถาปนา “เขตปกครองตนเอง” ด้วยวาทกรรมเชิงพื้นที่ในนาม “โรจาวา” ขึ้นมานั้น กลับเบี่ยงเบนวาทกรรมดังกล่าวออกไปด้วยการพยายามรวบรวมดินแดนต่างๆ ของ “เคอร์ดิสถาน” ในอดีตทั้งหมดเข้ามาผนวกรวมไว้เป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน มันจึงไม่แตกต่างไปจากลักษณะของการจัดทำเขตแดนตามกรอบแนวคิดการสร้าง “รัฐชาติ” แต่อย่างใด (Chamoun, 2022, p. 9)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดปรัชญาสังคมการเมืองของ “อับดุลละฮ์ เออจาлян” เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อพรรค PYD ซึ่งได้นำมาปรับใช้เป็นแนวทางหลักในการจัดโครงสร้างการปกครองรูปแบบใหม่ที่คำนึงถึงหลักการความเท่าเทียมทางเพศ การสร้างสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ให้สามารถสอดประสานกลมกลืนกันได้อย่างลงตัว และมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยแนวทางประชาธิปไตยระดับฐานราก ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า ปรัชญาสังคมการเมืองของ “อับดุลละฮ์ เออจาлян” มีความเหมาะสมต่อดินแดนที่มีการก่อตั้งขึ้นมาภายหลังจากการปฏิวัติหรือได้รับเอกราชใหม่มากกว่าที่จะนำไปปรับใช้ในการสร้าง “รัฐชาติ” ที่มีโครงสร้างการปกครองระบบสายบังคับบัญชาอย่างมั่นคงอยู่แล้วในรูปแบบ “รัฐราชการ” เนื่องจากสังคมที่มีการปลูกฝังเรื่องแนวคิด “รัฐชาติ” มาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่นยอมมีอคติบางประการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกะทันหันในลักษณะการล้มกระดานเริ่มต้นใหม่เหมือนกับในสังคมโรจาวา ด้วยเหตุที่มนุษย์ย่อมต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นที่ตั้ง จึงเป็นเรื่องยากที่จะยินยอมสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลบางประการ เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันภายในสังคมอย่างเป็นเอกภาพได้

ดังนั้น “สหพันธ์ประชาธิปไตย” จึงยังคงไม่ใช่รูปแบบการปกครองที่มีความเหมาะสมสำหรับนำมาใช้เป็นแบบอย่างของปฏิวัติหรือปรับใช้ในดินแดนโดยทั่วไปที่ไม่ได้มีประวัติศาสตร์ตั้งเช่นกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์เคิร์ดใน “โรจาวา” ซึ่งเป็นกลุ่มชนชาติที่ถูกกดขี่ข่มเหงมาอย่างยาวนาน แต่ทว่าหากมีการนำรูปแบบประชาธิปไตยทางตรง การบริหารงานรูปแบบคณะกรรมการ และการแบ่งโครงสร้างการบริหารท้องถิ่นออกเป็น 6 ส่วนงาน มาปรับใช้ด้วยการนำไปทดลองร่วมกับการบริหารองค์กรระดับท้องถิ่นภายใต้กรอบแนวคิด “รัฐชาติ” ก็สามารที่จะประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ในลักษณะของการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการมอบอำนาจให้กับองค์กรระดับรากหญ้าของสังคม โดยการพัฒนากระบวนการกระจายอำนาจรูปแบบใหม่ แต่ควรยังคงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลจากรัฐบาลส่วนกลางเช่นเดิม

ในฐานะศูนย์กลางอำนาจการปกครอง จึงถือเป็นหนึ่งในประเด็นที่มีความท้าทายต่อแนวทางการปกครองท้องถิ่นยุคใหม่และอาจมีการนำมาปรับรูปแบบโครงสร้างดังกล่าวมาประยุกต์ใช้จริงได้อย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคตก็เป็นไปได้ด้วยเช่นกัน

5. บทสรุป

แนวคิดของ “เมอร์เรย์ บุคชิน” ถือเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ส่งผลต่อแนวคิดทางการเมืองของ “อับดุลละฮ์ เออจาไลน์” ก่อให้เกิดปรัชญาบูรณาภาพวิถีดุติการณัปลดเปลื้องรัฐเชิงเอกภาพของพลเมืองชาวเคิร์ดที่ปรารถนาปลดปล่อยดินแดนของพวกเขาในเชิงจิตวิญญาณทางชาติพันธุ์มากกว่าการสร้างรัฐชาติ “เคอร์ดิสถาน” อย่างเป็นทางการที่ไม่มีทางเกิดขึ้นได้จริงตามแนวทางของกฎหมายระหว่างประเทศด้วยการใช้ทฤษฎี “การรับรองโดยชัดแจ้ง” ที่จำเป็นต้องมีการให้สัตยาบันจาก “รัฐอธิปไตย” ภายนอกเสียก่อนอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ ในมุมมองของชาวเคิร์ดที่มีต่อเนื้อหาของความเป็น “รัฐชาติ” ไม่ได้มีความสำคัญมากไปกว่าความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติอีกต่อไป ชาวเคิร์ดจึงผนึกสรรพกำลังทั้งหมดที่มีอยู่ภายในดินแดน “เคอร์ดิสถาน” พื้นที่ซึ่งเรียกขึ้นมาว่างไว้เป็นเดิมพัน พร้อมกันนี้ พวกเขายังได้ปลดแอกตนเองออกจากการปกครองของ “ระบอบอัสซาด” อีกทั้งยังมุ่งทะเยอทะยานปรารถนาการปกครองตนเองภายใต้บริบทของสังคมท้องถิ่นแบบ “อนาธิปไตย” ระดับรากหญ้าที่อิงแอบกับดินแดนเชิงจิตวิญญาณมากกว่าที่จะมุ่งเน้นเข้าสู่กรอบแนวคิดการเป็น “รัฐชาติ” ภายใต้การยอมรับจากประชาคมโลก อีกทั้งยังหลีกเลี่ยงหนีจากแนวคิด “สตรีนิยมอิสลาม” ซึ่งรากฐานโดยเนื้อแท้แล้วยังคงให้ความสำคัญกับสังคม “ปัตาธิปไตย” ตามค่านิยมทางศาสนาแบบดั้งเดิมอยู่ เพื่อสร้างความเท่าเทียมทางเพศให้สอดคล้องกับแนวทาง “ประชาธิปไตยทางตรง” และสร้างระบบ “นิเวศวิทยาสังคม” ที่มุ่งเน้นความกลมกลืนทางชาติพันธุ์ภายใต้ความหลากหลายของผู้คนในสังคมกลายเป็น “ปรัชญาสังคมการเมือง” ที่นำไปสู่การปกครองรูปแบบ “สหพันธ์ประชาธิปไตย” ตามแนวคิดของ “อับดุลละฮ์ เออจาไลน์” ที่มีความปรารถนาในการปลดแอกดินแดนของชาวเคิร์ดออกจากระบบ “ทุนนิยมปัตาธิปไตย” และหลบหลีกอิทธิพลจากชาติมหาอำนาจที่เคยใช้กรอบแนวคิดเจ้าอาณานิคมเข้ามาครอบงำดินแดนในภูมิภาคตะวันออกกลางทิ้งไปด้วยการสร้างกรอบแนวคิด “ประชาธิปไตย” แนวแปลกใหม่ ที่กลายเป็นการต่อสู้แบ่งแยกดินแดนออกมาจากระบบการปกครองรูปแบบเดิมๆ ที่ซ้ำซากซึ่งยังคงยึดติดอยู่กับการเป็น “รัฐชาติ” ที่ต้องได้รับการให้สัตยาบันตามสนธิสัญญาดังที่เคยปรากฏในอดีต เพื่อสรรสร้างประชาชาติรูปแบบใหม่อย่างมั่นคง กล่าวคือ ชาวเคิร์ดได้พยายามร่วมกันสร้าง “จินตกรรมทางการเมืองยุคใหม่” ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพ ความเสมอ

ภาค ภารตภาพ และประชาธิปไตยฐานรากของสังคม โดยการกำหนดโครงสร้างทางการเมืองสูงสุดให้อยู่ที่องค์กรท้องถิ่นระดับรากหญ้าภายในชุมชนแต่ละแห่งทดแทนโครงสร้างระบบ “รัฐราชการ” ที่มีลำดับชั้นสายบังคับบัญชาจากบนลงล่างตามกรอบแนวคิด “รัฐชาติ” ทั่วไปในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2565). รูปแบบการปกครองของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในตะวันออกกลาง: กรณีศึกษาเขตปกครองตนเองโรจาวา (ซีเรียเหนือ). *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 9(2), 38-66.
- ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2566). โรจาวา: สัญญาความเป็นรัฐเชิงนามธรรมว่าด้วยการปกครองตนเองของชาวเคิร์ดกับการพัฒนาประชาธิปไตยในภูมิภาคตะวันออกกลาง. *วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*, 7(2), 47-70.
- อัมพร หมดเด็น. (2560). ทบทวนสถานะความคิดสตรีอิสลาม. *วารสารประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์*, 4(1), 63-113.

ภาษาอังกฤษ

- Ahmad, J. Al-e. (1984). *Occidentosis: A Plague From the West* (Campbell, R. Trans.). Berkeley: Mizan Press.
- Akkaya, H., & Jongerden, J. (2012). Reassembling the Political: The PKK and the Project of Radical Democracy. *European Journal of Turkish Studies Social Sciences on Contemporary Turkey*, 14, 1-19.
- Ali, B. (2016). *Eroding the State in Rojava*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Alizadeh, H., Kohlbacher, J., Mohammed, S. Q., & Vaisi, S. (2022). The Status of Women in Kurdish Society and the Extent of Their Interactions in Public Realm. *SAGE Open*, 12(2), 1-13.
- Allsopp, H., & Wilgenburg, W. van. (2019). *The Kurds of Northern Syria. Volume 2: Governance, Diversity and Conflicts*. London; New York City; etc.: I.B. Tauris.

- Aragonès, A. F. (2020). Women, Body and War: Kurdish Female Fighters through Commander Arian and Girls. *Media, War & Conflict*, 15(32), 1-17.
- Badiou, A. (2002). *Ethics: An Essay on the Understanding of Evil*. London: Verso.
- Badran, M. (2002). Islamic Feminism: What's in a Name?. *Al-Ahram Weekly Online*, 569, 17-23.
- Badran, M. (2009). *Feminism in Islam: Secular and Religious Convergence*. Oxford: Oneworld.
- Bay, M. (2016). Women's Fighters of the YPJ. In Dirik, D., Strauss, D. L., Taussig, M. T., & Wilson, P. L. (Eds.). *To Dare Imagining: Rojava Revolution* (pp. 57-70). New York: Autonomedia.
- Bookchin, M. (1985). Ecology and Revolutionary Thought. *Antipode*, 17(2-3), 89-98.
- Bookchin, M. (2015). The Ecological Crisis and the Need to Remake Society. In Bookchin, D., & Taylor, B. (Eds.). *The Next Revolution. Popular Assemblies and the Promise of Direct Democracy* (pp. 31-41). London: Verso.
- Boyras, C. (2020). Alternative Political Projects of Territoriality and Governance during the Syrian War: The Caliphate Vs Democratic Confederalism. *Geopolitics*, 26(4), 1095-1120.
- Carastathis, A. (2014). The Concept of Intersectionality in Feminist Theory. *Philosophy Compass*, 9(5), 304-314.
- Casier, M., & Jongerden, J. (2010). *Nationalisms and Politics in Turkey Political Islam, Kemalism and the Kurdish Issue*. London & New York: Routledge.
- Cemgil, C. (2021). The Geopolitics of Democratic Confederalism in Syria: Geopolitics as the Interplay of Multiple Strategies of Spatialisation. *Geopolitics*, 24(4), 1046-1074.
- Chamoun, C. S. (2022). *Westernization in Rojava; Infatuation with the West*. (Master's Thesis in Global Studies), School of Global Studies, University of Gothenburg.
- Clark, J. (2016). Imaginare Aude! Lessons of the Rojava Revolution. *Capitalism Nature Socialism*, 27(3), 103-114.
- Cohn, C. (2013). *Women and Wars*. Cambridge: Polity Press.

- Cole, J. R. I., & Kandiyoti, D. (2002). Nationalism and the Colonial Legacy in the Middle East and Central Asia: Introduction. *International Journal of Middle East Studies*, 34(2), 189-203.
- De Jong, A. (2016). A Commune in Rojava?. *New Politics*, 15(4), 69-76.
- De Jong, A. (2016). *A Commune in Rojava? Öcalan, PKK ideology & PYD Policies*. Czech: The Anarchist Library.
- Dean, V. (2019). Kurdish Female Fighters: The Western Depiction of YPJ Combatants in Rojava. *Glocalism: Journal of Culture, Politics and Innovation*, 1, 1-29.
- Dirik, D. (2022). Stateless Citizenship: 'Radical Democracy as Consciousness-Raising' in the Rojava Revolution. *Global Studies in Culture and Power*, 29(1), 27-44
- Dinc, P. (2020). The Kurdish Movement and the Democratic Federation of Northern Syria: An Alternative to the (Nation-)State Model?. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22(1), 47-67.
- Drinkwater, D. (2005). *Sir Harold Nicolson and International Relations: The Practitioner As Theorist*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Federici, V. (2015). The Rise of Rojava. *SAIS Review*, 32(2), 81-90.
- Fischer, F. (2017). *Climate Crisis and the Democratic Prospect: Participatory Governance in Sustainable Communities*. Oxford: Oxford University Press.
- Freedman, E. B. (2003). *No Turning Back: The History of Feminism and the Future of Women*. New York: Ballantine Books.
- Galvan-Alvarez, E. (2020). Rojava: A State Subverted or Reinvented?. *Postcolonial Studies*, 23(2), 182-196.
- Gerber, D., & Brincat, S. (2018). When Öcalan met Bookchin: The Kurdish Freedom Movement and the Political Theory of Democratic Confederalism, *Geopolitics*, 26(4), 973-997.
- Gillespie, A. (2003). Implementation and Compliance Concerns in International Law: The State of the Art within Three International Regimes. *New Zealand Journal of Environmental Law*, 7, 53-84.

- Graeber, D. (2007). *Lost People: Magic and the Legacy of Slavery in Madagascar*. Bloomington: Indiana University Press.
- Gunes, C. (2012). *The Kurdish National Movement in Turkey. From Protest to Resistance*. London: Routledge.
- Gunter, M. M. (2004). The Kurdish Question in Perspective. *World Affairs*, 166(4), 197-205.
- Hajjar B., Burg C. V., Hilal, L., & Santschi, M. (2017). *Perceptions of Governance - The Experience of Local Administrative Councils in Opposition-held Syria*. Bern: Swiss Peace Foundation.
- Hammy, C. (2021). Social Ecology in Öcalan's Thinking. In Hunt S. E. (Ed.). *Ecological Solidarity and the Kurdish Freedom Movement* (pp. 25-40). London: Lexington Books.
- Hammy, C., & Miley, T. J. (2022). Lessons from Rojava for the Paradigm of Social Ecology. *Frontiers in Political Science*, 3, 1-13.
- Hasan, Al-B. (1999). *Selected Writings of Hasan al-Banna Shaheed* (Qureshi, S. A., Trans.). New Delhi: Mellat Book Centre.
- Helmreich, P. C. (1974). *From Paris to Sèvres: The Partition of the Ottoman Empire at the Peace Conference of 1919-1920*. Columbus: The Ohio State University Press.
- Hoffmann, C., & Matin, K. (2021). Beyond Anarchy and Capital? The Geopolitics of the Rojava Revolution in Syria. *Geopolitics*, 26(4), 967-972.
- Hosseini, A. (2016). The Spirit of the Spiritless Situation: The Significance of Rojava as an Alternative Model of Political Development in the Context of the Middle East. *Journal of Socialist Theory*, 44(3), 253-265.
- Human Rights Watch. (1996). Syria: The Silenced Kurds. *Human Rights Watch World Report*, 8(4(E)), 1-49.
- Hunt, S. E. (2017). Prospects for Kurdish Ecology Initiatives in Syria and Turkey: Democratic Confederalism and Social Ecology. *Capitalism Nature Socialism*, 30(3), 7-26.

- Imady, O., & Hinnebusch, R. (2018). Origins of the Syrian Uprising: From Structure to Agency. In Hinnebusch, R., & Imady, O. (Eds.). *The Syrian Uprising: Domestic Origins and Early Trajectory* (pp. 1-12). New York: Routledge.
- Jarstad, A. K., & Sisk, T. D. (2008). *From War To Democracy: Dilemmas Of Peacebuilding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jubault, L. (2018). *Radical Democracy, Citizenship and Development: Radicalizing Participation to Achieve Transformative Change-The Cases of Chiapas and Rojava*. London: SOAS University of London.
- Kahf, A. (2021). Decentralization as An Entry Point to Peacebuilding in Syria. In Khatib, D. K. (Ed.). *Perspectives on Development in the Middle East and North Africa (MENA) Region. The Syrian Crisis* (pp. 213-233). Singapore: Springer Singapore.
- Knapp, M., & Jongerden, J. (2016). Communal Democracy: The Social Contract and Confederalism in Rojava. *Comparative Islamic Studies*, 10(1), 87-109.
- Knapp, M., Flach, A., Ayboga, E., & Biehl, J. (2016). *Revolution in Rojava: Democratic Autonomy and Women's Liberation in Syrian Kurdistan*. London: Pluto Press.
- Küçük, B., & Özselçuk, C. (2016). The Rojava Experience: Possibilities and Challenges of Building a Democratic Life. *South Atlantic Quarterly*, 115(1), 184-196.
- Le Sage, A. (2005). *Stateless Justice in Somalia: Formal and Informal Rule of Law Initiatives*. Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue.
- Leezenberg, M. (2016). The Ambiguities of Democratic Autonomy: The Kurdish movement in Turkey and Rojava. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 671-690.
- Lister, C. R. (2015). *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford: Oxford University Press.
- Marin, I. G. (2011). *Political Participation, Democracy and Internet: Tunisian Revolution*. Munich: Grin Publishing.
- McMeekin, S. (2015). *The Ottoman Endgame: War, Revolution, and the Making of the Modern Middle East, 1908-1923*. New York: Penguin Random House.

- Miley, T. J., Yildiz, G., & Hammy, C. (2018). The Turkish-Kurdish Conflict in Historical Context. In Miley, T. J., & Venturini, F. (Eds.). *Your Freedom and Mine: Abdullah Öcalan and the Kurdish Question in Erdogan's Turkey* (pp. 3-121). Montreal: Black Rose Books.
- Netjes, R., & Veen, E. V. (2021). *Henchman, Rebel, Democrat, Terrorist: The YPG/PYD during the Syrian Conflict*. Netherlands: CRU Report.
- Newman, E., Paris, R., & Richmond, O. P. (2009). Introduction. In Newman, E., Paris, R., & Richmond, O. P. (Eds.). *New Perspectives on Liberal Peacebuilding* (pp. 3-25). Tokyo: United Nations University Press.
- Öcalan, A. (2015). *Manifesto for a Democratic Civilization. Volume 1. Civilization: The Age of Masked Gods and Disguised Kings*. Porsgrunn: New Compass Press.
- Öcalan, A. (2017). *The Political Thought of Abdullah Öcalan: Kurdistan, Woman's Revolution and Democratic Confederalism*. London: Pluto Press.
- Organ, H. (2017). From the October Revolution to Revolutionary Rojava: An Ecosocialist Reading. *Capitalism Nature Socialism*, 28(4), 3-20.
- Potiker, S. L. (2019). Obstacles to Insurrection: Militarised Border Crossings Hindering the Rojava Liberation struggle. *Anarchist Studies*, 27(2), 77-102.
- Pitsoulis, A. (2019). Greece, Turkey, the Eastern Question and the Treaty of Lausanne 1923. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, 9(2), 456-470.
- Quataert, D. (2000). *The Ottoman Empire, 1700-1922*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Radpey, L. (2021). Self-Determination and Use of Force in Rojava. *Journal of Human Rights and Social Work*, 6, 327-336.
- Rasit, H., & Kolokotronis, A. (2020). Decentralist Vanguard: Women's Autonomous Power and Left Convergence in Rojava. *Globalizations*, 17(5), 869-883.
- Rogan, E. (2015). *The Fall of the Ottomans: The Great War in the Middle East*. New York: Basic Books.
- Rusche, J. (2022). Imagining Peace Outside of Liberal Statebuilding: Anarchist Theory as Pathway to Emancipatory Peacefacilitation. *Alternatives: Global, Local, Political*, 47(1), 18-44.

- Sáenz, C. M. (2015). *Women up in Arms: Zapatistas and Rojava Kurds Embrace a New Gender Politics*. California: The Huffington Post.
- Sargi, S. (2020). The Kurds of Northern Syria: Governance, Diversity, and Conflicts: Book Review. *Journal of Humanities and Social Sciences Studies (JHSSS)*, 2(6), 277-279.
- Savran, Y. (2016). The Rojava Revolution and British Solidarity. *Anarchist Studies*, 24(1), 7-12.
- Shehadeh, L. R. (2000). Women in the Discourse of Sayyid Qutb. *Arab Studies Quarterly*, 22(3), 45-55.
- Sjoberg, L., & Gentry, C. (2007). *Mothers, Monsters, Whores: Women's Violence in Global Politics*. London: Zed Books.
- Sunca, Y. (2021). The Revolution in Rojava and the International. In Holtgreve, S., Preuß, K., & Albert, M. (Eds.). *Envisioning the World: Mapping and Making the Global* (pp. 105-124). Bielefeld: Transcript Publishing.
- Şimşek, B., & Jongerden, J. (2021). Gender Revolution in Rojava: The Voices beyond Tabloid Geopolitics. *Geopolitics*, 26(4), 1023-1045.
- Shahvisi, A. (2021). Beyond Orientalism: Exploring the Distinctive Feminism of Democratic Confederalism in Rojava. *Geopolitics*, 26(4), 998-1022.
- Smith, B. G. (2000). *Global Feminisms Since 1945*. London: Routledge.
- Tank, P. (2017). Kurdish Women in Rojava: From Resistance to Reconstruction. *Die Welt des Islams*, 57(3), 404-428.
- Tejel, J. (2009). *Syria's Kurds: History, Politics and Society*. London: Routledge.
- Tickner, J. A. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving International Security*. New York: Columbia University Press.
- Tombs, R. (1981). *The War Against Paris, 1871*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tovianen, M., & Başer, B. (2016). Gender in the Representations of an Armed Conflict. *Middle East Journal of Culture and Communication*, 9, 294-314.
- Üstündağ, N. (2016). Self-Defense as a Revolutionary Practice in Rojava, or How to Unmake the State. *South Atlantic Quarterly*, 115(1), 197-210.

- Van Leeuwen, M., Verkoren, W., & Boedeltje, F. (2012). Thinking beyond the liberal peace: From utopia to heterotopias. *Acta Politica*, 47(3), 292-316.
- Van Wilgenburg, W., & Fumerton, M. (2022). From the PYD-YPG to the SDF: the Consolidation of Power in Kurdish-Controlled Northeast Syria. *Studies in Conflict & Terrorism*, 1-20.
- Weiner, T. (1999). *U.S. Helped Turkey Find and Capture Kurd Rebel*. New York: The New York Times.
- White, P. (2000). *Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers? The Kurdish National Movement in Turkey*. London: Zed Books
- Yarkin, G. (2015). The Ideological Transformation of the PKK Regarding the Political Economy of the Kurdish Region in Turkey. *Kurdish Studies*, 3(1), 26-46.
- Yassin-Kassab, R., & Al-Shami, L. (2016). *Burning Country. Syrians in Revolution and War*. London: Pluto Press.
- Zaunseder, A., Woodman, S., & Emejulu, A. (2022). Introducing Radical Democratic Citizenship: From Practice to Theory. *Global Studies in Culture and Power*, 9(1), 1-8.
- Zisser, E. (2014). The Kurds in Syria: Caught between the Struggle for Civil Equality and the Search for National identity. In Bengio, O. (Ed). *Kurdish Awakening. Nation Building in a Fragmented Homeland* (pp. 193-213). Austin: University of Texas Press.

Enemy of Our Making? Navigating the Iran-US-EU Relationships from 1953 until 2023

Fabio Calzolari¹

Received: 31 December 2022

Revised: 27 February 2023

Accepted: 28 February 2023

Abstract

The Islamic Republic of Iran is a country where a Shiite theocracy, a ruling body made by Shia Muslims ministers, has controlled the population since 1979. For the US, the state is a menace to the global order. Commentaries focus on the link between nuclear power and nuclear weapons. The EU has a more nuanced view of Iran, and its relationship has continuously evolved. Though the block prefers avoiding turning an entire state into a caricature of villainy, it has been critical of its human rights record and has called for improvements in this area. The paper analyses the history of modern Iran and whether and how US and EU's foreign policies impacted it. The author applied Neo-institutionalism, which underlines the role of national and international, formal and informal institutions, and their interplay, in shaping a nation's future. Results suggest that Washington has often been biased in its approach to Tehran, focusing on its geopolitical goals rather than seeking to comprehend the competitor's perspectives and needs. The Anglo-American coup in 1953 against the democratically elected Prime Minister Mohammed Mossadegh and the instalment of an autocracy left a deep mistrust of the West. For many people, the events set the stage for the civil war in 1979. Outcomes imply that the Islamic Republic has squandered its citizens' resources and contributed to the region's destabilisation. Finally, findings show that the EU has eschewed military options and sought a strategic compromise between the parties to keep the Middle East into the diplomatic fold.

Keywords Iran, Democracy, US, EU, Islamic Revolution

---

¹ Lecturer in Human Rights Studies and Western Civilisation, School of Social Innovation, Mae Fah Luang University, Chiang Rai 57100. E-mail: fabio.cal@mfu.ac.th

1. Introduction

The Islamic Republic of Iran is a country in the Middle East ruled by a Shiite theocracy – a type of government based on Shia Islam and where Muslim intellectuals known as Ayatollahs have the highest authority (Kazemipur & Rezaei, 2003). For several decades, the United States of America (US) has considered it a rogue state because its rulers have frequently made anti-American statements and have been involved in what Washington describes as terrorist activities (Fisk, 1996). The European Union (EU) has generally approached the country more nuancedly (Parsi, 2006). Though it has been one of its largest trading partners, Brussels has never stopped being critical of human rights abuses and violations of international law (Cronberg, 2017). One crucial factor we should keep in mind to comprehend Iran's current positions vis-à-vis the West is that before 1953, the state was a constitutional monarchy pivoted by the duly elected Prime Minister Mohammed Mossadegh, whom the US and the United Kingdom (UK) destroyed for creating an absolute monarchy (Masoodnia & Khani, 2012). For most Iranians, the statesman was a beloved paternal figure; however, he was disliked in the West. The issue was twofold: after the 2nd World War, European and American resource-hungry heavy industries needed cheap petroleum (Shiri, Tanhaei, & Shiri, 2020), which the British monopoly of Iranian energy sources guaranteed, at least until 1951, when Mossadegh nationalised them. The second problem was that US President Dwight Eisenhower disliked the Iranian statesman's growing flirtation with the Union of the Soviet Socialist Republics (USSR), even if he approached Moscow motivated by business rather than ideology (Potter & Sick, 2004).

In 1953, the US and the UK took him down to instate the Shah (king) Mohammed Reza Pahlavi, a Western-friendly despot who was to remain in power for another twenty-six years before fleeing in January of 1979. History teaches us that the ruler designed and implemented reforms that concentrated wealth in the hands of the urban middle-upper classes but not the rural poor. They also enriched foreign companies and investors over local factories and entrepreneurs (Summitt, 2004). Lastly, they alienated Muslims who felt they did not adequately respect the country's Islamic heritage (Kinzer, 2010). Eventually, governance deficits fueled resentment, pushing Iranians to organise strikes, sit-ins and later violence. There were many avoidable mistakes. There was obvious Western interference. There was an increasing number of persons oblivious to the threat of Islamic fundamentalists. Furthermore, there was an uncontrolled flow of weapons into the cities and towns. In 1979, a civil war exploded, and though it was not rooted in religion, it expressed itself in religious symbols and values (Shorish, 1988). The rebellion replaced the Imperial State of Iran with the present-day Islamic Republic. Many in the Middle East expressed sympathy for the democratic aspirations of the Iranians and their fight against authoritarianism (Kinzer, 2007).

However, soon after, it became evident that only Ayatollahs (senior and highly praised religious leaders), Imams (clerics with deep knowledge of the Quran and who care for congregational prayers in a Mosque), and Mullahs (clerics trained in Muslim law and theology) would rule, often with an iron fist.

This article examines the evolution undergone by Iran from 1979 until (February) 2023, how the US and the EU navigated it and if their strategies have aided, hurt or been irrelevant to it. The manuscript does not offer definitive answers because research is an iterative process where new studies build on existing knowledge and generate new questions that can be explored in further endeavours. However, it unveils how collective power can bring about social eruptions with unpredictable consequences or gradual transformations of the body politic. Iran is relevant to global citizenship because while the country is highly centralised, it still has popular participation via elections, public debate, and vibrant grassroots activism.

2. Methods and Methodology

The author used Google Scholar (GS) to find articles, books and book chapters in English. Some search strings were (Iran AND EU AND US) OR (Iran AND E3 AND P5+1), (Iran AND sanctions AND United States) OR (Iran AND nuclear program), (Iran AND arms control) OR (Iran AND regional security) OR (Iran AND human rights) and (United States AND Europe AND Iran AND foreign policy) OR (Iran AND negotiation AND agreement). The author adopted content analysis (CA) as a research method. Though time-consuming, it facilitates the identification of recurring themes, patterns, and trends in the body of and between texts (Krippendorff, 2018). Moreover, thanks to it, he could identify influential actors and agendas within the EU, US, and Iranian contexts. CA also permitted the author to cross-reference data from various sources. This triangulation enhanced the validity and reliability of the findings.

3. Theoretical Framework

The author adopted Neo-institutionalism, a theoretical approach in the social sciences. The doctrine emerged as a response and refinement of classical institutionalism, which focused on studying formal institutions like governments, laws, and organizations. Neo-institutionalism broadens the scope to include informal institutions, norms, and beliefs as crucial factors in understanding social behaviour and related outcomes (Lounsbury & Zhao, 2013). There are three major branches: Rational Choice Institutionalism (RCI), Sociological Institutionalism (SI) and (the newest) Historical Institutionalism (HI). The first views institutions and states as the result of rational choices made by individuals or groups to set goals to maximise symbolic and material productivity. The second stresses

the value of culture, history, and norms in people's agency. The third emphasises how past events and decisions impact personal, relational and collective actions. Neo-institutionalism does not primarily address issues related to international relations. However, we can still use it as a toolkit to decode how the conflict between formal and informal historical legacies and the calculations of various stakeholders in Iran have made an unmade society and people's ideas.

The author was especially interested in Theda Skocpol (1979), an American sociologist famous for delineating revolutions' pull and push factors in France, Russia and China. The essential feature of her work involves the interactions that exist independently of individuals' awareness or intentions. Concerning popular revolts, she identifies three stages: the dissolution of the ancient regime, the peasantry's mobilization into a class-based uprising and the reconciliation of state power by a new elite. Her formulations can shed some light on the Islamic Revolution. There were many grievances towards the Shah in Iran, especially during the spike in inflation, stagnation and unemployment that befell the state in 1979 (Gasiorowski & Byrne, 2015). The crisis caused unrest, which the authorities met with repression and not dialogue, hence vanquishing their legitimacy in people's eyes (crisis of authority). Religious leaders, most notably Ayatollah Ruhollah Khomeini and his followers, were central in uniting disparate groups under the banner of Islam (social and religious movements). The perception of the US and UK as inimical entities backing the House of Pahlavi fueled antimonarchic sentiments (state weakness and external factors). The clash between citizens and the state marked a significant evolution of the Iranian institutional settings (national transformation) (Gasiorowski, 1993). Skocpol would have argued that the revolutionaries took down the structures of domination. They comprise the state, which is paramount, but they also include other institutions and corporate entities with some measure of autonomous authority in the religious, judiciary or economic spheres. The record of Khomeini post-1979 is also instructive. The Ayatollah wanted to convey his message to Shia communities outside Iran (Bakhash, 2004). Because the project threatened the status quo in the Middle East, favouring Sunni Muslim nations, Iraqi President Saddam Hussein launched a full-scale invasion of Iran while moving to dismantle Shia institutions and social services networks in the region (Fisk, 2007). Saddam also mobilised Iraqis for a counter-revolution. Using Skocpol's formulations, we cannot fail to observe that women in Iran have a rich history of advocating for their rights. However, their situation worsened under the Islamic theocracy, which introduced mandatory veiling in government offices. Before the revolution, they had more freedoms, including the right to vote and work outside the home, and the veil was not obligatory in public.

The author also appreciated American sociologists DiMaggio and Powell (1983), who underscore how organizations and states often conform to norms and

practices to gain legitimacy and resources. The process can depend on public expectations (coercive isomorphism). It can be based on mimicking strategies deemed successful (mimetic isomorphism) or driven by pressure triggered by professionals (normative isomorphism). Furthermore, the writers assert that organisational structures often serve symbolic and ritualistic functions rather than purely practical ones.

We can adopt DiMaggio and Powell's arguments to study to expand our rationale beyond Skocpol. Iran was a constitutional monarchy from 1941 to 1953 and an absolute monarchy from 1953 to 1979 (coercive isomorphism). After the Islamic Revolution, people who disapproved the secularism promoted by the House of Pahlavi established what, at first glance, can resemble the US: a republic with a president elected by the citizens, an active legislative branch, and a judiciary. However, a significant contrast emerges from the fact that Iran operates as an Islamic theocracy, where ultimate ideological and political authority rests with a single individual, the Ayatollah. This figure wields control over a system primarily led by clerics who exert influence over all primary functions of the state. Said differently, the Iranians gave life to a government inspired by Sharia, or more precisely, the Vilayat-e Faqih (Guardianship of the Faqih, or the Islamic Jurist) (normative isomorphism) (Bakhash, 1989). The President, Parliament (known as Majles), and the Assembly of Experts are chosen via direct elections, while the Ayatollah (Supreme Leader), the Guardian Council, and the Expediency Council are appointed by the clergy. The President serves as the head of the government and is responsible for day-to-day affairs but does not hold the position of head of state. The Supreme Leader wields the most influence in the country, serving as Iran's political and spiritual ruler. The presidential terms last four years, and presidents cannot have more than two consecutive terms. While the election process is generally transparent and fair, there have been disputes, such as in the 2009 elections (and the success of Mahmoud Ahmadinejad). However, all candidates are vetted by the Guardian Council, which frequently disqualifies most of them. The Islamic Consultative Assembly, consisting of 290 members, can legislate. Nevertheless, all bills passed by the Majles undergo scrutiny by the unelected Guardian Council to ensure they align with the Islamic Constitution.

The Guardian Council comprises 12 members, including six religious experts appointed directly by the Supreme Leader and six Islamic legal jurists nominated by the Chief of Justice (who is, in turn, appointed by the Supreme Leader). The Supreme Leader's office holds both direct and indirect control over the Guardian Council, which oversees elections, candidate vetting, and holds a veto over the Parliament. The Supreme Leader in Iran has a unique position. Unlike the President, there is no fixed term for this role. Since 1979, only two individuals have served as Supreme Leaders: Khomeini, who passed away in 1989, and Khamenei. The country's constitution specifies that the 88-member

Assembly of Experts is responsible for selecting the Supreme Leader. This council has the authority to elect, supervise and potentially remove the Supreme Leader. While its members are chosen directly by the Iranian people through elections, it is crucial to note that candidates for the Assembly are under the close and continuous watching of the Guardian Council. In cases where legal disputes arise between the elected Majles (Parliament) and the unelected Guardian Council, the 45-member Expediency Council steps in. This committee advises the Supreme Leader and holds the ultimate authority to resolve such disputes. All 45 members of the Expediency Council are appointed by the Supreme Leader, who also serves as the Commander-in-Chief of the armed forces. In essence, the 1979 Constitution of Iran ensures that the Supreme Leader and the clerical establishment maintain a firm grip on all branches of the state. Finally, there are different political groups in Iran. Nevertheless, the political class is broadly divided into principlists or conservatives and reformists. The first comprises the conservative bloc, and the second of individuals advocating reforms. The primary sources of division typically revolve around whether to actively or passively promote the spread of the Islamic Revolution and its political influence in the region, differing approaches to interpreting and applying Islam in society, and varying levels of government control in the economy.

From a Neo-institutional standpoint, we can notice that Khomeini was against exploiting nuclear energy and only in the 1980s, due to the Iraqi invasion, he reportedly approved the establishment of a nuclear program with the hope of providing his people with new energy sources (coercive isomorphism). His successor, Ayatollah Ali Khamenei, maintained support for civilian plants but also expressed uneasiness about the potential misuse of modern technology (Milani, 2008). His concern was related to the non-proliferation of nuclear weapons (normative isomorphism). DiMaggio and Powell's thesis can clarify the motive behind the White House's withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) and how the decision affected Iranian institutional decision-making. In 2018, US President Donald Trump unilaterally exited an international accord with Iranian President Ebrahim Raisi to limit Iran's nuclear program (Milani, 2018). On one side, Saudi Arabia and Israel lobbied Washington against Tehran (coercive isomorphism). On the other side, there was malcontent in US Congress among Republican lawmakers who feared the JCPOA did not go far enough in preventing their historical foe from acquiring weapons of mass destruction (WMD) (normative isomorphism) (Aggestam & Hyde-Price, 2019). What is clear is that the rebuttal and the lack of substitutes for the JCPOA deepened the divide between the West and the East (Parsi, 2020) and strained relations between the US and the European Union (EU).

To make matters worse, Washington started issuing more sanctions amid stalled diplomacy. The punitive measures blocked Iranian entities' assets abroad

and restricted other companies from doing business with them. The goal was regime change. However, DiMaggio and Powel would have been sceptical about the plan. Sanctions can hurt Iran, but they can hardly take down the government (coercive isomorphism) because they do not address the institutional factors that sustain it. Even if they could do so, there is no guarantee that the new regime would be more liberal and secular, as this would also depend on the alternative structures and norms underpinning such a rearrangement. Most Iranians are not necessarily against the West. Still, they conceive Iranian nation-building and institution-building as reflecting their views of society (normative isomorphism). Furthermore, one of the most common misconceptions about sanctions is that their relief is simply a reward for the targeted government, as if the millions of people who endure the crippling effects of economic war do not benefit when they cease. Ordinary citizens bear the heaviest burden and reap the most benefits. Opposing relief due to concerns about assisting oppressive rulers is fundamentally mistaken. History has shown that when they face sanctions, they often respond by strengthening their control and increasing repression. The Iranian situation is a prime example, where an authoritarian leader can solidify their hold on power while their population suffers. Sender states should not appraise sanctions relief as extending a hand to dictators but rather as offering aid to those who have endured life under their yoke.

We can borrow DiMaggio and Powel's concepts to document the relationship between Iran and Israel. The countries had diplomatic relations in the areas of defence and intelligence until 1979; nevertheless, their alliance was not always smooth, as the Shah often complained about Jewish immigration into Palestine (Beck, 2020). After 1979, they became bitter enemies (institutional shift), with one presenting itself as a leader of Shia Islam and the other as the defender of Judaism (coercive isomorphism). Since the 1990s, Tehran has accused Tel Aviv of bankrolling the Mujahedin-e Khalq (MeK) (Bahgat, 2003), an Iranian political-militant cell calling for the removal of the Shiite theocracy and allegedly behind the murder of former Iranian President Mohammad-Ali Rajai. The US designated MeK as a foreign terrorist organisation (FTO) in 1997 but delisted it in 2012. Question of International law aside, Iran viewed it as a diplomatic insult.

Furthermore, it should not take too giant a leap of imagination to see how delisting MeK signalled to Tehran that Washington favoured its geopolitical goals over peace (international dynamics). Israel viewed Iran's anti-Western institutional outlook with deep suspicion and concern. It also responded to 1979 by adopting a policy of containment and, at times, covertly undermining Iran's regional influence. DiMaggio and Powell's schemata are also valid for investigating Iran's reaction to the Arab Spring. Triggered in the 2010s by the self-immolation of Tunisian street vendor Mohamed Bouazizi, the once-in-a-generation youth protest movement covered the Middle East, ousting strongmen

like Egyptian President Hosni Mubarak, Tunisian President Zine al-Abidine and Yemeni President Ali Abdullah Saleh. The wave of uprisings across the Middle East presented a significant institutional challenge to the existing order (Dabashi, 2012). As the Arab Spring unfolded, Iran and Syria faced pressure to respond to the rapidly transforming environment in the region, characterized by requests for democracy, political reforms, and accountability. Under President Bashar al-Assad, Syria attacked demonstrators, thus attempting to maintain its institutional structure (coercive isomorphism). On the other hand, Iran initially favoured some uprisings in the Arab world, especially in countries like Tunisia and Egypt, aligning itself with the demand for reform (mimetic isomorphism). However, Iranian President Mahmoud Ahmadinejad later assisted Syrian President Bashar al-Assad in breaking riots in Syria because it was an ally and Syrian elites belonged to the Alawite Sect, an offshoot of Shia Islam. Moreover, Iran needed a land bridge to reach Hezbollah in Lebanon (regional alliances) (Ahmadian & Mohseni, 2019).

4. Results

The US made too many blunders in Iran before and after 1979. It has never been fully conscious of Iranian institutional logic and countered Iranian domestic and foreign policies with harsh rhetoric and unilateralism. If such an approach has been meant to mollify its adversary, history teaches us that the method cannot function. At best, it provides short-term gains, such as reducing the Islamic Republic's international reputation and economic well-being. At worst, it does the opposite of what it is supposed to do. Namely, it institutionalises authoritarianism and xenophobic sentiment. To comprehend the fallacy of the American strategy, we can engage in an exercise of reverse thinking à la Chomsky. Suppose Iran organised a coup against a democratically elected policymaker in the US in an attempt to establish a Muslim autocracy; what would the response of the White House be? Washington's wrongdoings do not justify Iran's numerous crimes but give them context. The EU has sought to achieve its objectives in the Middle East less confrontationally than Washington. Engagement with Iran grew under President Akbar Hashemi Rafsanjani, and with Mohammad Khatami, it solidified even more. There was a downturn with Mahmoud Ahmadinejad and his provocative style, but contrary to most expectations, the EU did not avoid diplomacy, even when it accepted the proposal of the US to pursue a regime of bilateral sanctions. The coming of President Hassan Rouhani and his desire for dialogue created expectations that the Iran-EU partnership could be resumed, and that Iran-US antagonism could be peacefully solved. The signing of the JCPOA by Iran and the P5+1 symbolised this new ray of hope. Unfortunately, the US, one of the signatories, decided to pull out, altering Tehran's security and foreign policies. From there on, suspicion of the West probably outweighed faith in its

good intentions. In 2022, the tragic death of the Kurdish-Iranian woman Mahsa Amini ignited mass protests in the Islamic Republic. It is a unique event not because the participants spoke truth to power, which is not unheard of, nor because they are women, but because the actors are persons from all walks of life. As ever, in situations like this, media prove indispensable in capturing the call to reforms. However, it is doubtful whether the Iranians can overcome the hegemony of the Ayatollah. Nor is it known if any proposed regulation by the Shiite theocracy could satisfy their hunger for progress. What is evident is that society has changed dramatically since 1979, but the philosophy of the tight-knit fraternity of Muslim experts has not. One possible future for Iran is to carve out a more liberal political and religious arena. This would involve the gradual strengthening of civil society, the rule of law, and the promotion of human rights, which could permit more competitive elections, greater press freedom, and more independent parties. Then again, Iran could continue toward despotism, with authorities retaining power and limiting political dissent, media agencies, and civil society. This could cause greater top-down control of the public sphere, increased isolation from the international community, and, unimaginably, even more public suffering. Another scenario is instability, either internally or externally. Internally, it could involve widespread unrest, as seen in 2009 and 2023, taking the form of half-civil war and half-ceasefires, which have happened in Lebanon for many years. Externally, it could mean a clash with the US, Saudi Arabia or Israel. Iranians can teach us several lessons about global citizenry. They have shown remarkable resilience, perseverance, and a deep commitment to their nation. Despite restrictions on political speech and Assembly, they have never abandoned grassroots activism and civic engagement. Looking at the youth and the notoriety of reformist politicians, we should still be optimistic about the prospects for democracy. Nonetheless, the latter must be tied to the institutions of Iran to achieve substantive and enduring change. Moreover, Iranians must not forget pro-poor strategies. The wealthier people are, the less they deal with the realities of life on the bottom, and the more they are excited about success, the less they want to worry about someone's failure. This is wrong and must be avoided.

5. Discussion

Before 1953, Iran looked at the US positively and wished it could attenuate British dominium over the Iranian petroleum industry. The Anglo-Persian Oil Company (APOC), later the Anglo-Iranian Oil Company (AIOC), was one of the first foreign companies to invest in the local oil reserves. Iran granted APOC a concession in 1901, and by the 1920s, the company had a monopoly over production, refining, and transportation. Whereas it generated profits for the UK, it caused underdevelopment in Iran, forcing the latter to renegotiate the concession terms (Torbat, 2020). London rejected the demands and threatened to cut off

exports. However, in a showdown of nationalism, Prime Minister Mohammed Mosaddegh nationalised the whole oil industry in 1951. The UK then sanctioned Iran and organised a boycott through a coalition of Western countries. In the beginning, the US praised Mossadegh's sovereignty decision. Nevertheless, as the confrontation between Tehran and London intensified, it began to worry about the Iranian administration's ability to manage an oil-less economy and that a downturn would push Mossadegh to seek help in the USSR (Gasiorowski, 2019). In 1952, London convinced Washington and Shah Mohammad Reza Pahlavi (back then, he was not a forceful ruler) to oust Mossadegh and nominate royalist General Fazlollah Zahedi as the Prime Minister. It also persuaded them to spread propaganda and fake news to swing citizens' opinions, which the relatively open free press made easy (Gasiorowski, 2013).

In 1953, the coup-makers destroyed the Iranian parliamentary system and installed the Shah, who, soon thereafter, purged Mossadegh and his ministers from the executive (Balaghi, 2013). Therefore, the shift from a constitutional into an absolute monarchy was complete. Under Reza, Iran became a pillar of American security architecture in the Middle East. In 1959, the country inaugurated the Tehran Nuclear Research Center (TNRC) at the University of Tehran; in 1967, it opened the first nuclear research reactor, and in 1968, it signed the Nuclear Non-proliferation Treaty (NPT) (Quester, 1977). In 1963, it witnessed the White Revolution or the Shah and People Revolution, a series of sweeping social and economic impulses aimed at modernising the country, from land reform and the expansion of education and healthcare to the enfranchisement of women. While some described it as a positive step, many others denounced it as a missed opportunity or a tentative to deflect attention from the despotic nature of the House of Pahlavi (Cabi, 2020). Apropos, the Shah was behind the Intelligence and Security Organization of the Country (SAVAK), which notoriously tortured political prisoners and human rights activists. In 1970, Iran ratified the NPT (Gohardani & Tizro, 2019), and in 1974, it entered into a contract with Germany to build the Bushehr Nuclear Power Plant (BNPP) (from 1974 to 1987, Iraq twice bombed it). In 1974, Iran and Egypt set the basis for the Middle East Nuclear Weapon Free Zone (MENWFZ), an accord boosting nuclear non-proliferation. In the 1970s, the Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) decision to implement oil embargoes to solve the Arab-Israeli animosity (that would cause the Yom Kippur War in 1973), together with a global market flooded by cheap Saudi Arabian petroleum, devastated Iran's revenues, forcing the Shah to cut social spending and pro-poor programs (Cooper, 2008).

In 1979, the Mullahs and the Imams, Marxist thinkers and other anti-royalist factions toppled the Shah and founded the Islamic Republic of Iran (Namazi, 2019). The novel regime was a unique fusion of religion and politics, with Islam serving as both a source of legitimacy and a background for

governance. Although the revolutionaries contemplated multiparty governance, they ultimately set up a regime based on the Wilayat Al-Faqih (Rule of the Jurist), where the highest-ranking Shia cleric is entrusted with almost total authority to guide the state (Saikal, 1983). At the culmination of the civil war, that person was Ruhollah Khomeini. The international reaction to the civil war was mixed. Several Muslim nations with Shia majorities or significant Shia populations initially liked it. However, over time, they became attentive to fundamentalist zeal and the dangers it posed to the Middle East. Many European countries, like France under President Valéry Giscard d'Estaing, were lukewarm until Tehran embraced anti-Western and anti-Israel/Zionism rhetoric (Krais, 2022).

For the US, the triumph of the 'sacred' over the 'secular' was a frightening turning point. The disarray worsened when Iranian students stormed the American embassy in Tehran and took diplomats and citizens hostage. They did so to force the White House into bringing back Reza to Iran and have him stand trial. In parallel, the group wanted Washington to apologise for interfering with Iran's affairs (Seliktar, 2021). In 1981, Abolhassan Bani-Sadr, the first President of the Islamic Republic and a member of the reformists, accused Khomeini of having forgotten the principles of inclusion, equality and emancipation he swore to uphold before 1979 (Irish & Cabrera, 2019). The Majlis impeached and removed him from office (in absentia). Bani-Sadr, who fled abroad a few days before his removal, would then receive asylum in France and continued to be a vocal critic of what he called a pseudo-dictatorship and an enthusiast of Islamic democracy. The Khomeini-Bani-Sadr rivalry is emblematic of Iran's broader divisions that continue to this day.

In 1981, Mohammad-Ali Rajai became President after serving as a Prime Minister under Bani-Sadr. His tenure was short-lived because he died in 1981, along with Prime Minister Mohammad Javad Bahonar, in a bombing presumably by the Mujahedin-e-Khalq (MeK) or the People's Mujaheddin of Iran (PMOI), a Marxist-Islamist cell born in the 1960s to fight the Shah, and, after the downfall of Bani-Sadr, to oppose the republican government (Farzaneh, 2021). In 1997, Washington designated MeK as a terrorist organisation, citing deadly ambushes against Iranian and American citizens. In 2012, the White House delisted it, arguing that MeK accepted responsibility for past transgression and closed Camp Ashraf, its historic paramilitary base. In 2017, US National Security Advisor John Bolton spoke at a MeK annual conference in Paris, calling for regime change in Iran.

After the murder of Rajai, Ayatollah Ali Khamenei temporarily filled the position of President for two terms (1981 and 1985) until 1989, when he replaced Khomeini as a Supreme Leader. At that time, he selected Mir Hossein Mousavi as Prime Minister because of the insistence of Khomeini himself. As a Head of State, Khamenei has been a cautious decision-maker who struggled for primacy with

President Ayatollah Akbar Hashemi Rafsanjani, a member of Khomeini's inner circle and the alleged maker of Khamenei's career. Putatively, Rafsanjani coalesced support for his protegee amidst the intense turmoil that beset the country after the ouster of the Shah (Siavoshi, 1992). Khamenei was nominated Ayatollah the same year Rafsanjani assumed the presidency, echoing via their friendship-cum-antagonism the Khomeini-Banisadr strife and divine sovereignty vs. secular power (Navabakhsh, Motaghi, & Jamshidi, 2022). The US has been ambivalent towards Khamenei, holding him a reformist but also responsible for incidents in the Middle East, including the 2019 raids on the Saudi oil fields of Abqaiq and Khurais and the Hezbollah 2020 missile strike on the US Embassy in the Iraqi Green Zone (Adebahr, 2017).

From 1980 to 1988, Iraq was at war with Iran, presumably to halt the spreading of Khomeini's fundamentalist ideology to the Persian Gulf States. Albeit rarely acknowledged in mainstream media, the US facilitated the Iraqi military buildup via the sale of dual-use technology (chemical and biological precursors). With the abduction of embassy personnel in the not-so-distant past and fearing a disruption in energy supply, the White House thought that collaborating with Iraqi President Saddam Hussein (conceived as a bulwark against Shiite extremism) would have brought Teheran to the negotiation table and guaranteed unrestricted access to its petroleum (Blight, Banai, Byrne, & Tirman, 2012). In 1983, US Defense Secretary Donald H. Rumsfeld met with Saddam to define the terms and conditions of engagement. Sadly, in 1988, Saddam gassed the Kurdish village of Halabja in the Iraqi northern region bordering Iran, killing thousands of innocent men, women and children. During the Iran-Iraq War, the Kurds sought Iranian support for their insurgency. The Arab Socialist Baath regime, which dominated Iraq, responded by destroying Kurdish villages in strategic zones, and resorting to ethnic cleansing. Consequently, US Senator Claiborne Pell tabled a resolution against Saddam. President George Bush (Senior) vetoed it.

In the 1990s, Iran partnered with Russia to finish, expand and fuel the BNPP (whose construction would stall again in 2018 as Moscow honoured US sanctions concerning Tehran). Tehran also assisted various Shiite or pro-Shia guerrilla factions in the Middle East: Lebanese Hezbollah, the Palestinian Hamas, and the Yemeni Houthi (Alcaro, 2018). In 1995, the US and the EU pressured Iran not to manufacture nuclear weapons and reduce aid to foreign militia. They envisioned restrictions on trade, investment and transactions between the US, the EU and Iran and a ban on exporting certain goods and services to the Islamic Republic. In 1997, Mohammed Khatami, another reformist, succeeded Rafsanjani. The new incumbent put forward a humanist interpretation of Islam and, through his so-called 'dialogue of civilisations', thought to ameliorate his country's international reputation while fostering tolerance between Muslims and

Christians (Mirbagheri, 2007). However, his tenure was battered by clashes with principlists Khamenei and Mohammad Taqi Mesbah-Yazdi (the founder of the ultra-orthodox Haghani Circle), who desired to stymie his agenda. Khatami's closeness to Shia communities in Iraq, Syria, and Yemen caused friction with Sunni-dominated Saudi Arabia and Israel, making it hard for him to form new coalitions. In the 1990s and early 2000s, there were efforts to engage in diplomatic dialogue and promote a more constructive relationship between the EU and Iran. Brussels played a crucial role in the negotiations surrounding the Iran-Iraq War and sought to address concerns over Iran's nuclear ambitions through diplomacy.

In 2002, an Iranian émigré opposition cell, the National Council of Resistance of Iran (NCRI), the political wing of the MeK/PMOI, accused Tehran of having built a uranium enrichment site at Natanz and a heavy water plant at Arak (Vinocur & Dahl, 2013). In 2010 and 2013, it implicated the country in having undisclosed nuclear facilities without specifying what activity occurred there (Alexander, 2010). In 2003, confronted with the increasingly volatile situation in the Middle East, the EU and Iran signed a Trade Cooperation Agreement to strengthen economic ties. However, it was never fully implemented due to tensions and concerns over Iran's nuclear program. Kausler (2008) writes that one might argue that the EU's application of soft power when engaging with other nations is a sign of weakness rather than strength. It could also be assumed that due to its proximity, dependence on Middle Eastern energy resources, and deeply interconnected history, the EU's future is more closely intertwined with the Middle East than that of the US. While these realities certainly play a pivotal role in shaping foreign policy decisions, they do not inherently undermine the effectiveness and long-term viability of the European strategy. In essence, it appears that, instead of employing coercive tactics, the EU influences the behaviour of other countries and secures concessions by offering the incentive of contractual agreements or the potential for membership. For nations like Iran, dealing with the administrative processes in Brussels might be challenging, but it is still preferable to not being able to engage with the EU. Membership and contractual relations with the EU are such compelling incentives that countries are willing to make significant changes to their economic, judicial, legal, and political systems just to gain entry or enter into such agreements.

In 2005, principlist Mahmoud Ahmadinejad obtained the presidential office, where he remained for almost a decade. The 'maverick' policymaker campaigned on a platform of social justice, economic equality, and a return to Islamic values, appealing to Iran's poorer and other disenfranchised segments of the population. Nevertheless, allegations of irregularities marred his victory, with observers disputing the outcomes and insisting that Rafsanjani, running for a third time, was the actual number one (at least in the runoff) (Fathollah-Nejad, 2021). It seemed that Khamenei's son, Mojtaba, manipulated the elections to ensure the

outcome of the victory of Ahmadinejad. Throughout the campaign, Rafsanjani faced harsh attacks, and with the support of the military and security forces, including the Basij militia and the Islamic Revolution Guard Corps, Ahmadinejad secured the presidency. Following the elections, Mehdi Karoubi, the former Speaker of the Majles and a presidential candidate, publicly addressed Khamenei with concerns about his son's interference. In protest, Karoubi resigned from the Expediency Council. Rafsanjani also raised objections and expressed his disappointment with the Guardian Council, which is expected to be impartial. Four years later, many in Teharn speculated that Ayatollah Ali Khamenei ensured that Ahmadinejad defeated Mir Hossein Mousavi in the new round of elections (Ansari, 2017). However, the contentious victory caused the Green Movement, a series of large-scale marches embodying people's frustrated democratic aspirations (Dabashi, 2017). Security forces were deployed to the cities, and people had to endure tear gas, batons, and live ammunition. The MeK tried to capitalize on the crisis but, unsurprisingly, did not weaken the hold on power of the dyad Khamenei-Ahmadinejad. Perhaps, more importantly, the demonstrators deplored Washing for having delisted MeK because they knew it gave the authorities an excuse and, more dangerously, a motivation to quell dissent.

In 2013, reformist Hassan Rouhani became the seventh President of the Islamic Republic, defeating Mohammad Bagher Ghalibaf (Fathollah-Nejad, 2021). Determined to give his nation a better image abroad, he engaged with the West. Furthermore, he countered terrorist groups in the Middle East. In 2013, ISIS's chief Abu Bakr al-Baghdadi announced the merger of his organisation, which was then known as the Islamic State of Iraq (ISI), with the Syrian jihadist group Jabhat al-Nusra, an affiliate of al-Qaeda. However, the leader of Jabhat al-Nusra, Abu Mohammad al-Julani, rejected the offer and pledged allegiance to the central leadership of al-Qaeda instead. After the botched attempt, ISIS began encroaching on Syria by taking over territory, fighting against national forces and exploiting the chaos of the civil war. In 2013, Iran began to deliver military and logistical aid to its regional allies, from government soldiers to militias. Iran's elite Quds Force, a special unit of the Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC), trained and advised most of them (Esfandiary & Tabatabai, 2015).

In 2015, Iran, the EU and the United Nations Security Council (UNSC) five permanent members, namely China, France, Russia, the United Kingdom, and the US, collectively known as the P5+1, signed the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), with which Rouhani agreed to open nuclear facilities to international scrutiny for a reduction of sanctions (Mousavian & Mousavian, 2018). In 2018, Washington reneged on JCPOA and reintroduced punitive measures (to extend them in 2019 and 2020). The pullout violated international law because the UN Security Council Resolution 2231 authorised it. The scraping also vanquished any dreams inside Iran that its ideological conflict with the West

could be solved in a win-win situation. It also made Rouhani feel that the real problem with his country was not its theocratic system, but that Iran was a powerful state in the Middle East, and that fact disturbed Washington (Batmanghelidj & Rouhi, 2021). It is also worth remembering that some EU policymakers and US Congress members complained about the destructive effects of economic warfare on the targeted populations and condemned these policies for damaging democracy and the failure to achieve US goals. Their criticism reflected a growing awareness of the moral bankruptcy of economic warfare as a policy and their recognition that Washington could not show solidarity with the people living under authoritarian regimes by impoverishing them.

In 2020, a US drone killed the commander of Iran's Quds Force, Qasem Soleimani, along with Abu Mahdi al-Muhandis, deputy commander of Popular Mobilisation Forces (PMFs) (also known as the People's Mobilization Committee or PMC and the Popular Mobilization Units or PMU) and leader of the Iraqi militia Hezbollah. The event escalated tensions between Washington and Tehran, with both sides engaging in retaliatory blitzes. One could reasonably assume that most experts knowledgeable about US military plans in the Middle East and the significant role General Soleimani had in coordinating Iranian proxies would have deemed him a prime target for targeted killing. Similarly, it is safe to say that most experts would not have anticipated his death occurring on Iraqi territory, especially while he was a guest of the Iraqi government. Moreover, the strike could be against US obligations under Article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). However, since 1995, the White House has reiterated that the document does not protect persons outside the territory of a state party or who are not subject to their sovereignty (Ferro, 2021).

In 2021, principlist cleric Ebrahim Raisi was inaugurated as President of Iran. Like Khamenei, he has consistently preferred the sacred over the secular, the Church over the state (Ganji, 2013). Raisi took a hardline stance regarding Iran's nuclear energy, insisting that the country will not negotiate on its right to enrich uranium. This put him at odds with the US and EU, who have wanted to limit his nuclear adventurism. Besides, the West accused him of participating in the 1988 massacre of political prisoners. The number of those who died is still unknown, but it is estimated to be in the thousands. Some were due to being released, and scholars say, deciding which people were to be spared or eliminated was arbitrary (Segal, 1988). Raisi was the youngest of four members named to the so-called Death Committee for Tehran after Khomeini issued a fatwa (legal ruling) against thousands of opponents of the Islamic Republic at the end of the eight-year war with Iraq. The Ayatollah sanctioned the executions, which occurred while Mir-Hussein Mousavi held the position of Prime Minister. Mousavi, a staunch supporter of the Mullahs, initially served as the Islamic Republic's Foreign Minister and later assumed the role of Prime Minister from October 1981 to

August 1989. Compellingly, he argued that he had no clue what happened inside the detention centres, perhaps to defend his image of a reformer.

In 2022, the Gasht-e Ershad (Guidance Patrol or Morality Police), a unit of the Iranian police established by former hardline President Mahmoud Ahmadinejad in 2005, arrested and detained the 22-year-old Kurdish Iranian woman Mahsa Amini for improperly wearing her hijab. She died three days later while still in custody. Iranian policymakers initially denied that Amini had been mistreated but later acknowledged that officers beat her but stressed that there was no link between bodily harm and her death. In the days and weeks that followed, and after the news of the tragedy spread online, anti-government upheavals took place in Tehran and other cities like Isfahan and Shiraz (Ghomi, 2022). The US and EU sanctioned Iran. However, in contrast to Washington, Brussels did not make them broad nor open-ended or with an extraterritorial nature but targeted and under regular review by member states and only binding for European individuals and agencies. Since 2022, the international narrative has intensified the portrayal of the Islamic Republic as a rogue state.

6. Conclusions

The article demonstrates that the US has dealt with Iran in a very confrontational and unilateral way. Expressly, the White House has never accepted the existence of the Islamic Republic and continuously intervened in its domestic affairs out of sheer panic or geopolitical calculations. Examples are many and rather poignant, from the illegal overthrowing of Prime Minister Mohammad Mossadegh in 1953 to the withdrawal of JCPOA in 2018 and the assassination of General Qasem Soleimani in 2020. The last one was a terrible fax pau because the officer was a national celebrity second only to Khamenei. The killing made him a martyr. Because the danger posited by Iran to the world relates to nuclear weapons, creating a nuclear-free zone in the Middle East (MENWFZ) would prevent it, but, somewhat ironically, Washington had undermined the project since 1974 when Iran and Egypt proposed it. EU has always maintained a strategic attitude towards the Islamic Republic. However, it has never been silent on human rights violations. Conscious of the value of a rule-based global order, it has adopted restrictive measures, from asset freeze to travel ban against Iranian individuals and (public and private) entities guilty of transgressions, while showing solidarity with the people who oppose the theocratic regime. The EU is not without fault. The current stance of the US over MENWFZ is to guarantee Israel's exclusive possession of nuclear capabilities in the Middle East. This position is effectively endorsed by the EU, especially those European nations that knowingly supply Israel with weapons capable of carrying nuclear payloads and even provide financial support. Since 2023, the Gulf Sunni States have been showing signs of improving their relations with Iran, which has

not been well-received by Washington and Brussels. Notably, these countries are unlikely to be overly concerned about Iran's internal repression, as they have a history of autocratic rule. The EU could mediate talks via the Gulf Cooperation Council (GCC), the Arab League, or the Organization of Islamic Cooperation (OIC). Above all, it must not put a range of very diverse actors into homogenous 'enemy' and 'friend' camps, as Lieven rightly noticed (2021). US attacks have severely harmed the Iranian society, incidentally, causing enormous suffering. However, that has been the goal since the Shah was deposed. For the EU, it should be a different matter. Regrettably, the author believes that because of the Russo-Ukrainian War, Brussels will lean more towards the maximalist strategies of Washington.

References

- Adebahr, C. (2017). *Europe and Iran: The Nuclear Deal and Beyond*. New York: Routledge.
- Aggestam, L., & Hyde-Price, A. (2019). Double Trouble: Trump, Transatlantic Relations and European Strategic Autonomy. *JCMS Journal of Common Market Studies*, 57(S1), 114-127.
- Ahmadian, H., & Mohseni, P. (2019). Iran's Syria Strategy: The Evolution of Deterrence. *International Affairs*, 95(2), 341-364.
- Alcaro, R. (2018). *Europe and Iran's Nuclear Crisis*. New York: Springer International Publishing.
- Alexander, C. (2010, 10 September). *Iran Denies It Is Building Secret Nuclear Site West of Tehran*. Retrieved June 10, 2022, from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2010-09-10/iran-denies-dissidents-allegaiton-it-s-building-secret-nuclear-facility#xj4y7vzkg>
- Ansari, A. M. (2017). *Iran Under Ahmadinejad: The Politics of Confrontation*. New York: Routledge.
- Bahgat, G. (2003). The United States, Iraq and Weapons of Mass Destruction. *Defense & Security Analysis*, 19(1), 5-14.
- Bakhash, S. (1989). The Islamic Republic of Iran, 1979-1989. *The Wilson Quarterly (1976-)*, 13(4), 54-62.
- Bakhash, S. (2004). The Troubled Relationship: Iran and Iraq, 1930–80. In Potter, L. G., & Sick, G. G. (Eds.). *Iran, Iraq, and the Legacies of War* (pp. 11-27). New York: Palgrave Macmillan.
- Balaghi, S. (2013). Silenced Histories and Sanitised Autobiographies: The 1953 CIA Coup in Iran. *Biography*, 36(1), 71-96.
- Batmanghelidj, E., & Rouhi, M. (2021). The Iran Nuclear Deal and Sanctions Relief: Implications for US Policy. *Survival*, 63(4), 183-198.

- Beck, M. (2020). The Aggravated Struggle for Regional Power in the Middle East: American Allies Saudi Arabia and Israel Versus Iran. *Global Policy*, 11(1), 84-92.
- Blight, J. G., Banai, H., Byrne, M., & Tirman, J. (2012). *Becoming Enemies: US-Iran Relations and the Iran-Iraq War, 1979–1988*. Washington: Rowman & Littlefield Publishers.
- Cabi, M. (2020). The Roots and the Consequences of the 1979 Iranian Revolution: A Kurdish Perspective. *Middle Eastern Studies*, 56(3), 339-358.
- Cooper, A. S. (2008). Showdown at Doha: The Secret Oil Deal that Helped Sink the Shah of Iran. *The Middle East Journal*, 62(4), 567-591.
- Cronberg, T. (2017). No EU, No Iran Deal: the EU's Choice Between Multilateralism and the Transatlantic Link. *The Nonproliferation Review*, 24(3-4), 243-259.
- Dabashi, H. (2012). *The Arab Spring: The End of Postcolonialism*. New York: Bloomsbury Publishing.
- Dabashi, H. (2017). *The Green Movement in Iran*. New York: Routledge.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2)147-160.
- Esfandiary, D., & Tabatabai, A. (2015). Iran's ISIS policy. *International Affairs*, 91(1), 1-15.
- Farzaneh, M. M. (2021). *Iranian Women and Gender in the Iran-Iraq War*. New York: Syracuse University Press.
- Fathollah-Nejad, A. (2021). *Iran in an Emerging New World Order: From Ahmadinejad to Rouhani*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ferro, L. (2021). Killing Qasem Soleimani: International Lawyers Divided and Conquered. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 53, 163.
- Fisk, R. (1996). The Transformation of Hezbollah. *Peace Research*, 28(4), 73-75.
- Fisk, R. (2007). *The Great War for Civilisation: The Conquest of the Middle East*. New York: Vintage.
- Ganji, A. (2013). Who Is Ali Khamenei: The Worldview of Iran's Supreme Leader. *Foreign Affairs*, 92(5), 24-42.
- Gasiorowski, M. J. (1993). The Qarani Affair and Iranian Politics. *International Journal of Middle East Studies*, 25(4), 625-644.
- Gasiorowski, M. J. (2013). The CIA's TPBEDAMN Operation and the 1953 Coup in Iran. *Journal of Cold War Studies*, 15(4), 4-24.
- Gasiorowski, M. J. (2019). US Perceptions of the Communist Threat in Iran during the Mossadegh Era. *Journal of Cold War Studies*, 21(3), 185-221.
- Gasiorowski, M. J., & Byrne, M. (2015). *Mohammad Mosaddeq and the 1953 Coup in Iran*. New York: Syracuse University Press.

- Ghomi, M. (2022). Who is Afraid of Sanctions? The Macroeconomic and Distributional Effects of the Sanctions Against Iran. *Economics & Politics*, 34(3), 395-428.
- Gohardani, F., & Tizro, Z. (2019). *The Political Economy of Iran*. New York: Springer International Publishing.
- Irish, J., & Cabrera, M. (2019, 4 February), *Iran's First President Says Khomeini Betrayed the 1979 Islamic Revolution*. Retrieved May 14, 2022, from <https://www.reuters.com/article/us-iran-revolution-anniversary-banisadr-idUSKCN1PT1IR>
- Kaussler, B. (2008). European Union constructive engagement with Iran (2000–2004): An Exercise in Conditional Human Rights Diplomacy. *Iranian studies*, 41(3), 269-295.
- Kazempur, A., & Rezaei, A. (2003). Religious Life Under Theocracy: The Case of Iran. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42(3), 347-361.
- Kinzer, S. (2007). *Overthrow: America's Century of Regime Change from Hawaii to Iraq*. New York: Macmillan.
- Kinzer, S. (2010). *Reset Iran, Turkey, and America's Future*. New York: Macmillan.
- Krais, J. (2022). The French Connection: Political Islam from the Algerian War to the Iranian Revolution. *Middle Eastern Studies*, 58(1), 214-228.
- Krippendorff, K. (2018). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. New York: Sage publications.
- Lieven, A. (2021, August 2). America Often Wrong. Carnegie Middle East Center. Retrieved May 14, 2022, from <https://carnegie-mec.org/diwan/85059>
- Lounsbury, M., & Zhao, E. Y. (2013). *Neo-Institutional Theory*. London: Oxford University Press.
- Masoodnia, H., & Khani, A. (2012). A Comparative Study of Coups in Iran (1953), Guatemala (1954) and Chile (1973). *Research Letter of Political Science*, 7(4), 217-275.
- Milani, A. (2008). *Eminent Persians: The Men and Women Who Made Modern Iran, 1941-1979, Volumes One and Two (Vol. 1)*. New York: Syracuse University Press.
- Milani, A. (2018). A Deal Worse. *Hoover Digest*, (4), 95-99.
- Mirbagheri, F. (2007). Narrowing the Gap or Camouflaging the Divide: An Analysis of Mohammad Khatami's 'Dialogue of Civilisations'. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 34(3), 305-316.
- Mousavian, S. H., & Mousavian, M. M. (2018). Building on the Iran Nuclear Deal for International Peace and Security. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 1(1), 169-192.

- Namazi, R. (2019). Ayatollah Khomeini: From Islamic Government to Sovereign State. *Iranian Studies*, 52(1-2), 111-131.
- Navabakhsh, M., Motaghi, I., & Jamshidi, M. (2022). Comparison of the America Object in the Two Iranian Presidents (Hashmi Rafsanjani and Khatami) Discourses. *IAU International Journal of Social Sciences*, 12(3), 67-75.
- Parsi, T. (2006). The Price of Not Talking to Iran. *World Policy Journal*, 23(4), 11-17.
- Parsi, T. (2020). *Pax Americana vs. Inclusive Security in the Middle East*. N.P.: Istituto Affari Internazionali (IAI).
- Potter, L., & Sick, G. (2004). *Iran, Iraq, and the Legacies of War*. New York: Springer.
- Quester, G. H. (1977). The Shah and the Bomb. *Policy Sciences*, 8(1), 21-32.
- Saikal, A. (1993). The West and Post-Khomeini Iran. *The World Today*, 49(10), 197-200.
- Segal, D. (1988). The Iran-Iraq War: A Military Analysis. *Foreign Affairs*, 66(5), 946-963.
- Seliktar, O. (2021). Iran's Geopolitics and Revolutionary Export: The Promises and Limits of the Proxy Empire. *Orbis*, 65(1), 152-171.
- Shiri, A., Tanhaei, H. A., & Shiri, T. (2020). Transformations of Policy Institution In Iran From Dissolution Of Reza Shah Tyranny Until the Beginning Of The Dictatorship Of Mohammad Reza Shah (1941-1953). *Journal of Socio-Cultural Changes*, 16(4), 57-81.
- Shorish, M. M. (1988). The Islamic Revolution and Education in Iran. *Comparative Education Review*, 32(1), 58-75.
- Siavoshi, S. (1992). Factionalism and Iranian Politics: The Post-Khomeini Experience. *Iranian Studies*, 25(3-4), 27-49.
- Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Summitt, A. R. (2004). For a White Revolution: John F. Kennedy and the Shah of Iran. *The Middle East Journal*, 58(4), 560-575.
- Torbat, A. E. (2020). *Politics of Oil and Nuclear Technology in Iran*. New York: Palgrave Macmillan.
- Vinocur, N., & Dahl, F. (2013, 10 October). *Iranian Dissidents Say Tehran Moving Nuclear Research Site*. Retrieved April 20, 2022, from <https://www.reuters.com/article/uk-iran-nuclear-dissidents-idUKBRE9990CG20131010>

บทวิจารณ์หนังสือ

พลเมืองกิวตัน จากพลเมืองไทยสู่พลเมืองโลก

พรชนก เรืองวีรยุทธ¹
Pornchanok Ruengvirayudh²

วันที่รับบทความ: 28 สิงหาคม 2566

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 16 ตุลาคม 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 18 ตุลาคม 2566

สแกนอ่านหนังสือได้ที่

ชื่อหนังสือ: พลเมืองกิวตัน จากพลเมืองไทยสู่พลเมืองโลก

บรรณาธิการ: ธีรพล ตันตระกูลทรัพย์

เผยแพร่: ธันวาคม 2565

ภายใต้โครงการสำรวจและพัฒนา CMU Global Citizenship Scale คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹ อาจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200
อีเมล: pornchanok.rueng@cmu.ac.th

² Lecturer, Ph.D., Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200. E-mail: pornchanok.rueng@cmu.ac.th

1. บทนำ

หนังสือเล่มนี้เป็นผลลัพธ์จากความพยายามและความต้องการเข้าใจว่าพลเมืองโลกมีนิยามความหมายอย่างไร และสามารถใช้ในบริบทใดได้บ้าง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ โดยริเริ่มจากคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดเวทีเสวนาขึ้น เพื่อระดมความคิดเห็นและตักผลึกออกมาในรูปแบบของหนังสือชื่อ “พลเมืองภิวัดน์ จากพลเมืองไทยสู่พลเมืองโลก” โดยหนังสือเล่มนี้เป็นการประมวลความคิดเห็น มุมมอง และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็น “พลเมืองโลก” หรือ “พลโลก” ในบริบทสังคมไทย จากผู้เข้าร่วมเสวนาจำนวนทั้งหมด 13 ท่าน ซึ่งล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในบริบทการทำงานที่หลากหลายจาก 5 ภาคส่วน โดยมี อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ หัวหน้าศูนย์นวัตกรรมรัฐศาสตร์ และอาจารย์ประจำสำนักวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นบรรณาธิการผู้เรียบเรียง เพื่อนิยามความเป็นพลเมืองโลกสำหรับบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน และกำหนดทิศทางการพัฒนาการเรียนการสอนของคณะรัฐศาสตร์ฯ เพื่อบรรลุเป้าหมายในการเป็น “สถาบันแห่งการเรียนรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก” และเป็นแนวทางในการปรับตัวของสังคมไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน

พลเมืองโลก

ในบทบรรณาธิการ ได้สรุปนิยามของคำว่า “พลเมืองโลก” ไว้ว่าเป็นคำที่กินความหมายกว้าง โดยรวมเป็นความหมายที่เน้นอธิบายถึงคุณลักษณะของมนุษย์ในรูปแบบหนึ่ง และยังสะท้อนถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ครอบคลุมไปทั่วโลกและลดความรู้สึกของการแบ่งแยกระหว่างกันให้มากที่สุด

หนังสือเล่มนี้นำเสนอความคิดเห็น มุมมอง และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองโลกในบริบทสังคมไทยในด้านการทำงานโดยแบ่งออกเป็น 5 ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ (วิกฤตสิ่งแวดล้อม การรู้ทันข้อมูล ความภูมิใจชาติ) ภาคธุรกิจ (ทักษะ ทัศนคติ คนรุ่นต่างๆ) ภาคการเมือง (การศึกษาขั้นพื้นฐาน การเปิดกว้าง การยอมรับในความหลากหลาย) ภาคประชาสังคม (ชาติพันธุ์ในประเทศ ภาษาท้องถิ่น ความหลากหลายทางเพศ) และภาควิชาการ (ประวัติศาสตร์ สำนักและสมรรถนะระดับสากลโลก) ซึ่งในแต่ละภาคส่วนมีทั้งคุณลักษณะร่วมและแตกต่างกัน โดยนำเสนอแต่ละส่วนผ่านมุมมองของผู้เข้าร่วมเสวนาแต่ละท่านในด้านนั้นๆ เช่น พริษฐ์ วัชรสินธุ จากภาคธุรกิจ สรุปว่า ทุกคนตื่นตัวอยู่แล้วในการเป็นพลเมืองโลก ประเด็นสำคัญคือจะเสริมทักษะที่สำคัญอย่างไร เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะ

การเห็นอกเห็นใจคนในวัฒนธรรมอื่น ทักษะการลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหาในระดับสากล ซึ่งทักษะเหล่านี้ไม่เพียงแต่ตอบโจทย์เรื่องพลเมืองโลกเท่านั้น แต่ยังทำให้คนรุ่นใหม่สามารถทำงานกับคนต่างรุ่นที่มีค่านิยมแตกต่างกันมากขึ้นได้ด้วย และที่สำคัญคือการทำให้โรงเรียนหลักสูตร วิธีการสอน การประเมิน สื่อมวลชน รัฐบาล ส่งเสริมไม่ไขว่สวนทางกับการปลูกฝังการเป็นพลเมืองโลกของคนรุ่นใหม่

พลเมืองกวีตัน

ผู้ที่สนใจอ่านหนังสือออนไลน์เล่มนี้สามารถสแกน QR Code ด้านบน หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นการเตรียมความพร้อมในการศึกษาต่อ ทำงาน และใช้ชีวิตในต่างประเทศ นอกจากนี้ หนังสือเล่มนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยอีกด้วย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบริเวณที่มีความเป็นนานาชาติอย่างมาก และจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากทั้งภาคแรงงาน การท่องเที่ยว และการลงทุนจากต่างชาติ หนังสือเล่มนี้จะเพิ่มความเข้าใจและแนะแนวทางในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐาน นอกเหนือไปจากความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานและสภาพสังคมไทย

2. การเก็บข้อมูลและข้อมูลทางประชากรของผู้เข้าร่วมเสวนา

หากพิจารณาหนังสือเล่มนี้ในฐานะของการเป็นงานวิจัย เพื่อแสวงหาความหมายของการเป็นพลเมืองโลกในสังคมไทย การจัดเสวนาและการเลือกเชิญผู้ทรงคุณวุฒิสามารถพิจารณาในมุมมองของระเบียบวิธีวิจัยได้ โดยเวทีเสวนานี้จัดขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง ได้แก่ วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2564 วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2565 และวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 ถือว่าสอดคล้องกับหลักการจัดการสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ซึ่งควรจัด 2 ถึง 4 ครั้งต่อการวิจัย เนื่องจากไม่ควรเชื่อถือข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเพียงแค่กลุ่มเดียว (Johnson & Christensen, 2014) แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะไม่ได้ระบุระยะเวลาในการเสวนาในแต่ละครั้ง แต่จากความยาวของข้อสรุปจากแต่ละท่าน สามารถอนุมานได้ว่าการเสวนาน่าจะมีความยาวตั้งแต่ 1 ถึง 3 ชั่วโมงต่อครั้งตามที่ Johnson และ Christensen ได้แนะนำไว้ ทั้งนี้ Lindlof และ Taylor (2011) ผู้ซึ่งแนะนำว่าการเสวนาควรมีระยะเวลาตั้งแต่ 30 นาที ถึง 2 ชั่วโมง กล่าวถึงระยะเวลาในการเสวนาว่าขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าร่วมเสวนาและความซับซ้อนของหัวข้อในการเสวนาด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและครบถ้วน ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ได้ระบุสถานที่การจัดเวทีเสวนา แต่สามารถอนุมานได้ว่าจัดขึ้นที่คณะรัฐศาสตร์และ

รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หากเป็นเช่นนั้นผู้เข้าร่วมการเสวนาจะสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างค่อนข้างอิสระเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

รูปแบบการเก็บข้อมูลที่ได้จากการเสวนาถือว่ามีประสิทธิภาพคล้ายคลึงกับการสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) และถือว่ามีจำนวนผู้เข้าร่วมที่เหมาะสม ซึ่ง Johnson และ Christensen (2014) และ Lindlof และ Taylor (2011) แนะนำตั้งแต่ 6 ถึง 12 คน และ Creswell (2014) แนะนำ 6 ถึง 8 คน การกระจายจำนวนผู้เข้าร่วมเสวนา 13 คน ในแต่ละภาคส่วนมีความเหมาะสม กล่าวคือ จำนวนผู้เข้าร่วมเสวนาจากแต่ละภาคส่วนมีความใกล้เคียงกัน ได้แก่ ภาครัฐ (3 คน) ภาคธุรกิจ (3 คน) ภาคการเมือง (2 คน) ภาคประชาสังคม (3 คน) และภาควิชาการ (2 คน) แม้หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ระบุถึงกระบวนการคัดเลือกผู้เข้าร่วมเสวนา แต่โดยปกติแล้ว มักไม่ได้มาจากการสุ่มเลือก สืบเนื่องมาจากจำนวนที่น้อย ดังนั้น ผู้วิเคราะห์ข้อมูลจึงควรตระหนักถึงจุดนี้ และระมัดระวังในการสรุปผลที่ได้จากการเสวนา (Johnson & Christensen, 2014; Lindlof & Taylor, 2011)

หากมองในคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องเพศสภาพ (Gender) ของผู้เข้าร่วมเสวนา มีเพียงคนเดียวที่เป็นเพศหญิง และอีกหนึ่งคนที่เป็น LGBTQ ส่วนผู้เข้าร่วมเสวนาที่เหลือ 11 คน เป็นเพศชายทั้งหมด จึงมีความเป็นไปได้มากกว่ามุมมองที่ได้นั้นอาจไม่ครอบคลุมมิติต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่ประเด็นความหลากหลายทางเพศได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญ

นอกจากนี้ หนังสือยังไม่ได้ระบุข้อมูลเกี่ยวกับผู้ดำเนินการเสวนาหรือผู้สัมภาษณ์ (Moderator หรือ interviewer) ซึ่งถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการเสวนาอย่างยิ่ง แม้ว่าสามารถอนุมานได้ว่า ผู้ดำเนินการเสวนาอาจเป็นคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ฯ แต่ไม่ได้ระบุข้อมูลที่ชัดเจนว่ามีความรู้และประสบการณ์ในการจัด Focus Group कैไหนอย่างไร ซึ่งมักส่งผลต่อการดำเนินการเสวนา บรรยากาศในการพูดคุย การตั้งคำถาม และความลึกของคำตอบที่ได้จากผู้เข้าร่วมเสวนา (Lindlof & Taylor, 2011)

3. บริบท

ส่วนที่หนังสือเล่มนี้มีความชัดเจนคือการวางบริบทของพลเมืองโลก โดยทั่วไปแล้ว หากพิจารณาเรื่องของบริบท ส่วนใหญ่มักจะหมายถึงเวลาและสถานที่ ในฐานะตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อปรากฏการณ์ สิ่งที่ควรพิจารณาจึงเกี่ยวเนื่องกับบริบทหลังโควิด-19 ซึ่งทั่วโลกล้วนได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับสังคมไทย สืบเนื่องจากระยะเวลาในการจัดการเสวนาอยู่ในช่วงที่สังคมกำลังปรับตัวสู่ยุค New Normal ที่การทำงาน อาชีพ และวิถีชีวิตของ

คนจะเปลี่ยนไป เช่น การทำงานจากที่บ้าน (Work From Home) หรือแม้กระทั่ง Work From Anywhere (WFA) กำลังมีบทบาทในสังคมไทย การประชุมผ่านช่องทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เป็นปัจจัยที่ช่วยเน้นย้ำความสำคัญของการสื่อสารออนไลน์ให้จำเป็นอย่างยิ่งขึ้น

การเน้นย้ำถึงสังคมพหุวัฒนธรรม พหุอัตลักษณ์ในประเทศไทยเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นบริเวณที่มีความเป็นนานาชาติอย่างมาก และจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากทั้งภาคแรงงาน การท่องเที่ยว และการลงทุนจากต่างชาติ นอกจากนี้ สังคมไทย กำลังเคลื่อนตัวเข้าสู่สังคมสูงวัย เป็นการย้ำให้ผู้อ่านโดยเฉพาะนักศึกษาที่กำลังจะสำเร็จ การศึกษาเตรียมตัวและเตรียมทักษะที่จำเป็นในการก้าวเข้าสู่โลกการทำงานร่วมกับผู้สูงวัย อย่างมีประสิทธิภาพ

4. รูปแบบการนำเสนอผลการเสวนาและบทสรุปเกี่ยวกับนิยามความเป็นพลเมืองโลก

หนังสือเล่มนี้ นำเสนอผลสรุปโดยการแบ่งแต่ละส่วนของหนังสือตามภาคส่วน การทำงานของผู้เข้าร่วมเสวนาทั้ง 5 ภาคส่วน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการนำเสนอผลที่ได้ อย่างไรก็ตาม ตอนท้ายของหนังสือขาดการสังเคราะห์สิ่งที่สำคัญที่สุด นั่นคือ นิยามความเป็นพลเมืองโลก สืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้คือการนิยามความเป็นพลเมืองโลก สำหรับบริบทสังคมไทย หลังจากที่ได้สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมเสวนาแต่ละท่าน เรียงลำดับตามภาคส่วนในการทำงาน จึงเสนอว่าควรมีบทวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้เข้าร่วมเสวนา เช่น Content Analysis เพื่อให้ได้ themes และ sub-themes ของความเป็นพลเมืองโลก รวมถึงสรุปให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่าความเป็นพลเมืองโลกประกอบด้วย คุณสมบัติ คุณลักษณะ ทักษะด้านใดบ้าง และแต่ละด้านสามารถแบ่งเป็นองค์ประกอบย่อยได้อย่างไรบ้าง

วิธีนี้จะทำให้อ่านได้เห็นถึงความถี่ของคำและ/หรือวลีที่ผู้เข้าร่วมเสวนากล่าวถึงบ่อยๆ ซึ่งสะท้อนถึงลำดับความสำคัญในประเด็นต่างๆ เช่น จำนวนผู้ที่กล่าวถึงประเด็นสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน การศึกษา พหุวัฒนธรรม สิทธิเสรีภาพในการแสดงออก การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ภาษาต่างประเทศ สื่อดิจิทัล สื่อออนไลน์ ฯลฯ จะเป็นการสะท้อนผลการดำเนินงานระหว่างการประชุมครั้งสุดท้ายในเดือนกุมภาพันธ์และเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 ที่หนังสือเล่มนี้ได้รับการเผยแพร่

อีกรูปแบบหนึ่งในการนำเสนอผลการเสวนา คือ การเรียงลำดับตามความถี่ในการกล่าวถึงคำหรือวลีหรือประเด็นสำคัญ โดยไม่อิงตามภาคส่วนของการทำงาน เช่น แนวทาง

การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโลก พลเมืองโลกในบริบทการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของการสื่อสารออนไลน์ต่อความเป็นพลเมืองโลก

นอกจากประเด็นที่ถูกกล่าวถึงบ่อยๆ แล้ว การตั้งประเด็นเด่นๆ ออกมาให้ผู้อ่านได้ตระหนักและนำไปคิดต่อยอดก็สำคัญเช่นเดียวกัน ประเด็นที่หนังสือเล่มนี้สื่อได้ดีมาก คือความเป็นพลเมืองโลกเป็นสิ่งที่สามารถสร้างได้ ผ่านการปลูกฝัง และที่สำคัญที่สุด การปลูกฝังนี้เป็นกระบวนการ กล่าวคือ ต้องมีการวางแผนเป็นลำดับขั้นตอน และได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย กระบวนการเป็นสิ่งที่ใช้เวลา ไม่สามารถทำสำเร็จได้ในชั่วระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการศึกษา ว่ากระบวนการปลูกฝังความเป็นพลเมืองโลกสามารถทำได้ผ่านการศึกษา

สืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ของการเสวนานี้คือการกำหนดทิศทางการพัฒนาการเรียนการสอนของคณะรัฐศาสตร์ฯ ประเด็นสำคัญที่ถูกเน้นย้ำหลายครั้งในวงเสวนา ซึ่งควรหยิบยกขึ้นมาเน้นให้เห็น คือ แนวทางการศึกษาวิชาภาษาอังกฤษที่ไม่ควรเน้นหลักไวยากรณ์ แต่เน้นการนำไปใช้งานได้ในชีวิตประจำวัน แนวทางการศึกษาควรเป็นเช่นไร ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมการฝึกใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ปรับเปลี่ยนทัศนคติเด็กไทยให้มีความกล้าพูดภาษาอังกฤษ และไม่ล้อเลียนผู้ที่พยายามหัดพูดภาษาอังกฤษด้วยสำเนียงที่ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา รวมถึงการเปลี่ยนโครงสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทยซึ่งสอนทักษะภาษาผิดลำดับ กล่าวคือ เริ่มจากการอ่าน การเขียน การฟัง และการพูด เป็นการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งเป็นลำดับที่ถูกต้องในการเรียนทักษะทางด้านภาษา

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ซึ่งเวทีเสนาได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนควรตระหนักว่าประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเพียงแค่ชุดเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการตั้งคำถาม และใครเป็นผู้เล่า รวมถึงความหมายที่ถูกเลือกให้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติตามๆ กันมาเป็นเวลานาน นอกจากนั้น การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไม่ควรเน้นท่องจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย แต่ควรเปิดโลกทัศน์ให้ผู้เรียนได้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นในต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งประเด็นนี้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สื่อ ที่ควรเพิ่มพื้นที่การนำเสนอข่าวต่างประเทศและการวิเคราะห์ข่าวในเชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีใจเพียงแค่นำเสนอว่าเกิดอะไรขึ้นเท่านั้น ไม่ใช่นำเสนอเพียงแค่สิ่งที่ผิวเผิน เช่น อาหาร เครื่องแต่งกาย และเทศกาลต่างๆ แต่ควรเน้นให้เรียนรู้มุมมองต่างประเทศต่อเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ เพื่อให้เด็กได้รับรู้มุมมองที่แตกต่างหลากหลาย รวมถึงรับรู้ประเด็นข้อถกเถียงที่มีความละเอียดอ่อนในเวทีสากลนอกเหนือจากประเด็นต่างๆ ในประเทศไทย โดยสรุปแล้ว เยาวชนไทยควรได้เรียนความรู้ในปัจจุบันและอนาคตมากกว่าความรู้ในอดีตดั้งที่เกิดขึ้นในการศึกษาปัจจุบัน

นอกจากนี้ อีกประเด็นที่มีการเน้นย้ำในวงเสวนา ได้แก่ วัฒนธรรมแห่งการตั้งคำถาม ในชั้นเรียน ในฐานะขั้นตอนสำคัญในกระบวนการปลูกฝังความเป็นพลเมืองโลก โดยเฉพาะบริบทของการศึกษา ประเด็นสำคัญที่ควรหยิบยกขึ้นมา คือวัฒนธรรมแห่งการตั้งคำถาม ซึ่งสังคมไทยยังต้องพัฒนาอีกมาก ทั้งนี้ สืบเนื่องไปถึงประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกด้วย แต่สำหรับสิ่งที่อยู่ภายใต้การควบคุมของการศึกษา คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการตั้งคำถามในชั้นเรียนต่อเรื่องที่เรียน คำถามที่สามารถนำไปคิดต่อยอดได้คือแนวทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมควรมีลักษณะอย่างไรเพื่อพัฒนาทักษะการตั้งคำถามในเด็กไทย และยังสามารถต่อยอดไปถึงการเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับการตั้งคำถามต่อสังคมไทยในอนาคตด้วย เมื่อมีการตั้งคำถามที่มากขึ้น จะนำไปสู่คำตอบที่หลากหลาย ส่งผลถึงการปลูกฝังในอีกประเด็นหนึ่ง คือ การยอมรับทัศนคติความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในความเป็นพลเมืองโลกทางการยอมรับและเคารพความแตกต่างหลากหลาย

การเป็นพลเมืองโลกถือเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย ดังที่บรรณาธิการของหนังสือเล่มนี้ได้เปิดประเด็นขึ้น หนังสือเล่มนี้ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองโลก สร้างความตระหนักรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของโลกและเทคโนโลยีที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ก้าวกระโดดยิ่งกว่ายุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) และเป็นสารตั้งต้นที่จุดประกายให้สังคมไทยเริ่มปรับเปลี่ยนทัศนคติ และแสวงหาแนวทางเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อความเป็นพลเมืองโลกในบริบทต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อมุ่งสู่การจัดความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองไทยกับพลเมืองโลก

5. ข้อเสนอแนะในการจัดพิมพ์ครั้งต่อไป

(1) หนังสือควรมีการสรุปรายชื่อทักษะสำคัญที่ควรพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก เพื่อให้เกิดการนำไปประยุกต์ใช้ในวงกว้าง สอดรับกับกระแสความตื่นตัวในการพัฒนาทักษะการเป็นพลเมืองโลกในสังคมไทย อาจสรุปโดยวิเคราะห์จากทักษะที่มีการกล่าวถึงบ่อยจากผู้เข้าร่วมเสวนา เช่น การสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่นๆ รวมถึงภาษาท้องถิ่น การใช้สื่อดิจิทัล การเรียนรู้ตลอดชีวิต การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และวัฒนธรรม รวมถึงทัศนคติที่ควรปรับเปลี่ยน เช่น การตรงต่อเวลา การไม่ล้อเลียนผู้ที่พยายามฝึกพูดภาษาอังกฤษด้วยสำเนียงที่ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา มุมมองความแตกต่างระหว่างพลเมืองที่ถูกปลูกฝังมานานและพลเมืองโลก นอกจากนั้น อาจมีการทิ้งท้ายถึงการนำนิยามของความเป็นพลเมืองโลกไปประยุกต์ใช้ ซึ่งคือการพัฒนามาตรวัดความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship Scale) ขึ้นมา เพื่อประเมินระดับความเป็นพลเมืองโลกของผู้ตอบคำถาม และนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกของตนเองต่อไป

การสรุปดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของการประมวลคำศัพท์หรือประเด็นเกี่ยวของที่น่าสนใจเกี่ยวกับพลเมืองโลกและนิยามความหมาย หลายคำเป็นประเด็นใหม่ที่หลายคนในสังคมไทยไม่คุ้นเคย เช่น โลกศึกษา (Global Education) สมรรถนะการอยู่ในสังคมโลก (Global Competence) ความฉลาดรู้เท่าทันเรื่องสากลโลก (Global Literacy) การมีสำนึกสากลเกี่ยวกับโลก (Global Mindedness) ความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) รสนิยมทางเพศ (Sexual Orientation) เป็นต้น

(2) แม้ว่าการเก็บข้อมูลแบบ Focus Group จะเป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลที่นิยมในการทำวิจัยแบบเชิงคุณภาพ และเหมาะกับโจทย์วิจัยนี้ คือการหานิยามความเป็นพลเมืองโลก แต่โจทย์ดังกล่าวยังสามารถพัฒนาการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น สำหรับแนวทางการวิจัยแบบสำรวจ (Exploratory Research) ข้อมูลจาก Focus Group สามารถนำไปช่วยในการตั้งสมมติฐาน ออกแบบแบบสอบถาม ในช่วงแรกเริ่มงานวิจัย (Lindlof & Taylor, 2011) กล่าวคือ รูปแบบหนึ่งของ Mixed Methods คือ Exploratory Sequential Design ดำเนินการโดยเริ่มต้นขั้นตอนแรกด้วยการจัด Focus Group เพื่อเก็บข้อมูลแรกเริ่มจากคนจำนวนน้อยซึ่งเป็นเชิงคุณภาพ แล้วนำข้อมูลนี้ไปช่วยออกแบบคำถามและตัวเลือกในแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับคนจำนวนมากในขั้นตอนที่สอง (Creswell & Clark, 2011) ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยสามารถระบุน้ำหนักความสำคัญของแต่ละขั้นตอน เช่น QUAL → quan หมายถึง ขั้นตอนเชิงคุณภาพมีน้ำหนักมากกว่าขั้นตอนที่สองซึ่งเป็นเชิงปริมาณ (Teddlie & Tashakkori, 2009) จึงเสนอให้มีการพิจารณานำข้อมูลส่วนนี้ไปใช้ในขั้นตอนต่อไปของการวิจัยนี้หากมีแผนในอนาคต

(3) สุดท้ายนี้ หนังสือเล่มนี้มีข้อดีและจุดเด่นมากมาย แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องในด้านภาษา โดยมีการสะกดคำและการเว้นวรรคผิดหลายจุด คำสำคัญหรือวลีบางประโยคที่ถูกพูดถึง เช่น “Where we create global citizen” ที่ถูกระบุว่าเป็นวิสัยทัศน์ของคณะรัฐศาสตร์ฯ คำว่า citizen ควรเติม s เพราะเป็นคำนามพหูพจน์ จึงเสนอให้มีการตรวจทานภาษาใหม่มากกว่านี้ในการตีพิมพ์ครั้งต่อไป ข้อเสนอแนะอีกจุดหนึ่ง คือ ชื่อหนังสือในลักษณะนี้ มักจะใส่ colon (:) เพื่อบ่งบอกถึงบริบทและขอบเขตของหนังสือ ดังนี้ พลเมืองภิวัดน์: จากพลเมืองไทยสู่พลเมืองโลก

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์ (บก.). (2565). *พลเมืองภิวัดน์: จากพลเมืองไทยสู่พลเมืองโลก*.
เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Johnson, R. B., & Christensen, L. B. (2014). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lindlof, T. R., & Taylor, B. C. (2011). *Qualitative Communication Research Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.

แนวทางการจัดทำต้นฉบับบทความ เพื่อส่งขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม มีระบบการพิจารณาต้นฉบับบทความตามขั้นตอนการพิจารณาคัดเลือกบทความตามที่ระบุไว้ในเอกสารนี้

1. ประเภทของบทความ และขอบเขตเนื้อหาของบทความที่รับตีพิมพ์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งมีเนื้อหาทางด้านรัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง การระหว่างประเทศ และรัฐประศาสนศาสตร์ ตามประเภทต่าง ๆ ดังนี้

- 1) บทความวิจัย
- 2) บทความวิชาการ
- 3) บทความปริทัศน์ (Reviewed articles)
- 4) บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

2. คุณลักษณะของบทความที่รับตีพิมพ์

- 1) บทความที่มีความยาวประมาณ 15-20 หน้า กระดาษ A4 ไม่รวมรูปภาพและตาราง และสำหรับบทความประเภท บทความปริทัศน์ หรือบทวิจารณ์หนังสือ ควรมีความยาวประมาณ 5-10 หน้า กระดาษ A4 (โดยมีระยะขอบของกระดาษ (Margins) ดังนี้ ขอบบนและขอบซ้าย 1.25 นิ้ว ขอบล่างและขอบขวา 1 นิ้ว และระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 (single space))
- 2) จะต้องเป็นบทความที่เขียนขึ้นมาใหม่ (Original article) ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน (Redundant publication) หากเป็นบทความที่เคยนำเสนอในที่ประชุมวิชาการ หรืองานสัมมนาวิชาการที่เคยมีที่ไหนมาก่อน หรือเป็นบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หรือการแปลงานจากภาษาอื่น จะต้องมีการอ้างอิงโดยระบุไว้ในเชิงอรรถ และบทความนั้นจะต้องมีการปรับแก้ให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ
- 3) ผู้เขียนบทความจะต้องไม่ส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์มากกว่าหนึ่งวารสารในเวลาเดียวกัน (Simultaneous submission)
- 4) จะต้องไม่เป็นบทความที่ละเมิด หรือคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) รวมถึงการคัดลอกผลงานตนเองโดยมิชอบ (self-plagiarism)

- 5) จะต้องเป็นบทความที่มีการจัดรูปแบบ และจัดเตรียมข้อมูลครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดในเอกสารฉบับนี้

3. การส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาลงตีพิมพ์

ขอให้ผู้เขียนนำส่งเอกสาร / ข้อมูล ดังรายการด้านล่าง

- 1) แบบฟอร์มนำส่งบทความ ซึ่งผู้เขียนรับรองว่าบทความที่นำส่งมานั้นเป็นผลงานของผู้เขียนเอง ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างเสนอให้วารสารอื่นพิจารณา จำนวน 1 ฉบับ (ดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal>)
- 2) ไฟล์ดิจิทัลของ
  - (1) บทความต้นฉบับที่มีการจัดรูปแบบตามรายละเอียดที่วารสารกำหนด นามสกุล .pdf
  - (2) บทความต้นฉบับที่มีการจัดรูปแบบตามรายละเอียดที่วารสารกำหนด นามสกุล .doc หรือ .docx และ
  - (3) รูปภาพ ที่ใช้ประกอบในบทความ นามสกุล .jpg, .jpeg หรือ RAW หรือ TIFF ความละเอียด 300 Pixel / High Resolution ขนาดไฟล์ไม่ต่ำกว่า 500KB

มายังกองบรรณาธิการโดยผ่านทางระบบ TCI-ThaiJO วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เว็บไซต์ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal>

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่อยู่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทรศัพท์ 0-5394-2995 โทรสาร 0-5394-2988 อีเมล: polscicmujournal@gmail.com

4. การจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 รูปแบบของตัวอักษร

ขอให้ผู้เขียนใช้ตัวอักษรที่มีขนาด ชนิด และการจัดรูปแบบ ดังนี้

รายการ	ภาษาไทย (TH Sarabun PSK)			English (Times New Roman)		
	ขนาด	ชนิด	การจัดเรียง	Size	Type	Alignment
ชื่อเรื่อง / Title	20	หนา	ตรงกลาง	15	Bold	Center
ชื่อผู้เขียน / Author (s)	16	หนา	ชิดขวา	12	Bold	Right Alignment
สังกัดผู้แต่ง / Affiliation (s) (แสดงในรูปแบบ footnote)	14	ธรรมดา	ชิดซ้าย	11	Regular	Justify
หัวข้อบทคัดย่อ / Abstract Title	16	หนา	ตรงกลาง	12	Bold	Center
เนื้อหาบทคัดย่อ / Abstract	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	12	Regular	Justify
คำสำคัญ / Keywords	16	หนา	ชิดซ้าย	12	Bold	Left Alignment
หัวข้อเรื่อง / Heading	16	หนา	ชิดซ้าย	12	Bold	Left Alignment
หัวข้อย่อย / Sub headings	16	หนา+ เอน	ชิดซ้าย	12	Bold+Italic	Left Alignment
เนื้อหา / Content	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	12	Regular	Justify
ชื่อตารางและชื่อรูปภาพ / Table or Figure title	16	หนา	ชิดซ้าย	12	Bold	Left Alignment
หัวตาราง / Heading row	14	หนา	กลาง	11	Bold	Left Alignment
ข้อความในตาราง หรือภาพ / text in the table or figure	14	ธรรมดา	ชิดซ้ายหรือขวา	11	Regular	Left or Right Alignment
เชิงอรรถ / footnote	14	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	11	Regular	Justify
หัวข้อเอกสารอ้างอิง / References Title	16	หนา	กลาง	12	Bold	Left Alignment
เอกสารอ้างอิง / References	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	12	Regular	Justify

4.2 องค์ประกอบของบทความ

รายการ	คำอธิบาย
ชื่อเรื่อง / Title	ระบุชื่อเรื่องทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องไม่ควรยาวเกินไป และครอบคลุมสาระของบทความ และมีความสอดคล้องกันระหว่างภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หมายเหตุ: หากผู้เขียนประสงค์ระบุชื่อแหล่งทุนได้ให้การสนับสนุนการทำวิจัย สามารถระบุได้โดยการเพิ่มเชิงอรรถไว้ที่ท้ายชื่อเรื่อง
ชื่อผู้เขียน / Author (s)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระบุชื่อผู้แต่งทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ▪ ไม่ควรระบุตำแหน่งทางวิชาการ ยศ ตำแหน่งทางทหาร คำนำหน้าชื่อ รวมทั้งสถานภาพ (อาทิ นักศึกษาปริญญาเอก, อาจารย์ที่ปรึกษา, คณบดี) ทั้งที่ด้านหน้าและท้ายชื่อผู้แต่ง
สังกัดผู้แต่ง / Affiliation (s)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระบุข้อมูลสถานะ หรือตำแหน่งทางวิชาการ และชื่อหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัดในเชิงอรรถ โดยเรียงจากหน่วยงานระดับต้นไปจนถึงหน่วยงานหลัก แล้วจึงระบุจังหวัด รหัสไปรษณีย์ ประเทศ และอีเมล (ขอให้ระบุอีเมลอย่างน้อยสำหรับผู้แต่งหลัก (Corresponding author)) ▪ หากหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัดเป็นภาษาไทย ให้ระบุรายละเอียดหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัดเป็นภาษาอังกฤษ ในบรรทัดถัดจากชื่อหน่วยงานที่สังกัดภาษาไทย
บทคัดย่อ / Abstract	<ul style="list-style-type: none"> ▪ บทคัดย่อภาษาไทย ควรมีเพียง 1 ย่อหน้า ความยาวไม่เกิน 250 คำ ▪ บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ควรมีเพียง 1 ย่อหน้า ความยาวไม่เกิน 150-250 คำ และมีเนื้อหาสอดคล้องกับบทคัดย่อภาษาไทย โดยในบทคัดย่อจะต้องประกอบไปด้วย <ol style="list-style-type: none"> (1) ความสำคัญของการศึกษา (main argument or thesis statement) (2) วัตถุประสงค์ (research purpose) (3) ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีการศึกษา (research methodology) หรือกรอบแนวคิด (conceptual framework) (4) ผลการวิจัยหรือผลการศึกษา (research finding) หรือข้อค้นพบที่สำคัญ (main finding) หรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (5) สรุปและประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา (conclusion and contribution)
คำสำคัญ / Keywords	ระบุคำสำคัญจำนวนไม่เกิน 5 คำ โดยคำสำคัญแต่ละคำ ให้แสดงทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษซึ่งมีความหมายตรงกัน
เนื้อหา / Content	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ควรประกอบด้วยส่วนของความนำ เนื้อหา และบทสรุป ▪ การใช้คำศัพท์เฉพาะทางวิชาการ <ol style="list-style-type: none"> (1) กรณีคำภาษาอังกฤษที่มีการใช้ทับศัพท์ภาษาไทยอย่างแพร่หลาย ให้เขียนเป็นภาษาไทยตามที่มีการบัญญัติศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน โดยไม่ต้องแสดงคำศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบ อาทิ อินเทอร์เน็ต อิเล็กทรอนิกส์ (2) กรณีคำภาษาอังกฤษที่ยังไม่มีการใช้แพร่หลาย ให้เขียนคำแปลภาษาไทย หรือคำทับศัพท์ โดยแสดงคำศัพท์ภาษาอังกฤษ และอักษรย่อ (ถ้ามี) ประกอบใน

รายการ	คำอธิบาย
	<p>วงเล็บ ทั้งนี้ การเขียนคำศัพท์ภาษาอังกฤษในวงเล็บ ให้ใช้ตัวพิมพ์เล็กทั้งหมด ยกเว้นคำที่มีอักษรย่อหรือคำเฉพาะ จึงจะขึ้นต้นคำด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และควรเขียนคำภาษาอังกฤษกำกับครั้งแรกเพียงครั้งเดียวครั้งต่อๆ ไปไม่จำเป็นต้องเขียนภาษาอังกฤษกำกับอีก เช่น องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN)</p> <p>(3) กรณีที่คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่มีการใช้อักษรย่อ ให้ระบุคำเต็มและอักษรย่อในครั้งแรกที่มีการกล่าวถึง และครั้งต่อไปให้ใช้อักษรย่อเพียงอย่างเดียว อาทิ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ครั้งต่อไปใช้ อปท., องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ครั้งต่อไปใช้ UN</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ การแสดงตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ <ol style="list-style-type: none"> (1) ให้แสดงชื่อตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ ด้านบนตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ และใส่หมายเลขกำกับตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ โดยเรียงตามลำดับการนำเสนอในเรื่อง (2) หากเป็นตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพที่อ้างอิงมาจากแหล่งข้อมูลอื่นให้อ้างอิงที่มาโดยแสดงที่มาไว้ใต้ตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ (ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบนามปี) และดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ (3) หากมีหมายเหตุประกอบตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ ให้ใส่หมายเหตุไว้บรรทัดใต้ที่มา ■ เชิงอรรถ (footnote) ในเนื้อหา ใช้สำหรับการอธิบายขยายความจากในเนื้อหาเท่านั้น ไม่ใช่สำหรับการอ้างอิงเอกสารในเนื้อเรื่อง (การอ้างอิงเอกสารในเนื้อเรื่อง ใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation))
การอ้างอิงเอกสารในเนื้อหา / In-text citation	ใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) แบบนามปี (Name-and-year system) ในระบบ American Psychological Association 6 th edition (APA6) (ดูรายละเอียดในหัวข้อ การอ้างอิงในเนื้อหาและการลงรายการเอกสารอ้างอิง)
เอกสารอ้างอิง / References	<ul style="list-style-type: none"> ■ ให้แสดงรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้ายของบทความ โดยใช้รูปแบบเอกสารอ้างอิงในระบบ APA โดยผู้เขียนต้องตรวจสอบข้อมูลการอ้างอิงให้ครบถ้วนสมบูรณ์ รวมทั้งรายการเอกสารอ้างอิงจะต้องครอบคลุมรายการที่มีการอ้างอิงในเนื้อหา ■ ให้แสดงรายการเอกสารอ้างอิงโดยเรียงลำดับตามตัวอักษร และให้เรียงรายการเอกสารอ้างอิงที่เป็นสิ่งพิมพ์ภาษาไทยก่อน แล้วจึงตามด้วยรายการเอกสารอ้างอิงที่เป็นสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศ ■ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่รับผิดชอบต่อเนื้อหาที่นำมาจากเว็บไซต์ภายนอกที่ถูกอ้างอิงในบทความในวารสาร ความถูกต้องของ URL ที่ถูกอ้างนั้นสามารถสืบค้นได้เมื่อวันที่ผู้เขียนเขียนบทความ

4.3 การอ้างอิงในเนื้อหา และการลงรายการบรรณานุกรม

4.3.1 การอ้างอิงในเนื้อหาแบบนามปี ในระบบ APA

- (1) การอ้างอิงในเนื้อหาแบบนามปี ในระบบ APA สามารถทำได้ ดังนี้
  - อ้างอิงโดยชื่อผู้แต่งอยู่ในเนื้อความ เช่น เก่ง เขียนดี (2559, น. 1) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ..., Smith (2016) defines public policy as...,
  - อ้างอิงโดยลงรายการชื่อผู้แต่ง, ปี, เลขหน้าในเครื่องหมายวงเล็บ เช่น (เก่ง เขียนดี, 2559, น. 1), (Smith, 2016, p. 1)
- (2) กรณีผู้แต่ง 1 คน ผู้แต่งที่เป็นชาวไทยให้ใส่ทั้งชื่อ และนามสกุล หากผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศ ให้ใส่เฉพาะนามสกุล อาทิ (เก่ง เขียนดี, 2559, น. 1), (Smith, 2016, p. 1)
- (3) กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่งทั้งสองคนทุกครั้งที่ย่าง โดยผู้แต่งชาวไทยให้คั่นระหว่างชื่อด้วยคำว่า “และ” เช่น (เก่ง เขียนดี และชยัน อุดทน, 2559) และผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้คั่นระหว่างชื่อด้วย “and” เช่น Smith and Adam (2016) แต่ถ้าชื่อผู้แต่งอยู่ในวงเล็บ ใส่เครื่องหมาย “&” แทนคำว่า “and” เช่น (Smith & Adam, 2016)
- (4) กรณีผู้แต่ง 3-6 คน ครั้งแรกให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่งทุกคน โดยคั่นระหว่างชื่อด้วยเครื่องหมาย “,” และครั้งต่อไปให้ลงเฉพาะชื่อคนแรก และตามด้วยคำว่า “และคณะ” สำหรับผู้แต่งภาษาไทย และ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างชาติ เช่น ครั้งแรก (เก่ง เขียนดี, ชยัน อุดทน, และมานะ พยายาม, 2559, น. 1) ครั้งถัดไป (เก่ง เขียนดี และคณะ, 2559, น. 3), ครั้งแรก (Smith, Adam, & Potter, 2016, p. 101) ครั้งถัดไป (Smith et al., 2016, p. 102)
- (5) กรณีผู้แต่ง 7 คนขึ้นไป ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง คนที่ 1 และตามด้วยคำว่า “และคณะ” สำหรับผู้แต่งภาษาไทย และ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างชาติ เช่น (เก่ง เขียนดี และคณะ, 2559, น. 1), (Smith et al., 2016, p. 101)
- (6) สิ่งพิมพ์คนละรายการ พิมพ์คนละปี แต่มีผู้แต่งคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน และผู้เขียนต้องการอ้างอิงพร้อมๆ กัน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง ตามด้วยปีที่พิมพ์ โดยเรียงลำดับปีที่พิมพ์จากเก่าไปใหม่ และคั่นระหว่างปีด้วยเครื่องหมาย “,” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555, 2559), (Smith, 2014, 2016)
- (7) สิ่งพิมพ์คนละรายการ พิมพ์ปีเดียวกัน แต่มีผู้แต่งคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน และผู้เขียนต้องการอ้างอิงพร้อมๆ กัน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง ตามด้วยปีที่พิมพ์ โดยลงอักษร ก, ข, ค กำกับหลังปีที่พิมพ์สำหรับผู้แต่งคนไทย และ a, b, c สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ และคั่นระหว่างปีด้วยเครื่องหมาย “,” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555ก, 2555ข), (Smith, 2014a, 2014b)

- (8) การอ้างอิงสิ่งพิมพ์หลายรายการ ผู้แต่งต่างกัน พร้อมกัน ให้คั่นแต่ละรายการด้วยเครื่องหมาย “;” เรียงลำดับตามตัวอักษรชื่อ (หรือนามสกุล) ผู้แต่ง เช่น (เก่ง เขียนดี, 2559; มานะ พยายาม, 2558), (Adam, 2014; Smith & Potter, 2016)
- (9) กรณีผู้แต่งที่เป็นหน่วยงานหรือสถาบัน ให้ลงรายการครั้งแรกด้วยชื่อเต็มของหน่วยงาน/สถาบัน และตามด้วยชื่อย่อในวงเล็บ “[...]” และการอ้างอิงต่อไปใช้แต่ชื่อย่อ ยกเว้น การอ้างอิงมหาวิทยาลัยให้ใส่ชื่อเต็มทุกครั้ง เช่น ครั้งแรก (สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ [สสส.], 2558) ครั้งถัดไป (สสส., 2558)
- (10) กรณีที่เป็นเอกสารไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้แสดงรายการโดยระบุชื่อสิ่งพิมพ์นั้นแทนชื่อผู้แต่ง โดย หากเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทบทความ ให้ใส่ชื่อบทความ ในเครื่องหมายอัฒประกาศ เช่น (“นโยบายสาธารณะ”, 2559) หากเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือให้ใส่ชื่อหนังสือโดยใช้ตัวเอน เช่น (มาตรฐานการเผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ, 2555)
- (11) กรณีการอ้างอิงสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏในเอกสารอื่น ให้ลงรายการโดยภาษาไทยใช้คำว่า “อ้างอิงใน” และภาษาต่างประเทศใช้ “as cited in” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555 อ้างถึงใน มานะ พยายาม, 2559), (Smith, 2015 as cited in Adam, 2016) ในกรณีนี้ให้ผู้เขียนแสดง รายการเอกสารอ้างอิงท้ายบทความเฉพาะรายการที่ตนเองอ่านมาโดยตรง เช่น จากตัวอย่าง รายการเอกสารอ้างอิงท้ายบทความจะมีเฉพาะรายการของ “มานะ พยายาม, 2559” เท่านั้น ไม่ต้องแสดงรายการของ “เก่ง เขียนดี, 2555”
- (12) การอ้างอิงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การติดต่อทางโทรศัพท์ หรือทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อีเมล เว็บไซต์ ให้ใส่ตำแหน่งงานหรือสถานะของผู้ให้ข้อมูลหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ตามที่นำเสนอไว้ในการศึกษาวิจัย เช่น ประชาชน/ข้าราชการตามด้วยคำว่า “การสื่อสารส่วนบุคคล” สำหรับชาวไทย และ “personal communication” สำหรับชาวต่างประเทศ เช่น (ผู้บริหารคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กันยายน 2559), (1st student, personal communication, September 20, 2016) ทั้งนี้ หากผู้เขียนต้องการอ้างอิงชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลโดยเปิดเผยชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้เขียนจะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

4.3.2 การลงรายการบรรณานุกรม ในระบบ APA

- รายการเอกสารที่ปรากฏใน เอกสารอ้างอิง (Reference) ทำยบบทความ จะต้องเป็นรายการเอกสารที่มีการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ (Citation in text) เท่านั้น
- การลงรายการบรรณานุกรมสำหรับสิ่งพิมพ์แต่ละประเภท มีรายละเอียดดังนี้

ประเภทสิ่งพิมพ์	รูปแบบการลงรายการบรรณานุกรม
หนังสือ / ตำรา (Book)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์.
บทความในหนังสือรวม บทความ (Chapter in book)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บก.)./ชื่อหนังสือ./ (น./เลขหน้า-เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์. Author(s)./(year of publication)./Article title./In/Editor/(Ed. ถ้ามีหลายคน ใช้ Eds)./Book title./ (p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp./page number- page number)./Place:/Publisher.
บทความในวารสาร (Journal Article)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่/(ฉบับที่)./เลขหน้าที่ปรากฏ บทความ-เลขหน้า. Author(s)./(year of publication)./Article title./Journal./Vol/(No)./page number-page number.
รายงานการวิจัย (Research Report)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์. Author(s)./(year of publication)./title./ (Research report)/Place:/Publisher.
เอกสารการประชุมทาง วิชาการ (Proceedings, Symposium)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อการประชุมหรือการสัมมนา/ (น./เลขหน้า-เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์. Author(s)./(year of publication)./Article title./In/Title of Conference./ (pp./page number-page number)./Place:/Publisher.
ผลงานนำเสนอในงาน ประชุมวิชาการ (Paper Presentation)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่นำเสนอ,/เดือนที่นำเสนอ)./ชื่อผลงาน./การนำเสนอในชื่อ การประชุมหรือการสัมมนา,/สถานที่จัดการประชุม. Author(s)./(year of publication,/month)/title./In/Title of Conference./Place.
หนังสือแปล (Translated Book)	ชื่อผู้แต่งหนังสือต้นฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยแล้ว./ (ปีที่พิมพ์หนังสือแปล)./ ชื่อหนังสือที่แปลแล้ว/[ชื่อหนังสือต้นฉบับ]/(ชื่อผู้แปล,/ผู้แปล)./สถานที่ พิมพ์หนังสือแปล:/สำนักพิมพ์./ (ต้นฉบับพิมพ์/ปี/ค.ศ. หรือ พ.ศ. ที่พิมพ์ต้นฉบับ)
วิทยานิพนธ์ และ ปริญญาานิพนธ์ (Thesis)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์หรือปริญญาานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์ชื่อ ปริญญา),/ชื่อสถาบันการศึกษา. Author./(year of published)./Doctoral dissertation or Master's thesis Title./ (Doctoral dissertation or Master's thesis)/Institute.
บทความจาก หนังสือพิมพ์ (Newspaper)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์,/วัน/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์, น./เลขหน้า. Author./(year of published,/mm/dd)./Article title./Newspaper Title, p./page number.

ประเภทสิ่งพิมพ์	รูปแบบการลงรายการบรรณานุกรม
ราชกิจจานุเบกษา (Royal Thai Government Gazette)	ชื่อกฎหมาย./ (ปี./วัน/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม/เลขเล่ม/ตอน/เลขตอน./ หน้า/เลขหน้า-เลขหน้า.
เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือเอกสารจาก ฐานข้อมูล (Databases)	ชื่อผู้แต่ง./ (ปี)./ชื่อเอกสาร./สืบค้นเมื่อ/วันที่/เดือน/ปี./จาก/URL (แบบย่อ*) หรือ ชื่อฐานข้อมูล Author./ (year of published)./Title./Retrieved/mm/dd,/year,/from/URL or name of database
ข้อมูล/เอกสารจาก Facebook	ชื่อผู้แต่ง./ (ปี./เดือน/วัน)./ชื่อเรื่อง/[Facebook status update]./สืบค้นเมื่อ/ วันที่/เดือน/ปี./จาก/URL Author./ (year of published,/month/day)./Title./[Facebook status update]./Retrieved/mm/dd,/year,/from/URL
ข้อมูล/เอกสารจาก Twitter	ชื่อผู้แต่ง./ (ปี./เดือน/วัน)./ชื่อเรื่อง/[Tweet]./สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี./จาก/URL Author./ (year of published,/month/day)./Title./[Tweet]./Retrieved/ mm/dd,/year,/from/URL

- การระบุชื่อผู้แต่ง มีรายละเอียดดังนี้
  - (1) ผู้แต่งชาวไทย ลงรายการด้วยชื่อ แล้วตามด้วยนามสกุล และผู้แต่งชาวต่างประเทศ ลงรายการด้วยนามสกุล ตามด้วยชื่อแรกและชื่อกลางซึ่งใช้อักษรย่อ
  - (2) ผู้แต่ง 2 คน ให้ลงชื่อผู้แต่งทุกคน โดยใช้คำว่า “และ” (สำหรับคนไทย) และ “&” (สำหรับชาวต่างประเทศ) คั่นระหว่างชื่อ
  - (3) ผู้แต่ง 3-6 คน ในครั้งแรกให้ลงชื่อผู้แต่งทุกคน คั่นระหว่างชื่อด้วยเครื่องหมาย “,” และคั่นก่อนชื่อคนสุดท้ายด้วย “, และ” ในภาษาไทย และ “, &” ในภาษาอังกฤษ ในการอ้างอิงซ้ำครั้งต่อไป ลงเฉพาะชื่อผู้แต่งคนแรก ตามด้วยคำว่า “, และคณะ” สำหรับงานเขียนภาษาไทย หรือ “, et al.” สำหรับงานเขียนภาษาต่างประเทศ
  - (4) ผู้แต่ง 7 คนขึ้นไป ให้ลงชื่อผู้แต่งคนแรก ถึงคนที่ 6 และตามด้วย “, และคณะ” หรือ “, et al.”
  - (5) สิ่งพิมพ์ที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้ใส่ชื่อสิ่งพิมพ์ (หนังสือ หรือวารสาร) ด้วยตัวเอนแทน และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น ชื่อหนังสือ./ (ปีที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์./สำนักพิมพ์.

■ คำย่อสำหรับการลงรายการเอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย		ภาษาอังกฤษ	
อักษรย่อ	ย่อมาจาก	อักษรย่อ	ย่อมาจาก
ม.ป.ป.	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	n.d.	no date
ม.ป.ท.	ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์	N.P.	no place
ม.ป.พ.	ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์	n.p.	No publisher

- สิ่งพิมพ์ที่อยู่ระหว่างรอพิมพ์ ให้ใช้ข้อความ “(อยู่ระหว่างรอพิมพ์)” สำหรับภาษาไทย และ “(in press)” สำหรับภาษาอังกฤษ
- (1) การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)
    - จากการทบทวนงานวิจัย (ชื่อผู้แต่ง, อยู่ระหว่างรอพิมพ์) พบว่า.....
    - จากการทบทวนงานวิจัย (Author, forthcoming) พบว่า.....
  - (2) การอ้างอิงในรายการเอกสารอ้างอิง (References)
    - ชื่อผู้แต่ง. (อยู่ระหว่างรอพิมพ์). ชื่อบทความ. *ชื่อวารสาร*.
Author. (forthcoming). Article title. *Journal*.

เอกสารอ้างอิง

- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). *คู่มือการพิมพ์วิทยานิพนธ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- American Psychological Association. (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association*. Retrieved October 11, 2018, from www.apastyle.org/manual/index
- The University of Sydney. (n.d.). *Referencing and Citation Styles: APA 6th*, Retrieved October 11, 2018, from <https://libguides.library.usyd.edu.au/c.php?g=508212&p=3476096>

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 053-42995 โทรสาร 053-942988

อีเมล polscicmujournal@gmail.com

Editorial Board

Political Science and Public Administration Journal

Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

239 Huay Kaew Rd., Muang, Chiang Mai 50200, Thailand

Tel. +66-5394-2995 Fax. +66-5394-2988

E-mail polscicmujournal@gmail.com

